

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI RODOS VE İSTANKÖY ADASINDAN
ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER VE GÖÇ EDENLERİN ADAPTASYON
SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

SEZEN DOĞRUEK

İzmir-2019

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI RODOS VE İSTANKÖY
ADASINDAN ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER VE GÖÇ EDENLERİN
ADAPTASYON SÜRECİ**

Hazırlayan
SEZEN DOĞRUEK

Tez Danışmanı
DOÇ. DR. MEHMET EMİN ELMACI

İZMİR 2019

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı A.İ.İ.T. Yüksek Lisans programı **2014880018** numaralı öğrencisi **Sezen DOĞRUER** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Başak OCAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Dokuz Eylül Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9 maddesi uyarınca Enstitü Yönetim Kurulu'nun 18/06/2019 tarih ve 1027/4 sayılı kararı ile oluşturulan Tez sınav jürimiz tarafından incelenen **"II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI RODOS VE İSTANKÖY ADASINDAN ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER VE GÖÇ EDENLERİN ADAPTASYON SÜRECİ"** başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 05/07/2019 tarihinde saat: 12.00 'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında düzeltme kararı verilmiştir. Aynı jürimiz 01/10/2019 tarihinde saat 10.30 da yeniden toplanmış ve teze ilgili aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

Oy Birliği ile

BAŞARI NOTU: (90) Dokuz

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet Emin ELMACI	
Üye (Diğer Üniversite)	Doç. Dr. Cihan ÖZGÜN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU	

ONAY

Doç. Dr. Başak OCAK
Müdür

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum II. Dünya Savaşı ve Sonrası Rodos ve İstanköy Adasından Anadolu'ya Yapılan Göçler ve Göç Edenlerin Adaptasyon Süreci adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
Sezen Doğruer

21.10.2019

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10304180
Yazar Adı / Soyadı	SEZEN DOĞRUER
T.C.Kimlik No	54088126992
Telefon	5532182343
E-Posta	dogruersezen1980@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI RODOS VE İSTANKÖY ADASINDAN ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER VE GÖÇ EDENLERİN ADAPTASYON SÜRECİ
Tezin Tercümesi	II. THE MIGRATION AND ADAPTATION PROCESS OF MIGRERS FROM ANATOLIA TO THE ANATOLIA https://cevirsozluk.com/
Konu	Tarih = History
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	173
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. MEHMET EMİN ELMACI
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

21.10.2019

İmza:.....

ÖZET

Ege Denizinin güney doğusunda yer alan Rodos ve Oniki Ada, Türkiye kıyılarına çok yakın ve stratejik önemi büyük bir konumdadırlar. Kanuni Sultan Süleyman döneminde başlayan Osmanlı egemenliği, 1912 yılında İtalya'nın Oniki Ada'yı işgaline kadar sürmüştür. Balkan Savaşları sonrasında adaları geri vermeyen İtalya, hâkimiyet sürecini devam ettirmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve Türk İstiklal Mücadeleleri döneminde İtalya egemenliğinde kalan adalar, Lozan Antlaşması gereği de İtalyan hâkimiyetinde kalmaya devam etmiştir. 1930'larda dünyada başlayan yayılcı politikaların sonunda meydana gelen İkinci Dünya Savaşı sırasında Oniki Adada 1943 yılına kadar İtalyan hâkimiyeti devam etmiş, 1943-1945 yılları arasında adalarda Alman işgali ve sonrasında bir süre İngiliz idaresi görülmüştür. Bu savaşın bitiminden sonra 1947'de müttefikler arasında imzalanan Paris Barış Antlaşması gereğince bu adalar, silahsızlandırılmak koşuluyla, Yunanistan'a verilmiştir.

Yunanistan silahsızlandırma koşuluna uymadığı gibi Türklere azınlık statüsü ve haklarını tanımamış, Türklerin adalardaki kültürel ve etnik kimliklerini silmeye çalışmıştır. Bu amaçla oluşan baskı ve nefret ortamı içinde tutunamayan çok sayıda Türk kökenli vatandaş Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmıştır.

Bu çalışmamızın amacı; göç eden bu insanların Türkiye'ye uyum süreçleri ve karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktır. Amacımıza uygun olarak İzmir ve Marmaris'te yaşayan Rodos göçmenleri ile görüşmeler yapılarak söyledikleri kayıt altına alınmıştır. Türklerin, İtalya yönetimi altında başlayan sıkıntılı hayatları, Yunan egemenliği sırasında vatandaşlıktan atılma, dil ve dinlerini öğrenmelerinin engellemesi, mallarına el konulması, ekonomik olarak zayıflatma ve sindirme politikaları doğrultusunda baskılar devam etmiştir. Bu baskılar sonucunda, tarihi süreç içinde peyderpey yapılan ve kendi iradeleriyle yaptıkları göç hareketi gibi görünse de aslında zorunlu olarak geldikleri Türkiye'de de uzun süre rahatlığa kavuşamamışlar, Türk Hükümeti'nin çözüm odaklı, yapıcı ve kararlı bir politikasının olmamasının sıkıntısını çekmişlerdir. Bugün bir Türk vatandaşı olarak her haktan yararlansalar da bu hakları kazanmaları uzun yıllar almıştır. Tezimizde Rodos ve İstanköylü Türklerin yaşadıkları bu sıkıntı ve zorluklar ele alınmıştır.

Bugün adalarda Yunan vatandaşı olan soydaşlarımızın ana dilde eğitim ve din eğitimi alamamak, Türk vakıf idaresinin kötü yönetimi sonucu vakıf mallarının elden çıkması, Türk kültürel mirasının çürümeye bırakılması ve Türk – Müslüman kimliklerinin unutulmaya başlanması gibi sorunları devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: Yunanistan, Rodos Adası, göç, Türkiye, adaptasyon

ABSTRACT

Rhodes and twelve islands which located on the Southeast of the Aegean Sea have very important strategic meaning due to the being close to the coast of Turkey.

With its starting of the reign of Ottoman Empire it has continued the rule to the occupation of islands by the Italian forces in 1912. After the Balkan wars the Italian government didn't give back the islands, and also continued its reign in the team of islands. In the 1st World War and Turkish National Movement, these islands still which in territory of the Italian governments, has also still continued even after the Treaty of Lausanne. In the years of 1930's, according the dominating politics in the world, these islands was also counted as a Italian territories, between the years of 1943-1945 these islands was in the rule of British and German occupation. After the end of Second World War, in the year of 1947, due to the Peace treaty of Paris, The alliances has decided to give Greece for the condition of becoming the free from disarmament territory.

Whether the Greece government never follows the rule of free from disarmament, neither the giving statue of ethnic and also right of the minority to the Turks. They also try to remove the cultural and ethnic identity of these nations. By trying to reach this goal, they started the hatred and pressure to Turks. For this reason, Turks has never try to keep up with this conditions and they immigrate to the mainland.

The goal of our work; try to research on the differences of these immigrants whose come from the islands. As a reliable work for our research, we have reports and interview with the immigrants of Rhodes who live in İzmir and Marmaris region and these interviews have been recorded as a proof. The difficulties with the starting of the hard lives of Turkish nation under Italian government, also continued with the forbidding of their own languages, religious activities, the weakening by the economical ways on purpose, to become of on the dominant also continued with pressure. At the end of these pressures, the immigrants couldn't also peace in the Turkey, They suffered the difficulties for not to have solution and constructive policies of Turkish Government. Today even they have these rights as an individual of Turkey; they had to long years to win these. In our thesis, we tried to take a research about difficult and hard years.

Today these difficulties of the our bloodlines which Turkish historical based Greece citizens problems as a educate in their language, giving the goods from the charity with the force, leaving the rooting of the Turkish culture and forgetting their Turkish-Muslim identities, also continues in our day.

Key Words: Greece, Rhodes Island, migration, Turkey, adaptation

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU	I
YEMİN METNİ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V-VII
ÖNSÖZ	VIII
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: RODOS'UN SİYASİ TARİHİ	5
1.1. Eskiçağ'da Rodos	5
1.2. Türklerin Ege Adalarını Fethetmesi	8
1.3. Osmanlı Döneminde Rodos Adası	14
1.4. Ege Adalarının Türk Hâkimiyetinden Çıkışı	16
1.4.1. Yunan Krallığının Kurulması	17
1.4.2. İtalya'nın Oniki Adayı Ele Geçirmesi	22
1.5. İtalya Yönetimi Sırasında Rodos	29
1.6. İkinci Dünya Savaşı'nda Rodos ve Oniki Ada	33
1.7. Rodos'un Yunanistan'ın Hâkimiyetine Girmesi	35
1.8. Yunanistan Yönetimi Sırasında Rodos Adası ve Türklerin Durumu	35
BÖLÜM II: GÖÇ OLGUSU	39
2.1. Göç Kavramı ve Nedenleri	39
2.1.1. Göç Kavramı	39
2.1.2. Göç Üzerine Yapılmış Teoriler	40
2.1.2.a. Mikro ve Makro Göç Teorileri - Ravenstain'in 7 Kuralı ve Göçün Sebepleri	40
2.1.2.b. Makro-Sosyolojik Teori	42
2.1.2.c. Mikro Ekonomik Teoriye göre Göç ve Sosyolojik Etkileri	44

2.2.Uluslararası Göçün Teorik Olarak Açıklamaları	44
2.2.1. İtme ve Çekme Teorisi	45
2.2.2. Kesişen Fırsatlar Teorisine göre Göç Olgusu	46
2.2.3. Marksist Teoriye Göre Göç Olgusu	46
2.2.4. Yeni Ekonomik Kurallara Göre Göç Algısı	47
2.2.5. Segmente Edilmiş (İkiye Ayrılmış) Emek Ekonomisi ve Göç	47
2.2.6. Çevre- Merkez Teorisinde Göç Kavramı	48
2.2.7. Kümülatif Nedensellik	49
2.2.8. Global Düzeyde Göçün Sürekliliği Teorisi	49
2.2.9. Ağ (Network) Teorisi	49
2.3. Göç Olgusunun Genel Nedenleri	50
2.4. Göç Türleri	51
2.4.1. İrade Esasına Dayalı Göçler	52
2.4.2. Göçün Yoğunluğu Esasına Dayalı Göçler	55
2.4.3. Ülke Sınırları Esasına Dayalı Göçler;	
2.4.3.a. Uluslararası Göç Kavramı	58
2.4.3.b. Uluslararası Göçün Etkileri	60
2.4.3.c. Yunanistan'dan Türkiye'ye Göç Edenler	62
2.4.4. Yerleşme Süreleri Esasına Dayalı Göçler	64
2.4.5. Göç Eden Nüfusun Niteliği Esasına Dayalı Göçler	64

BÖLÜM III: RODOS VE İSTANKÖY'DEN GELEN TÜRKLERİN TÜRKİYE'YE ADAPTASYONU

3.1. Türklerin Rodos Adasından Göç Etmeleri	67
3.1.1. Türklerin Geldikleri Yerler ve Zamanları	68
3.1.2. Türklerin Adalardan Ayrılma Nedenleri	69
3.1.2.a. İkinci Dünya Savaşının Getirdiği Sorunlar ve Kıbrıs Meselesinin Adalara Yansımaları	71
3.1.2.b. Askerlik sorunu	77
3.1.2.c. Adalardaki Baskı ve Nefret Ortamı	78
3.1.2.d. Ana Dilde Eğitim Alma İsteği	93
3.1.3. Rodos ve İstanköylü Türklerin Geldikleri Yere Adaptasyonu	101
3.2. Rodos ve İstanköylü Göçmenlerin Türkiye'de Yaşadıkları Sorunlar	105

3.2.1. Vatandaşlık Sorunu	105
3.2.2. Göçmenlerin Resmi İşlerde karşılaştıkları Zorluklar (Mal Mülk Edinme ve Ekonomik Sorunlar)	110
3.2.3. Yaşanan Psikolojik Durumlar	111
3.3. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Adalı Göçmenlere Bakış Açısı	113
SONUÇ	114
KAYNAKLAR	117
ŞEKİLLER	124
EKLER	127

ÖNSÖZ

Rodos ve Oniki Ada'dan göç edenler hakkında yapılan çalışmalarda, bu kişilerin durumları Yunanistan ve Balkanlar'dan mübadele ile gelenler kadar belgelerle açık ve yeterli bir şekilde ortaya konulamamaktadır. Oysaki bu insanlar İzmir ve Marmaris gibi yerlerde uzun yıllardır yaşamaktadırlar. Bu kişiler Lozan Antlaşması'ndan sonra 1947 yılında Yunanistan vatandaşı olarak Batı Trakya'daki Türkler gibi azınlık statüsü kazanamamışlar ve bu yüzden de azınlık haklarından faydalanamamışlar ve Yunan Devleti'nin baskı ve sindirme politikalarına maruz kalmışlardır.

Rodos göçmenleri uğradıkları asimilasyon ve baskıyı anlatabilmek ve dünya çapında bu konu hakkında bir farkındalık yaratabilmek için son 25 yıldır Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği öncülüğünde çok büyük çaba sarf etmektedirler.

Biz de bu tez çalışması içerisinde Rodos ve İstanköy' den Türkiye'ye göç etmiş olan birçok Türk ile sözlü mülakat yaparak yaşadıkları sorunları gözler önüne sermeye çalıştık. Birçok Adalı Türk ile yaptığımız bu sözlü tarih projesinde; bu kişilerin adalarda uğradıkları sindirme politikası gereği yaşadıkları olaylar, Türkiye'ye göç süreçleri ve Türkiye'de karşılaştıkları, çok da fazla bilinmeyen ve resmi kayıtlara yansımayan sorunları dile getirilmiştir.

Tezin yapımında yardımlarını esirgemeyen, beni adalı Türklerle buluşturan ve her türlü kaynak desteği sağlayan Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Derneği Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı ve tüm yönetim kurulu üyelerine, Prof. Dr. Bülent Çukurova'ya, Danışman Hocam M. Emin Elmacı'ya, Ege Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanı Prof. Dr. Süleyman Özkan'a, Doç. Dr. Nuri Karakaş'a, Rodos doğumlu olan Ural Kazımlar'a, değerli arkadaşım Ömer Oğuzhan Dosti'ye, sözlü tarih metoduyla görüştüğüm tüm Rodos ve İstanköylü'lere, bu çalışma sırasında bana tahammül eden ve emeği çok olan annem Nurşen Doğruer'e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1: Rodos adası fiziki coğrafyası.

Şekil 2: Rodos şehri sikkeleri.

Şekil 3: Şekil 3: Oniki Adaların bugünkü durumu (Lantza, A.g.t., Map 3).

Şekil 4: Ege Denizi'ndeki ada grupları. (Kurumahmut, Ege'de Temel Sorun., Ek-6)

Şekil 5: Rodos şehri, Eugene N. Flandin'in çizdiği gravür (19.yy. ortası).

Şekil 6: Ortaçağ'da Rodos şehri.

EKLERİN LİSTESİ

Belge 1

Belge 2

Belge 3

Belge 4

Belge 5

Belge 6

Belge 7

Belge 8

Belge 9

Belge 10

Belge 11

Ek 1: 10.03.1954 tarihli Milliyet Gazetesi haberi.

Ek 2: 23.06.1990 tarihli Milliyet Gazetesi haberi.

Ek 3: 10.06.2003 tarihli Milliyet Gazetesi haberi.

Ek 4: 17.12.1948 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi.

Ek 5: 03.06.1955 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi.

Ek 6: 22.10.1954 tarihli Milliyet Gazetesi haberi

Ek 7: 22.07.1974 tarihli Milliyet Gazetesi haberi

Ek 8: 24.07.1974 tarihli Milliyet Gazetesi haberi

Ek 9: 10.09.1955 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 10: 04.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 11: 19.04.1964 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 12: 07.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 13: 06.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 14: 23.02.1956 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 15: 02.04.1975 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 16: 03.04.1975 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 17: 20.11.2004 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 18: 18.12.2007 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 19: 26.07.1962 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 20: 04.03.1964 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 21: 02.03.1959 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 22: 22.07.1980 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 23: 26.07.1980 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 24: 17.11.1980 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 25: 02.11.2003 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 26: 26.10.2006 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 27: 18.12.2007 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 28: 21.03.1950 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi
Ek 29: 12.10.1951 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
Ek 30: 08.10.1946 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.k.	Adı geçen kitap
A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.t.	Adı geçen tez
b. :	Basım.
b.t.y.:	Basım Tarihi Yok.
b.y.y. :	Basım Yeri Yok.
Bkz.:	Bakınız.
C. :	Cilt.
ev.:	Çeviren.
Ed. :	Editör.
Haz.:	Hazırlayan.
ISAM	İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul
S. :	Sayı.
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul

GİRİŞ

Günümüzde Yunanistan'a bağlı bulunan Rodos adası, 1398 km²'lik alanıyla Akdeniz'in en önemli adalarındandır. Yunanca Rhodos yazılan bu ada İtalyanca Rodi, Türkçede Rados (Rodos) şeklinde anılmıştır (Şekil 1)¹. Ada kuzeydoğu-güneybatı ekseninde baklava biçiminde olup dağlık ve ağaçlık alanların yanında bir bölümü verimli topraklarla kaplıdır. Ada, bu haliyle 80 km uzunluğunda, 38 km enindedir. Marmaris'in biraz güneyinde bulunan Boz burun Yarımadası'ndan 19 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Rodos adasının en yüksek noktası 1215 metreyi bulan Ataira (Atabyrios) zirvesidir. Akdeniz iklimine sahip adada yağışın bol olmaması nedeniyle sürekli akan nehir bulunmamakta ise de su kaynakları vardır. Ayrıca açılan kuyularla tarım alanları sulanır. Bu nedenle dağlarda çam, meşe, keçiboynuzu, ardıç ile makiler yaygın olarak yetişir. Adada geyik, tavşan, tilki, porsuk ve sansar vb. hayvanlar memeli yabani hayvan olarak zikredilebilir. Tarım ve hayvancılık başlıca geçim kaynağıdır ve kuru tarım yapılmakta, tahılları üzüm, zeytin, narenciye izlemektedir. Şarap üretimi, tütün işleme ve ipekçilik yapılmaktadır. Bal üretimi de ihraç edecek kadar çoktur².

Rodos şehri, adanın en kuzey ucunda olup tarih boyunca deniz ticaretinde söz sahibi olmuş önemli bir noktada yer almaktadır³. Ticaret alanı Doğu Akdeniz ülkelerini kapsamakta, buralara şarap, narenciye, meyve, halı, tütün ve zeytinyağı ihraç edilmektedir. Ayrıca bu ülkelerden getirilen malları da başka ülkelere aktarma ile yapılan ticareti de kuvvetlidir. Bu da güçlü bir donanması olmasını gerektirmiştir.

Rodos'un tarihi 5 binyıl öncesine kadar gider. 1522-1912 yılları arasında Osmanlı Devleti idaresi altında kalan ada halen bu döneme ait cami, kütüphane, hamam, mescit, çeşme ve şadırvanlar, mezarlıklar gibi pek çok tarihi eser barındırmaktadır⁴.

Oniki Ada kavramı, gerçek sayısı daha fazla olmakla birlikte, en büyüklerinin sayısının on iki olmasından ve ayrıca Osmanlı Devleti'nin gayri Müslimlere ait bir bölgeyi fethedince orada kurduğu yerel yönetimlerde bulunan 12 üyeli meclisten

---

¹ Machiel Kiel, "Rodos", **TDVİA**, cilt 35, 2008, s.155. Ardito Desio - Arnaldo Momigliano - Ettore Rossi - Giulio Iacopi - Perikül Ducati - Giuseppe Gerola, "Rodi", **Enciclopedia Italiana**, vol. 29, Roma 1936, s.

² Desio vd, **A.g.m.**, s.511.

³ Kiel, **A.g.m.**, s.155.

⁴ Hermes Balducci, **Rodos'ta Türk Mimarisi**, (Türkçeye çeviren. Celaleddin Rodoslu), Ankara, 1987, Türk Tarih Kurumu Yayınları seri IV-3

gelmektedir. Ayrıca Ege Denizi'nin güneydoğusundaki takımadaların adıdır. 16. yy. başlarında bir kısmı Kanuni Sultan Süleyman, bir kısmı da sonradan Barbaros Hayrettin Pasa tarafından Osmanlı'ya katılmıştır. 1912'de İtalyanlarca ele geçirilen Oniki Ada'daki İtalyan egemenliği, 1923'teki Lozan Antlaşması'nca da onaylanmıştır. 1942'de Almanlarca işgal edilen adalar, savaşın sonunda da İngilizlerce işgal edilmiştir⁵. 1912 yılında İtalya Devleti'nin işgaline uğrayan adalar, 1943 yılına kadar İtalya'ya bağlı kalmıştır. Rodos ve Oniki Ada, 1947'de Yunanistan idaresine bırakılmıştır.

Osmanlı Devleti adaları fethettikten sonra, Balkanlarda da uyguladığı iskân politikası gibi, buralara Anadolu'dan Türkleri getirip yerleştirmiştir. Osmanlı'nın şenlendirme diye adlandırdığı bu politika yeni fethedilen yerin zaman içinde Türkleşmesini ve Osmanlı hâkimiyetinin kalıcılığını sağlama amacına yönelikti. Osmanlı adaları fethedince burada özerk yerel yönetimler oluşturdular.

Rodos ve İstanköy' deki Türkler 1912 İtalyan egemenliği altında yaşarlarken 1925 yılında İtalyan tabasına geçirildiler. Aynı zamanda Osmanlı'dan miras kalan "Oniki Ada vatandaşı" statülerini de korurlar. İtalyan idaresi, Osmanlı'daki millet sistemini küçük değişikliklerle sürdürmeye devam etmiştir. Türkler askere gitmezler, aynı zamanda kendi okul ve mahkemelerine sahiptirler. Yani İtalyanlar Türklere karşı Yunanlılara oranla daha hoşgörülü bir politika gütmüşlerdir⁶.

Rodos adası, Güney Sporadlar denilen ama İtalya işgali'nden sonra Dodecanissas sözünden gelen Oniki Ada kavramı içinde yer almaktadır. İngilizce'den gelme Dodekanez adı da kullanılmıştır⁷. Rodos tarihi, Oniki Ada'nın tarihi içinde ele alınmaktadır. Bu adalar, Patmos, Leros, Lipsos, Kalimnos (Kilimli), Astropalya, Nysiros (İncirli), İlyaki, Symi (Sömbeki), Harki, Karpathos (Kerpe) ve Kasos (Kaşot) adalarından oluşmaktadır (Şekil 3). Yunanistan daha sonra bunlara Nikarya ve Meis adalarını da katmıştır⁸. Bu adalara Osmanlı müellifleri Menteşe Adaları adını vermektedirler⁹.(Şekil 4).

⁵ Elçin Macar, "Lozan'dan Günümüze Onikiada Türklerinin Sorunları", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 34, Mart 2006,s.36

⁶ Macar, **A.g.m.**, s.36

⁷⁷ Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyeti'nden Çıkışı", **Atatürk Konferansları II 1964-1968**, Ankara 1970, s.45-87.

⁸ Turan, **A.g.m.**, s.45-46.

⁹ Ali Kurumahmutoğlu, Sertaç Hami Başaran, **Ege'de Gri Bölgeler: Unutulmayan Türk Adaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu 2004 Dizi VII, sayı 220, s.s. 48, d.n.70; Gökhan Ak, "Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin Sporadları "Menteşe Adaları"nın Dünü ve Bugünü", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV-29, 2014, s.285-286.

Bugün Rodos, yarısından fazlasının şehirde yaşadığı 80.000 kişilik nüfusa sahiptir. Bu nüfusun içerisinde Müslüman-Türk azınlığı mevcuttur¹⁰. Bugün Oniki Ada'da çoğunluğu Rodos ve İstanköy'de yaşayan 6000 civarında Türk bulunmaktadır¹¹.

Rodos ve İstanköy' de dâhil Oniki Adalarda yaşayan İtalyan tebaalı Türklerin 1930'lardan itibaren bazı sıkıntıları olmuştur. İşsizlik ve geçim sıkıntısı gibi sorunlar baş gösterince bazı Türkler genellikle Türkiye'ye göç etme durumunda kalmışlar ve mallarını çok ucuz fiyatla satmak zorunda kalmışlardır. 1930'lu yıllardan itibaren adalı Türkler geçim sıkıntısı nedeniyle özellikle İzmir'e gelip burada geçici süre çalışmışlardır. İkinci Dünya savaşı sırasında özellikle Almanların Rodos'u işgalinden sonra baş gösteren kıtlık ve açlık nedeniyle çok sayıda Rodos ve İstanköy'lü Türkiye'ye göç etmiştir. Savaş esnasında Türkiye'ye sığınan Türk kökenli kişiler Türk Hükümeti tarafından bir süre Muğla'da toplanıp, il dışına çıkarılmamış ve masrafları iskân bütçesinden karşılanmıştır. Bu Türklerle ilgili 1945 tarihli bir belgede, aralarında bulunan elektrikçi, şoför, motorcu gibi meslek erbabının sanatlarını icra edebilmeleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı tarafından Başbakanlık'tan, bu gibilerin Aydın, İzmir ve Nazilli gibi yerlere gönderilebilmeleri için izin istenir¹².

Adalardan gelen bu kişilerin bazıları Türkiye'de kalabilmiş bir kısmı tekrardan Rodos ve İstanköy'e geri dönmüşlerdir. Geri dönme nedenleri arasında hem ev ve mallarını adalarda bırakmış olmaları hem de Türk Hükümeti'nin politikası etkili olmuştur. O yıllar Türk Hükümeti adalarda Türk nüfusunun azalmasını istememektedir. Bu nedenle de adalı Türkleri geri dönmeleri konusunda teşvik etmiştir.

Rodos, Kos ve Oniki Ada'nın siyasi tarihi çeşitli makale, kitap ve tezlere konu olmuştur¹³. Bu çalışmalar daha çok adaların devri, kıta sahanlığı gibi sorunlara değinmekte, Türk halkının durumu pek ele alınmamaktadır. Bu tezde ise Oniki Ada'nın devrinden ziyade, adaların Anadolu ile ilişkisi, orada yaşayan ve Yunanlılar tarafından etnik kökeni kabul edilmeyen, bu yüzden de sıkıntı yaşayan Türklerin

---

¹⁰ Kiel, **A.g.m.**, s.155.

¹¹ Kaymakçı ve Özgün, **A.g.k.**, s.4.

¹² Macar, **A.g.m.**, s.38.

¹³ Ali Fuat Öreñç, **Yakın Dönem Tarihimize Rodos Adası**, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001; Gülcan Yılmaz, **Oniki Ada Sorunu**, İstanbul Üniversitesi AİİT Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003; Tarık Sarıoğlu, **Oniki Adanın Siyasi Tarihi**, Trakya Üniversitesi SBE yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Edirne 2007.

yaşadıkları sorunlar, Türkiye'ye yaptıkları göç ve sonrasında Türk Hükümeti'nin bu kişilere uyguladığı politika ve bu Türklere yapılan röportajlarla daha derinlemesine ortaya konulmaktadır. Bu amaçla Rodos ve İstanköy'den göç etmiş olan bazı kişilerle 2018 Temmuz ayından 2019 Şubat ayına kadar İzmir, İstanbul ve Marmaris'te oturan Rodos göçmenleriyle belli sorular üzerinden görüşmeler yapılmış ve tezin 3. bölümünde çıkarılan sonuçlar ortaya koyulmuştur. Görüşmelerde bazılarının resimlerinin çekilmesini hatta isimlerini dahi vermekten kaçındıkları gözlemlenmiştir¹⁴. Yine de kırk kadar kişi ile görüşme yapılabilmektedir.

Tezimize konu olan Rodos ve İstanköy'den gelen ırkdaşlarımızla sözlü tarih metodu kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Bu kişilerin Türkiye'ye göç etme kararı almalarında etkili olan nedenleri, burada nerelere yerleştikleri ve Türkiye'de yaşadıkları adaptasyon sorunları irdelenmiştir.

Tezimizin 2. bölümünde göç olgusu ve göç kavramı hakkındaki teorik bilgilerden bahsedilmiştir. Tezimize konu olan Rodos ve İstanköy'lü Türklerin kendi iradelerine dayalı yaptıkları göç hareketinin aslında siyasi, ekonomik, dinsel ve kültürel zorunluluklardan yapıldığı ortaya konulmuştur.

1947'den sonra Yunanistan'a bağlanan adalarda Türklerin de birçok sorunu baş göstermiştir. Adalardaki Türk soydaşlarımızın bugün hala önemli sorunları bulunmaktadır. Bunlar; Vatandaşlık sorunu, Eğitim ve Türkçe öğrenme hakkı, din ve ibadet sorunu, Osmanlı'dan kalan kültür mirasının korunması sorunu, Osmanlı vakıfları sorunu, nefret ve baskı ortamı olarak sayılabilir.

Yunan hükümeti Türkleri etnik kimlikleriyle tanımamakta bu Türkler için Müslüman Yunanlı diye bir terim kullanmaktadır. 1971'den itibaren Türk Okulu kapatıldığından yeni nesil Türkçeyi çok iyi bilmemektedir. Din dersi de görememektedirler. Bu nedenlerle zaman içinde asimile olmaları kaçınılmaz bir gerçektir. Osmanlı'dan kalan eserler zamanın tahribatına yenik düşme aşamasına gelmişlerdir. Vakıf malları da 1965'den sonra satılmaya başlanmıştır. Bu durumlar umarız en kısa sürede düzelir ve Yunanistan ile tam bir dostluk ortamı geliştirilebilir¹⁵.

---

¹⁴ Kaymakçı ve Özgün, **A.g.e.**, s.11'de aynı kaygının saptandığını görüyoruz.

¹⁵ Kaymakçı ve Özgün, **A.g.e.**, s.6-17.

BÖLÜM I: RODOS'UN TARİHİ

1.1. ESKİÇAĞ'DA RODOS

Rodos 'da adanın eski geçmişine dair birçok arkeolojik alan bulunmaktadır¹⁶. Adada Neolitik çağa ait izler varsa da yapılan kazılar, yerleşmelerin kurulmasını M.Ö. 2. binyıla kadar geriye götürmektedir. Bunlardan İalyssos yerleşmesi Minos (M.Ö.1700-1400) çağına, Lindos'da Protogeometrik (M.Ö.1200) çağa kadar indiğini göstermiştir. Vroulia gibi kimi yerleşmeler ise sadece, M.Ö. 650-550 yılları arasına konulan, 100 yıl kadar yerleşim görmüştür.

Ada, deniz ticaretinde çok ileri gitmiş olan Girit-Minos ve arkasından Kıta Yunanistan'daki Mikenler tarafında bir ticaret üssü olarak kullanılmıştır¹⁷. Adada en azından Eski Tunç Çağı'nda (M.Ö.3200-2000) ilk oturanlar, Karyalılardır. Orta Tunç çağında Girit adasından gelen Minoslular, Kamiros, Lindos ve İalyssos kentlerini kurmuşlardır. Ticaret ile uğraşan Minosluların Anadolu kıyılarında birçok kolonileri vardır (Milet, İasos, Lampsakos gibi). Daha sonra 1450 yıllarında Mikenliler Minosluların yerini almıştır. M.Ö. 1000 yıllarından itibaren yeni gelen Dor kavimleri, Rodos, Kos ve Karya bölgesini ele geçirmişler, Bodrum (Halikarnassos) ve Knidos kentlerini kurmuşlardır. Dorlar, Protogeometrik ve Geometrik seramikleri yapmışlardır¹⁸.

Rodos adası, Amasyalı Strabon'a göre önce Ophioussa, Stadia, sonra ise adada oturan Telkhinler'den dolayı Telkhinis adlarını taşımış olan Rodos kenti, Kalimnos, Lindos ve İalyssos halkları birleşerek, MÖ. 408/7 yılında kurulmuştu. Daha sonra kurulan Rodos Devleti'nin mülkü, Karya yani Muğla kıyılarını da kapsıyordu. Çünkü Peraia denilen bu toprakların atalarından (doğrusu Minos ve Mikenlerden) kaldıklarını ifade ediyorlardı. Bunların diğer bir dayanağı herhalde Herodotos'un, "Karyalılar hem Karya'da hem de adalarda yaşıyorlar", kaydına dayanıyordu. Bütün bu arazide oturanların çoğunluğu Dor kavimleri idi. Kos ve aralardaki adalar ile Karya'daki Halikarnassos ve Knidos kentleri ile Meis adası

¹⁶ A. Momigliano, "Rodi, sezione Storia-antichità", **Enciclopedia Italiana**, cilt 29, Roma 1936, s. 547-563; Murat Aydaş, **Yazılı belgelerin Işığında Rhodos-Karia İlişkileri**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2008, s. VII vd.

¹⁷ Arif Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara 1984, Türk Tarih Kurumu Yayınları Dizi XIII-8, s.33, 83, 87.

¹⁸ Mansel, **A.g.e.**, s.96.

Rodosluların toprağı idi¹⁹. Bu kentleri, adada bulamadıkları madenler, kereste ve diğzer zenginlikleri almak için elde tutuyorlardı. Ayrıca ürettikleri malları, başta Mısır olmak üzere diğzer ÷lkelerle ticaret yapmak için kullanmaktaydılar. Nitekim Rodos'daki eski yerleşmelerde çok sayıda Mısır, Suriye, Filistin, Kıbrıs ve Anadolu eserleri ele geçmiştir. Mısır ile olan ilişkileri, Mısır tarzı mühür ve sırlı seramiklerin yapımı ile kendisini gösterir. Yunan kıtasındaki Dorlar da Rodos adasını liman olarak kullanmakta, Anadolu'nun güney kıyıları, Suriye, Filistin, Kıbrıs ve Mısır'a giderken adaya uğramaktadırlar²⁰.

Rodosluların yaptıkları gemilerin hızlı ve dayanıklı olması, uzak mesafelere ticaret yapmalarını sağlamış, Rodos adası zengin bir yer haline gelmiştir²¹. Rodos Devleti M.Ö.645-525 yıllarında Mısır'da XXVI. Sülale zamanında Batı Anadolu ile Mısır arasında yakın ilişki kurulmuştur. Rodos bu dönemde krallar tarafından yönetilmektedir. Persler, Lidya Devleti'ni ortadan kaldırdıktan sonra Batı Anadolu, Kıta Yunanistan ve Adalara seferlerde bulundu buraların büyük kısmını kendine bağladı.

M.Ö. 500 yılında Sardes satrabının çıkardığı isyana, bazı Yunan siteleri, Anadolu şehirleri ve hatta Kıbrıs, Perslere karşı isyan ettiler ve bu isyana Rodos da katıldı. Persler isyanı bastırdılar ve 490 yılında Rodos adası isyana katıldığı için cezalandırıldı. Rodos tekrar Pers hâkimiyetine geçti²².

Perslere karşı kurulan Attik-Delos Birliği'ne M.Ö. 477 yılında katılan Rodos, daha sonra Spartalıların yanında yer almıştır. Perslerin Batı Anadolu'yu ele geçirmeleri üzerine Mylasa'da kurulan satraplık merkezi Karya bölgesini, dolayısıyla Rodos'u da egemenliği altına almıştır. M.Ö. 408/7 yılında Rodos şehrinin kuruluşu da bu olayların sonucunda olmuştur. Attik-Delos birliği sonunda Atina'nın gücünü gösterdiği bir politika izlemesi üzerine dağıldı. Atina her ne kadar Yunan şehirlerini tekrar bu birliğe dâhil etmek için savaştıysa da başaramadı. Sakız, Rodos ve Kos adaları da birlikten M.Ö. 357 yılında ayrıldılar. Bunda Karya satrabı Mausolos'un da rolü vardı²³.

Büyük İskender'in Pers devleti üzerine çıktığı seferde Rodos adasını askeri bir üs haline getirmiştir. Rodos O'nun 323'deki ölümü üzerine tekrar bağımsız

¹⁹ Aydaş **A.g.t.**, s.VI-VIII; Mansel, **A.g.k.** s.122.

²⁰ Mansel **A.g.e.**, s.124-125.

²¹ Cabir Doğan, "Fethinden Kaybına Rodos (1522-1912)", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** sayı 30, 2013, s.68.

²² Mansel, **A.g.e.**, s.272.

²³ Mansel, **A.g.e.**, 391.

olmuştur. Büyük Frigya kralı olan Antigonos, Mısır'a karşı yaptığı seferde başarısız olunca, Mısır ile ticari ilişkisi olan Rodos adasını fethetmek üzere oğlu Demetrios'u gönderdi. M.Ö. 305 yılında Rodos kente, "büyük fatih", "şehir yıkıcı" unvanlı Demetrios'un saldırısına karşı koydular²⁴ ve halk, şehrin baş tanrısı Helios'a şükranlarını sunmak üzere, liman girişine 30 metre yüksekliğinde tunçtan bir heykel dikildi²⁵. Dünyanın yedi harikasından biri olan bu anıt Lindoslu Kahares tarafından yapılmıştı ve depremden yıkılıncaya kadar 56 yıl ayakta kaldı²⁶. Rodos, tüccarların idare ettiği demokratik bir devlettir. Güçlü donanması sayesinde büyük devletlerarasında itibarlı hale geldi.

Rodos devleti, Roma Devleti'nin Makedonya ve Selevkoslarla yaptığı savaşlar sırasında Roma'nın yanında kaldı ve donanması ile savaşlara katıldı. Bir ara Makedonya ile iyi ilişkiler kurması aleyhine oldu. Böylece M.Ö. 168 yılında Romalıların Delos adasında bir serbest liman kurması ve Anadolu topraklarını kaybetmesi üzerine Rodos gerilediyse de bilim ve sanatta ilerlemeler gösterdi²⁷. Zamanla Rodos tekrar bir ticaret yeri olarak gemilerin uğradığı bir yer oldu ve tek rakibi Delos adası idi²⁸.

Rodos adası ile Roma arasındaki ilişkiler Pontus Kralı Büyük Mitridates Savaşları zamanında da dostane devam etti. Bir ara Pontus kralı tarafından kuşatılmış ise de buna da karşı koydu. Rodos donanması Roma'nın yanında kaldı (M.Ö.88)²⁹. Bunun sonucunda Kaunos ve bazı kentler Rodos'a geri verildi. Romalı yöneticilerin aralarında çıkan çekişmelerde Rodos tarafsızlığını sürdüremeyince Roma güçlerince ele geçirildi ve Rodos bundan sonra Roma İmparatorluğu'na bağlı olarak kaldı.

M.S. 58 yılında Aziz Paulos'un adaya ziyarete gelmesiyle tanınan Hıristiyanlık M.S. 2. Yüzyılda adada yayıldı ve hatta 325'deki İznik konsülüne Rodoslular bir piskoposla katıldılar³⁰. 155 yılında deprem adayı mahvetti ve arkasından gelen Got saldırıları da önlenemedi.

Müslüman Araplar, 7-8. Yüzyıllarda adaya seferlerde bulundular ve 807'de adayı ele geçirip tümüyle yıktılar. Bizanslılar adayı tekrar imar ettilerse de ada, diğer Ege adaları gibi Ceneviz (1082) ve Venediklilerin (1248) hedefi oldu. Türklerin

²⁴ Mansel, **A.g.e.** s.465.

²⁵ Kiel, **A.g.m.**, s.155.

²⁶ Doğan, **A.g.m.** s.69. Mehmet Bastıyalı, **Rodos ve Oniki Adalar Tarihi**, İzmir Arkadaş Matbaacılık, 1999, s.14, depremlerde parçalanan tunç heykelin Araplarca satıldığı söylenmektedir.

²⁷ Mansel, **A.g.e.** s.282-286, 526, 550.

²⁸ Mansel, **A.g.e.** s.499-500.

²⁹ Momigliano, **A.g.m.**, s.450; Bastıyalı **A.g.e.**, s.14.

³⁰ Kiel, **A.g.m.**, s.155; Doğan, **A.g.m.** s.69.

Anadolu'ya girmelerinden sonra İzmir'de beyliğini kuran Çaka Bey, kendi filosunu yaparak Rodos'un da içinde bulunduğu bazı adaları ele geçirmiştir. Ama Bizanslıların oyunu sonucu damadı Selçuklu sultanı I. Kılıçarslan tarafından öldürülmesi üzerine Rodos adası tekrar Bizans Devleti'nin eline geçmiştir³¹.

Çaka Bey'den sonra Menteşe Beyi Mesut, 1300 yılında Rodos adasının bir kısmını fethettiyse de Akka'dan ayrılıp Kıbrıs'a gelen Saint Jean Şövalyeleri, daha iyi gördükleri Rodos adasını Fransızların desteğiyle 1309 yılında ele geçirmişlerdir³².

1.2. Türklerin Ege Adalarını Fethetmesi

Doğu Roma Bizans İmparatorluğu'nun elinde bulunan Ege Adaları, zamanla Ceneviz ve Venedik krallıklarının eline geçmiştir. 1261 yılında Ceneviz ile Bizans arasında yapılan Nif (Kemalpaşa) Antlaşması ile birçok ada Ceneviz Krallığı'na bırakılmıştır³³. Katolik Cenevizli senyörler, Ortodoks Rumların efendisi olmuşlar, adalardaki malikânelerinin arazilerini yerli Rumlara işletmişlerdir. Nitekim Ege adalarında gezilerde bulunan Tournefort, malikânelerin (şato diyor) izlerini görmüş, bunların kimlere ait olduklarını yazmış ve bazı yazıtlardan da bahsetmiştir³⁴. Adaların ekonomisi, ikliminin getirdiği bir sonuç olarak zeytin, bağ ve tahıl üretimine bağlı idi. Bunlara bağlı olarak zeytinyağı ve şarap yapımı ilerlemişti. İpekli dokuma ve meşe palamudu, portakal, limon, nar, incir, dut, keçiboynuzu ağaçları da çoktur. Keçi kılından dokunan aba yanında kocayemiş, kavun, sakız, yün, peynir, bal, balmumu, kereste, odun gibi ürünler adalarda üretilen ticari mallardır³⁵. Ama her ada, su kaynakları nedeniyle aynı tarımsal zenginliğe malik değildir. Sakız Adası bile tahıl açısından Anadolu'ya bağlıdır. Küçükbaş hayvancılık ve kümes hayvanları yetiştiriciliği yanında balıkçılık çok ileridir.

Anadolu'nun batı kıyıları ile kıta Yunanistan arasında kalan denize Ege Denizi denmektedir ve birçok adadan oluşmaktadır. Osmanlı döneminde bu denize Bahr-i Sefid yani Adalar denizi denilmiştir. Bu alandaki adalar Siklatlar ve Sporatlar diye ayrılırlar. Yunanistan kıyılarına yakın olanlara Siklat (daire), Anadolu kıyılarına yakın olanlara da Sporat(dağınık) denilmektedir. Osmanlı Devletinde Cezayir-i Bahr-

³¹ Doğan, **A.g.m.** s.70.

³² Necdet Hayta, **1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu**, Ankara 2015. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.5-6.

³³ Turan, **A.g.m.**, s.45: Hayta, A.g.k., s.4; Necdet Hayta, "Ege Adalarının Sorununu Tarihsel Gelişimi", **Rodos ve İstanköy Türklüğü** (Ed.; M. Kaymakçı – C. Özgün), İzmir, 2014, s.25:

³⁴ Joseph de Tournefort, **Tournefort Seyahatnamesi**, (Ed. S. Yerasimos), Kitap Yayınevi, İstanbul 2005. Adalardaki Ceneviz izleri hakkında bilgi veren en iyi kaynaklardan biridir.

³⁵ Tournefort **A.g.e.**, örneğin bkz. s.226, 229, 230, 245, 253.

i Sefid Vilayeti kurulmuştur. Bu vilayet 4 sancaktan oluşmaktadır. Bunlar; Merkez sancak olan Rodos, Sakız, Midilli ve Limni sancaklarıdır.

Batı Anadolu kıyılarına yerleşen Türkler Anadolu'ya yakın olan adalara bazı saldırılarda bulunmuşlardır fakat adaların tamamen fethi Osmanlı Devleti zamanında olmuştur. Osmanlı devleti adalar için genellikle Venediklilerle mücadele etmişlerdir. Rodos adası ise Sen Jean Şövalyelerinden alınmıştır³⁶.

Osmanlı Devleti, Fatih döneminden itibaren, Ege Adaları ile Yunanistan bölgesini ele geçirmek için çalışmalara başlamıştır. Adaların fethi, yaklaşık 100 yıl içinde, 1566'de Sakız'ın Kanuni döneminde fethedilmesi ile tamamlanmıştır. Bu fetihlerde yerli Yunanların istekleri büyük rol oynamıştır. Katoliklerin ellerinde köle durumunda bulunan Yunanlar, Fatih Sultan Mehmet' den kendilerini kurtarmalarını istemişlerdir.

1454 yılında Osmanlı donanması Şövalyelere ait adalara baskınlar düzenledi. 1455 yılında Hamza Bey komutasındaki donanma Rodos'a baskında bulundu ve doğu kıyısındaki istihkâmları yıkması üzerine Şövalyeler vergi vermeyi kabul ettiler³⁷. 1456 yılında Fatih, Bizans'a ait olan Enez liman kenti ile İmroz (Bozcaada) ve Limni adalarını³⁸ aldıysa da 1457 yılında Papalık Donanması, Limni, Taşoz ve Semadirek adalarını ele geçirdi. Fakat Fatih, İsmail Bey komutasındaki Osmanlı donanmasını yollayarak buraları geri aldı, Midilli'yi tekrar Osmanlı'ya bağladı. Mora'da iki despot arasında çıkan anlaşmazlığa karışmayı Venedik Dukalığı hak olarak görüyordu. Bunun üzerine Fatih, Mora üzerine yürüdü ve kıyıdaki Venedik kaleleri dışında burayı ele geçirdi.

Midilli hâkimi Niccolo Gattilusio, Türklere bağımlılıkla suçladığı kardeşini ortadan kaldırmış, Anadolu sahillerini talan eden Katalan korsanlarını korumuş, onların adada kalmalarını sağlamış ve nihayet Osmanlı'ya ödemesi gereken haraç vergisini göndermemiştir. Bu düşmanca tavırları sonucunda Fâtih, Mahmut Paşa'yı gönderdi. O da 27 günlük kuşatmadan sonra Eylül 1462'de Midilli'yi ele geçirecek ilhak etti³⁹.

---

³⁶ Cihan Özgün, "Avrupa ve Osmanlıların Akdeniz siyaseti: Ege Adaları ve İşgaller (1912)", **Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri**, Ed. Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı -Doç. Dr. Cihan Özgün", Eğitim Yayınevi, Konya, 2019, s.223-224.

³⁷ Doğan, **A.g.m.** s.71.

³⁸ Hayta, **A.g.e.**, s.6; Diğer Ege adaları Venedik ve Ceneviz dukalıkları ile Rodos Şövalyeleri'nin elinde bulunuyordu.

³⁹ Halil İnalçık, "Mehmed II", **TDVİA**, cilt 28, 2003, s.395-407; Hayta, **A.g.e.**, s.7.

1469'da Venedik donanması Eğriboz'dan hareket ederek Limni ve İmroz adalarını ele geçirdi; zengin ticaret merkezi olan Enez'i yakıp yıktı; Enez kadısını ve halkını esir aldı; Yeni-Foça'yı amansızca yağma ve tahrip etti; ardından gidip Mora'da Vostitsa'yı alıp sağlamaştırdı. Bu saldırı üzerine Fâtih karşı harekete geçti, hedef olarak çoktan beri düşündüğü Eğriboz'u almak için sefere çıktı. Gelibolu Valisi Mahmud Paşa, donanma ile Venedik donanmasını gözetirken, Fâtih Eğriboz adası ile kara arasında bir köprü yaptırıp ordusunu geçirdi. Eğriboz Kalesi'ni şiddetli bir hücumla 11 Temmuz 1470'de ele geçirdi. Fâtih Sultan Mehmed, 1474-1478 yıllarında Venedik topraklarına karşı büyük seferlere girişti. Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa, Arnavutluk'ta en kuvvetli Venedik kalesi olan İşkodra'yı şiddetle muhasara ettiyse de alamadı (15 Temmuz - 28 Ağustos 1474)⁴⁰.

1475'de kuvvetlerini Kefe üzerine göndermeye hazırlanan Fâtih, Venedik ile tekrar barış görüşmelerine girişti. 1477'de Süleyman Paşa, bu defa Venedik'e ait İnebahtı (Lepanto) üzerine yürüdüyse de denizden yardım alan kale zapt edilemedi. Evrenosoğlu Ahmed, Arnavutluk'ta Venedik tarafından savunulan Kruya (Akçahisar) Kalesini abluka altına aldı ve denizden gelen bir Venedik yardımcı kuvvetini sahilde karşılayarak bozguna uğrattı. 1477 yılı sonbaharında Bosna Beyi İskender Paşa kumandasında Türk atlıları, büyük bir akın yaparak Venedik şehri karşısındaki zengin ovayı altüst ettiler. Ertesi yıl Friuli'ye aynı şekilde bir akın yapıldı. 1478-1479 yıllarında Mora'da Venediklilere ait yerlere saldırıda bulunan Turahanoğlu Ömer Bey donanma ile gelen bir Venedik kuvvetini püskürttü. 1478 baharında bizzat padişah, Arnavutluk'ta Venediklilere karşı sefere çıkarak İşkodra'yı (İskenderiye) kuşattıysa da güçlü tahkim edilmiş olan bu sarp kale alınamadı. O zaman Fâtih, etraftaki Gölbaşı (Zabiak), Leş (Alessio) ve Dırıvas (Dırıgos = Drivasto) kalelerini zapt ettirdi; İşkodra'yı denizden tecrit için Boyana nehrinin ağzında iki kale yaptırdı; İşkodra'yı abluka altında bulundurarak kendisi çekildi (8 Eylül 1478).

1478 yılı başında Venedik ile İstanbul'da başlayan barış görüşmeleri Fâtih'in İşkodra seferinden sonra tekrar ele alındı ve 25 Ocak 1479'da on altı yıl süren bu uzun harbe son veren antlaşma imzalandı. Buna göre toprak bakımından Venedik İşkodra'yı boşaltmaya ve teslim razı oluyor, Akçahisar'ı, Limni⁴¹, Eğriboz adalarını, Maina (Mayna) dağlık bölgesini bırakıyor, buna karşılık padişah da savaş

⁴⁰ Tuğlacı 1985, s.311.

⁴¹ Hayta A.g.e., s. 7.

süresince Mora, Arnavutluk ve Dalmaçya 'da aldığı diğer yerleri iade ediyordu. Ticaret serbestliği karşılığında Venedik her yıl 10.000 altın ödemeyi, ayrıca şap iltizamından eski borcu olan 100.000 dukayı iki yılda vermeyi kabul ediyordu. Venedik, İstanbul'da bir balyoz bulundurarak tebaasının hukuk işlerinde hüküm vermek hakkına sahip olacaktı. Bu antlaşma ile Fâtiş Sultan Mehmed Rumeli sahillerinde İnebahtı, Koron ve Modon gibi kaleleri alamamış olmakla birlikte Arnavutluk'tan, Mora'dan ve Ege denizinin kuzey kısmından Venediklileri uzaklaştırmış ve onları yıllık bir vergi ödemeye mecbur bırakmıştı. Aynı yıl Sakız'daki Venediklilerin elinde bulunan Sisam adası da ele geçirildi⁴².

Fâtiş Sultan Mehmed, gözünü Rodos, İtalya ve Papa'ya çevirdi. Çünkü İtalya'da Napoli, Venedik ve Milano arasındaki rekabet ve papalığın siyasi girişimlerine karşı düşmanlık sebebiyle durum tamamıyla elverişliydi. Venedik de Fâtiş'i Napoli krallığına karşı harekete geçmeye teşvik ediyordu. 1480 baharında Fâtiş bir taraftan Vezir Mesih Paşa idaresinde Rodos üzerine, diğer taraftan Gedik Ahmed Paşa kumandasında Güney İtalya'ya donanma ile ordular sevk etti. 23 Mayıs 1480'de başlayan Rodos Kalesi'nin muhasarası, Osmanlı ordusunun doksan günlük çetin bir muhasaradan sonra büyük kayıplarla Rodos 'dan çekilmesiyle sonuçlandı⁴³. Bu sırada Fâtiş Sultan Mehmed'in ölüm haberiyle birlikte iktidar değişmiş tahta II. Bayezid geçmiştir⁴⁴.

II. Bayezid döneminde Venedik'in Türklere karşı Fransa ile ittifak yapması üzerine İstanbul'daki Venedikli tacirler tutuklanıp mallarına el konuldu ve ardından savaş ilân edildi (1498). Dört yıl süren bu savaşta Türk donanması, önce Modon, sonra da Koron limanlarını ele geçirdi⁴⁵. Cem Sultan Sorunu nedeniyle Bayezid Rodos adasına karşı bir politika izleyemedi.

Haçlı seferleri sonucunda Müslümanlar Kudüs'ü ele geçirdince, buraya savaşlar sonrasında yerleşmiş bulunan Sen-Jean Şövalyeleri, burada kalamayacaklarını anlayınca, Rodos adasına yerleştiler. 14.yy. başlarından itibaren bu şövalyeler Akdeniz' de önemli bir güç haline geldiler ve Osmanlı Devleti'nin Akdeniz' deki ilerleyişinin önünde engel teşkil etmeye başladılar. Akdeniz'de egemenlik kurmak için Rodos hayati öneme sahipti. Rodos, ticaret yolları üzerindeki

---

⁴² Hayta **A.g.e.**, s.7.

⁴³ Kiel **A.g.e.**,s.156; Doğan, A.g.m. s.72; Hayta, **A.g.e.**, s.8.

⁴⁴ İncelik **A.g.m.**, s.395-407.

⁴⁵ Şerafettin Turan, "*Bayezid II*", **TDVİA** c. 5, 1992, s.235.

konumunun yanı sıra Akdeniz havzasında çıkabilecek herhangi bir savaşta önemli bir üs demekti⁴⁶.

Ada 1309 yılında Saint Jean şövalyelerinin eline geçmiş, Rodos kenti, tıpkı Bodrum Kalesi gibi muazzam bir kale ile çevrilerek başkent haline getirilmiş, Şövalyeler Doğu Akdeniz’de Hıristiyanlık adına Müslüman devletlerle bir korsan gibi savaşmışlardır⁴⁷. Civardaki on bir adayı da ele geçirerek kuvvetli kaleler inşa ettilerdi. Şövalyelerin Türk gemilerine saldırılarına devam etmeleri ve Yavuz Sultan Selim döneminde Memluklulara yardım etmeleri üzerine Rodos’un fethi meselesi bir kez daha ele alındı⁴⁸.

Kanuni Sultan Süleyman zamanına gelince⁴⁹; 4 Haziran 1522’de Osmanlı gemileri Rodos Seferi için denize açılırken Kanûnî Sultan Süleyman da 18 Haziran’da kara yoluyla ordusunun başında Üsküdar’dan hareket etti, 26 Temmuz’da Marmaris’e ulaştı, 28 Temmuz’da adaya geçti. Kuşatma esnasında hem çarpışmalara nezaret etti hem de sık sık etrafı dolaştı. Özellikle Santurluoğlu Bahçesi, Cem Sultan Bahçesi, Eski Rodos gibi yerleri gezdi. Yapılan divanlarda Vezîriâzam Pîrî Mehmed Paşa ile devamlı müşaverede bulundu. Rodos şövalyelerinin teslim olmasıyla kanlı çarpışmalar sona erince (20 Aralık 1522) toplanan divanda Rodos şövalyelerinin başı olan Philippe Villiers de l’Isle-Adam’ı kabul edip onunla görüştüğünden sonra adayı terk etmelerine izin verdi⁵⁰. Padişah 29 Aralık’ta şehri görmek için Rodos’a girdi. 2 Ocak 1523’de ikinci defa girince, adına hutbe okutup şehre nizam verdi ve adadan ayrıldı. Onun adına kurulan vakıf ile cami, medrese, hamam, imaret inşa edilmeye başlandı. Bu vakfa Rodos, İstanköy (Kos), Herke (Halki). Sömbeki (Simi). İlyaki (Tilos). İncirli (Nisiros), Kalimnos (Kelemez) ve Leryaz (Leros) adalarının vergi gelirleri tahsis edildi⁵¹. Adaya 500 istihkâm askeri ve 500 Yeniçeri bırakılmıştır⁵².

Barbaros Hayreddin Paşa, 1538 Haziranında Kiklad adalarını da yakıp yıktıktan sonra donanması ile Kandiye önüne geldi. Milapotamo’da karaya çıkan kuvvetler civardaki yirmi kadar köyü yağma ve tahrip edip Resmo’ya saldırdılar. Donanma buradan Suda’ya hareket etti. Karaya çıkarılan askerler Apokorono Kalesi

---

⁴⁶ Cihan Özgün, “*Oryantalist bir Hayal Kırıklığı: Rodos ve İstanköy’de Türk Egemenliği*”, **Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri**, Ed.: Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı-Doç. Dr. Cihan Özgün, Eğitim Yayınevi, Konya, 2019, s.294-295.

⁴⁷ Kiel **A.g.m.**, s.156.

⁴⁸ Doğan, **A.g.m.**, s.72.

⁴⁹ Feridun Emecen, “*Süleyman I*”, **TDVİA**, cilt 38, yıl: 2010: s. 62-74; Doğan, **A.g.m.** s.73 vd.

⁵⁰ Turan, **A.g.m.** s.46; Hayta, **A.g.k.**, s.8.

⁵¹ Turan, **A.g.m.**, s.48; Kiel **A.g.m.**, s.156.

⁵² Balducci **A.g.e.**, s.11.

ile birlikte altmış kadar köyü yağmalayıp birçok esir ve ganimet elde ederek geri çekildi. Aynı saldırılar Hanya ve Sitia'ya da yapıldı. Venedikliler, Osmanlı donanmasının Girit sularında serbest dolaşması sebebiyle adadaki durumlarını güçlendirmeye çalıştılar.

Daha sonra Sakız adasının fethine karar verilmiş ve Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı Donanması 1566 yılında adaya çıkarma yapmıştır. Ada yöneticileriyle görüşmeler sonuca ulaşamayacağı anlaşılınca bunlar tutuklandı ve ada savaşılmadan ele geçirildi⁵³.

Kanûnî zamanında Osmanlı Devleti ile Venedikliler arasında bir anlaşmayla halledilmiş olan Ege Adaları sorunu, II. Selim'in tahta çıkması üzerine tekrar baş gösterince Kıbrıs'ın fethi sırasında Girit'e de akınlarda bulunuldu. 1567 yılında Suda Kalesi'ne bir gece akını ile başlayan bu saldırılardan Hanya Kalesi güçlkle kendini kurtarabildi. Aynı zamanda Cezayir'den gelen bir donanma da Resmo yöresini yakıp yıktı. Esasen Trablus, Tunus ve Cezayir deniz yolları üzerinde önemli bir stratejik noktada bulunan Girit adasının Venediklilerin elinde bulunması, Doğu Akdeniz'deki Türk hâkimiyeti bakımından ciddi bir engel teşkil ediyordu.

Osmanlıların Girit adası üzerindeki emellerini sezen Venedikliler, adadaki hâkimiyetlerini devam ettirebilmek için birtakım siyasî faaliyetlerde bulundular. IV. Murad zamanında ortaya çıkan Avlonya (Osmanlıların Adriyetik'deki ilk limanı) hadisesini Sultan İbrahim döneminde Sümbül Ağa olayının takip etmesi, iki devlet arasında başlayan savaşın görünür sebebinin oluşturdu. Sümbül Ağa'yı Mısır'a götüren küçük bir gemi kafilesinin Girit sularında pusuya yatmış olan Malta korsanları tarafından saldırıya uğraması ve gasp edilen eşyanın Girit'te satılması üzerine başlayan savaş, bir çeyrek asır devam etti. Kaptan-ı derya Yusuf Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu Girit'te Hanya civarında karaya çıktı ve elli dört gün süren bir kuşatmadan sonra Hanya Kalesi'ni aldı (1645). Başlangıçta elde edilen bu başarılar büyük ümit verdi. Fakat Venedik'in Çanakkale Boğazı'nı ablukaya alarak deniz yoluyla Girit'e kuvvet gönderilmesine engel olması yüzünden savaş uzadı. Ancak Bozcaada ve Limni adalarını zapt eden ve Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alan Venedikliler, denizlerde kazandıkları bu üstünlüğe rağmen Osmanlı Devleti'ni ne Girit adasının fethinden vazgeçirmeye, ne de güç bir durumda bulunan Girit'teki Türk kuvvetlerinin diğer kaleleri teker teker almasına engel olabildiler.

---

⁵³ Hayta, A.g.e, s.8.

Hanya fâtihi Yûsuf Paşa'dan sonra Girit'teki kuvvetlerin başına getirilen Deli Hüseyin Paşa, sırf kendi gayret ve teşebbüsü ile giriştiği harekât sonucunda Kisamo, Apokorono, Granbosa ve Resmo gibi önemli birçok kaleyi ele geçirdi. Diğer taraftan Venedikliler bir yıl önce aldıkları Limni ve Bozcada'yı tekrar kaybettiler. Fakat savaş, Girit'te Kandiye kuşatması ile kilitlenmişti. Osmanlılar, Kandiye yakınında İnâdiye denilen büyük bir kale yaparak burayı baskı altında tutmaya başladılar. Avusturya ve Erdel meselelerini istedikleri şekilde halleden Osmanlılar, çok uzayan ve büyük maddî ve manevî kayıplara yol açan Girit savaşına kesin bir çözüm getirmek amacıyla Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa idaresinde büyük bir kuvveti adaya gönderdiler (1666). Fâzıl Ahmed Paşa'nın kumandası altında Osmanlı kuvvetlerinin iki buçuk yıl süren sıkı kuşatması, 6 Eylül 1669'da imzalanan on sekiz maddelik bir teslim anlaşmasıyla sona erdi. Bu anlaşma ile Venediklilerde kalmış olan Spinalonga ile Suda kaleleri daha sonra 1715 yılında Venedik'e karşı açılan Mora seferi sırasında fethedildi. Görüldüğü gibi Ege adlarının fethi çok uzun sürmüştür.

1.3. Osmanlı Döneminde Rodos Adası

Rodos adası merkezi Gelibolu olan Kaptanpaşa Sancağı'na bağlanmış, daha sonra Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti içinde kalmıştır. Nihayet bu eyalet Rodos, Midilli, Sakız ve Limni sancaklarından oluşturulmuştur. Rodos adasının yönetimi, fethinde yararlılığı görülen Kurtoğlu Muslihiddin Reis'e verilmiştir. 1568 tarihinden itibaren Rodos etrafındaki adalarla birlikte sancak haline getirilmiştir. 1523'te yayımlanan bir fermanla Rodos ve Kos hariç, diğer adalara bazı imtiyazlar tanınmış, Venedik ve Cenevizlilerin yönetim biçimi devam ettirilmiştir⁵⁴. Buna göre adalar, halk tarafından seçilen 12 kişiden oluşan Demogerondia meclisi ile yönetilmektedir. Adalardaki halk maktu bir vergi vermektedir⁵⁵.

Rodos adasında fetihten sonra eski durum değişerek ticaret zayıfladı, ada gemilerin tamir edildiği bir sancak merkezi olmuş, Rumların işleri gerilemiştir. Yine de gemilerin uğradığı önemli bir merkez olması devam etmiştir. Rumların şehirden çıkarılıp varoşlara yerleştirilmesi nedense olumsuz algılanmıştır⁵⁶. Arkasından Avrupa'dan göç eden Yahudilerden bir kısmı da adaya gelerek kaleye yerleştirilmiştir. Rumların yaşadığı 46 köyde yeni kiliseler inşa edilmekte ve

⁵⁴ Hayta, **A.g.e.**, s.9; Doğan, **A.g.m.** s.75.

⁵⁵ Hayta, **A.g.e.**, s.9-10.

⁵⁶ Turan **A.g.m.**, s.46-47; Kiel **A.g.m.**, s.156.

nüfusları da artmaktadır. Kalede yaşayan Müslüman Türkler de bazıları kiliseden döndürülmüş 4 camii ve 18 mescit oluşturmuşlardır. Bir Rum kaynağına göre 1577 tarihinde, adada 4000 Türk, 15 000 Rum ve 1000 Yahudi bulunmaktadır⁵⁷. Fakat 17. Yüzyılın sonlarında, 1645'deki Girit savaşı sırasında Venedik donanmasının verdiği huzursuzluk nedeniyle adanın nüfusunda bir azalma olmuştur. Adada Türk nüfusunun azlığının nedeni, Osmanlı'nın diğer yerlere uyguladığı zorunlu göç politikasının (İslamlaştırma ve Türkleştirme politikası) adalarda uygulanmamasıdır⁵⁸. Adada yaşayan Türkler, Osmanlı Devleti'nin görevlileridir. Sadece Rodos kentinde Türkler çoğunlukta olup köylerde Türk nüfus çok azdır⁵⁹.

Müslümanlığın Rum köylerine yayıldığı, nitekim 1831 sayımına göre adadaki kırk altı köyün on sekizinde toplamda 3.095 Müslüman-Türk yaşamaktadır⁶⁰. Salgın hastalıklar, kıtlık ve depremlerin yanında devletin Rodos'a bağlı Sömbeki, Herke, İlyaki ve Kalimnos'taki gayrimüslimlerin cizye vergisinin 60 yerine 15 akçeye düşürülmesi üzerine bazı Rumlar bu adalara göç etmişlerdir.

Osmanlı padişahlarının adadaki inşa faaliyetleri devam etmiştir. III. Mustafa bir cami ve Yeni Hamam adıyla bir büyük hamam yaptırmıştır (1764-65). Bu devirde sultanın Rikabdarı (Üzengi Tutucusu) Hafız Hacı Ahmet Ağa, Rodos'ta Türkçe, Arapça ve Farsça yazma eserleri kapsayan bir kütüphane yaptırmıştır. Bugün de korunan bu kütüphane, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık TİKA (Türk işbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) tarafından 2009-2010 yıllarında elden geçirilerek, eserler onarılmıştır. Kütüphanede 1288 cilt yazmada (el yazması) 2178 eser vardır. Bunlar kayıt altına alınarak yayımlanmıştır⁶¹.

Ada Kırım hanları, kaptan paşa ve veziriazam, şair gibi kimi kişilerin sürgün yeri olarak bilinmekte olup bunların bir kısmının mezarı burada bulunmaktadır⁶².

Vital Cuinet'in 1891 yılı verilerine göre adada, toplam 6825 Türk, 20.250 Rum, 1513 Yahudi ve 546 Romalı Katolik olduğunu, yeni gelen 14 Ermeniyle birlikte nüfusun tamamının 29.148'e ulaştığını belirtir⁶³. 1894'de 6.152 Türk, 40.988 Rum, 2.706 Yahudi yaşamaktadır⁶⁴. 1895 yılında ise 6.763 Türk, 41.383 Rum, 2.713

---

⁵⁷ Kiel **A.g.m.**, s.156.

⁵⁸ Hayta **A.g.e.**, s.10.

⁵⁹ Turan **A.g.m.**, s.48-49.

⁶⁰ Hayta **A.g.e.**, s. 11: Kiel **A.g.m.**, s.157.

⁶¹ Kiel **A.g.m.**, s.157: **Rodos Fethi Ahmed Ağa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu**, (Haz.: Bekir Şahin ve Faruk Ağartan), Konya 2010.

⁶² Kiel **A.g.m.** 157.

⁶³ Turan **A.g.m.**, s.49.

⁶⁴ Hayta, **A.g.k.**, s.11.

Yahudi, 213 Katolik ve 2 Ermeni vardır. Rum nüfusun sayısı, sancaktaki diğer adalardaki Rum nüfusun katılması ile verilmiştir. Nitekim İtalyan İşgali'nin başında (1912?) yapılan sayımda Rum nüfus 17.246 olarak görünmektedir. Rodos adasında İtalyan hâkimiyetinin başlamasıyla İtalyan hükümeti, kendi vatandaşlarının adaya gelmelerini sağlamıştır. Böylece 30 Haziran 1934'de yapılan nüfus sayımına göre adada 56.754 kişi bulunmakta⁶⁵ ise de nüfusun etnik bileşenleri verilmemiştir. Rodos kentinde 25.447 kişi yaşamaktadır. Köylerin nüfusu, en fazla 1600 nüfuslu olmak üzere 6 köy dışında, 1000 kişinin altındadır. İtalyan askerleri, İtalyanlardan çiftlikler kuran aileler, devlet teşkilatındaki memurlar nedeniyle Latinlerin nüfusu artmıştır. Osmanlı tabasında bulunan çoğu Türk İtalyan egemenliği altında kaldıkları süreçte İtalyan tabasına geçmişlerdir. Lozan antlaşmasından sonra bazı Türkler, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmuşlardır.

Raymond Matton, zaman içinde Rum nüfusunun artmasının, Türklerin onları eritmek istememeleri sonucu, bahçıvan, denizci, satıcı ve küçük esnaf olan Rumlar, kendi örf ve ananelerini koruyarak, Helenizm ruhu içinde yaşamışlardır, der⁶⁶.

Rodos'ta Akdeniz'e özgü meyveler (portakal, incir, limon), zeytin, üzüm yetiştirilmektedir. Buna uygun olarak zeytinyağı ve şarap üretimi yapılmaktadır. Hayvancılık yapılmakta, peynir, yağ da satılmaktadır. Gemi yapımı, seramik ve halı üretimi vardır⁶⁷. Balıkçılık ve sünger avcılığı da yaygındır. Gemi yapımı ve ihracatta elde edilen paranın yanında İskenderiye ve Kahire'de oturan zengin Rodoslular tarafından gönderilen paralarla adanın Rum nüfusu refah içerisinde yaşıyordu.

1.4. Ege Adalarının Türk Hâkimiyetinden Çıkışı

Osmanlı yönetimindeki Ege adaları Yunan Krallığının kurulması ile hızlanmış, adalardaki Rumlar sık sık isyan çıkarmışlar, Yunan Krallığı ile yapılan savaşlar kazanılmasına karşın Avrupa Devletleri ve Rusya İmparatorluğu'nun desteği ile Yunan devleti genişleyerek adaları elde etmişlerdir. Yunan Krallığı Anadolu'ya yakın adaları İngiltere'nin desteğiyle oluşturduğu kuvvetli donanma ile adaları ele geçirmişlerdir. Sonunda İtalya'nın elindeki Oniki Ada'yı, İtalya'nın II. Dünya Savaşında yenilmesi ve yine İngiltere'nin desteğiyle ilhak etmiştir.

---

⁶⁵ Desio, A.g.m., s.547.

⁶⁶ Hayta, A.g.e, s.12.

⁶⁷ Kiel A.g.m., s.157-158.

1.4.1. Yunan Krallığı'nın Kurulması

1770'deki Rus donanmasının Çeşme'de Osmanlı donanmasını yok ettiği savaşa Oniki Ada sakinleri de gemilerle katılmışlardır. Çeşme Deniz Savaşı'nda donanması yakılan Osmanlı Devleti, Ruslarla 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasını imzalamış, Ruslar antlaşmanın 17. Maddesi gereğince, adalar halkının af edilmesini sağlayarak onların hamisi durumuna gelmiştir⁶⁸.

Yunan bağımsızlık hareketi Fransız İhtilâli ile gelişen sürece bağlanır. Yunanlılar da Fransız ihtilal' inin yaydığı milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmişlerdir. Tesalya'da bir Rum tüccarın oğlu olan Rigas Velestinlis'in, daha 1790'larda bağımsızlık manifestosu ve şiirler yazarak Yunan bağımsızlık hareketini başlattığı ileri sürülür. Velestinlis, Viyana'da yedi arkadaşıyla birlikte ele geçirilerek Osmanlı hükümetine teslim edildi ve 1798'de Belgrad'da arkadaşlarıyla birlikte idam edildi. 1814'te Rum tüccar ve siyaset adamlarının yer aldığı bir grup, Rusya'nın Karadeniz'deki önemli liman şehri Odesa'da Filiki Eteria (Dostluk Cemiyeti) adıyla gizli bir örgüt kurdular. Bu örgüt imparatorluk içinde ve dışında Yunan bağımsızlığı için çalışmaya başladı. Aynı yıl kurulan Heteria Filomuson adlı ilmi ve edebi dernek de aynı amacı güdüyordu. Nihayet 1821'de Fenerli Aleksander İspilanti tarafından yönetilen Eflak-Boğdan'da ve ardından Mora'da Yunan isyanı başladı. Vidin paşası, İspilanti kuvvetlerini yenerek, O'nun Macaristan'a kaçmasını sağladı. Fakat kardeşi Dimitri İspilanti Prens Kantakuzenos ile birleşerek Mora'da isyan çıkardı. İsyen sırasında birçok Türk ve Müslüman katledildi. Bunun üzerine Rum kiliseleri tahrip edildi. Yusuf Paşa komutasındaki ordu Patras'ı ele geçirerek isyanı kısmen bastırdı. Osmanlı hükümeti, isyanla ilgileri olduğu gerekçesiyle Patrik V. Grigorios'u ve Rum milletinin başka dinî liderlerini idam ettirdi⁶⁹.

Rodos adası da bu isyana eşlik ettiyse de Osmanlı kuvvetleri adayı ele geçirerek tekrar hâkimiyeti sağladılar⁷⁰.

Girit'teki isyanları bastırması için Girit, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya verildi. Fakat Rumların bağımsızlık hareketi Mora'da sürdü. Osmanlı güçlerinin isyanı bastıramaması üzerine kendisinden yardım istenen Mısır Valisi

---

⁶⁸ Turan, **A.g.m.**, s.50.

⁶⁹ Coşkun Üçok, **Siyasi Tarih Dersleri**, Ankara 1951, s.156-157; Hayta A.g.k., s.12-13; Gül Akyılmaz, **Siyasi Tarih**, Ankara Seçkin Yayınevi 2015, s.163-164.

⁷⁰ Turan, **A.g.m.** 51.

Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa kumandasındaki Mısır donanması 1825'te Mora'ya çıkarak Modon'u karargâh yaptı ve isyanı sert bir şekilde bastırdı.

Mora'daki isyancıların Müslümanları katletmesine misilleme olarak Osmanlı kuvvetlerinin Sakız adasında asi Rumlara karşı yaptığı hareketler Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Avrupa'da güçlü bir akım haline gelen Filhellenizm'in de oluşturduğu kamuoyunun etkisiyle İngiltere ve Rusya önce Saint Petersburg Protokolü'nü (4 Nisan 1826), ardından İngiltere, Fransa ve Rusya 6 Temmuz 1827'de Londra Protokolü'nü imzalayıp Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi veren bir Yunan beyliğinin kurulmasını kararlaştırdı⁷¹. Saint Petersburg Protokolü'nün birinci maddesi ve Londra Protokolü'nün önemli maddelerinden biri Müslümanların bu Yunan Beyliği'nden çıkarılmasıyla ilgiliydi. Buna göre Müslümanlarla Rumların arasında karşılıklı kötü muamelenin engellenmesi için ayrılmaları gerekiyordu ve Müslümanlar Yunan Beyliği'nde ve adalarda bulunan mülklerini Rumlara satacaktı. Batı tarih yazımında, Balkanlar'daki ilk etnik temizlik hareketlerinin Balkan savaşlarında yapıldığı görüşü yaygın olsa da Saint Petersburg ve Londra protokollerindeki bu maddeyle Balkanlar'daki ilk etnik temizlik kararının üstelik Batılı büyük güçler tarafından Müslümanlara karşı alındığı açıktır. Nitekim bu karar, 1829-1832 yılları arasında yapılan diğer görüşme ve protokollerle uygulamaya konuldu. Her ne kadar Rodos ve Oniki Ada Osmanlılarda kaldıysa da, İngiltere, Fransa ve Rusya devletleri, 20 Şubat 1830'da, ada halklarının korunmalarını üstlerine aldıklarını belirttiler⁷².

Osmanlı hükümetinin Londra Protokolü'nü reddetmesi üzerine Avrupalı müttefiklerin donanması Mısır-Osmanlı donanmasını 20 Ekim 1827'de Navarin'de imha etti. 1828'de İbrahim Paşa Mora'dan çekildi. Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtı ve 1828-1829 savaşında Rus orduları Edirne'ye kadar ilerleyerek bu şehri ele geçirdi. Osmanlı yenilgisi üzerine Şeytan adaları ve Kiklat Adaları, Mora yarımadasında ve Atina'yı da içine alan, Attika'dan Tesalya'ya kadar uzanan bir Yunan Devleti kuruldu (24 Nisan 1830)⁷³. Osmanlı Devleti 1830'da bu devleti tanımak zorunda kaldı. Merkezi 1833 yılına kadar Mora yarımadasındaki Anabolu⁷⁴

---

⁷¹ Hayta, **A.g.e.**, s.13-14.

⁷² Turan, **A.g.m.** s.51.

⁷³ Kurumahmut ve Başeren, **A.g.e.**, s.52 vd..

⁷⁴ Pars TUĞLACI, **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul Milliyet Yayınları 1985, s.314. 1540'da Osmanlı toprağı olan şehirdeki Osmanlı eserleri yok edilmiştir.

(Naplia) şehri olup bu tarihte Atina'ya taşınan Yunan Devleti eski Yunanistan'a referansla Hellas adını aldı⁷⁵.

Bağımsız Yunan Devleti, Osmanlı idaresindeki yaklaşık 2 milyonluk Rum nüfusun yarısından az bir kısmını içermekteydi. Yunanistan'ın fiilen bağımsız hale geldiği 1828'de Korfulu bir Rum olup uzun süreden beri Rus çarının hizmetinde diplomat olarak çalışan Ioannes Kapodistrias yeni kurulan devletin başına geçmesi için çağrıldı. Baskıcı bir rejim kurmaya yönelen ve Rusya'ya yakın bir politika izleyen Kapodistrias 1831'de bir suikasta kurban gitti. Yunanistan'da siyasal güçler Rus yanlısı, İngiliz yanlısı ve Fransız yanlısı şeklinde üç gruba ayrıldı. 1832'de büyük güçlerin onayıyla Yunan Millî Meclisi, Bavyera kralının henüz reşit olmayan oğlu Otto'yu "Helenler'in kralı" sıfatıyla Yunanistan'a davet etti. 1833'te Otto ve beraberindeki heyet Yunanistan'a geldi ve devleti teşkilâtlandırmaya başladı. Yunan kilisesi, İstanbul'daki Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nden ilk ayrılan (otosefal) Balkan kiliselerinden biri oldu. Patrikhane bu durumu ancak 1850'de tanıdı.

Yunanistan'ın bundan sonraki siyaseti Rumların yaşadığı diğer Osmanlı topraklarını ve İstanbul'u ele geçirmektir. "Megali idea" (büyük ülkü) diye adlandırılan bu siyaset Osmanlı Devleti ile Yunan Krallığı arasındaki ilişkileri belirlemekteydi. Megali ideaya sadık bir politika izlemeye çalışan, fakat bunda kayda değer bir başarı gösteremediği gibi baskıcı bir rejim oluşturan Kral Otto, 1862'de bir isyanla tahttan indirildi. Otto dönemi Yunan tarih yazımında "Bavyera egemenliği" (Bavarokratia) diye adlandırılır.

İç çekişmeler devam ederken büyük güçlerin müdahalesiyle Yunan Millî Meclisi, 1863'te Danimarkalı on yedi yaşındaki Prens Wilhelm Georg'u (Georgios) "Helenler'in kralı" seçti ve Yunanistan'da uzun sürecek yeni bir hânedan ortaya çıktı. 1864'te meclis daha demokratik yeni bir anayasa hazırladı. Yüzyılın son çeyreğinde kralın yanında siyasal partilerin önemi arttı ve krallık demokrasisi denilen bu dönemde Trikoupis adlı politikacı en önemli rolü oynadı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında 1881'de İstanbul'da yapılan bir antlaşmayla Tesalya Yunanistan'a bırakıldı. 1895'te finans krizlerinin etkisiyle Trikoupis hükümetten çekilmek zorunda kaldı.

Osmanlı Devleti'nin adalar üzerinde uyguladığı politikalar hemen Avrupalı Devletlerin, özellikle İngiltere'nin tepkisine neden oluyordu. 1867 tarihli Vilayetler

---

⁷⁵ Akyılmaz A.g.e., s.165-166.

Nizamnamesi ile Rodos ve Oniki Ada, Cezayir-i Bahri Sefid Vilayeti'ne bağlanıp Rodos ve İstanköy olmak üzere iki sancağa ayrılmıştır. Bu amaçla Sömbeki adasına gönderilen Kaymakama karşı, ada halkının İngiltere'ye başvurması üzerine yapılan baskı nedeniyle kaymakam geri çağırılmıştır. Ama 1869 yılında Cezayir-i Bahri Sefid valisi Kayserili Ahmed Paşa, nizamnameyi uygulamıştır⁷⁶.

Midilli mutasarrıflığının ardından Rodos'a atanan Namık Kemal, 1884 yılında önce Cezayir-i Bahri Sefid valiliğine atandıktan sonra Sultan Abdülhamid'e gönderdiği mektuplarda adalardaki Türklerin sayısının artması, ekonomik bakımdan güçlenmesi ve okul, cami yaptırılması, daha da önemlisi askerlikten muaf tutulmasını önermiştir. Gelen cevapta cami inşası için para gönderilmiş, askerlikten muaf tutulmak için Teftiş-i Askeri Heyeti'ne bilgi verildiği belirtilmiştir⁷⁷.

1895 yılında Yunanistan, Giritli Rumları isyana teşvik edince, 1897'de ada kanlı çarpışmalara sahne olmuştur. Bunun üzerine Avrupalı devletler araya girmiş, reform yapılması karşılığında taraflar arasında barış yapılmıştır. 1897'de Etnik-i Eterya Cemiyeti tekrar isyan çıkarmış ve Türkleri katletmeye başlamışlardır. Avrupa devletleri Osmanlı kuvvetlerinin girişini önlemişler, ama duruma müdahale de etmemişlerdir. Akabinde Atina'daki ihtilâl komitelerince desteklenen Giritli milliyetçilerin talebiyle Prens Georg kumandasında bir filo adaya gönderilmiş ve Girit ele geçirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin büyük devletler nezdindeki girişimleri sonucu Yunanistan'ın adadan çekilmesi talep edildi. Yunanistan buna uymayınca Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında savaş çıktı (1897). Yunanistan bu savaşta ağır bir yenilgiye uğradı ve Osmanlı ordusunun ilerlemesi büyük güçlerin aracılığıyla durduruldu. Bu zafere rağmen yine büyük güçlerin isteğiyle Girit'in özerklik hakları genişletilerek özerk bir vilâyet haline getirildi. 1898'de Osmanlı memur ve askerleri adadan çıkarılmış, ardından adadaki Türkler de anavatana göç etmişlerdir⁷⁸. 1905 ayaklanması sırasında da bir kısım Türkler adadan ayrılmış, nihayet 1912 yılında Yunanistan Girit'i işgal ederek hâkimiyeti altına almıştır. 13 Ocak 1913'de Türk bayrağı indirilerek ada resmen Yunanistan'ın olmuştur.

1909 yılında Osmanlı Devleti, Rodos ve Oniki Ada'da imtiyazların lağvedildiği, yazışmaların Türkçe olmasını, askerlikten muaf olacakların ayrı bir

---

⁷⁶ Turan, **A.g.m.**, s. 52.

⁷⁷ Hayta, **A.g.k.**, s.14-15.

⁷⁸ Akyılmaz **A.g.e.**, s. 337-339, 453-455

vergi vermesi gibi bazı uygulamaları açıkladığında adalardaki halk buna karşı gelmiştir. Nitekim bu uygulamalar konulamadan adalar İtalyan işgaline uğramıştır⁷⁹.

Bu arada 1878'de kurulan Bulgaristan Krallığı, kuzeye doğru genişlemek isteyen Yunanistan ile rekabete başlamıştı. Makedonya'da ve Trakya topraklarının güney kısmında ortaya çıkan Jön Türk ihtilâlinde bir yıl sonra Yunanistan'da da benzer bir askerî ihtilâl gerçekleşti (Gudi ihtilâli) ve askerî yönetim, bir süre sonra Giritli politikacı Eleftherios, Venizelos'u Yunanistan'a davet etti. Askerî yönetimin sona ermesini sağlayarak 1910'da başbakan seçilen Venizelos, modern Yunanistan tarihinde önemli roller oynayacak ve Yunanistan açısından büyük başarılar elde eden bir lider olacaktır. Usta siyaseti sayesinde 1912-1913 Balkan savaşlarından en kârlı çıkan devlet Yunanistan oldu.

Balkan Harbi sırasında üstün Yunan donanması, Bozcaada, Limni, Taşoz, Semadirek, Nikarya, Midilli ve Sakız adalarını direniş görmeden ele geçirmiştir. Yanya, Selânik, Serez ve Kavala dahil hem Güney Epir hem de Makedonya'nın önemli bir kısmı da Yunanistan'ın eline geçti. 30 Mayıs 1913 Londra ve 10 Ağustos 1913 Bükreş antlaşmaları ile Yunanistan'ın kazanımları tanındı. Yunanistan toprak ve nüfus bakımından iki katına yakın büyüdü⁸⁰.

Bu sırada İtalya Devleti, Oniki Ada denilen Dodekanez adalarını 1911 yılındaki Osmanlı-İtalya Savaşı sırasında ele geçirmişti.

Osmanlı Devleti, 22-23 Aralık 1913'de Yunanistan'ın Midilli, Sakız gibi bazı Ege adalarını ele geçirmesine itiraz etti. 30 Mayıs 1913 Londra Anlaşmasında Ege adalarının geleceği Büyük Devletlerin kararına bırakılmıştı. Şubat 1914'de Meis adası hariç Oniki Ada İtalya'nın, Bozcaada ve İmros (Gökçeada) dışındakiler Yunanistan'ın olmasına karar verdiler. Yunanistan, adaları askeri amaçlarla kullanmayacak, adalardaki Müslüman halkı azınlık haklarından faydalandıracaktı. Osmanlı Hükümeti bu öneriyi kabul etmeyince, Birinci Dünya Savaşı başladığında Kuzey Ege adaları sorunu çözümlenmeden kalmıştır⁸¹.

1913'te Kral Georg, Yunan topraklarına yeni katılan Selânik'te bir suikast sonucu öldürüldü. Yerine oğlu Konstantinos kral oldu. 1914'de I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Venizelos, İtilâf devletleri yanında yer almayı isterken, karısı Alman imparatorunun kardeşi olan Kral Konstantinos tarafsız kalmak istiyordu.

⁷⁹ Turan, **A.g.m.**, s.52-53.

⁸⁰ Akyılmaz **A.g.e.**, s.494vd.

⁸¹ Akyılmaz **A.g.e.**, s.508-509.

Kamuoyunun Venizelos ve kral yanlıları olarak ikiye bölünmesiyle Venizelos hükümetten düşürüldü. Bulgaristan'ın İttifak devletleri blokuna katılarak Batı Trakya'ya girmesi ve İtilâf devletlerinin Selânik'e çıkarma yapması üzerine Selânik'teki subaylar 1916'da bir darbe yaptı, Venizelos Selânik'te kendi hükümetini kurdu. Venizelos'un yönetime gelmesiyle Yunanistan, 1917'de İtilâf devletleri yanında savaşa girdi. Fransa'nın baskısıyla Kral Konstantinos 1917'de tahtı oğlu Aleksander'a (Aleksandros) bıraktı. Savaşın sonunda Bulgaristan, Batı Trakya'yı Yunanistan'a terk etmek zorunda kaldı.

İtilâf devletlerinin Osmanlı hükümetiyle yaptığı Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920), Yunanistan'a hem adalar üzerinde hem Doğu Trakya ve Batı Anadolu'da önemli haklar tanıyordu. Bu toprak kazanımları Büyük Yunanistan idealinin gerçekleşmesi için önemli bir başarı olarak görülüyordu. 1920'de Kral Aleksander'in âni ölümüyle sürgündeki Konstantinos tekrar geri çağrıldı. Aynı yıl yapılan seçimlerde Venizelos'un yönetimindeki Liberal Parti seçimi kaybetti. Bununla birlikte Venizelos karşıtları ve Konstantinos, Venizelos'un Anadolu'ya yayılma politikasını devam ettirdi. Anadolu'da başlayan istiklal hareketi Sevr Antlaşması'nı tanımadığından İngiltere, Yunan ordularının bu hareketi bastıracağını umarak Yunanistan'ın ileri hareketine destek verdi. Nihayet Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk ordusu, Yunan ordularını 1921 ve 1922'de yenilgiye uğratarak Anadolu'dan çıkardı. Bu yenilgiyle birlikte Anadolu'da yaşayan ve Büyük Yunanistan hayaliyle Yunan ordularını destekleyen yüz binlerce Rum ile Türkler arasındaki ilişkiler tamamen bozuldu. Rumların önemli bir kısmı Türk ordularının ilerleyişi karşısında Yunanistan'a kaçmak zorunda kaldı. Geri kalanlarla Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na da eklenen sözleşmeyle 1924 yılında mübadele edildi.⁸²

1.4.2. İtalya'nın Oniki Adayı Ele Geçirmesi

İtalya siyasi birliğini geç sağladığından Avrupa Devletleri gibi sömürgeci faaliyetlerini yapmakta gecikmişti. İtalya, Akdeniz'de etkin olmak için kendisine yakın olan ve güçsüz düşmüş Osmanlı topraklarından Trablusgarb'a göz dikti.

İtalya, Osmanlı toprağı olan Libya'daki Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal edeceğini bildirmiştir. Avrupa devletlerine de İtalyan çıkarlarının korunması

⁸² Mehmet Hacısalihoğlu, "Yunanistan; Tarih ve Ülkede İslâmiyet ve Türk-Müslüman Azınlık ve Kültür Varlıkları" **TDVİA** cilt: 43, yıl: 2013, sayfa: 586-595; Üçok, **A.g.e.** s.154-162

gerektiğini bildirmişti. Tunus'un Fransa'nın eline geçmesiyle İtalyanlar, başka bir Avrupa devleti el atmadan Libya'yı ele geçirmek istiyorlardı. 1909 yılında Raccogini Antlaşması ile Avrupa devletleri ve Rusya İtalya'nın Libya'daki faaliyetlerine göz yummuşlardır⁸³. 9 Ekim 1911'de Trablusgarp, 21 Ekim 1911'da Bingazi'yi işgal eden İtalyanlar, beklemedikleri bir direnişle karşılaşmışlardır⁸⁴. Çünkü Enver Bey, Mustafa Kemal (Atatürk), Nuri (Conker), Fuat (Bulca), Eşref (Kuşcubaşı), Halil (Kut), Ali Fethi (Okyar) gibi genç subaylar Libya'ya gitmişler ve yerli halkı direnişte bulunmaları için komuta altına almışlardır. Derne savaşından sonra 1912'de Balkan Harbi'nin çıkması üzerine Enver ve Mustafa Kemal, buradan ayrılarak İstanbul'a dönmek durumunda kalmışlardır. Libya'daki savaş 1918 yılına kadar sürmüş, ama yerel kuvvetlerin silah bakımından zayıf olması nedeniyle İtalyanlar ülkeden çıkarılamamıştır.

İtalya, Libya'yı elde tutabilmek için; buraya gelen yardımın kesilmesi, Osmanlı Devleti'ni zorlayarak, bu toprakların alınması ve Anadolu'ya geçmek için bir köprübaşı elde etmek için Ege Denizindeki bazı adaları ele geçirmeyi düşünmüştür⁸⁵. 1887 tarihli Üçlü İttifak antlaşmasına göre, Balkanlar ve Ege Adalarındaki durumu (statüko) değiştirme gündeme gelirse birlikte hareket etmeyi kararlaştırmışlardı. Böylece İtalya, bu durumu önce Avusturya'ya arkasından Almanya ve Rusya'ya bildirmiş, Rodos adasının Asya'da bulunduğunu öne sürmüştür. Avrupa devletleri böyle bir girişimi önlemediler. Kendi menfaatlerini ve başka bir sıkıntının çıkmamasını düşündüler. Bu da İtalya'ya planını uygulama fırsatını vermiştir.

Osmanlı Devleti bu politikalar karşısında acizdi. Önce Yunan şirketlerine olan ticari boykotu, Yunanistan ile İtalya arasında bir yakınlaşma olur diye kaldırmış, İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazı'ndaki adalara giden telgraf hatlarını kesme, Na'ra burnundaki mevzileri bombalamaları üzerine boğazı kapatması da yine Avrupalı devletlerin itirazı üzerine kaldırılmıştır⁸⁶. Türkler saldırıya karşılık vermiş, bir İtalyan zırhlısı batmış, biri de yaralanmıştır⁸⁷.

---

⁸³ Hayta, **A.g.e.**, s.18.

⁸⁴ Turan, **A.g.m.**, s.52. Yeter Mengeş, **İkinci Dünya Savaşı Dönemi Türk-İtalyan İlişkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, AİT Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans, İzmir 2016, s.26.

⁸⁵ Turan **A.g.m.**, s.52; Mengeş, **A.g.t.**, s.27.

⁸⁶ Turan, **A.g.m.** s. 56.

⁸⁷ Hayta, **A.g.e.**, s. 27.

Bir İtalyan filosu da Beyrut'u bombalamış, iki gemi dışında birçok bina, Osmanlı Bankası, Selanik Bankası, Gümrük İdaresi binaları da tahrip edilmiştir⁸⁸. Arkasından Sisam adasına saldıran İtalyanlar bir Türk gambotunu batırmış, Çeşme telgraf merkezini tahrip etmiştir. Bunun üzerine Fransa ve İngiltere, İtalyanlara Rodos dışındaki yaptıklarını sözde hoş görmemişlerdir.

Rodos adasının İtalyanlar tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Çünkü Libya'ya gönderilen yardım gemileri bu adalardan geçip gitmektedir⁸⁹. İtalyan donanması 28 Nisan 1912'de Astropalya adasına çıkarma yaparak Oniki Ada'nın işgaline başlamışlardır. 4 Mayıs'ta Rodos'un doğusundaki Kalitheas'a 6000 kişilik bir kuvvet çıkaran İtalyanlar 5 Mayıs'da Rodos şehrine girmişlerdir. 1200 kişilik Türk birliği Psithos'a çekilmiştir. Cezayir-i Bahri Sefid Valisi Subhi Bey, Lindos'da yakalanmıştır. İtalyanlar 16 Mayıs'da Türk kuvvetlerine saldırmış, 9 ölü ve 20 yaralı veren İtalyanlar, Türk kuvvetinden 100 kadar askeri öldürmüş, 33 subay ve 950 asker İtalyanlara teslim olmuştur. Arkasından sadece zaptiye erleri bulunan diğer adalar da kolaylıkla ele geçirilmiştir⁹⁰.

Bu işgal karşısında Osmanlı Devleti'nin sadece, demiryollarında çalışanlar, rahip ve dul kadınlar dışındaki 2000 İtalyan İzmir limanından ve 180 kişi de Beyrut limanından gönderilmiştir. Avrupalı devletler bu durumu sessiz kalarak onaylamış, yalnız Avusturya Krallığı birkaç ada ile sınırlanması gereken olayın adalardaki Rumların bağımsızlık hareketlerini kamçılayacağını söyleyerek itiraz etmiş, Almanya'yı da bu konuda desteğe çağırmıştır⁹¹.

Fransa, İtalya'ya karışmıyor, İngiltere ise Almanya ile Üçlü İttifak içinde yer alan İtalya'nın Rodos'u işgal etmesiyle Akdeniz'deki durumun korunmasını istiyor, İtalya ile yakın ilişkisi olan Rusya ise sesini çıkarmıyordu. Ada halkı ise bu durumu geçici bir durum olarak görüyor ve Yunanistan ile birleşme arzusunu taşıyorlardı. İtalyan komutanlar Rum halkına işgalin geçici olduğunu söyleseler de yaptıkları işler kalıcı olduklarını gösteriyordu. Nitekim tekel gibi Osmanlı kurumları İtalyan yönetimine geçirilmiştir⁹².

---

⁸⁸ Hayta **A.g.e.**, s.25.

⁸⁹ Hayta **A.g.e.**, s.s.28 vd.

⁹⁰ Turan **A.g.m.**, s.57-58; Hayta **A.g.k.**, s. 33-34; Balducci, **A.g.k.**, s.9 dipnot IIIb'de çeviriyi yapan C. Rodoslu, Türk kuvvetlerinin İtalyan kuvvetlerine direnerek düşmana büyük kayıp verdiklerini yazmıştır.

⁹¹ Turan, **A.g.m.**, s.58; Hayta **A.g.e.**, 25

⁹² Turan, **A.g.m.**, s.60-61.

Rumlar, Yunanistan ile birleşmeyi arzu etseler de bir muhtariyet elde etme çabasında idiler. Kilimli (Kalimnos) adasında olduğu gibi, mavi üzerine beyaz haç bulunan kendi bayrakları, kendi yöneticileri ve hatta pulları bile oluşturmuşlardı. Daha da ileri giderek Yunanistan ile birleşmeleri için Fransa hükümetine başvurmuşlar, adalılar Patmos'ta bir toplantı bile yapmışlardı. Fakat bu durum İtalyan yöneticilerin hoşuna gitmedi ve toplantıya katılanların bazılarını tutukladı⁹³.

İtalyanlar 20 Mayıs'ta İstanköy (Kos) adasını ele geçirmişler, 4700 Türk'ün yaşadığı adadaki 20 jandarmayı esir almışlardır⁹⁴.

Türkiye ile İtalya arasında barış görüşmeleri başlamış, Avusturya elçisinin işgalin uzaması halinde adaların Türkiye'ye verilmesinin güçleşeceğini söylemişse de Türk hükümeti durumu iyi idare edememiştir. 12 Temmuz'da başlayan Lozan görüşmelerinde Osmanlı delegesi Said Halim Paşa'nın sert çıkışı, anlaşmanın Ekim ayına kalmasına yol açmıştır. Uşi veya Lozan Antlaşması denilen antlaşmanın 18 Ekim 1912 tarihli Barış Antlaşması kısmında İtalya, Rodos ve Oniki Ada'yı Türklere geri verme şartını Libya'daki Osmanlı kuvvetleri ve memurlarının çıkarılmasına bağlıyordu. Ama bu antlaşmaya rağmen adalar geri verilmediği gibi istenilen sözler de yerine gerilmemiştir⁹⁵.

Yani İtalya Trablusgarp savaşında, Osmanlı'yı anlaşma yapmaya zorlamak için işgal ettiği Oniki Ada'yı, geçici olarak işgal ettiğini açıklamıştı. Balkan Savaşları sonrasında iade edeceği düşünülen adaları 1. Dünya Savaşı süresince de elinde tutmuştur.

17 Kasım 1912 tarihinde Yunan Krallığı'nın Limni Nikarya, Sakız, Midilli ve Meis adalarını ele geçirmesi ile Balkan Savaşı başladı⁹⁶. Adalardaki Osmanlı asker ve polisleri direnme göstermelerine, geriye çekilerek yardım beklemelerine karşın sonunda Yunan kuvvetlerine teslim olmuşlardır. Bunların bir kısmı Pire'ye gönderilmiş, gerisi hapsedilmiştir. Yerli Rumlar, Yunan kuvvetleriyle birleşerek Türklere saldırmışlar, evler, dükkânlar yakılmış, kişiler öldürülmüş, ırzlarına tasallut edilmiştir⁹⁷. Bu durum aslında İtalya'nın işine gelse de Bulgarların İstanbul'u ele geçirmesi tehlikesi karşısında 100 İtalyan subay ve eri, Alman, Fransız, İngiliz, Rus, Amerikan ve Avusturyalı askerlerden oluşan 2.250 kişilik orduya katılmışlardı.

⁹³ Turan, **A.g.m.**, s.62; Hayta **A.g.e.**, s.31.

⁹⁴ Hayta **A.g.e.**, s.33.

⁹⁵ Turan, **A.g.m.**, s.64-66; Hayta **A.g.e.**, s.35 vd., 52 vd.; Kurumahmut ve Başeren, **A.g.e.**, s.55-56; Mengeş, **A.g.t.**, s.28.

⁹⁶ Hayta **A.g.e.** s.62 vd.

⁹⁷ Hayta, **A.g.e.**, s.65-66.

Uşu antlaşmasından sonra, Osmanlı Devleti, Banca di Roma'dan 320 bin altın borç almış, İtalya ile olan ticaret gelişmiştir. Anadolu'da nüfuz bölgesi elde etmek isteyen İtalya, 1913 yılında 60 İtalyan'ın yaşadığı Antalya'da bir konsolosluk, bir sağlık ocağı, dispanser, rahip ve rahibe okulları açmıştır. Arkeolojik inceleme altında bölgeyi dolaşan heyetler, bölgenin ekonomik, ticarî, siyasî, sosyal, ziraî ve kültürel yapısı hakkında bilgi topladılar⁹⁸.

Osmanlı Devleti tarafından İtalyanlara 10 Ekim 1913'de, Fethiye-Muğla, Antalya-Kızılkaya, Antalya-Alanya ve Antalya-Burdur demiryolu yapım imtiyazları verildi. Ama İngilizler bu duruma karşı çıktı ve İtalyanlara Muğla-Alanya arasında bir imtiyaz bölgesi verilmesi için gizlice anlaştı. Bu demiryolları projesi, 1918'den sonra bölge İtalya'ya geçtiği halde uygulanmadı⁹⁹.

Balkan Devletleri ile Londra'da yapılan Barış Konferans'ında adaların durumu, yine aynı yerde yapılan ve İngiltere başbakanı başkanlığındaki Büyükelçiler Konferans'ına bırakılmıştır. Almanya, Fransa, Rusya, Avusturya ve İtalya elçilerinin katıldığı Büyükelçiler Konferansı 2 Ocak 1913'te Adalar işini ele almıştır. Fakat adalar üzerinde haklar hususunda değişik görüşler ortaya konulmuştur¹⁰⁰.

Londra Barış Antlaşması Osmanlı ile Yunanistan, Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistan arasında 30 Mayıs 1913'de imzalandı. Antlaşmanın 4. Maddesine göre Girit adası, adı geçen Balkan Devletlerinin yönetimine bırakılmıştır. Daha sonra Balkan Devletleri haklarını Yunanistan'a vermişlerdir¹⁰¹.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra İtalya 26 Nisan 1915'de İngiltere, Fransa ve Rusya ile Londra Antlaşması'nı yaptı. Antlaşmanın 8. Maddesinde Rodos ve Oniki Ada'nın İtalya'nın hükümrancılığı altında olacağı, ayrıca İzmir'in verildiği 9. Maddede Antalya bölgesinin de kendisine kalmasını sağlıyordu. İtalya 12 Haziran 1915'de Uşu Antlaşmasını feshettiğini ve Rodos ve Oniki Ada'dan çekilmeyeceğini ilan etti¹⁰². Arkasından 21 Ağustos'ta Osmanlı Devleti'ne Grassi'nin belirttiği gibi tereddütlü şekilde savaş ilan etti¹⁰³.

⁹⁸ Mengeş, **A.g.t.**, s.28-29.

⁹⁹ Mengeş, **A.g.t.**, s.30.

¹⁰⁰ Turan **A.g.m.**, s.67-68; Hayta **A.g.e.**, s.80 vd. Kurumahmut ve Başeren, **A.g.e.**, s.57.

¹⁰¹ Sözcü Gazetesindegünümüzde yayımlanan bir haberde: *Girit adasının etrafındaki 14 adacığın Osmanlı'ya kaldığı, bu durumun Lozan Antlaşması'nın 12. Maddesinde teyit edildiği, sonradan Karadağ, Bulgaristan ve Sırbistan'ın haklarından vaz geçmiş olmalarıyla hakların rücu ederek Girit adasının Türk toprağı olduğu, diye çıkan haber Yunanistan'ın itirazı ile karşılanmıştır. Bu tür durumların araştırılması gerekmektedir.* Sözcü, 22 Mart 2019, s.13

¹⁰² Turan **A.g.m.** s.71; Mengeş, **A.g.t.**, s.32.

¹⁰³ Mengeş, **A.g.t.**, s.32.

19-21 Nisan 1917'de Fransa'da St.Jean de Maurienne istasyonunda, İtalya-İngiltere-Fransa arasında imzalanan antlaşmaya göre Antalya, Konya, Aydın ve İzmir İtalya'ya verilmiştir¹⁰⁴. 30 Ekim 1918'de Mondros Bırakışması ile Türkiye'nin bölünmesine başlandı. 1919'da İtalya kuvvetleri, Selçuk, Kuşadası, Bodrum, Marmaris ve Fethiye'ye asker çıkararak işgal etti. Arkasından bir kumpasla Antalya zapt edildi ve 25 Nisan'da İtalya birlikleri Konya'ya girdi. İtalyanlar, yerleştikleri yerlerde sağlık hizmetleri vererek ve halka iyi davranarak diğer milletlerden daha farklı bir siyaset gütmüşler, Türk halkını kazanmaya çalışmışlardır¹⁰⁵.

15 Mayıs 1919'da Yunanistan kuvvetleri de İzmir'e çıktı. Bu durum Rodos Türklerinin kurduğu Rodos ve İstanköy Müdafaa-i Hukuk-ı İslamiye Cemiyeti tarafından 5 Haziran 1919 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bir bildiri göndermişlerdir¹⁰⁶. Bu bildiriye göre İtalyan hâkimiyetinin sürmesinde yarar görüldüğü, eğer Yunanistan'a geçerse, kendilerine Anadolu'ya göç etmekten başka yol olmayacağını söylenmiştir. Bu kararda Yunan krallığının 1828 yılında Mora ve adalarda, 1895 yılında Girit'te yapılan mezalim, hep Türklerin göç etmeleriyle sonuçlanmıştır¹⁰⁷. 1828'de 20 bin Türk birkaç hafta içinde öldürülmüştü. İtalya egemenliğindeki Rumlar huzursuzluk yaratıyorlar, Yunanistan'a bağlanmak istiyorlardır.

Ayrıca İtalyan yönetimi sırasında (İkinci Dünya Savaşı yıllarında) adalarda kıtlık ortaya çıkmış, bu nedenle Teke yarımadasından adalara zahire gönderilmiştir. Ama adalardaki Rumların Rodos'a göç etmeleri, arkasından İtalyanların Türklerin topraklarının ellerinden alıp Rumlara vermesi, adadaki Türklerin göç etmelerindeki diğer bir sebeptir¹⁰⁸.

Yunanistan, Ege adaları dışında, Meis ve Kıbrıs adasının da kendilerine verilmelerini istiyor, İtalyanlar ise Rodos ve Oniki Adalar yanında Antalya kıyısındaki Meis adasının da kendilerine bırakılmasını istiyordu. 1918'deki barış esasları için gelen Amerikan delegesi, Ege adalarının ve hatta Anadolu kıyılarındaki bazı yerlerin Yunanistan'a verilmesinin doğru olacağını yazmıştır¹⁰⁹. Bu durum Paris Barış Konferansı'nda kuvvet kazanmış, Rodos dışındaki tüm adaların Yunanistan'a bırakılması kabul edilmiştir. Bunun üzerine İtalya, Yunanistan ile antlaşmaya gitmiş 29 Temmuz 1919'da Paris'te bir mutabakat imzalamıştır. Tittoni-Venizelos

¹⁰⁴ Mengeş, **A.g.t.**, s.33, 42 vd..

¹⁰⁵ Mengeş, s.44-45.

¹⁰⁶ Sarioğlu, **A.g.t.**, s.106.

¹⁰⁷ Sarioğlu, **A.g.t.**, s.114-115.

¹⁰⁸ Sarioğlu, **A.g.t.**, s.108.

¹⁰⁹ Turan, **A.g.m.** s.72-73; Hayta, **A.g.e.**, s.128.

Mutabakatı denilen 8 maddelik gizli antlaşmada Rodos, İtalya'da kalacak, bir süre sonra muhtariyet tanınacak, Yunanistan da İtalya'nın yaptığı masrafları karşılayacaktı. Diğer bir antlaşmada ise İtalya, Kıbrıs'ın İngiltere tarafından Yunanistan'a vermesi şartıyla, Rodos halkına kendi kaderlerini tayin hakkı tanıyacağını belirtmiştir. Fakat Tittoni-Venizelos Mutabakatı yerine getirilemedi. Çünkü İngiltere, Osmanlı barışı sırasında Rodos ve Oniki Ada'nın Yunanistan'a bırakılmasını istiyordu. Bunun üzerine İtalya hükümeti adı geçen mutabakatı feshettiğini 22 Temmuz 1920 tarihinde Yunanistan'a bildirdi¹¹⁰.

10 Ağustos 1920 tarihinde yapılan Sèvres Antlaşması'nda, Türkiye'nin Rodos, Oniki Ada ve Meis adasının hukuki tasarrufunu tümüyle İtalya'ya bıraktığı yazıldı. İtalya ayrıca Yunanistan ile bir mutabakat daha yaptıysa da Türklerin, Mustafa Kemal önderliğinde Türkiye'nin İstiklal Harbi'ni kazanmasıyla bu antlaşmaların hükmü kalmadı. İtalya, "Rodos, Meis ve İşgal Altında Bulunan Diğer Oniki Adalar İdaresi'ni kurarak egemenliğini ilan etti. .

Lozan barış görüşmelerinin bir konusu da adalar idi. Bu işler bir alt komisyonda Bozcaada ve İmroz (Gökçeada) Türkiye'ye bırakılmış, Midilli, Sakız, Sisam, Nikarya adalarının askerden arındırılmasına karar verilmiştir. Antlaşmanın 15. Maddesi Rodos ve Oniki Ada'ya aittir. Gerek İtalya gerekse Yunanistan daha evvelden yapılan antlaşmaları ileri sürerek adaların kendilerine verilmesini istiyorlardı. 15. Madde, Meis dâhil Rodos ve Oniki Ada'yı İtalya'ya veriyordu. Bu duruma Türk Heyeti'nin itiraz etmemesi sonucu maddenin kabul edildiği ileri sürülerek, çetin müzakerelere rağmen kabul edilmesi üzerine Rodos, Oniki Ada ve Meis Adası İtalyanlara verilmiştir¹¹¹.

Türk Heyeti Ankara'ya dönmüş, 8 Mart 1923'de 15. Maddede Meis adasının Türkiye'ye verilmesi ibaresinin yazılması istenmiştir. İleri sürülen tezlerin red edilmesi sonucu, Türk Heyeti dünya barışının bozulmaması için Meis adasından vaz geçmiştir. Yalnızca Meis adasının etrafındaki 19 adacıktan 11'i Türkiye'nin oldu. Böylece 15. Maddeye göre Rodos, Oniki Ada, İstanköy ve Meis adası İtalya'da kaldı. 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması, bazı milletvekillerinin itirazına rağmen 23 Ağustos 1923'de TBMM tarafından 14'e karşı 213 oyla kabul edildi¹¹².

¹¹⁰ Turan **A.g.m.**, s.74-75.

¹¹¹ Turan, **A.g.m.**, s. 78-79; Mengeç, **A.g.t.**, s.234 vd.

¹¹² Turan, **A.g.m.**, s.81.

1.5. İtalya Yönetimi Sırasında Rodos

Faşist İtalya Devleti, Rodos ve Oniki Ada'nın kendisinde kalmasıyla derhal çalışmalara başlamış, buraya getirdiği İtalyan girişimcilerle adanın ekonomisine hâkim olmuştur. Böylece Rodos ve Oniki Ada, İstanköy ve Meis'te yaşayanlar İtalyan tebaası sayılarak Rodos ve İstanköy'deki Türklerin cemaat halinde teşkilatlanmaları ve kendi yönetim kurullarını seçme hakları tanındı¹¹³. Nüfusun asker ve memurlar dışındaki büyük çoğunluğu belirli işleri yaparlar: Rumlar, kırsal kesimde tarım ve hayvancılık, merkez ve kıyı kasabalarında çoğunlukla ticaret ve balıkçılık yaparken Türkler, el sanatları ve tarımda, Yahudiler ise sadece ticaret ve bankacılıkta çalışırlar. Katolik İtalyanlar ise, tüccar, sanayici ve girişimcilikte faaliyet gösterirlerdi.

Rodos adasında tarım işleri ileri olmasına karşın, İtalyanlar Askeri Coğrafya Enstitüsü yardımıyla toprak mülkiyetini düzenlemişler, Banco di Sicilia'nın bir iştiraki ile tarımsal kredi vermişler, Deneysel Tarım Enstitüsü eliyle tarımda daha iyi verim almaya gayret etmişlerdir. Yılda yaklaşık 15.000 litre şarap üreten Compagnia Agricola Industriale'nin sahip olduğu en modern şarap imalathanesi açılmıştır. Ayrıca adanın önemli ürünü olan tütünü işleyen Egyptian Tobacco Manufacturing Company'nin (TEMI) bir sigara fabrikası da vardır. İhracatta önemli yeri olan bal, ipek ve kurutulmuş meyveler de İtalyanlarca desteklenmiştir.

Adaya göçle gelen Katolik İtalyan aileler, tarım çiftliklerinin yanında, birkaç tarım şirketi kurmuşlardır. Bunlardan Peveragno Rodio köyü 400 kişiden oluşan bir sömürge aile yerleşimidir. Ayrıca meyve ağaçları (zeytin, yabani ve aşılannmış Amerikan asmaları, süs bitkileri ve yeniden ağaçlandırma için) için bir fidanlık çiftliği de kurulmuştur. Böylece fidanlık her yıl 20.000 aşılannmış zeytin ağacı fidanı ve büyük miktarda üzüm asması fidesi yetiştirmektedir¹¹⁴.

Rasyonel, ilerici bir sömürünün başlamasına izin veren yaklaşık 80.000 hektarlık bir çam, selvi ve baltalık kuru vardır. Bu yüzden kolonileşme faaliyeti hükümet tarafından bu kırsal sektörde ele alınmakta ve bu amaçla Campochiaro adlı bir ormancı köyü de kurulmuştur.

¹¹³ Desio vd., **A.g.m.**, s.520, 524; Turan, A.g.m. s.82; Balducci, **A.g.e.**, s.V'de Celaleddin Rodoslu, kendisinin Rodos İslam Cemaati Sekreteri olarak tanıtmaktadır; Sarioğlu, **A.g.t.**, s.104 vd.

¹¹⁴ Desio vd., **A.g.m.**, s.523; Gülcan Yılmaz, "Rodos ve Oniki Ada'daki İtalya ile Yunan Yönetiminin Baskı Politikaları", **ICANAS 38; Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, Ankara 2007, s.3367.

Hayvancılık, özellikle dağlık bölgelerde önemli bir gelişme göstermekte olup 1934'te adada 1948 at, 1278 sığır, 348 domuz, 15.669 koyun ve 21.702 keçi vardır.

Eski çağlardan beri transit ticarete önemli bir yeri olan Rodos, ithalatını İtalya, ardından Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya, Mısır, İngiltere ile yapmakta olup en fazla alınan ürünler yapı malzemeleridir. İhracat özellikle İtalya, Mısır, Yunanistan ve Türkiye'ye yöneliktir ve ihraç edilen başlıca ürünler şarap, meyve, halı ve zeytinyağıdır. Transit ticareti çoğunlukla Avrupa'ya yönelen Anadolu ürünlerini içermektedir. Fakat İtalyan hükümeti, Osmanlı Devleti'nden yapılacak ithalata % 11 vergi koymuş, Yunanistan'dan yapılan ithalata vergi koymayarak hem Yunanistan'ı kayırmış hem de Osmanlı Devleti'nden gelen malları kısıtlamıştır¹¹⁵.

Mülkiyetin başkenti Rodos şehri olup hükümete ve belli başlı kurumlara ev sahipliği yapıyor. Vali, idari birimlerle (adli işler, idari işler, ticaret, kamu işleri, kamu eğitimi, anıtların ve kazıların denetimi, gümrük, posta ve telgraf, kadastrolar vb.) ilgilenmekte ve yılda bir kez bir danışma organı olan belediye meclisini toplamaktadır. Rodos'taki merkezde bir piyade alayı bulunmaktadır. Rum, Türk ve Yahudiler, devlet onayına sunulması gereken kendi konseylerini seçerler. Belediye başkanını vali seçer ve üç yıl süreyle seçilen meclisin kararları devletin onayından geçmek zorundadır.

1922 yılında 29 km yol varken, 1934 yılına gelindiğinde 80 km.si asfalt olmak üzere 487 km.ye çıkmıştır. Bunlarda on sekiz kamyonla bir seyahat ağı kurulmuştur.

Eğitime önem verilmiş çeşitli okullar açılmıştır. Yatılı okullara dışardan değişik milletlere ait öğrenciler de gelip eğitim görmektedirler. İtalyanlar kendi ihtiyaçları dışında Yahudiler için 1928 yılında bir haham okulu kurmuşlardır. Devlet kütüphanesi 8.000 ciltlik bir kitaplığı vardır ve gittikçe gelişmektedir.

Kültürel faaliyet yalnızca eğitim alanıyla sınırlı değildir: iki kurum Rodos'ta yüksek çalışmaların önemli bir merkezini oluşturmak için faaliyet gösterir: FERT Enstitüsü ve Ulusal Toplum "Dante Alighieri". 1927 yılında Oniki Adalar valisi Mario Lago tarafından kurulan FERT Enstitüsünün temel amacı, Rodos'u ve Yakın Doğu'ya ait arkeolojik ve tarihi araştırmaları arttırmaktır. Amacı; hem bu konularda uzmanlaşmış arkeoloji kütüphanesi hem de bilginlerin Rodos'ta kalmasına veya bölgede seyahat etmelerine izin verilmesi, desteklenmesi veya tarihsel olarak

---

¹¹⁵ Yılmaz, A.g.m., s.3362.

Rodos'la bağlantılı herhangi bir durumda sonuçların yayınlanmasıdır. Bunun için "Clara Rhodos" adlı özel bir kazı ve araştırma dergisi çıkarılmaktadır¹¹⁶.

"Dante Alighieri Cemiyeti", İtalyan dili ve kültürünün zengin bir kütüphane, konferanslar ve kurslar aracılığıyla yaygınlaştırılması yanı sıra, yaz aylarında öğrencilere yüksek kültür kursları düzenlemiştir. Özel okullarda öğretim, İtalyan dilinin sadece öğretim zorunlu olan programlar gibi ücretsizdir. Rodos Türk dili, Yahudiler için İtalyan dili, ilk ve ortaöğretim okulunda Yunan, iki ilköğretim okulunda (gramer okuluna eşdeğeri) dört ilkokullar ve bir lise bulunmaktadır. Tüm Rum köylerinde kendi Yunan dil okulları var. İtalyan dil okulları, Peveragno, Kattavia, Campochiaro adlı kırsal köylerde faaliyet göstermektedir. Fakat Rum okullarına Türk, Türk okullarına Rum öğretmenleri atayarak bu yolla Türk ve Rumları İtalyanca bilen kişiler haline getirmek, hatta Katolik yapmak amacını güdüyorlardı¹¹⁷. Rumlar bile kendi dillerini konuşmaktan korkuyorlardı. Ama Yahudi toplumu durumu kabullenmiş, kendi okullarında İtalyancanın okutulmasına ses çıkarmamışlardır.

Rodos çok eskiden beri eski eser pazarı durumundaydı ki Yunan'dan Türk eserlerine kadar her türlü eser adaya uğrayan yabancılara satılıyordu. Bu durum 20. Yüzyılın başına kadar devam etmiştir. Öyle ki İzmir Rum Evanjelic Kız Mektebi (Atatürk Lisesi) Müzesi'nde bile Rodos kökenli eserler vardı. Danimarkalı Chr. Blinkenberg ve K.F.Kinch, 1902-1910 ve İtalya işgali sırasında 1912-1914 yıllarında Lindos ve Vroulia yerleşme ve mezarlıklarında bir kazı yapmışlardır. Arkaikten Helenistik çağa kadar uzanan zaman dilimine ait kireçtaşı heykelcikler, madeni silahlar, mühürler ve pişmiş topraktan olan çeşitli eserler, kazıcılarla paylaşılmış olup Rodos'a bırakılan eserlerin dışındaki buluntular İstanbul ve Kopenhag müzelerine götürülmüştür. 1920 yılında İtalyan arkeologlar Bodrum ve Antalya'da buldukları eserleri, 1914'de kurdukları Rodos Arkeoloji Müzesi'ne götürmüşlerdir. İtalyan arkeologlar adada kazı yapmaya devam etmişlerdir. Bir Türk evinden oluşturulan Etnografya Müzesi 1928 yılında oluşturulmuş olup içerisinde Türk seramikleri ve ahşap eserleri vardır¹¹⁸.

Türkiye ile İtalya arasında 1930'larda adacıklar üzerinde egemenlik üzerine uyuşmazlık çıkmış, nihayet 4 Ocak 1932'de imzalanan sözleşme 10 Mayıs 1933

¹¹⁶ Desio vd., **A.g.m.**, s.533; Balducci, **A.g.e.**, s.V; Yılmaz, **A.g.m.**, s.3368.

¹¹⁷ Yılmaz, **A.g.m.**, s.3366-3367.

¹¹⁸ Balducci, **A.g.e.**, s.168.

tarihinde iki ülke tarafından onaylanmıştır. Buna göre Bodrum'un karşısındaki Karaada ile Meis adasının etrafındaki küçük adalar Türkiye'ye verilmiştir¹¹⁹.

Türk cemaatinin bu dönemde Osmanlıca yayımladığı *Selam* adlı bir gazeteleri vardır¹²⁰. 1926-1936 yılları arasında on yıl boyunca haftada bir kez Pazartesi günü yayımlanan gazete, Rodos ve İstanköy dışında Anadolu'ya da gönderilmektedir¹²¹. Hem Türk hem de Musevi toplumunun desteklediği gazete, İtalya Hükümetinin matbaasında Türk ve Musevi yazarların yazılarıyla basılmaktadır. Selam gazetesi, İtalyanca bilmeyen Türk halkının devletin yayımladığı kararlardan haberdar olmasını da sağlıyordu. Açılışlar, ilanlar, atamalar gibi mahalli haberlerin yanında sağlık ve edebi yazılar ile Türk ve Musevi cemaatinin doğum ve evlilik gibi cemiyet haberleri yayımlanmaktadır. Yazarlar Rodos'ta yaşayanlardan oluşsa da İstanköy Kız Okulu'nun müdiresi Atufet Nuşin ve İzmir'de öğretmenlik yapan Rodoslu M. Rüştü de edebi yazılar yazmışlardır¹²². Makalelere bakıldığında hemen hiçbir soruna değinilmedi görülmediği dikkati çekmektedir.

Her ne kadar İtalya yayınları her şeyi güzel gösterse de durum böyle değildir. İtalyanların Türkleri İtalyan vatandaşlığına geçmeye zorlamaları sonucu Türklerin bir kısmı adalardan Türkiye'ye göç etmek durumunda kaldılar¹²³. Basın ve konuşma özgürlüğünün kısıtlandığı görülmektedir. Nitekim Kirmasti köyündeki havaalanı arazisinin kamulaştırılmasında çok düşük bir bedel ödenmesi de çiftçileri memnun etmemiştir. Hatta evleri bile kamulaştırmaları sonucu bazı aileler adayı terk etmiştir.

Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'ya ait mülkler bile kamulaştırılmış, Mısır Hükümeti itiraz etse de yatırılan parayı bile alamamış ve durum adanın Yunanistan'a geçmesinden sonra da çözülmeye devam etmiştir¹²⁴. Adaya İtalyan aileler getirilip yerleştirilmiş ve bunlar için de araziler kamulaştırılmıştır. Turizmin geliştirilmesi için yapılan çalışmalarda her ne kadar bazı Türk eserleri korunmuşsa da mezarlıklardan bazıları kaldırılarak park haline getirilmiştir. Rodos adasına her yerden ve özellikle Avrupa'dan turistlerin gelmesini bekliyorlardı.

---

¹¹⁹ Ak **A.g.m.**, s.294-295.

¹²⁰ Meryem Orakçı, **Selam Gazetesine Göre Rodos Türkleri (1926-1936)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

¹²¹ Orakçı, **A.g.t.**, s.18. Yazar s. IV'de gazetenin 1927-1931 yılları arasındaki sayılarının ISAM'da bulunduğunu, eksiklerin Rodos'daki Hafız Ahmet Paşa Kütüphanesi'nden temin ettiğini söyler. Orakçı, toplamda 450 sayıyı görüp değerlendirmiştir.

¹²² Orakçı, **A.g.t.**, s.22, 39-40.

¹²³ Yılmaz, **A.g.m.**, s.3363.

¹²⁴ Yılmaz, **A.g.e.**, s.3365-3366.

1.6. İkinci Dünya Savaşı'nda Rodos ve Oniki Ada

1939 Ekim ayında çıkan II. Dünya Savaşı sırasında Rodos adasının İtalya'nın elinde olması Türkiye'yi endişelendirmiştir¹²⁵. İtalya kuvvetlerinin Arnavutluk'u zaptı, Türkiye'nin İngiltere ile işbirliği kararı yayınlamasına sebep olmuştur. Alman büyükelçisi Von Papan, İtalyanların iki adayı Türkiye'ye verilerek tarafsız kalmasını sağlamak istediye de bu görüşü İtalyanlarca red edilmiştir¹²⁶. İtalyanların 1941'de Yunanistan'a saldırısı direnişle karşılanmış¹²⁷, bu arada İngilizler de Meis adasını ele geçirmişlerdir.

İtalya'nın başarısızlığı üzerine Hitler'in emriyle Alman birlikleri 25 Nisan 1941'de bazı Yunan birliklerinin direnişine rağmen Taşoz, Semadirek, Limni, ardından Midilli, Sakız ve Girit adalarını ele geçirmişlerdir. İngilizler bu duruma müdahale etmekten kaçınmışlar, ama Rusya'ya yardım edemeyeceklerini de kabul etmişlerdir¹²⁸.

Midilli adasının Rum ahalisi, Almanların gelmesinden önce koyunlarını Edremit kıyılarındaki Türk köylülerine emanet etmişler, savaşın bitiminde kuzularıyla birlikte geri almışlardır. 1941'de Almanların ülkeyi ele geçirmesinden sonra ülkeyi yakıp yıkmışlar, halkın hayvanlarına, fabrikaların üretimine, tarımsal ve hayvansal üretime el koyunca, Yunanistan'da halk yiyecek bulamaz olmuştur. Sonuçta Yunan halkı açlıktan ölmeye başlar. Günde 3 bin kişi ölmeye başlar ve iki yıl içinde 1,5 milyon kişi ölür. Türkiye halkı, 20 yıl önce savaştığı Yunan halkının çığlığını duyar ve Kurtuluş adlı bir vapurla, her seferde 1.800 ton yiyecek ve bazı ihtiyaç malzemesini 5 kez Pire limanına gönderirse de bu vapur ne yazık ki 6. Seferinde batmıştır. Ama yardımlar Türk ve Yunan gemileriyle sürdürülür¹²⁹. İşin ilginç tarafı Yunan kral vekili Damaskinos, Türk yardımlarının unutulmayacağını söylemiş, ama arkasından Rodos adasının zaptına bayrak açarak gitmiştir.

Almanlar Rodos adasındaki Yahudileri sürerek Avrupa'daki kamplarda öldürmüşlerdir. Kalan bir kişinin terkiyle de adada Yahudi nüfus kalmamıştır¹³⁰.

Irak'ta Almanya yanlısı bir kişinin iktidarı ele geçirmesi üzerine Almanlar, Türkiye üzerinden Irak'a malzeme ve asker gönderme isteklerini Türkiye'ye bildirdiler. Türkiye de Ege adalarının bazıları ile Trakya'daki sınır düzenlemesi için

¹²⁵ Hayta **A.g.e.**, s.157 vd.

¹²⁶ Mengeş, **A.g.t.**, s.235.

¹²⁷ Mengeş, **A.g.t.**, s.137.

¹²⁸ Ak, **Ag.m.**, s.295; Mengeş, **A.g.t.**, s.140.

¹²⁹ Keser 2012.

¹³⁰ Bastıyalı, **A.g.e.**, s.158.-159

destek isteyince Von Papen tarafından bu istek pek de olumlu karşılanmadı. Bu arada İngilizler Irak'taki durumu değiştirmişlerdi. Böylece 18 Haziran 1941'de Türk-Alman Saldırmazlık paktı imzalandı¹³¹. Müttefikler, 1941 yılında İtalyanların Ege adalarına ve Rodos'a havadan bombardıman yapmaktadırlar¹³².

15 Aralık 1941'de Rusya'ya giden İngiliz Dışişleri bakanı Eden'e Stalin, Türkiye'ye Oniki Adalar ile Bulgaristan ve hatta Suriye'den toprak verilmesini önermişse de bu tekliften haberdar olan Türk yetkililerce bu şüpheli bulunmuş, Stalin'in bir şey karşılığında bunu önerdiği düşünülmüştür¹³³.

3 Eylül 1943'de yenilen İtalya, Müttefikler ile anlaşarak savaştan çekilmiştir¹³⁴. Bu anlaşmaya göre İtalya'ya ait Ege adaları İngilizlere verilecekti. Ama İngilizler bu iş için kullanacakları Hint Tümeni'ni doğu Asya'ya kaydırmak zorunda kalınca, İngiltere başbakanı Winston Churchill tarafından başka bir askeri birlik gönderilerek önce İstanköy, sonra Leros adaları ele geçirilir. Rodos'a yapılan saldırı, adadaki 40 bin İtalyan askerinin olmasına karşın 9 bin Alman askerinin direnişi yüzünden başarılı olamadı¹³⁵. Ardından karşı saldırıya geçen Alman kuvvetleri, önce İstanköy, sonra, Leros, Patmos, İkarya, Lipsos adalarını ele geçirmiş, İngilizlere ağır bir darbe vurmuştur.

Savaş sırasında açlık ve baskı nedeniyle Türklerin bir kısmı daha göç etti.

Türkiye'nin kendi yanlarında harbe girmesi için bir yandan Almanya ve diğer yandan İngiltere Türkiye'yi sıkıştırmış ve Ege adalarının sahipliğini önermişlerdir. Ama Türkiye itidalini koruyarak savaşa girmemiştir.

1944 sonbaharında İngiltere'nin Yunanistan'a girmesi üzerine Türkiye, Yunanistan ile yeniden işbirliği sağlamak için Kasım ayında Oniki Ada üzerinde hiçbir hak iddia etmeyeceğini Yunanistan'a bildirir¹³⁶.

1.7. Rodos'un Yunanistan'ın Hâkimiyetine Girmesi

Almanların 7 Mayıs 1945'de teslim olmasıyla 2. Dünya Savaşı sona erdi. Yunanistan kuvvetleri adalardaki Alman kuvvetlerini esir aldılar ve Rodos ile Oniki Ada'yı ilhak için ilk girişimlerini yaptılar. Savaş sırasında bazı Türkler adadan ayrılarak Türkiye'ye gelmişlerse de Rodos' da yine de 20 bin kadar Türk nüfus

¹³¹ Hayta **A.g.e.**, s.161 vd.

¹³² Hayta **A.g.e.**, s.164.

¹³³ Hayta **A.g.e.**, s.165; Mengeş, **A.g.t.**, s.236.

¹³⁴ Mengeş, **A.g.t.**, s.152-153.

¹³⁵ Hayta **A.g.e.**, s.166-167.

¹³⁶ Hayta **A.g.e.**, s.172-173.

vardı¹³⁷. Buna rağmen Türk tarafı, savaştan sonra Yunanistan'ın Oniki Ada'nın Yunanistan'a ilhakı için anlaşmaları bile beklemeden harekete geçmiş, "adaların nüfusu zaten Yunan'dır" diyerek Kral Naibi Damaskios, savaş gemisiyle Rodos'a hareket etmiş, 15 Mayıs 1945'te fiilen adayı Yunanistan'a bağlamıştır¹³⁸.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, İngiltere, Sovyet Rusya, Fransa dışişleri bakanları toplanıp barış antlaşmalarını hazırlamak üzere toplandılar. Hem İngiltere hem de ABD'nin büyük desteklerini alan Yunanistan, çoktan beri yapmış olduğu girişimlerin meyvesini toplamaktadır. Doğal olarak Oniki Ada sorunu da uzun görüşmelerden sonra Yunanistan'a verilmesine karar verilerek çözüldü¹³⁹. 10 Şubat 1947 İtalya barış Antlaşması'nın 14. Maddesi gereğince Oniki Ada'yı, Yunanistan'a bırakmış, adaların askersiz olması da belirtilmiştir. İngilizlerin adadaki Türk nüfusunu ileri sürerek Türkiye'nin de en azından bir delege ile temsil edilmesini istemesine karşın Türk Hükümeti kimseyi göndermemiştir. Adaların Yunanistan'a verilmesi Türk basını tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Oniki Ada'nın Yunanistan'a verilmesinde, Rusların Türkiye'den toprak isteme talepleri olmasından korkan İngilizler, adaların Türkiye'ye verilmemesini ama hiç olmazsa askersiz hale getirilmesini antlaşmaya yansıtmışlardır. Böylece adalar Yunanistan'a geçmişse de son yıllarda Yunanlılar Rodos'ta askeri tatbikatlar yapmakta ve böylece antlaşmayı bozmaktadır.

1.8. Yunanistan Yönetimi Sırasında Rodos ve İstanköy'deki Türklerin Durumu¹⁴⁰

Paris Antlaşması gereği Rum nüfusun çoğunluğu göz önüne alınarak 1947'de egemenliği Yunanistan'a geçen İstanköy ve Rodos adalarındaki Türkler için kötü günler başlamıştır. Yunan baskılarına maruz kaldığı için adı geçen adalarda yaşamak istemeyen Türklerden çoğu İtalya'ya, bir kısmı da Türkiye'ye göç etmiştir¹⁴¹. Böylece İtalya idaresinde Rodos'ta 12.070 (İstanköy'de 4.020) olan Türk nüfusu, 1964'e gelindiğinde 3.400 kişiye, 1966'da 3 bine, 1999'da 2.500'e

¹³⁷ Hayta **A.g.e.**, s.175, d.n.628.

¹³⁸ Turan, **A.g.m.**, s.86-87; Hayta **A.g.e.**, s.173 vd. ; Mengeş, **A.g.t.**, s. 238.; Yılmaz, **A.g.m.**, s.3369.

¹³⁹ Hayta **A.g.e.**, s.1177 vd.; Mengeş, **A.g.t.**, s.240 vd.

¹⁴⁰ Macar, **A.g.m.**, s.35-52. Ayrıca bkz. Elçin Macar, "The Turks of the Dodecanese: From Lausanne to the Present", Mehmet Hacısalihoğlu - Fuat Aksu (eds.), **Minority Issues in the Balkans and the EU**, May 16th, 2007, İstanbul 2007, s.109-117.

¹⁴¹ Turan **A.g.m.**, s.87, dn. 86; Bastıyalı **A.g.e.**, s.159-160.

düşmüştür¹⁴². Çünkü savaş sonunda İtalyanlarca terk edilen adalardaki Türklerin arkasında hiç kimse durmamış, onların ne olacağı hakkında hiçbir Batılı ülke kafa yormamıştır.

Yunanlılar, İtalyan yönetimi sırasında azınlık halklara tanınan kendi okul ve mahkemelere sahip olma hakkını tanımadılar ve Türklere ya Yunan vatandaşı olmak ya da Türkiye'ye göç etmek seçeneklerini sundular. Bunun üzerine Türklere, İzmir, Marmaris, Fethiye, Nazilli gibi yerlere göç edip yerleşirlerdir¹⁴³. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile durum Türklerin aleyhine olmuş ve Yunan hükümeti baskıyı arttırmıştır. Sosyal, ekonomik ve siyasal baskılar nedeniyle birçok Türk Anadolu'ya göç etmiştir. Daha sonraları hem Avrupa'ya hem de Türkiye'ye gidip yerleşenlerin sayısı artmıştır. Adadaki Türklerin sayısının azalmasının nedenlerinden biri de budur. Ama Türk nüfusunun azalmasındaki asıl neden Yunan Hükümetinin uyguladığı baskı ve asimilasyondur. Türkler vatandaş bile sayılmazlar.

1972'de Rodos'taki Türk Okulu kapatılmıştır. Türkçe ve din dersleri kaldırılmıştır. Türk okullarındaki Türk öğretmenler zorunlu olarak emekli edilmişlerdir. Yunanlılar Türklerin önce eğitim haklarını ellerinden almışlardır. Yunanca eğitim başlamıştır¹⁴⁴.

Türk okullarına tahsisat vermemeleri üzerine Türk cemaati elindeki vakıf mallarından elde edeceği para ile masrafları karşılamayı düşünür ve bu sırada Türk Hükümetinden para istense de olumlu raporlara rağmen Türkiye'den yardım gelmez ve Türklerin Anadolu'ya göç etmeleri önerilir¹⁴⁵. Yunan hükümeti Türk okullarını kapatmaya başlar. 1972'de Türkçe tedrisata son vermeleri, güya 1958'de Gökçeada ve Bozcaada'daki Rum okullarında Rumcanın kaldırılması üzerine yaparlar. Son okul olan Süleymaniye Medresesi'ni de Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapatılmasından bir yıl sonra kapatılır.

İkinci büyük sorun Müslümanların bir müftüye sahip olamamalarıdır. 1947'de Rodos'ta 11, İstanköy'de 4 imam vardır¹⁴⁶. 1970'lerin ortalarında Türk olmayan imamlar, müftü olarak da görülmezler. 2000'lerde ise tek bir imam kalmıştır. İmam sayısının azlığı Müslümanları ölümlerini bile gömemez hale getirmiştir. Bu gün adadaki Türkler ölümlerini kendi imkânlarıyla yıkayıp,

¹⁴² Bastıyalı **A.g.e.**, s.8; Macar, **A.g.m.**, s.38, İstanköy'deki Türklerin nüfusu da 1.300 kişiye düşer.

¹⁴³ Macar, **A.g.m.**, s.38.

¹⁴⁴ Rodos ve İstanköy Türklüğü, Ed, Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı – Doç. Dr. Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir, 2016,s.9

¹⁴⁵ Macar, **A.g.m.**, s.40-41; Yılmaz, **A.g.m.**, s.3371.

¹⁴⁶ Macar, **A.g.m.**, s.42-43.; Yılmaz, **A.g.m.**, s.3370.

gömmektedirler. Rodos Evkaf İdaresi imam sayısını artırma isteği Rumlar tarafından şüpheyile karşılanır.

Türk vakıf eserlerine yönelik yapılan yıkım veya başka bir amaç için kullanma Yunan egemenliğinde hızlanarak devam etmiştir. Rumlar, 1952 yılında 17 kadar cami ve mescit gibi mülkleri, başka bir emlak ile mübadele etmek istemişler de olmamıştır. 1945-1960 yılları arasında kapatılan 5 mescid, kanuna aykırı olarak, önce Rodos Arkeoloji Müzesi'nin denetimine verilir, daha sonra kiliseye çevrilir¹⁴⁷.

Kanuni Sultan Süleyman ve damadı İbrahim Paşa adına yaptırılan cami, medrese, hamam, imaret gibi yapıların devamiyeti ve bunlara gelir getirmesi için birçok dükkân, ev, tarla ve bahçeler vakfedilmiştir. Fakat zamanla bu vakıf arazileri gasp edilmiş, hatta Rum metropolitliğine bile hibe edilmiştir¹⁴⁸.

Rodos'ta bulunan iki vakfın mütevellileri İstanbul'da yaşamakta ve Rodos'taki malları kullanmaktadırlar. İlki Hafız Ahmet Ağa tarafından 1792 yılında kurulmuş olan bir kütüphane ve aşevinden oluşan, oğlunun adını taşıyan, Fethi Paşa Vakfıdır¹⁴⁹. Diğeri de Melek Paşa Vakfı'dır. Bu vakfa ait 113 dönümlük zeytinliğin 36 dönümlük kısmının tapusu çıkmadığından Yunan hazinesince el koyulmuştur.

Rodos İslam Cemaati merkezi de 1987'de Yunan makamlarınca kapatılmıştır. Adadaki Türklerin 2000 yılında kurduğu "Rodos Müslümanları Kardeşlik ve Kültür Derneği", Yunan basını tarafından Türkiye ajanı olarak gösterilmiş, dernek üzerinde bir baskı kurulmaya çalışılmıştır. Oysaki derneğin başkanı Mustafa Şeyh, derneğin camilerin durumu, din ve anadil sorunları ile ilgilenmek üzere kurulduğunu açıklamıştır¹⁵⁰. Bu derneğe zaman zaman saldırılar yapıldığına dair haberler basına yansımaktadır.

1947 yılı başlarında Türkiye'ye gelen Türkler, adada geçinmenin zorlaştığını ve sefaletin arttığını söylemekte, arzularının anavatana gelmek olduğunu söylemişlerdir¹⁵¹. 1952 yılında çıkarılan toprak reformu ile Türklerin elinde bulunan 2500 dönüm arazi alınarak Rum köylülere dağıtılmıştır¹⁵². Üstelik çok düşük bir bedelle alınmış, bedelin de 1/3'ünün ödeneceği, ayrıca % 10 kadar da indirim yapılacağı, paranın ise 20 yıllık hazine bonoları ile karşılanacağı söylenmiştir.

---

¹⁴⁷ Yılmaz, A.g.m., s.3370-3371.

¹⁴⁸ Macar, A.g.m., s.44, 4 cami ve 15 mescit metropolitliğe hibe edilmiştir. Yılmaz, A.g.m., 3370.

¹⁴⁹ Macar, A.g.m., s.44: Kütüphanenin onarılması hakkında bkz. **Rodos Fethi Ahmed Ağa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu.**

¹⁵⁰ Macar, A.g.m., s.45 vd.

¹⁵¹ Yılmaz, A.g.m., s.3371.

¹⁵² Yılmaz, A.g.m., s.3372.

Rodos'ta 1960'lardan itibaren turizm gelişme göstermiştir. Yunan hükümeti, Türklere bir numunelik otel dışında yeni otel yaptırmamış olduğundan, onlar da Rumların otellerinde görevli olarak çalışmaktadırlar. Türklerin tek sıkıntısı Türkçe ve din eğitiminin olmaması değildir.¹⁵³ Ayrıca yüksekokul okuyamayan Türkler arasında doktor veya avukat da yoktur. Olsa bile çalışma izni almakta zorluk çekmektedirler. Türkler, yükseköğrenimini Türkiye'de yapmakta, bunlar da geri dönmemektedir. Bu durum İstanköy'de de aynıdır ve buradaki Türkler de göç etmeye zorlanmaktadır. Bu adada geçim tarıma dayandığı için zordur ve kola dâhil çoğu besin maddesi, Bodrum üzerinden sağlanmaktadır. Rodos adasına Marmaris ve İstanköy'e Bodrum limanından gemilerle karşılıklı olarak gidip gelmekte olup Türkler tatile giderken, Rumlar ihtiyaçlarını karşılamak için gelmektedirler. Aynı durum, Sakızlı Rumların Çeşme yoluyla İzmir'e gelmelerinde görülmektedir. Ne olursa olsun Anadolu kıyılarındaki Yunan adalarının halkı Türkiye'ye muhtaçtır.

Yunan Hükümeti adadaki Türkleri etnik kimliklerini tanımamaktadır. Oniki adanın Lozan Antlaşmasının kapsamına girmediğini ileri sürerek bu adalardaki etnik gruplara azınlık statüsü vermemektedir. Bu adalardaki Türkleri “ Müslüman Yunan Vatandaşı” olarak tanımlamaktadır. Aslında Müslüman olarak tanımladığı Türklere din dersi de verilmemektedir. Sadece Yunan okullarında Türk çocukları din dersinden muaf tutulmaktadır.

Türk okulları kapatılınca sadece aile içinde Türkçe öğrenmek durumunda kalan yeni nesil giderek Türkçeyi unutmakta ve Türklük özelliklerini yitirmektedirler. Yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı adalarda Türk nüfusu süreç içinde azalmıştır¹⁵⁴.

---

¹⁵³ Yılmaz, A.g.m., s.3373-3374; Sarıoğlu, A.g.t., s.162.

¹⁵⁴ Bahadır Selim Dilek, “Gazeteci gözüyle; Egenin Unutulan Türkleri”, Rodos ve İstanköy Türklüğü, Ed, Prof.Dr. Mustafa Kaymakçı – Cihan Özgün, s.113-115

BÖLÜM II: GÖÇ OLGUSU

2.1.Göç Kavramı ve Nedenleri

2.1.1.Göç Kavramı

Göç, insanların çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yeri terk edip başka bir yerde yaşamaya başlaması demektir. Bu göç olayı kalıcı ve ya geçici olabilir.

Yaşanılan coğrafya insanların siyasi sosyal ve kültürel kimliklerinin oluşmasında etkilidir. Bir yere ait olma, bir millete ya da topluluğa kendini ait hissetmek, aidiyet duygusu insan için çok önemli bir olgudur. İnanç, vatan, millet, devlet, kavim, kabile ve aile gibi sosyal ve siyasi birlikteliklerin veya ayrışmaların oluşumunda yaşanılan coğrafya belirleyici olmuştur.

İnsanlar geçmişten bu yana süreç içinde devamlı yaşadıkları coğrafyaları değiştirmişlerdir. Bu değişiklik insan ve coğrafya üzerinde çeşitli etkiler yaratmıştır. İnsanları psikolojik, kültürel, ekonomik vb. etkileyen göç hadisesi, üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyasını da tarihsel süreç içinde çok etkilemiştir.

Göç, insan ile yaşadığı coğrafya arasındaki bağı koparır. Göç insanın ve toplumun tüm inanç ve değer dünyası ile gündelik yaşamında değişikliğe sebep olur. Göç edilen yer ile gelinen coğrafya arasında maddi manevi değişiklikler mevcuttur.

Göçün nedeni ve süreci göç türlerini çeşitlendirebiliriz. Güvenlik kaygısı, ekonomik nedenler, siyasi olaylar vb..şeyler göçe neden olabilmektedir.¹⁵⁵

İnsanlar tarih boyunca savaş, doğal afet, kıtlık, siyasi olaylar vb. nedenlerle yaşadıkları coğrafyaları terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu terk edilmiş çeşitli travmalara da sebep olmuştur. Hem göç eden hem göç edilen yerdeki diğer insanların yaşamları göç olgusundan çok fazla etkilenmiştir.

Göç olgusu literatürde üç ana yaklaşımla ele alınmaktadır: Bunlar; “fayda – maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici güçler yaklaşımı” ve “seçkinlik Yaklaşımı”dır. Bu yaklaşımlar için kısaca şunlar söylenebilir.

1. Fayda Maliyet Yaklaşımı; Bu yaklaşım bireylerin kendi faydaları(ekonomik) için göç ettiklerini savunur. Göçü insani bir sermaye yatırımı olarak ele alır. Bu yaklaşımda, insanlar buldukları yerdeki eğitim olanakları ya da

¹⁵⁵, Süleyman Ekici,- Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, **Birey ve Toplum**, Bahar 2015, cilt 5, sayı 9, s.9-22.

ekonomik gelirleri ile gidecekleri yerdeki olanakları karşılaştırarak hangisinin getirisi fazla ise ona göre karar verir.

2. **İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı;** Bu yaklaşım E.G. Ravenstein'in (1885, 1889) "Göç Kanunları" adlı çalışmalarına dayanır. Bu yaklaşıma önemli katkılarda bulunan S.A. Stouffer, iki bölge arasındaki bir yerde bulunan istihdam fırsatlarını ifade eden "aradaki fırsatlar" kavramı ortaya koymuş ve E.S. Lee Ravenstein'in önermelerini güncelleyerek göçü etkileyen unsurları "itici ve çekici faktörler" olarak ikiye ayırmıştır. İnsanlar ekonomik gelirlerini arttırmak için göç ederler. Kentleşme ve sanayileşmeyle beraber köylerden kentlere yaşanan göçlerde, hem ekonomik hem güvenlik, gibi itici faktörler etkili olmuştur. Şehirdeki rahat yaşam, iş, eğitim, sağlık kültürel faaliyetlerin olması da çekici faktörlerdir.

3. **Seçkinlik Yaklaşımı;** Seçkinlik yaklaşımının öncüleri Dorothy Thomas (1938) ve Simon Kuznets (1964)'tir. Eğitim, yas, cinsiyet, medeni durum gibi unsurlar göz önüne alındığında, göç eden bireyler, göç etmeyenlere göre seçkindirler¹⁵⁶.

Göç olgusuna dair sunulan teorileri daha ayrıntılı inceleyelim.

2.1.2. Göç Üzerine Yapılmış Teoriler

2.1.2.a. Mikro ve Makro Göç Teorileri - Ravenstain'in 7 Kuralı ve Göçün Sebepleri

İlkçağlardan beri insanoğlu sürekli yer değiştirme faaliyeti içerisinde olmuş, gerek yiyecek bulmak gerekse de yeni bölgeler keşfetmek amacıyla göç etmiştir. Yerleşik hayata geçilen döneme kadar sürekli olarak avcılık ve toplayıcılık yapan göçebe kavimler yerleşik olarak düzenlerini sürdürmedikleri için bugünkü anlamda modern bir göç kavramından bahsetmek oldukça zordur.

At, köpek ve ulaşımda diğer faydalı hayvanların evcilleştirilmesi ile beraber insan, üretmeye başlamış ve yavaş yavaş toprak üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Bu yerleşim işlemi ile beraber göç denilen süreç de uygarlıklar için başlamıştır. Toprak kavramının ortaya çıkması ile beraber göç kavramı da insanlık tarihinde yerini almıştır ki daha sonra da görüleceği üzere Ravenstain'in kanunlarında da aynı ilkeler görülecektir. Ravenstain'in kanunlarından bahsetmeden önce "Göç" ün tanımını

---

¹⁵⁶ Chagial Kιoutsouk, **Türkiye ve Yunanistan'da Uygulanan Göç Politikaları(1990 ve sonrası)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s.4.

yapmak; araştırmalarımızın geçerlilik kazanması açısından da gereklidir. G, İnsanların belirli bir zaman dilimi içerisinde bir yerden başka bir bölgeye yerleşim ve ulaşım işlemidir. Nitekim belli bir alanda yaşayan insanların, çeşitli sebeplerle (İşsizlik, daha iyi yaşam umudu, doğal afetler, savaş, terör vb.) temelli veya geçici olarak yaşadıkları yerleşim alanı dışında bir yerleşim alanına gitmeleri g olarak adlandırılmaktadır.

G temel açıklaması ile başlı başına “Geçici bir bölgeden başka bir alana gitmektir.” G tarihte olduğu gibi günümüzde de ülkelerin sosyolojik, ekonomik, demografik, sosyal ve siyasi kurumlarının yapılarında değişmeler meydana getirerek, kültürlerin yeniden değişmesi hatta sentezlenmesine yol açmıştır.

Tarihsel süreçte oluşum Őekilleri ve nedenleri yaşanan dönemin özelliklerine bağlı olarak farklılık gösteren pek çok g olayı yaşanmıştır.

G aslına bakıldığında sosyal bir geeklik olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple de sıkça üzerinde tartışılan konulardan birisi olarak hala geçerliliğini sürdürmektedir. G zerine en temel bilimsel çalışma, 1885 yılında Ravenstain tarafından kaleme alınan “G Kanunları” ya da İngilizce ismi ile “Laws of Migration” adlı makale olmuştur. Bu aktarılan çalışmasında Ravenstain toplamda 7 g kanunun olduğunu açıklayarak aşağıda aktaracağımız maddeler üzerinden g sebeplerini kendi döneminde açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır.

Ravenstain’ın 7 kuralında g olgusunun ana temelleri şu Şekilde sıralanmıştır:¹⁵⁷

1. Gler genellikle kısa mesafeli bir Şekilde geekleşmiştir. Bu kısa mesafelerden göç eden bireylerle beraber gittikleri yerde bir g dalgası oluşmuştur.

2. Kentlerin hızlı bir Şekilde sanayileşmesi, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ile g alma oranları arasında doğru bir orantı vardır. Kentin yakınlarında kk yerleşim yerlerinde yaşayan kişiler Şehirdeki ekonomik faaliyetlerden haberdar olur olmaz kırsaldan kente doğru bir yerleşme akımı başlatmış bu da kent merkezlerini kasaba ve köyler tarafından cazibe merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

3. Gün temel sebebi ekonomik ve sosyolojiktir. Amaç burada yeni ticari imknlardan yararlanmaktır. Kentler de aynı Şekilde g sonucunda iş gücü açıklarını kolayca kapatabilmektedir.

---

¹⁵⁷ E.G Ravenstain, “Laws of Migration”, **Journal of The Statistical Society of London**, Vol.48, No.2, 1885, s. 198

4. Yoğun ve sık göçler beraberinde Ravenstain'a göre kalabalık bir nüfus artışının doğurduğu gecekondulaşma ve hukuki düzenlemelerin yetersiz kalması gibi durumları getirir.

5. Uzun yol göçleri daha çok büyük çapta ticaret ve endüstri merkezlerine yerleşim amacıyla yapılmaktadır.

6. Kent merkezlerinde yaşayan ailelerde köye ya da küçük yerleşim birimlerine daha az göç etme eğiliminde olmaktadır.

7. Kısa mesafede kadın, uzun mesafe göçlerinde daha çok erkekler evlerinden ayrılma eğilimi taşımaktadır.

19. yy'ın son çeyreğinde dönemin Britanya'sında yayınlanan makalesi ile Ravenstain sadece kendi bulunduğu ülke çapında bir takım bulgulara ulaşmışsa da günümüz dünyası içerisine bakıldığında da aynı etkenlerin geçerliliğinin devam ettirdiği varsayımına ulaşmak zor olmayacaktır. Çalışmamız içerisinde Rodos'un bulunduğu konum da göz önüne alınarak gerek sosyo-ekonomik gerekse de 20.yy Rodos tarihinde de siyasi – ekonomik etkenlerin göç konusunda etkisini bir hayli gösterdiği görülmektedir.

Ravenstain'ın bu teorileri dışında göç olgusuna aktarmamız gereken iki teori daha vardır ki bunlar da Mikro ve Makro Sosyolojik Teoriler olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.1.2.b. Makro-Sosyolojik Teori

Makro sosyolojik teoride göç kavramı aslında toplumsal bir olaydır ve toplumsal şartlar ile devlet politikası göç üzerinde çok önemlidir. Nitekim göçe konu olan ülkelerin ekonomilerinin göçten nasıl etkilendiği üzerinde de durulmaktadır.

Makro Teoriye göre göç kavramı açıklanacak olduğunda dikkat edilen ilk şey toplumsal olay ve devlet politikasının iç içe olduğudur. Göçe konu olan bölgeler ise ekonomilerinin çeşitli şekillerde kaçınılmaz olarak etkileneceğinin de bahsedildiği makro teoriye göre iki temel göç modeli vardır. Bunlardan biri “Modernleşme” kavramı ile açıklanmaktadır.

Liberal ekonomi temeli ile dikkatimizi çeken bu teoride toplumsal taban “dengeli büyüme modeli” ile gelişmemiş ülkelerdeki istikrarsız büyüme şeklinin göç olgusunu yarattığı süreç bu teori içerisinde önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır. Yani diğer bir deyişle, Liberal politikalar sonucunda dengeli bir büyüme yaratan gelişmiş ülkeler diğer asimetrik gelişenlerden göç almaktadır. Bu da sonradan

bahsedildiği üzere “Merkez-Çevre Modeli” ni temel alan göç bazlı bir yerleşimi doğurmaktadır.

Nüfus yerleşimlerinde, hareketlerinde makro açıında bakıldığında düşük ya da geleceği olmayan ekonomi sistemlerinden gelen insanlar ücret düzeyleri yüksek olan diğer liberal ekonomilere doğru bir hareket başlatmaktadır. Bu aktarım ülkeler düzeyinde ortaya çıktığı için “Uluslar arası göç ve karşıtı olan iç göçlerin sebebinde de, emek konusundaki arz ve talep alanında araştırmalarımızın sonunda ortaya çıkan coğrafi farklılık dikkati çekmektedir.

Ekonominin sahip olduğu sermayeler, emek miktarları ve maaş düzeylerinin değişimi, siyasi ve sosyal değişimler sonucunda daha önce üzerinde durduğumuz asimetrik ülkelerde (Gelişmemiş ya da gelişmekte olan) emek ve maaş düşük olmakta, bu da kıt bir emek miktarı ile üretimin nüfusta refah seviyesinin düşmesine yol açmaktadır. Emek ve maaş ücretlerinin yüksek olduğu batı ülkelerinde ya da gelişmiş ülkelerde piyasalar arasındaki rekabetlerdeki dağılım istikrarlı bir seviyede büyürken aynı zamanda bu seviyenin dış ülkelere göç alma konusunda da bir çekim alanı yarattığı tarafımızdan görülmüştür.

Nitekim bahsedilen bu bilgiler dışında Neoklasiklerin de birtakım fikirlerinin göç konusunda önem kazandığı görülmüştür. Neoklasik akımda, ülkeler arası ücret miktarı temel olarak göçün ana sebebidir. Göç bir bakıma asimetrik ve liberal dünyadaki değişim ve dengelerin bir araya gelmesine sebebiyet verecek bu da global ekonomide dengeyi sağlayacaktır. Yani bahsettiğimiz bu modeller, dış göçü, göç veren diğer ülkelere aslında bir yardım gibi gösterilebilir.

Makro temelli görüşlerden bir diğeri de ülkeler arasındaki dengesiz büyüme şeklidir. Bu da daha önce bahsettiğimiz merkez-çevre döngüsünde yer almaktadır. Neoklasikler bu ikinci görüş içerisinde tamamen etkisiz kalmaktadır. Çünkü bu görüşte klasik ekonominin kalkınma modeli içerisinde yukarıda anlatılanlar “başlı başına bir hayal ürünüdür. Aslen çalışan ihraç eden ülkelerde bunun tam tersi sonuçlar alınmaktadır.” Göç sonrasında ücret gelir farkları azalmayacaktır tam aksine bu farklılığın artması gözlenecektir.

Eşitsizlikler içerisinde dengeli bir gelişme olamayacağını aktaran bu vurgulamada “Ülkelerarası işçi göçü, göç alan ülkelerin, işçi gönderen ülkelere verdiği bir kalkınma yardımı olmaktan çok, tam tersine, göç veren ülkelere gelişmişlere yönelik bir kaynak aktarımı görevini yüklediği görülmüştür. Makro

teoride bu aktarımlar yapılırken konumuz içerisinde göçle ilgili bahsetmemiz gereken bir diğer teori de “Mikro Ekonomi” teorisi olmaktadır.

2.1.2.c. Mikro Ekonomik Teoriye göre Göç ve Sosyolojik Etkileri

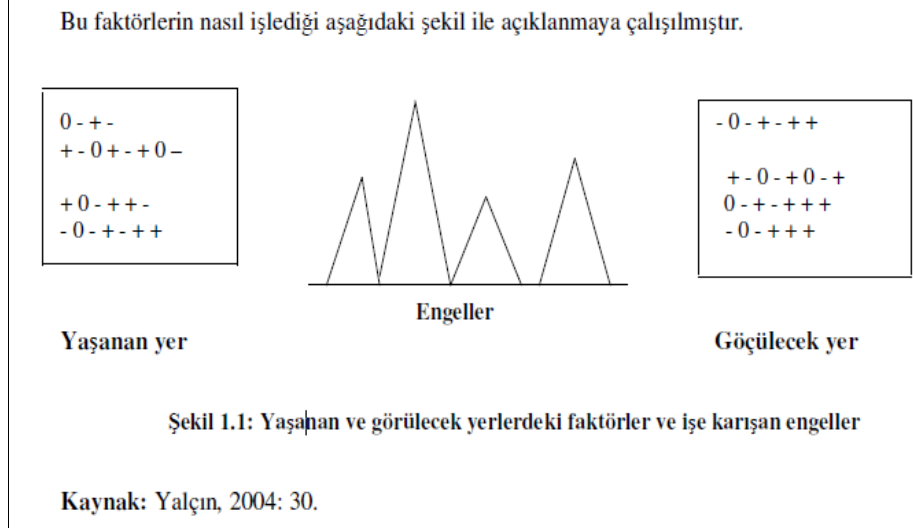
Göç olgusu, birtakım çalışmalara göre bireysel ölçekte başlayan ve küçük boy kuramlarda göç ve dönüş olguları oluşturan, bireye bağlı olarak gelişen bir olgudur. Bireye bağlı olduğu için de yer değiştirme uygulaması sürekli olarak bulunmakta ve bu yer değiştirmenin bireyin kendisine sağlayacağı ekonomik yarar ya da zararları hesaplaması gerekmekte bu da sadece bireye göre akılcı bir karar olarak kalmaktadır. Nitekim kişi gidilecek olan ülkenin karlılık oranından beşeri sermayenin kapladığı oran ya da maliyetler fazlasıyla göç tutarlarını karşılamalıdır ki mikro düzeyde yapılan bu işlem karlı bir miktarda olsun.

Göç karar veren bireyin aslında kendisidir. Bu göç kararını verirken de çevresel koşulları hesaplamalıdır. Toplum boyutunda yadsınan mikro sosyolojik kuramlarda, “Kişinin gidiş dönüş motivasyonları, bireysel tasarıları ya da karar-uyum davranışları ve bunların içinde düşünülen topluluklar, yerel çevreler üzerindeki etkileri de göç olgusuna bireyin katması gereken etmenlerden olacaktır. Bu sebeple göç, aktarılan teoride kişisel olarak beşeri etmenlerin katkısıyla gerçekleşmektedir. Asıl uygulanması gereken yani bir diğer deyişle göçün durmasını sağlayacak ana etmen bu teori içinde toplumsal refahın artırılması gerektiğidir.

Göç teorilerine dair bir diğer bahsedilmesi gereken nokta da göçlerin yurtdışında uluslar arası katmandaki sebeplerini araştırmak ve bunlara değinmektir. Bu sebeple bir sonraki başlığımız içerisinde Uluslar arası göçün sebeplerine değinmek yerinde olacaktır.

2.2. Uluslararası Göçün Teorik Olarak Açıklamaları

Uluslararası göç sebepleri araştırıldığında karşımıza İtme ve Çekme Teorisi ile Kesişen Fırsatlar Teorisi gibi birtakım değerlendirmeler çıkmıştır. Göçü bir diğer yönü ile anlamak için bunları sırasıyla araştırmak gerekmektedir.

2.2.1. İtme ve Çekme Teorisi

1966 yılı içerisinde bu teoriye dair yayınlanan bir makalesinde Everett Lee bizzat göç olgusunun formül versiyonunu geliştirmiş ve makalesinde belirttiği üzere göç olgusunu 4 temel madde ile açıklamıştır, Bunlar:¹⁵⁸

1. Yaşanan yerlerle ilgili Faktörler
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili gelişmeler
3. Bireysel Faktörler
4. İşe karışan engeller

Grafikten de görüldüğü üzere “İtici Faktörler “-“ ile çekici faktörler “+” ile gösterilmiştir. Herkes için eşit değerde olan, bu sebeple de tarafsız olan 0 faktörler vardır ki bunların bizim aktarmaya çalıştığımız göç teorisi için herhangi bir değeri yoktur.

Everett S. Lee'nin açıklamalarına bakıldığında hem yaşanan hem de gidilmesi düşünülen tüm yerlerde çekici ya da itici olan faktörler vardır. Yine aynı teoriye bakıldığında Lee'nin makale içerisindeki ifadelerinden, göç olayının artılarla eksilerin toplamında, artıların fazla gelmesiyle ortaya çıkan bir sonuç olmadığı göze çarpmaktadır. Bu açıklamalarımız ise, sadece teorinin ilk koşuludur. Her iki artı değer; yani çekici olan arasında mutlaka, engel faktörü denilen bir başka faktör ortaya çıkmaktadır. Engellerin başında da gidilecek olan yani göçün sonlandırılması gereken yerin uzaklığı temel faktördür.

Bu açıklamalarından ziyade konu üzerine çalışmalar yapan bir başka araştırmacı da Mac Donald, farklı bir yaklaşım getirmektedir. Donald'a göre, göçü

¹⁵⁸ Everett S. Lee, “A Theory of Migration”, *Demography*, Vol.3, No.1, 1966, s.47.

ortaya çıkaran çekici ve itici sebeplere verilen bireysel yanıtlar kişisellik taşıdığı için farklılıklar göstermektedir. Medeni durum, çocuk sahipliği ve bir diğer etken olarak da cinsiyet gibi farklı etmenlerin bireysel göç kararlarının alınmasında son derece etkili olduğu görülmüştür.¹⁵⁹ Bu teori dışında aktarılması gereken diğer bir görüş de “*Kesişen Fırsatlar Teorisi*” olmaktadır.

2.2.2. Kesişen Fırsatlar Teorisine göre Göç Olgusu

Göç olgusu hakkında bir başka teori 1940 yılında ortaya çıkarılmıştır. Ve bahsettiğimiz bu görüşte ilk kez kesişen fırsatlardan bahsedilmektedir. Bu teoriye göre “Göç eden insanların sayısı ile gidilen yerdeki fırsatların çokluğu arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. Yani, gidilecek yerde iş bulma olanağı fazla ise oraya göç edecek insan da doğal olarak fazla olacaktır.

Konumuz içerisinde bir başka değinmemiz gereken nokta da Marksist Görüş söylemi ile göçü değerlendirmek olacaktır.

2.2.3. Marksist Teoriye Göre Göç Olgusu

Göç teorileri içerisinde bakıldığında Komünist Manifesto’su ile konuya farklı bir söylem kazandıran Karl Marx’ın belli bir göç teorisi bulunmamaktadır. Fakat şu noktaya değinmek gerekir ki açık bir şekilde belirtilmese de köyden kente zorunlu göç kavramları ile bu teori içerisinde karşılaşılmaktadır. Kapital üretim üzerindeki yöntemlerin, kırsal bölgeleri içine alması ve aynı zamanda bu bölge insanların kentlere, sanayi sektörünün olumsuz şartlarına yönlendirmesi göçe bu teori içerisinde yapılan belli başlı aktarımlardan biri olmuştur. Marksist görüşün göçe aktarılan en önemli tezi, kapitalist sistemin endüstriyel yedek ordusu yaratma çabasıdır.

Bu görüş yedek işçi ordusu ya da çalışabilir durumdaki kişilerden oluşmaktadır. Ancak bu kişiler, çeşitli nedenlerden dolayı işsizdir ve bu sebeple iş bulabilmek için bazı fedakârlıklara katlanmaya hazır durumdadır. Kapitalist üretim, elindeki bu gücü bu sayede ücret kontrolünde rahatlıkla kullanabilmektedir. Kapitalist sermayedar yönetimde, eldeki iş gücü sayesinde ücret kontrolünde rahatlıkla kullanım yapabilmektedir. Nitekim işçilerin işten çıkması durumunda yerlerine yenileri hazır olduğundan, üretim aksamamış olmaktadır.

---

¹⁵⁹ Anna Verfasser MacDonald, **Migration and development oppurtunities and challenges for policymakers**, Geneva, 2006, s.54

2.2.4. Yeni Ekonomik Kurallara Göre Göç Algısı

Göç olgusu ile ilgili yeni ekonomik kuramlara göre göç etme kararı tek tek bireyler tarafından verilmez, bütün hane halkının da bu göç içerisinde bir karar verme yetkisinin olduğu ya da bu konu ile ilgili birçok ilintili kişinin karar vermesi gerektiği gibi bir algı da teoride yerini almaktadır. Bu sebepten dolayı, göç araştırmalarında bireysellik değil, asıl önemli olan hane halkıdır. Hane halkının, çeşitli riskleri ortadan kaldırma şekli ile ücret farklılığı gibi etmenlerin de içinde yer aldığı faktörler toplu kararın verilmesinde etkili olmakta ve gelir dağılımı, hükümet politikaları ve yeni ekonomik yapılar da göç kararını etkilemektedir.

Gelişmiş ülkelerin birçoğunda, hane gelirinin karşılaştığı riskler, işsizlik sigortası gibi benzeri kurumsallaşmış yapılarda ortadan kalkmakta ve bu tür hizmetlerden yararlanma arzusunda olanları da kendine daha fazla çekmektedir.

2.2.5. Segmente Edilmiş (İkiye Ayrılmış) Emek Ekonomisi ve Göç

Segmente edilmiş uluslar arası göç kavramında modern sanayi toplumlarının işgücü taleplerinden göç hareketinin ortaya çıktığı savunulmuştur. Nitekim bu kurama göre düşük seviyede ücret ve esnek çalışma koşullarını gittikçe benimseyen bireyler, endüstriyel toplumların iş gücü açığını kapatmak için sürekli olarak kullanılmaktadır.

Gelişmiş olan ülke ekonomilerinde ise bu şekilde, herhangi bir vasıf gerektirmeyen işlerin parasal karşılığı düşük tutulmaktadır. Yerel işçiler de haklarını bir şekilde sendikalar aracılığı ile temin edebilmektedir. Bu sebeple işverenler için yurt dışından işçi getirmek daha avantajlı olacaktır. Ayrıca, mesleki hiyerarşi içerisinde en alt kısımda yer alan işlerde çalışmak yerli işçiler için itibar ve statü meselesi olup bu işlerde çalışmak istememektedirler. Göçmen işçiler de kendi ülkelerinkinden daha doyurucu bir ücretle çalıştığı ve yurt dışında olmalarının kazandırdığı itibar ve statü sebebiyle daha kanaatkâr olmuşlardır. Gelir ve sosyal statü düzeylerinde diğer bireylere kıyasla görece bir yükselme olduğunu düşünen bireyler ve bunlara ekonomilerinde yer veren gelişmiş ülkelerde de gittikçe artan sanayi gereksinimi ve işçi konusu da göç için başlıca sebebi oluşturacaktır. Sermaye sektörü yoğun olarak çalışan işçileri, insani faaliyetleri yüksek derecede, yetiştirilmiş ve yetenekli olarak kabul edilmektedir. Emek-yoğun sektördeki ise vasıfsız ve düşük ücrete razı işçilerdir. Bu grup, talep daralmalarında işverenin işine son verdiği ilk gruptur.

2.2.6. Çevre- Merkez Teorisinde Göç Kavramı

Göç konusunda aktarılması gereken bir başka kuramımız da araştırmalarımız içerisinde “Çevre-Merkez” teorisi olarak karşımıza çıkmıştır. Söz konusu bu teori, Bağımlılık Okulu tarafından ortaya çıkarılmış bir teoridir. Bağımlılık okulu ise, Dünyanın merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrıldığını savunmaktadır. Ayrıca bu aktarılan okulun bir diğer görüşüne göre , “Gelişmişlik ve azgelişmişlik, tek bir dünya sisteminin birbirine bağımlı ve bölümsel yapılarını oluşturmaktadır.”¹⁶⁰

Gelişmiş olan ülkeler içerisinde ham madde, ucuz işgücü ve işlenmiş mallar için pazar olanakları bakımından diğer gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere bağımlıdır. Yani başka bir aktarımla gelişmekte olan ülkeler de, mevcut ekonomik alt yapı artan nüfus ve ellerindeki ham maddeyi işlemeye yeterli olmayan teknoloji sebebi ile de merkez ülkelere bağımlı olmaktadır.¹⁶¹ Nitekim göç konusunda bu teoriler kapsamında sorunu ele alan bir başka düşünür Wallerstain olmuştur. Wallerstain’ düşüncelerine göre, Dünyayı, merkez ve çevre olarak ikiye bölen teoriyi yeterli görmemiş ve bu teoriyi kendisi geliştirmiştir.

Kendisinin verdiği isimle “*Dünya Sistem Teorisi*” olarak adlandırdığı bu fikir içerisinde, Dünya merkez, yarı-çevre ve çevre ülkelerinin oluşturduğu üçlü bir yapı sergilemektedir ki bu teoride yarı çevre olarak adlandırdığı ülkelerin, diğer merkez ülkeler arasında yer alma ve çevre ülke haline gelmeme çabasında oldukları da vurgulanmıştır. Bu kapsamda uluslar arası göç, kapitalist gelişmenin sebep olduğu kopma ve yer değiştirmelerinin doğal bir sonucudur. Çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girdikçe göç akımları oluşmakta; bunların da önemli bir kısmı dış ülkelere doğru yönelmektedir. Kapitalizmin egemen olduğu ülke firmalarında gelişen ülkelerde yapılan yatırımlarda, kırsal bölge nüfusunu öncelikle kente, orada istihdam olanağı bulamaması halinde de dış ülkelere yönelmektedir. Immanuel Wallerstain’ın geliştirdiği teorinin temelde bahsettiği konu da bu olmaktadır. “Kapitalist merkez ülkeler çevre ülkelere aldıkları ucuz işgücü ile beraber üretim fiyatlarını düşürmekte ve karlarını maksimize etmeye başlamaktadırlar. Bu aktarılan ifadeye göre “*Uluslar arası işgücü akımı, uluslar arası mallarla sermaye akımını ilginç bir*

¹⁶⁰ C. . Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayınları, Ankara, 2004, s.57

¹⁶¹ A. G. Frank, *Dünya Sistemi: Beş yüz yıllık mı, Beş bin yıllık mı?*, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.22-23

şekilde ters yönde izlemektedir.”¹⁶² Göç olgusu içerisinde aktaracağımız bir başka teori, Kümülatif Nedensellik kavramı olacaktır.

2.2.7. Kümülatif Nedensellik

Kümülatif nedensellik olgusuna göre göç, onu izleyen göç etme kararının verileceği toplumsal çerçeveyi değiştirdiği noktasından hareket etmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, herhangi bir iş kolunda yüksek sayıda göçmen işçinin çalıştırılması, o iş kolunun göçmen işi olarak adlandırılmasına sebep olacaktır. Bu teori içerisinde göçmen işi sıfatı almış bir iş kolu sosyal statü olarak oldukça düşük bir düzeyde olacaktır. Bu nedenle de yerli işçiler bu iş kolunda çalışmak istemeyeceklerdir. Bu sebepten dolayı da “Göçmen işçiler” in yaptığı iş kolları dolmamakta ve bu şekilde zorunlu olarak yeniden göçmen işçi alımına gidilmektedir.¹⁶³ Bu sıfatlar sebebiyle dolum olmayan iş kolları içerisinde tekrardan işçi ihtiyacı sebebi ile göç alımı olmaktadır.

2.2.8. Global Düzeyde Göçün Sürekliliği Teorisi

Global düzeyde göçün sürekliliği teorisi kavramında göç olgusu incelendiğinde, bilgi ağı ve kurumsal bilgi ile gidenler sürekli olarak sonra gidenleri özendirilmektedirler. Yani bir başka aktarımla, verilen bilgiler ve iletişim teknolojisinin gelişmesi ile beraber insanlar gittikleri ülkeyi kendi ülkelerindeki insanlara tanıtmakta ve bu sebeple beraber diğer insanların özenmelerine sebep olmaktadır. Bu da göçü beraberinde getirmektedir.

2.2.9. Ağ (Network) Teorisi

Bu olgu içerisindeki temel görüşe göre, Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleşenlerin eski göçmenlerle aralarında köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılar arasında gelişen bir yapı görülmektedir. Göçün yeni gelen kişilerle beraber oluşturduğu bu yeni topluluklarda aslında göçmenler bir çeşit ekonomik sermaye yatırımı da yapmaktadır. Aslında bir bakıma toplumsal sermaye de bu şekilde katmanlı olarak oluşmuştur. Bu sebepten dolayı yer değiştirme faaliyetleri ister ulusal sınırlar içerisinde yapılsın ister ülke sınırları dışına

¹⁶² Nermin Abadan-Unat, **Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2002, İstanbul, s. 47

¹⁶³ Bkz. Abadan-Unat, **A.g.e**, s.60

yapılsın, göç kararı alanların gitmek isteyecekleri bölgeler, ayrılmayı düşündükleri yerlerin benzeri bölgeler ile hısımlık taşıdığı ve benzer göçmen topluluk ilişkilerinin yoğun olduğu yerlerdir. Bu teoride önemle bahsedilmesi gereken bir diğer nokta da öncü olan göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluşturmaktadır. Yeni gelen göç dalgaları, kurulmuş bir yapıdan hareketle ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanmaya da başlamışlardır. Yani zamanla göç kendi içerisinde kendi kendini devam ettiren bir yapı olarak gelişmeye başlamaktadır.¹⁶⁴

Hısımlık, akrabalık ve hemşerilik ilişkilerinin yoğun olduğu ülkelerde bu aktardığımız bilgileri öne sürmüş ve bunu göçün altyapısında temel bir işlev olarak saymıştır.

2.3. Göç Olgusunun Genel Nedenleri

İnsanlar yaşadıkları yeri çeşitli nedenlerle terk edebilir. Ekonomik nedenlerle, doğal afetler, psikolojik ve siyasi nedenler bunların başında gelir. Ayrıca dünyada ulaşım olanaklarının artması sonucu, insanların daha iyi yaşamak arzularını göçlerin artışı olumlu etkilemiştir¹⁶⁵.

Ekonomik Nedenler; İnsanlar daha fazla para kazanmak ve yaşam standartlarını maddi yönden yükseltmek göç edebilirler. Buldukları yerde istihdam olanakları azsa ya da çalıştıkları yerlerde aldıkları ücretlerden memnun değillerse göç etme kararı alabilirler. İş yerlerinde maddi ya da manevi doyuma ulaşamamaları da göç kararı almalarını tetikleyebilir.

Örneğin tarımın azalması, tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması yanında tarımda makineleşmenin artması, tarımdaki işçi ihtiyacını azaltabilir. Bu da kırsal alanda işsizliğin artmasına ve şehirlerde sanayi ve hizmet sektöründe iş gücüne daha fazla ihtiyaç duyulması da kırdan kente göçü arttırabilir.

İnsanlar kendi geçimlerini ve bakmakla mükellef oldukları kişilerin ihtiyaçlarını maddi yönden karşılayabilmek için göç kararı alabilirler.¹⁶⁶

Siyasi nedenler; Bilinçli bir şekilde, sistemli olarak özellikle radikal siyasi kesimlerin bir gruba baskısı sonucu oluşabilmektedir.

Göçleri etkileyen itici ve çekici güçler vardır;

---

¹⁶⁴ Bkz. Yalçın, **A.g.e.**, s.60.

¹⁶⁵ Ekici ve Tuncel, **Ag.m.**, s.13.

¹⁶⁶ Koutsouk **A.g.t.**,sf-9-13

İtici güçler; Özellikle kırdan kente göç de kentin çekiciliği ve kırın iticiliği söz konusudur. Kırsal alanda tarımda makineleşme ile insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, tarım arazilerindeki parçalanmalar, sanayileşme, kırdaki işsizlik oranını ve geçim sıkıntısını arttırmıştır. Geçim sıkıntısı kırsal kesimin itici gücünden biridir. Bir diğer itici güç insanların özellikle terör gibi olaylar yüzünden zorunlu olarak yaşadıkları yerleri terk etmeleridir. 1980'den sonra özellikle Türkiye'deki terör olayları nedeniyle ülkemizin özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgesinden Batı bölgelerine göçler yaşanmıştır. Bazı zamanlarda devlet de bir itici güç olarak görülebilir. Savaş gibi durumlarda devlet bazı bölgelerde zorunlu göç politikası uygulayabilir.

Çekici güçler; Özellikle kentlerdeki yaşam standartlarının kıra göre yüksek olması kentleri çekici kılmaktadır. Eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel faaliyetlerdeki çeşitliliğin fazla olması gibi nedenler çekici faktörlerdir.

İletici güçler; Zaman içinde teknoloji ve ulaşım imkânlarının gelişme göstermesiyle kırsal kent insanları daha fazla etkileşime girmişlerdir. Kırsal kesimde yaşayanlar da dış dünyadan haberdar olmuşlar ve bu da göçü hızlandırmıştır¹⁶⁷.

Kırdan kente göç özellikle kırdaki geleneksel ve kültürel değerler ile ilişkilerde bir değişimin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Kente gelenler kırsal alandaki gelenek ve kültürlerinden süreç içinde koparlarken, kentin karmaşık yapısı içinde yabancılaşma ve itilmişlik duygusu yaşayabilirler. Kendilerini kente ait hissedemeyen kişiler süreç içinde akrabalık, hemşerilik gibi kavramları kent içinde sürdürerek kentlerde farklı kültürlerin ayrışmasına sebep olacaktır. Kent içinde kendi mahallerini kuracaklardır. Gelenler için kentin kurumları ve kültürü çok da önem teşkil etmemektedir. Özellikle ilk geldikleri yıllarda kentin kurallarına ve yaşam biçimine uyum sağlamak zorlanır. Kente geldiklerinde öncelikli amaçları hayatta kalabilme, var olma mücadelesi içinden güçlü çıkabilmektir. Göç olayında göçmenler ayakta kalabilmek için güçlü bir dayanışma duygusu geliştirirler.

2.4. Göç Türleri

Göçler bireylerin kendi istekleriyle gerçekleşebileceği gibi kendi istekleri dışında da gerçekleşebilir. Bireyler sadece kendileri ya da aileleriyle göç edebilecekleri gibi bazen kitlesel göçlerde yaşanabilir. Göçün, bireyin kendi

---

¹⁶⁷ K1outsouk **Agt** ,sf 1-13

iradesiyle gerçekleşip gerçekleşmemesinin yanında, göçün sayısal verileri de göçün etki boyutunu artırır¹⁶⁸.Göçün türleri şunlardır;

1. İrade Esasına Dayalı Göçler
2. Göçün Yoğunluğu Esasına Dayalı Göçler
3. Ülke Sınırları Esasına Dayalı Göçler
4. Yerleşme Süreleri Esasına Dayalı Göçler
5. Göç Eden Nüfusun Niteliğine Dayalı Göçler

2.4.1. İrade Esasına Dayalı Göçler

Bireylerin gönüllü ya da zorla göç etmesi demektir. İsteyerek, kendi iradesiyle göç kararı almasında gelirini arttırmak, eğitim almak, evlilik, kişilerin macera arayışları ya da daha iyi yaşamak vb. nedenler etkili olabilir. Zorla göç etme kararı alması ise, baskı ve korku ortamından kurtulmak, terör, horlanmak ya da kendi benliğini yitirmek kaygısından doğar. Doğal afetler sonucunda da insanlar yaşadıkları yerleri değiştirmek zorunda kalabilirler. Bireylerin kendi istekleri dışında göç etmeleri ya da göç ettirilmeleri psikolojik travmalara sebep olabilir. Ayrıca toplu halde göçlerde toplumsal kargaşaya neden olabilir.

İnsanlar istemeden de olsa savaş, terör, can güvenliğinin olmaması, siyasi istikrarsızlıklar ve doğal afetler sonucu göç etme kararı alabilirler. Bunlara zorunlu göçler denilir¹⁶⁹.

Zorunlu göçler, Bu göçler 2'ye ayrılır, birincisi, biraz önce saydığımız nedenlerden kurtulmak için yapılan zorunlu yer değişimleri, yani buldukları yerden kaçmak, ikincisi ise devlet otoritesiyle kontrollü ve genellikle topluluk biçimde yapılan göçlerdir¹⁷⁰.

Zorunlu göçte insanlar kendilerini güvende hissetmedikleri, hak ve hürriyetlerinin çiğnendiği hatta insani ihtiyaçlarını bile karşılayamadıkları yerlerden kendilerini ve ailelerini daha güvende hissedecekleri başka bölgelere gitmek zorunda kalabilirler. Zorunlu göçte bireyler yerinden edilmiş kişiler kavramıyla belirtilebilir. Bu yerinden edilmiş kişiler çoğu zaman yaşadıkları yerden kaçmak durumunda kalmışlardır.

---

¹⁶⁸ Ekici ve Tuncel, **A.g.m**, s.14

¹⁶⁹ Cemile Bayraklı, **Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği**, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AYDIN 2007, s.17

¹⁷⁰ Bayraklı **A.g.t**, s.17-18

Zorunlu göçe ülkelerin içinde buldukları iç faktörler etkili olabileceği gibi uluslar arası anlaşmalardan ya da uluslar arası siyasi gelişmelerden doğan nedenler de etkili olabilir. Bu da dışsal faktörlerdir. Bireylerin yaşadıkları ülkelerdeki siyasal olaylar, istikrasızlıklar, iş olanaklarının yetersizliği, ülke içindeki bazı etnik ya da siyasi grupların çatışmaları iç faktörler arasında sayılabilir. Dışsal faktörler arasında savaşlar, dağılan devletlerin siyasi sınır haritalarının değişmesi ve ortaya yeni devletlerin çıkması, devletlerin sınırları içinde yaşayan bazı etnik gruplara uyguladıkları baskılar sayılabilir.

Zorunlu göçe sistemli ve şiddetli uygulanan asimilasyon politikaları da etkili olabilir. Örneğin; Osmanlı Devleti yıkılınca başka ülke sınırlarında kalan Türklere yapılan muameleler yüzünden Soydaşlarımızın Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmaları.

Zorunlu göç kavramında bu yerinden edilen kişilere bugün *mülteci*, *sığınmacı* ve *ülkesinde yerinden edilmiş kişiler* denilmektedir. Bu kişiler hakkında gerekli kararları yasal kurumlar vermektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR) 1950 yılında kurulmuş ve 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda bu mültecilerin akıbetinin belirlenmesinde devletlerin kendi siyasi otoritelerinin kararları etkili olmaktadır.

Zorunlu olarak yerinden edilmiş kişiler için göç hadisesi çok acı bir olaydır. Devletler maalesef konunun bu insani boyutunu anlamakta zorluk çekmektedirler. Zorunlu göçe insanlar birey olarak kendileri neden olmazlar, genellikle devletler ve yaşanan siyasi olaylar neden olurlar ama göçün tüm acılarını insanlar bireysel olarak çekerler.

Mülteci ve ülke içinde yerinden edilmiş kişi şeklindeki ayırım aslında, devletler tarafından kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde oluşturulmuş bir ayırımdır. Devletler bu ayırımla insani çıkarları değil, kendi politik çıkarlarını düşünmektedirler. Dünyada bu yerinden edinilen kişiler için genel geçer bir düzenleme yoktur. Her devlet kendi çıkarları doğrultusunda sığınmacılara davranmaktadır. Yani konunun insani boyutu göz ardı edilmektedir.

Zorunlu göçün ortaya çıkardığı sorunlar; insanın en temel hakkı olan yaşama haklarını tehlikede gören insanlar, temel hak ve özgürlüklerini elde edebileceklerini düşündükleri başka ülkelere zorunlu olarak gelmektedirler. Tabii ki her coğrafyanın farklı yaşam biçimleri, farklı kültürleri ve farklı dil ve dinleri olacaktır. Bu

farklılıklar zorla gelenleri de gelinen ülkedeki insanları da etkilemektedir. Gelenlerin geldikleri yerin yaşayışına ayak uydurmaları kolay olmadığı gibi, geldikleri ülkelerin insanların ve devletlerinin de bu kişileri benimsemesi kolay değildir. Zorunlu göç edenler ekonomik zorunluluk nedeniyle göç ediyorsa, ailenin bir ferdi başka bir ülkeye işçi olarak gitmektedir. Tüm aile sığınmacı olarak da başka bir ülkeye gidebilir. Bu kararı göç edenler kendi ülkelerindeki ekonomik, siyasal ve sosyal duruma bakarak kendileri de alabilirler. Ekonomik nedenlerden dolayı zorunlu göç eden ailelerde, ilk olarak ailenin bir ferdi çalışmak için başka ülkeye gider. Ama bu kişinin de gittiği yerde çalışma izni alması ayrı bir sorundur. Sığınma talebi kabul edilmezse bu kişi sınır dışı edilebilir. Maddi imkânlarını belki de zorlayarak yurt dışına gönderdiği ferдинin gittiği yerde tutunamaması durumunda aile maddi olarak yıkıma da uğrayacaktır.

Böyle zorunlu göçler, aileleri etkilediği gibi devletleri de etkiler. Zorunlu göçle ülkelere gelen insanlar doğal olarak başta ekonomi olmak üzere toplumun kültürünü ve gündelik yaşamını da etkilemektedir¹⁷¹.

Birden bire topluca ülkelere gelen insanlara karşı devlet bazı önlemler almak durumundadır. Bu kişileri ülkeye kabul edip etmemeye karar verdikten sonra, bu kişilerin nereye yerleştirileceği, temel ihtiyaçlarının ve sağlık koşullarının nasıl karşılanacağı ciddi bir sorun teşkil eder. Gelenler nasıl doyurulacak, göçmen kamplarında mı tutulacak yoksa ülkenin bazı bölgelerine mi yerleştirilecek, salgın hastalık tehlikesi var mı? Devlet bütün bunlar için önlemler almak zorundadır. Gelenler uzun süre başka bir ülkede kalacak, belki de artık yaşamlarını geldikleri ülkede geçirecekler ise; gelenler için iş istihdamı gerekecek, sağlık güvenceleri devlet tarafından güvenceye alınacak, eğitim haklarından faydalanmasına izin verilecek. Tabii bütün bunlar için devletler ciddi bir bütçe harcamak durumunda kalacaktır.

Gelen kişiler doğal olarak kendilerine özgü yaşam biçimleri ve kültürlerini de beraberlerinde getireceklerdir. Zaman içinde geldikleri yerin kültüründen de etkileneceklerdir. Fakat bu adaptasyon süreci sancılı olacaktır.(Gelenler ve yerleşikler arasında) Topluca ya da bireysel olarak yapılan göçlerde başka bir ülkeye gelen göçmenler için psikolojik ve maddi sıkıntılar yaşanabilir. Alıştıkları yaşam biçiminden çıkıp, başka bir toplumun kültürüne uyum sağlamak zor olabilir.

---

¹⁷¹ Murat Saraçlı, **Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010, s.40-49

Geldikleri ülkedeki baskın kültüre ayak uydurmakta zorlanabilecekleri gibi yerleşik toplum üyeleri tarafından kabul görmeleri de zor olabilir. Göç alan ülkedeki yerleşik toplum üyeleri gelenleri benimsemeyebilir.

2.4.2. Göçün Yoğunluğu Esasına Dayalı Göçler

Bu sınıflandırma göçün bireysel mi toplu olarak mı yapılmasına dayanır. Göç kararının bireysel olarak mı ailecek mi alındığı da önemlidir.

Bireysel olarak bir göç kararı alınmışsa, bunda ekonomik faktörler ya da macera arayışı etkili olabilir. Birey, gideceği yerde daha iyi bir yaşam standardına sahip olacağına inanıyor olmalıdır.

Göç kararını birey kendi de olsa ailesiyle de olsa bu tip göçlere serbest göçler denilir. Bireysel olarak ya da aile ile yapılan bu serbest göç, göç veren ülkedeki diğer vatandaşlara örnek olabilir. Gidenlerden alınan olumlu haberler başka birey ya da ailelerinde göç kararı vermesini sağlayabilir. Ülkemizde 1960'lı yıllarda yapılan işçi göçleri buna örnek gösterilebilir. O yıllarda özellikle Almanya'ya yapılan işçi göçleri sayıca kitlesel boyutlara ulaşmıştır.

2.4.3. Ülke Sınırları Esasına Dayalı Göçler

Ülke sınırları içinde yapılan göç (iç göç), uluslar arası yapılan göçler (dış göç) olmak üzere ayrılmaktadır.

İç göç; ülke sınırları içinde bir yerleşim yerinden yine aynı ülke sınırı içindeki başka bir yerleşim yerine yapılan göç hareketidir. Ülke sınırları içinde yapılan ikametgâh değişikliği 2 çeşit olabilir; geçici göç ve daimi göçlerdir.

Geçici göç, bireylerin belirli bir süre yer değiştirip daha sonra yerleşim yerlerine geri dönmesiyle açıklanabilir. Mevsimlik göçler bu kategoride sayılabilir. Daha çok ekonomik nedenlerle yapılır. Bazı bölgelere çalışmak için mevsimlik işçiler gelirler. Örnek olarak Adana'ya pamuk toplamaya gelen mevsimlik işçiler gösterilebilir. Geçici göçlerin içinde *transfer göçleri* de sayılabilir. Yapmakta oldukları görev icabı tayinleri başka bir bölgeye yapılan kişiler de yer değiştirmek durumundadırlar. Bu göçlere transfer göç denir¹⁷².

İç göç kavramı içinde değerlendirilen göçlerden biri kırdan kente göçtür. Sanayi devriminden sonra fabrikaların artmasıyla birlikte bu fabrikalarda istihdam

---

¹⁷² Bayraklı, A.g.t,s.17-18

edilecek işçilere ihtiyaç duyulmuştur. Genellikle kent yakınlarında kurulan bu sanayi kuruluşlarında çalışmak için kırdan kente göç hareketi görülmüştür. Kırsal alanın itici özellikleri ve kentin çekici nitelikleri de bu göçü olumlu yönde etkilemiştir. İç göçler sadece kırdan kente doğru yaşanmaz. İç göçleri 4' e ayırabiliriz.

- Kırdan Şehre doğru
- Kırdan kıra doğru
- Şehirden kıra doğru
- Şehirden Şehre doğru olan göçler

Göçün neden ve sonuçları ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, nüfus yapıları, sosyal ve kültürel yapılarına göre şekillenir. 1950'lerden sonra kentten kıra göç hızlanmıştır. Bunda tarımda makileşmenin başlamasıyla tarımda insana duyulan ihtiyacın azalması, tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirin ailelerin geçimine yetmemesi, kırsal alanda toplum baskısının fazla olması, eğitim ve sağlık olanaklarının daha sınırlı olması etkili olmuştur.

Kırdan kente yapılan göçler bazı sorunlara yol açmaktadır. Kır yaşamından gelenlerin kent yaşamına adapte olmaları zor ve zaman alıcı olmaktadır. Hem fiziki koşulları hem de sosyo-kültürel çevreleri değişen bu göçmenler kendileri ve kent yaşamında çok yönlü sorunlara neden olabilirler. Gelenlerin ihtiyaçlarının kentlerde karşılanamaması, sorunlara geçici ve mantıklı çözümlerin getirilememesi durumunda kentlerde toplumsal ve çevresel kargaşaların ve bozuklukların doğmasına neden olmuştur. Barınma ihtiyaçlarının gerektiği ölçüde karşılanamaması, konut yetersizlikleri kentlerde gece kondu kavramını getirmiş alt yapısı olmayan çarpık kentleşme yaşanmıştır. Kentlere fazla nüfus hareketlerinin yaşanması sonucu kentlerde günlük hayatta da karmaşıklık yaşanmaktadır. Toplu taşıma araçlarını kullanmak insanlar için artık bir işkence halini almıştır. Göçmenlerin kent kültürünü benimsemeye çalışmalarının yanı sıra kendi kültürlerini ve alışkanlıklarını devam ettirmeye çalışmaları da toplumda karmaşık yapıları arttırmaktadır. Göç edenlerin kenti kültürlerini şehre aktarması ve kendilerinin şehre adaptesi zor ve uzun bir süreç almıştır. Bu süreçte arafta kalan göçmenler arabesk denilen ara bir kültürün oluşmasına katkı sağlamışlardır. Bu arabesk anlayış birçok film ve şarkıya konu olmuştur. Kente gelen göçmenler kendileri kent yaşamını benimserken kendi kültürlerini de bir ölçüde benimsetmişlerdir.

Kentlere yoğun göçlerin yaşanması sonucunda insan ilişkileri açısından sorunlar gündeme gelmiştir. Kişilerin birbirlerinin haklarına müdahaleleri hukuki sorunların doğmasına neden olmuştur.

Türkiye’de sanayileşmeyle beraber çoğalan kırdan kente göç kırsal alanda ciddi boyutlarda nüfusun azalmasına sebep olmuştur. Kırdaki genellekle yaşlı nüfus kalmakta gençler göç etmektedir. Kırdaki üreten ya da okuyan kesimin azalması kırdaki ekonomisi ve sosyal yapısı üzerinde olumsuz etki yapmıştır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi kentlere aşırı nüfus yığılımlarının yaşanması sonucu kentlerdeki kurumlar ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalmıştır. Konut ihtiyaçlarının güvenli bir şekilde karşılanamaması çarpık, kaçak ve güvenli olmayan binaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani kentlerin tarihi ve doğal fiziki yapıları tahrip edilmiştir.

Kentlerde kentin nimetlerini paylaşmada yetersizlikler olmuştur. Artık bu kadar fazla nüfusu kentler taşıyamamaktadır. Kentlerde aşırı yığılımların olması ekonomik, sosyal ve siyasal alanda yeni bir paylaşım sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu paylaşımında herkes kendine daha fazla pay almaya çalışmaktadır. Bu da toplumda ayrışmalara zemin hazırlamaktadır. Bu ayrışmalar süreç içinde etnik ayrışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu da kentlerde zaman zaman toplumsal, ekonomik ve siyasal gerilimlerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Kentlerde yaşanan bu gerilim ve karmaşıklık kural ve kurumların işleyişlerini aksatmaktadır. Bu da zamanla bazı kişilerin değer yargılarını yitirmesine, kanun ve düzen tanımamasına hatta yasa dışı olaylara yönelmesine neden olabilmektedir.

Kentlerin aşırı nüfuslanması zaman içinde ekonomik olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Zamanla kentteki iş olanakları yetmemeye başlamış ve kentlerde işsizlik oranları yükselmiştir. Kentlerde sermayenin adil dağıtılamaması, kamusal harcamaların artmasına, piyasalarda fiyat artışlarının yaşanmasına neden olmuştur. İşsizlik işçi ücretlerinin düşmesine, kişilerin işlerinde maddi ve manevi doyuma ulaşamamasında etkili olmuştur. Piyasalarda haksız rekabet artmış, günlük ihtiyaç kalemlerinin, konutların ve iş yerlerinin kira bedelleri artmıştır¹⁷³.

Dış göç; devletlerin siyasal sınırları dışına çıkararak yapılan yer değiştirmelere dış göç denir. İnsanlar bireysel olarak, ailecek ya da kitlesel olarak başka bir devletin siyasal sınırları içindeki topraklara göç edebilirler. Bu göçün nedenlerini, siyasal

---

¹⁷³ Ekici ve Tuncel, **A.g.m.**, S.16-17

baskılar, kişilerin can ve mal güvenliklerini sağlamak istemeleri, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak, eğitim ve ekonomik olarak daha iyi bir işte çalışmak olarak sayabiliriz. Dış göçte ele almamız gereken başka bir tür de *beyin göçüdür*. Gelişmekte olan ülkelerde eğitilmiş kişilerin, bilim adamlarının daha rahat ve kolay çalışmak için daha gelişmiş bir ülkede yaşamaya başlaması ve çalışmalarını orda sürdürmesi anlamına gelir.

Dış göç olayında kişiler başka devletin sınırlarına resmi yollardan girebileceği gibi bazı durumlarda gayri resmi yollarla da girebilir. Göç veren ve alan devletlerin uyguladıkları göç politikaları bu insanların akıbetini belirler. Devletler sığınmacı, mülteci ya da göçmen olarak adlandırılan bu kişilerin durumlarına karar verirken yani göç politikalarını belirlerken, bazı hususları değerlendirmek durumundadır. Bunlar; göçün kontrollü bir şekilde olup olmadığı, devletin sınırları içine kabul edilecek kişilerin nasıl bir uygulamaya tabii tutulacaklarıdır. Dış göçün yöntemi de göç politikalarının belirlenmesinde önemlidir. Göçün kalıcı ya da geçici olması da önemlidir. Göç eden kişilerin sağlık, eğitim, iş imkânlarının sağlanması devletlerin politikalarını belirlerken göz önüne aldıkları hususlardır¹⁷⁴.

2.4.3.a.Uluslararası Göç Kavramı

İnsanlar refah arayışı, savaş veya şiddet ortamından kaçış, siyasi istikrarsızlıklar, aile birleştirme politikaları, siyasi sığınma talebi, daha iyi eğitim olanakları gibi pek çok nedenden dolayı göç etmek durumunda kalmaktadırlar.

- ***Uluslararası Göçün Ekonomik Nedenleri;*** içinde yaşanılan ülkedeki işsizlik ya da daha iyi ücretle çalışarak yaşam standartlarını yükseltme isteği, işçi gücü az olan, sanayisi gelişmiş ülkelerin dışarıdan işçi taleplerini ekonomik nedenler arasında sayabiliriz. İnsanlar kendilerinin ve ailelerinin geleceklerini ekonomik olarak garanti altına alabileceklerini düşündükleri ülkelere göç ederler. Türkiye ekonomik nedenli olarak özellikle Almanya ve daha başka ülkelere işçi akışı sağlamıştır. Türkiye'ye ise etnik açıdan soydaşlarımız ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel baskılar sonucu göç etmektedirler.

- ***Uluslararası Göçün Sosyal ve Siyasal Nedenleri;*** sosyal nedenler arasında; kişilerin macera tutkuları, yeni yerler görme arzusu, dış ülkelere

---

¹⁷⁴ Hasan Bıçım, **Zorunlu Göç, Göçebelik ve Kentte Tutunma Tarzları: Batman Pazaryeri Mahallesi Örneği**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2012, s.42-45

çalışanların ekonomik durumlarındaki artış sebebiyle toplumdaki statülerinin artmasını sayılabiliriz. Siyasi nedenler arasında ise; bir ülkede yaşanan rejim değişiklikleri, ülke içinde farklı siyasi ve etnik grupların bulunması ve bunlar arasında yaşanan şiddet olayları, siyasi istikrarsızlıkların getirdiği bunalımlar, uluslar arası anlaşmaların zorunlu kıldığı nüfus mübadeleleri sayılabilir. 1923 yılında Bulgaristan ve Yunanistan ile yapılan azınlık değiştirme hareketlerini nüfus mübadelesine bir örnek olarak verebiliriz. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin 29 sanayileşmiş ülkede yaptığı araştırmaya göre, en fazla iltica talebi alan ülke İngiltere'dir. İngiltere'yi ABD, Almanya ve Fransa izlemektedir. İltica talebinde bulunanların çoğunluğunu da Çeçen olan Ruslar oluşturmaktadır¹⁷⁵. Son yıllarda da Suriyeliler baş sıralarda yer almaktadır. Arap baharı diye adlandırılan operasyonlarda savaş alanına dönen Ortadoğu topraklarında insanlar can güvenliklerini korumak için resmi ya da gayri resmi olarak başka bir ülkeye geçmeye çalışmaktadırlar.

- ***Uluslararası Göçün Demografik Nedenleri;*** Doğum oranı, ölüm oranı ve dış göç oranları nüfusun büyüklüğünü ve artış hızını belirlemektedir. Gelişmiş ülkelerde doğum oranının azlığı tıbbi gelişmelere bağlı olarak ölüm oranlarının düşüklüğü nedeniyle yaşlı nüfus oranı fazla, genç nüfus azdır. Az gelişmiş ülkelerde ise doğum oranı fazla, yani nüfus artış hızı yüksektir. Buna bağlı olarak az gelişmiş ülkelerde genç nüfus fazladır.

Çocuk oranının fazlalılığı çalışmayan, üretime katılmayan ekonomik olarak bağımlı nüfus oranını arttırmaktadır. Bu da ülke ekonomilerini olumsuz etkilemektedir. Nüfusun fazla olması ülkedeki istihdam olanaklarının yetersizliğiyle birleşince ülkede işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki işsizlik ya da düşük ücretle işçi çalıştırılması kişileri öncelikle kırdan kente o da yetmezse dış göçe itmektir. Gelişmiş ülkelerde ise nüfusun giderek yaşlanması ve nüfus artış hızının düşmesine bağlı olarak işçi gücüne ihtiyaç doğmuştur. Bu ülkelerde işçi ücretleri de fazladır. Bu ülkeler kendi ülkelerindeki işgücü açığını dışarıdan işçi alarak kapatma yoluna giderler.

Nüfusun yaş ve cinsiyete ya da medeni hale göre dağılımı da göçü etkilemektedir. Genellikle ailesi olmayan, genç, bekâr erkek nüfusunun göç etme oranı daha yüksektir.

---

¹⁷⁵ Bayraklı, A.g.t., s.30-32

Göç alan ülkelerin son yıllarda, göç edenlerle ilgili geliştirdikleri politikalara göre nitelikli, eğitilmiş işgücünü tercih ettiklerini görmekteyiz. Yani ülkelere eğitimli kişilerin girişine izin vermektedirler.

2.4.3.b. Uluslararası Göçün Etkileri

Uluslararası göç, göç eden için de göç alan toplum için de kolay kabul edilecek bir olgu değildir. Göç edilen ülke ile göç alan ülke arasında sosyal, ekonomik ve kültürel farklar vardır. İnsanların bu yeni duruma adapte olmaları kolay değildir. Göç olgusu, göç eden ve göç alan ülke için psikolojik, ekonomik ve toplumsal travmalara neden olabilir. Göç olgusunun boyutu ve sayısı devletlerin ve toplumların etkilenme boyutunu da etkilemektedir.

Olumsuz Etkileri; göç alan ülke açısından baktığımızda, hele ki ülkesine ciddi sayıda göç almışsa, öncelikle bu kişilerin temel ihtiyaçları nasıl karşılanacak, barınma, eğitim, güvenlik, sağlık, sosyal gibi hizmetlerden nasıl faydalanacaklar? Bu soruların cevapları ciddi sorunlar gündeme getirmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması için ciddi bütçe harcaması gerekmektedir.

Göç eden ve göç alan toplumda kültürel uyum ve adaptasyon sorunlarının yaşanması kaçınılmazdır. Göç edenlerin alışkanlıklarını bırakıp yeni toplumun değer yargılarına ve yaşayış koşullarına adapte olmaları kolay olmayacaktır. Göç alan toplumunda yeni gelenlerin benimsemesi kolay olmayabilir. Toplumsal uyum sürecinde yaşanan sorunlar hukuki boyutlara bile ulaşabilir. Özellikle yeni gelenlerin yerleşik işçiler yerine işe alınmaları ya da yüksek okullara alınmalarında kolaylık sağlanması yerleşik insanları rahatsız edebilir.

Göç veren ülke açısından baktığımızda ise; kendi yetiştirdiği, eğittiği işçi ya da kalifiye elemanlarını başka ülkeye kaptırmaktadır. Bu kişilerin yetişmesi için harcadığı sermaye boşa gitmektedir. İşçi göçlerinde göç veren ülkedeki işsizlik oranı düşer ama kendi emek verdiği kişileri de kaybeder. Eğitimli ve nitelikli işgücünün gidişi üretken kesimin kaybı demektir.

Türkiye'nin özellikle 1960'lardan sonra verdiği işçi göçü sonucunda ülkeye döviz girdisi artmıştır. Bu işçiler ya ailelerine para göndermiş ya da tatillerde memleketlerine gelerek döviz girdisi sağlamıştır fakat bu girdilerin tüketime yönelik kullanılması ekonomide enflasyonun artmasında etkili olmuştur diyebiliriz.

Göç edenlerin geldikleri ülkede vatandaşlık, oturma ve çalışma izni alabilmeleri devletlerin uyguladıkları göç politikaları sonucu belirlenmektedir. Bu

kişiler geldikten sonra geldikleri ülkede hangi hukuki statüde yer alacaklar bu önemli bir sorun teşkil etmektedir. Geldikleri ülkede yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışmaları, eğitim, sağlık, güvenlik barınma gibi hizmetlerden faydalanabilmeleri için resmi statüleri önem arz eder. Geldikleri ülkede kalıcı ya da geçici statüde kabul edilmeleri de önem arz etmektedir.

Bütün bu sorunlara ek olarak psikolojik açıdan da bireyler etkilenirler. Aidiyet duygusu kişilerin ruh sağlığını önemli ölçüde etkiler. Hangi topluma ait olma, kendini hangi toplumun üyesi olarak görme durumu ortaya çıkabilir. Kendi memleketlerinden ve kültürlerinden kopma, ülkelerindeki mallarını tekletmek, dışlanmışlık duygusu göçmenlerin psikolojilerini olumsuz etkileyebilir.

Uzun süre başka ülkede yaşadıkdan sonra kendi ülkelerine dönenler olabilir. Bu da ayrı bir bunalıma sebep olabilir. Kendi kültürleri ile uzun süre kaldıkları yerin kültürü arasında bir karma kültür oluşacaktır. Bu yeni kültür değerleri ülkelerine geri döndüklerinde kendi ülkelerindeki kültürle çatışabilir. Bu insanlar yeniden bir adapte sorunuyla karşılaşabilirler. Yani göç olgusu kişilerde bir kimlik, aidiyet bunalımına sebep olabilir.

Olumlu Etkileri; nüfus ve işgücü sayıları yetersiz olan gelişmiş ülkeler işçi göçleriyle işgücü açıklarını kapatmakta ve ülke ekonomilerini geliştirmektedirler. Ülkelerine gelen işçilere verilen ücretler şirketlerin maliyet artışını engellemeyecek boyutlarda tutulduğundan şirketler de büyüme görmektedir.

Ülkelerine gelen özellikle nitelikli ve eğitilmiş işgücü bu geldikleri ülkelerin teknolojik ve bilimsel çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Gelen işgücü zaman içinde girişim faaliyetlerini arttırmakta ülke ekonomilerini canlanmaktadır. Ayrıca göç aldıkları ülkelerle işbirliği ve bilgi alışverişi de artmakta ülkelerarası etkileşim gelişmektedir.

Göç veren ülkeler açısından baktığımızda ise; ülkelerinden göç eden kişiler işsiz, üretime katılamayan kişiler ise ülkelerindeki istihdam yetersizliği azalacak, kişi başına düşen milli gelir artacaktır. Genellikle de başka ülkelere çalışmaya giden kişiler o ülkede kazandıkları gelirleri kendi ülkelerinde yatırım yaparak değerlendirmektedirler. Böylece göç veren ülkenin piyasasına döviz girdisi artmaktadır.

Göç eden işgücü süreç içinde kendi ülkesine dönebilir ve gittiği ülkede edindiği bilgi ve becerileri kendi ülkesinde kullanabilir. Kendi ülkesinde iş yerleri, şirketler kurabilir. Kendi ülkesinin ihracat ve ithalat dengesine finans sağlayabilir.

Özellikle Türkiye'den Avrupa Ülkelerine giden işgücü, kendi ülkesine döndüğünde ya da tatillerde memleketlerini ziyarete geldiklerinde Avrupa kültür ve yaşam tarzını da Türkiye'ye taşımışlardır¹⁷⁶.

2.4.3.c. Yunanistan'dan Türkiye'ye Göç Edenler

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren ümmetçi toplum yapısından ulus millet anlayışına geçiş yapmıştır. Türkiye Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana göç politikalarını belirlerken ümmetçi anlayıştan ziyade millet esasına dayanan politikalar gütmüştür. 1934'ten sonra soydaş kelimesinin eş anlamı olarak 2510 Sayılı Göçmen Kanunu'nun 3. Maddesindeki "Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan (Türk bilincini taşıyan)" ölçüt göçmen kabulünün temel kaidelerini teşkil etmiştir.

Lozan Anlaşması maddeleri içinde Yunanistan ile Türkiye arasında nüfus mübadelesi protokollü yer almaktadır. Bu anlaşma gereğince; İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler hariç, Yunanistan'daki Türklerle Türkiye'deki Rumlar karşılıklı olarak Mübadeleye tabi tutuldular¹⁷⁷.

Lozan Ahali Mübadelesi Sözleşmesi'nde, 1 milyon 250 bin Türkiye Cumhuriyeti uyruklu Fener Ekümenik Patrikhanesi'ne bağlı Ortodoks Hıristiyan ile 500 bin Yunan uyruklu Müslüman'ın 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu olarak mübadelesine başlanması kararlaştırılmıştır. Tarihimizdeki bu kitlesel ve zorunlu göçe kısaca mübadele, bu insanlara da mübadil denilmektedir. Bu göç hareketinin sonunda, yaklaşık iki milyon insan, zorunlu olarak yaşadığı topraklardan koparılmış ve bir başka ortamda yerleşmeye zorlanmıştır. Bu sayının yaklaşık 1,500,000'ini, Anadolu'dan Yunanistan'a göç etme durumunda kalan Rumlar; 500,000'ini de, Yunanistan'dan Türkiye 'ye gelmek ve yerleşmek zorunda bırakılmış Müslümanlar oluşturmaktadır.

Mübadele olayı her açıdan köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Alıştıkları topraklardan ve kültürden koparılan insanlar için ekonomik, sosyal ve psikolojik yıkımlardan söz edebiliriz. Mübadele her iki devlet açısından olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Göçmenler gittikleri ülkede öncelikle ekonomik sorunlara neden olmuştur. Gelen insanların yeme içmeleri, barınmalarının ve sağlıklarının güvenceye alınması zorunluluğu devletleri önceleri olumsuz

¹⁷⁶ Bayraklı, A.g.t., s. 34-44

¹⁷⁷ Kιoutsouk, A.g.t., s.49-50

etkilemiştir. Fakat Yunanistan açısından bakıldığında bu olumsuz durum uzun vadede olumlu sonuçlar doğurmuştur. Özellikle İzmir ve İstanbul gibi şehirlerden gelen ticarete tecrübeli göçmenler zaman içinde yeni iş atılımları gerçekleştirmişler ve Yunanistan ekonomisini kalkındırmışlardır.

Türkiye’de ise durum böyle olamamıştır. Çünkü Türkiye’den giden Rum nüfus gelenlerden daha fazlaydı. Gidenlerin boş bıraktıklarını gelenler doldurmakta zorlandılar. Giden Rumların çoğu ticaretle uğraşıyordu gelenleri ise tarım sektörüne yönlendirmek durumunda kalındı. Sektörler arasında bir dengesizlik oluştu.

Ayrıca gelenleri yerleştirme konusunda devlet bazı politikalar geliştirdi. Gelenlerin geldikleri yerde ne iş ile uğraştıkları, alışkanlıkları, kültürleri göz önüne alınarak bir yerleştirme politikası güdülmeye çalışıldı. Türk Hükümeti tarafından gelen kişilere bir yerleşim yeri gösterilerek bağ, bahçe, tarla ve bazı taşınmazlar dağıtıldı. Devlet gelenlere üretim yapabilmeleri için bazı araç gereç yardımında da bulundu.

Türkiye açısından bakıldığında, gelen nüfus süreç içinde, Türk ordusunun asker ihtiyacının karşılanmasında da etkili olmuştur. Lozan anlaşmasından sonra başlayan göçler 1934–1960 arasında da devam etmiş ve 23 788 kişi Türkiye’ye gelmiştir.

İkinci Dünya savaşı yıllarında ve sonrasında da Türkiye’ye soydaş göçü yaşanmıştır. Türkiye’ye yapılan göçler, II. Dünya Savaşı’ndan sonra Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan’dan gelen 2 milyon ilave edildiğinde 1856- 1990 arasında 9 milyon sayısına ulaşmaktadır¹⁷⁸.

*Yunanistan'ın yürüttüğü ulus-devlet siyaseti mübadeleden sonra da devam etmiş ve bu durumdan en çok Batı Trakya Türkleri etkilenmiştir. Yunan Milli Emniyeti, Merkezi Haber Alma Teşkilatı, Yabancılar Şubesi, Askeri İstihbarat gibi resmi teşkilatlar çok sistemli çalışarak Türkleri göçe zorlamışlardır*¹⁷⁹. Adalarda yaşayan Türklerde bu sistemli hareketten etkilenerek göç etmek durumunda kalmışlardır. Birçok sindirme ve baskılar sonucu soydaşlarımız Türkiye’ye göç etmişlerdir.

Yunan Anayasasının vatandaşlık kanununun 19. Maddesine göre Yunan sınırlarını terk eden ve Yunanistan devleti aleyhine çalışacağı düşünülen kişiler herhangi bir delile ihtiyaç duyulmadan vatandaşlıktan çıkarılabilir. Bu sebeple

¹⁷⁸ Bayraklı, A.g.t., s.47-51

¹⁷⁹ K1outsouk, A.g.t., s.49-52

1980'den sonra Türkiye'de Yunan pasaportuyla ikamet eden bir kaç bin Yunanlı zorunlu göçmen durumuna düşmüştür¹⁸⁰.

Rodos ve İstanköy adalarında yaşayan Türkler de Türkiye'ye geldikten kısa bir süre sonra Yunanistan vatandaşlığından silinmiş, adalara tekrar giriş yapmak istediklerinde sorun yaşamışlardır. Türk vatandaşlığına da uzun bir süre geçemeyen adalı Türkler, haymatlos, yani vatansız olmuşlardır. Bu soydaşlarımızın yaşadığı zorlukları tezimizin 3. bölümünde daha kapsamlı şekilde ele alacağız.

2.4.4. Yerleşme Süreleri Esasına Dayalı Göçler

Bu göç türleri, geçici göç ya da sürekli yerleşme amaçlı göç olarak ikiye ayrılırlar. Geçici göç kavramı içinde mevsimlik işçi göçleri, eğitim amaçlı eğitim süresi kadar süren yerleşme, askerlik nedeniyle başka bir bölgeye ya da ülkeye gitmek değerlendirilir.

Sürekli yerleşmek amacıyla bireyler ya kendileri ya da aileleriyle birlikte bir daha geri dönüp eski yerleşim yerlerine yerleşmeyi düşünmezler. Gittikleri yerlerde ekonomik açıdan daha iyi iş imkânları, eğitim olanakları ve yaşam standartlarının daha iyi olması geri dönmelerine neden olur.

2.4.5. Göç Eden Nüfusun Niteliği Esasına Dayalı Göçler

Göçün en etkili nedeni ekonomik olmakla birlikte daha iyi, daha rahat yaşamak arzusu da etkilidir. En etkili göç nedeni ekonomik nitelik taşımaktadır. Yaşadıkları yerde işsiz olanlar ya da çalışıyor olup da iş koşullarından ve elde ettikleri ücretlerden memnun olmayanlar ekonomik nitelikteki göçleri gerçekleştirirler.

Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının düşmesine bağlı olarak yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte insanların üretime katılma oranı yani işçi sayısı azalmıştır. Bu ülkeler, topraklarındaki işçi gücü azlığını başka ülkelere işçi talep ederek doldurmaya çalışır.

Türkiye'de işçi gücünü dışarıya gönderen ülkeler arasındadır. Türkiye 1961 yılında Almanya'ya işçi göndermeye başlamış daha sonra başka ülkelere de işçi göndermiştir. 1974 yılından sonra Almanya'da Aile Birleştirme Yasası kabul

---

¹⁸⁰ K1outsouk, A.g.t., s.52

edilince birçok Türk işçi ailelerini Almanya'ya aldırması ve ekonomik nitelikli göç yerleşme niteliğine bürünmüştür.

Teknolojinin artmasıyla birlikte sanayi kollarında işçi gücüne duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Bu da gelişmiş ülkelerin işçi taleplerini azaltmıştır. Bu nedenle uluslar arası işçi göçlerinde azalma görülmektedir. İşçi göçünü azaltan başka etmenlerde vardır bunlar; uluslar arası işçilerin ülkelerin ekonomilerine pahalıya mal olmaları, işçilere çalışma izni ve vatandaşlık verilmesinde kanunen yaşanan sıkıntılar ve ülkeler arası kültürel farklılıkların toplumlarda yaşattığı sorunlardır.

Az gelişmiş ülkelerde eğitilmiş, nitelikli iş gücü az, nitelik gerektirmeyen işgücü fazladır. Bu ülkeler nitelikli eleman ihtiyaçlarını dış ülkelere karşılamak durumunda kalırlar.

Nitelik olarak baktığımızda beyin göçüne bu paragrafta tekrar değineceğiz. Beyin göçü, az gelişmiş ülkelerdeki iyi eğitim görmüş, kabiliyetli, alanında uzmanlaşan bilim insanlarının yani nitelikli işçi gücünün gelişmiş ülkelere gitmesi oraya yerleşmesi demektir. Bir ülkede araştırma merkezlerinin çok oluşu, bilgiyi üretmede gerekli materyallerin fazla oluşu o ülkede bilgiyi üretecek işgücüne duyulan ihtiyacı arttırır. Tabii ki bilgiyi üreten ve satan ülkeler her açıdan diğer ülkelere daha refah bir yaşam seviyesine sahip olmuştur.

Son 20 yıla baktığımızda en çok beyin göçünü alan ülke AR-GE çalışmalarına en çok bütçe ayıran ülke olan ABD olmuştur. Bunda ABD'de ki araştırma olanaklarının fazlalığı, üniversite sayısının fazlalığı, ekonomik ve sosyal imkânların elverişliliğini sayabiliriz. ABD'den sonra en çok beyin göçü alan ülkeler arasında Kanada, Avustralya, G. Afrika, Almanya, Fransa gibi ülkeler yer alır. En çok beyin göçü veren ülkeler arasında ise Hindistan, Pakistan, Bağımsız Devletler Topluluğu, Çin, Filipinler, Cezayir, Fas, Tunus, İran, Mısır, Nijerya, Türk Cumhuriyetleri yer almaktadır. Türkiye ise en çok beyin göçü veren 34 ülkeden 24'üncüsüdür¹⁸¹.

Özetlemek gerekirse, insanları göçe iten nedenleri sınıflandırabiliriz;

- İklim ve doğa olaylarından kaynaklı göç, doğal afetler sonucu yapılmak durumunda kalınan yer değiştirmelerdir.
- Ekonomik kaynaklı göç, işsizlik ya da daha iyi işlerde ve daha iyi ücretlerle, daha iyi yaşamak için yapılan göç hareketleridir.

---

¹⁸¹ Bayraklı, A.g.t, s.20-28

- Beyin göçü, eğitilmiş işgücünün daha iyi çalışma ortamı bulmak, daha iyi ekonomik gelir ve sosyal statü elde etmek için, genellikle az gelişmiş ülkelerden çok gelişmiş ülkelere gitmesidir.
- Eğitim kaynaklı göç, insanların daha iyi eğitim alabilmek için yaptıkları yer değişimleridir.
- Siyasal kaynaklı göç; savaş, terör, siyasal baskı gibi yaşamı tehdit eden olayların yol açtığı göçlerdir.
- Emekli göçü, kişilerin emekli olduktan sonra şehir merkezlerinin gürültülü ve karmaşık ortamından kurtulmak ve daha çok doğa ile baş başa bir hayat sürmek için sahil kasabalarına ya da toprakla uğraşabilecekleri sakin yerlere yerleşmesidir¹⁸².

Tarih boyunca insanlar bazı durumlarda yaşadıkları coğrafyaları terk etmek durumunda kalmışlardır. Yaşadıkları yerlerdeki olumsuz koşullar ya da gidecekleri yerlerdeki daha iyi yaşam standartları göçlere neden olmuştur. Bazı dönemlerde yaşadıkları yerlerdeki savaş, terör gibi nedenlerden dolayı can ve mal güvenliklerini sağlamak amacıyla göç kararı almışlardır. Bazen de yaşadıkları yerlerde maruz kaldıkları siyasi, sosyal ve ekonomik baskılar nedeniyle göç etme durumunda kalmışlardır.

Dünyada yaşanan savaş ya da bazı siyasi anlaşmalar gereği ülkelerin sınırları değişmiş ve bazı coğrafyalarda bir takım azınlık insan toplulukları ortaya çıkmıştır. 1947'de de Rodos ve İstanköy'ün yönetimi Yunan İdaresine geçmiştir. Bu tarihten sonra adalarda demografik olarak az sayıda kalan Türkler çeşitli siyasal, sosyal ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle, özellikle Türkiye'ye, göç etmek durumunda kalmışlardır.

Yunan Hükümetlerinin kanunen, resmi yollarla bir göçe tabi tutması söz konusu olmamakla birlikte, burada yaşayan Türkler azınlık statüsü kazanamadıkları için, azınlık haklarından faydalanamamışlar ve yaşadıkları olumsuz olaylar ve sıkıntılar nedeniyle Rodos ve İstanköy'den göç etmişlerdir.

Bu göç hareketleri genel olarak göçmenlerin kendi iradeleriyle yaptıkları göçler gibi görünse de; aslında Rodos ve İstanköy'de yaşanan olumsuzluklar nedeniyle kendi Türk kimliklerini kaybetmemek için yapılmış göç hareketleridir.

---

¹⁸² Chagial Kioutsouk, **Türkiye ve Yunanistan'da Uygulanan Göç Politikaları(1990 ve Sonrası)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s.22-23

Kendilerini Türkiye'ye gelmek zorunda hissetmişler ve anavatanlarına gelmişlerdir. Rodos ve İstanköy'de yaşadıkları geçim sıkıntısı, ana dilde eğitim alamamaları, mal ve mülk edinmede yaşadıkları sorunlar, sosyal hayatta karşılaştıkları bazı sıkıntılar göç kararı almalarına neden olmuştur. Rodos ve İstanköy'den göç eden Türklerin adalarda yaşadıkları sıkıntılar, adalardan göç etme nedenleri ve göç ettikten sonra Türkiye'de yaşadıkları sorunlar tezimizin 3. bölümünde anlatılmıştır.

BÖLÜM III:

RODOS ve İSTANKÖYDEN GELEN TÜRKLERİN TÜRKİYE'YE ADAPTASYONU

3.1 Türklerin Rodos Adasından Göç Etmeleri

Tarihsel olarak bakıldığında insanlar bazı dönemlerde çeşitli nedenlerle göç etmek durumunda kalmışlardır. Bazen can ve mal güvenliklerini sağlamak, bazen de daha iyi yaşabilme arzusuyla göç kararı alabilirler. Tarihsel süreç içinde dünyanın bazı bölgelerinde yaşanan terör ya da savaş olayları nedeniyle insanlar can ve mal güvenliklerini sağlayabilecekleri bölgelere göç etmişlerdir. Dünya üzerinde yaşanan kıtlık ve açlık da kişileri göçe zorlayan etmenlerdendir. Bazı etnik gruplar kendi kimliklerini kaybetmemek için de yaşadıkları bölgeyi terk edebilirler.

Rodos ve İstanköy'ün de 1912'de İtalyan hâkimiyetine girmesinde sonra adalarda yaşamakta olan Türkler çeşitli dönemlerde özellikle Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu göçlerin bazıları gönüllü yapılan göç hareketleri olsa da genellikle zorlayıcı nedenlerle göç etme durumunda kalmıştır.

Adalardan Türkiye'ye tarihsel süreç içinde yaşanan göçler en yoğun olarak İkinci Dünya Savaşı yılları süresince, 1960'larda başlayan Kıbrıs gerginlikleri ve en sonunda yaşanan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra yaşanmıştır.

Adalarda yaşayan Türkler süreç içinde zoraki göç kavramı içinde Türk kimliklerini korumak, Türkiye'de ana dilleriyle eğitim görmek, can güvenliklerini sağlama almak ve Yunanistan ordusunda asker olmamak amacıyla göç kararı almışlardır.

Rodos ve İstanköy'den yapılan göçlerin sebepleri arasında; Osmanlı'nın bu toprakları kaybı sonrasında adada yaşanan nefret ve baskı ortamı, kültürel, sosyal ve ekonomik yıldırma politikaları, askerlik sorunu, ana dilde eğitim alma ve etnik kimliklerini koruma isteği sayılmaktadır.

Rodos ve İstanköy'den yapılan göçler 19. yüzyıl başlarında Yunanistan'ın bağımsız olmasından başlayan süreç içinde 20. yüzyılın başlarında İtalyan işgali, Balkan Savaşlarının Akdeniz coğrafyasının siyasi sınırlarını değiştirmesi, Birinci ve

özellikle İkinci Dünya Savaşları yılları içinde ve sonrasında ayrıca 1974 Kıbrıs Harekâtından sonra yoğunluk kazanmıştır¹⁸³.

3.1.1. Türklerin Geldikleri Yerler ve Geliş Zamanları

Rodos ve İstanköy'den göç hareketi en yoğun olarak 2. Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında yaşanmıştır. Fakat daha öncesinde, adalar İtalyan idaresinde olduğu yıllarda da adalardan Türkiye'ye göç olmuştur. Genellikle bu göçler geçim sıkıntısı yaşamaya başlayan İtalyan tebaalı Türkler arasında görülmüştür. Adalarda yaşayan Türklere İtalyan idaresi tarafından zorluk çıkarıldığı ve iş yerlerinden çıkartıldıkları ve bu nedenle Türkiye'ye göç ettikleri 1934 yılında Rodos Başkonsolosluğu tarafından Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâletine bir yazıyla bildirilmiştir¹⁸⁴.

1934 yılında adalardaki Türklere yapılan muamelelerden dolayı, soydaşlarımızın Türkiye'ye göç etmek isteklerini bildiren belge, Dâhiliye Vekâletine dönemin Muğla Valisi Ömer Cevat tarafından yazılmıştır¹⁸⁵. Bu belgede adalardaki Türklerin mallarını çok ucuza satmak durumunda kaldıkları da belirtilmiştir.

O dönemde İtalyan idaresi tarafından işsizliğe itilen Türklerin geçim sıkıntısı nedeniyle Türkiye'ye göç etme isteklerini bildiren bir başka resmi belgeye göre; Türkiye Cumhuriyeti Dâhiliye Vekâleti, Başbakanlık makamına bu Türklerin yılın 6 ayı çalışmak için İzmir civarına gelmelerini, burada çalışıp kazandıklarıyla 6 ay adalara geri dönmelerini öneren bir belge iletilmiştir¹⁸⁶.

İkinci Dünya Savaşı sırasında savaşa taraf alan ülkelerden biri olan İtalya, o dönem Rodos ve İstanköy'e hâkim durumdaydı. Bu nedenle de adalar savaş alanı olmuştu. Dönemin koşullarını ve yaşananları bildiren bir resmi belge ektedir¹⁸⁷. İngilizlerin saldırısı üzerine İtalyan askeri ve hücumbotları Türk kıyılarına sığınmışlardır ki bu da İtalyanların acizliğini göstermektedir.

İkinci dünya savaşı yılları sürerken 1941-43 yılları arasında adalardan Türkiye'de Batı Anadolu kıyılarına 22.909 kişi gelmiştir. 1943-45 arasında Batı Anadolu'ya gelen Türklerin sayısı 2.169 idi. Bunlar Marmaris'te kamplarda kalmışlar ve Muğla'da hanlara yerleştirilmişlerdir. Muğla ili sınırında 8 ay kadar

¹⁸³ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, Ege Denizinde Yükselen Sessiz Çılgılık Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi, İzmir, 2015, s.107.

¹⁸⁴ Bkz, Belge 1

¹⁸⁵ Bkz, Belge 2

¹⁸⁶ Bkz, Belge 3

¹⁸⁷ Bkz, Belge 4,

kalan bu mülteciler daha sonra adalara geri dönmeleri için Türk hükümeti tarafından teşvik edilmişler ve bunlardan % 90'ı geri dönmüştür. Bu durumu Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bildiren resmi bir belge bulunmaktadır¹⁸⁸.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'ye gelen mülteciler (Türk, İngiliz, İtalyan, Alman, Yunan) Çeşme, Aydın, Manisa, Denizli, Afyon, Isparta mülteci kaplarına yerleştirilmişlerdir. Daha sonra 1944'de yabancı mülteciler Suriye ve İtalya'ya gönderilmişlerdir¹⁸⁹.

1950'lerde eğitim amaçlı, Türk Hükümetinin açtığı sınavla, burslu olarak gelen öğrenciler, İstanbul, Ankara, İzmir ve Sakarya'ya gelmişlerdir. Buralarda parasız yatılı okullarda okutulmuşlardır. Üniversiteye de yabancı uyruklu kontenjanlarından faydalanarak girip eğitim almışlardır.

1950'lerden sonra gelenler, genellikle Bodrum, Marmaris, Fethiye, İzmir, İstanbul ve Aydın illerine yerleşmişlerdir.

3.1.2. Türklerin Adalardan Ayrılma Nedenleri

Rodos ve diğer on iki adada İtalyan hâkimiyeti yıllarında İtalyanların Türklere karşı çok düşmanca davranmadıkları daha ılımlı bir politika izledikleri bilinmektedir. Yani İtalyanlar önceleri Türklere karşı katı bir asimile politikası izlememişler, adalardaki Türk kimliğini tamamen silmeye çalışmamışlardır. Kimlik ve aidiyet sorunu adaların Yunanistan'a devrinden sonra başlamıştır. Sorunların en çok arttığı dönem, Kıbrıs gerginliklerinin yaşandığı 1960'lı yıllar ve 1974 sonrasıdır. Bu baskılar Türklerin Türkçe eğitim haklarının ellerinden alınmasına kadar büyümüştür¹⁹⁰.

İki ülke arasındaki gerginlikler 1950'li yıllardan beri devam etmiştir. İki ülke arasında gerginlik olduğunda bunlar adalara da yansımış, adalarda huzursuz günler yaşanmıştır. Adalarda yaşayan Türklere o dönem, Yunanistan resmi makamları tarafından baskı yapıldığı ve göç etmeleri için her türlü işlerinin zora koşulduğu dönemin gazetelerine haber olmuştur. Bu olaylardan bazıları dönemin gazetelerine şu şekilde yansımıştır:

---

¹⁸⁸ Bkz. Belge 5.

¹⁸⁹ Mustafa Kaymakçı – Cihan Özgün, **A.g.e.**, İzmir, 2015, s.114-115.

¹⁹⁰ Elçin Macar, **A.g.m.**, s.51

Milliyet Gazetesi, 10.03.1954, Sayfa 1

Oniki Adadan İlticalar

Mülteciler Yunan idaresinin İtalyan İdaresinden çok daha ağır olduğunu söylüyorlar.

Salahiyetli makamların verdikleri bir habere göre, Batı Trakya Türklerinden sonra şimdi de Oniki Adada bulunan ırkdaşlarımız Anavatana ilticaya başlamışlardır.

On iki adada bulunan mahdut sayıda bulunan Türk'e karşı Yunan Genel Valisinin tatbik ede gelmekte olduğu baskı siyaseti bunların kaçmalarına sebep olmuştur. Verilen malumata göre, 6 kişiden mürekkep bir Türk ailesi, varını yolunu bırakmış ve bir sandalla Fethiye civarında vatan topraklarına kavuşmuştur.

Bunlar verdikleri ifadede, Yunan idaresinin On iki ada İtalyan idaresini bile zaman zaman arattığını söylemişlerdir. Bu adalardaki Türklere gayet kötü muamele edilmekte olduğu ve bunların kaçmaları ve yerlerini Yunanistan'dan getirilmeye çalışılan Rumlara bırakmaları için sistemli şekilde kampanya yapıldığını açıklamışlardır¹⁹¹.

Göç Sürecini ele alacak olursak; 1821-33 Yunanistan'da yaşanan baskılar nedeniyle birçok Türk katledilmiş sağ kalanlarda can güvenliklerini sağlamak için göç etmişlerdir. Mora isyanıyla başlayan bu süreçte Türkler İzmir, Çeşme, Eğriboz, Kuşadası, Aydın ve Saruhan bölgesine gelmişlerdir. Yunanistan'daki baskıların artmasıyla 1827-37 yılları arasında Mora ve Eğriboz'da yaşayan Türklere bir kısmı Teselya ve Makedonya'ya, bir kısmı da Çeşme ve Seferihisar'a göç etmişlerdir. 1881'de Teselya Osmanlı egemenliğinden çıkınca buradaki Türkler Batı Anadolu kıyılarına ve Antalya'ya gelmişlerdir.

Girit Adasında da başlayan Yunan isyanı sonrasında Mora'daki gibi kanlı olayların Girit'de de çıkacağından korkan çok sayıda Türk, Rodos, İstanköy ve Anadolu'ya göç etmiştir. 1897 yılında Girit adasının Yunanistan'a ilhakı sonrasında çoğunluğu Rumca konuşan çok sayıda Türk, Selanik, Rodos, diğer Ege adaları, Konya, Ankara, Adana, Halep, Beyrut, Suriye, Tarsus ve İzmir gibi yerlere göç ettikleri bilinmektedir¹⁹².

¹⁹¹ Milliyet Gazetesi, 10.03.1954, Sayfa 1, Ek 1

¹⁹² Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, **A.g.e**, İzmir, 2015, s.108

3.1.2.a. İkinci Dünya Savaşının Getirdiği Sorunlar ve Kıbrıs Meselesinin Adalara Yansımaları

Rodos ve İstanköy'den Anadolu'ya en yoğun olan Türk göçü, İkinci Dünya Savaşı yılları ve sonrasında yaşanmıştır. Savaş süresi içinde Rodos ve İstanköy'e gelen Alman birlikleri zaman içinde denizden erzak yardımı alamadıkları için açlık yaşamaya başlamışlardır. Süreç içinde adada kıtlık ve açlık başlamıştır. Savaş sürerken çoğunluğu Türklerden oluşan çok sayıdaki insan öncelikle Marmaris'e gelerek kurtulmaya çalışmışlardır. Bunların bazıları savaş bitiminde Rodos ve İstanköy'e dönmüşler bazıları da Türkiye'de yaşamaya devam etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında adalarda yaşanan açlık nedeniyle Türkiye'ye sığınan Türk kökenli insanlar öncelikle Marmaris'e gemilerle gelmişler, birkaç gün burada tutulduktan sonra Türk Hükümeti tarafından Muğla ili içinde bazı yerlere yerleştirilmişler ve her türlü ihtiyaçları Hükümetimiz tarafından karşılanmıştır. Gelen soydaşlarımız arasında sanatkâr, şoför, elektrikçi gibi çeşitli mesleklere sahip kişiler bulunmaktaysa da kişiler buldukları ilçelerde uygun iş imkânı bulamadıklarından dolayı, ihtiyaçları devamlı olarak Türk Hükümeti tarafından karşılanmıştır. Bu da zamanla Türk Devletinin bütçesine yük getireceğinden, bu mesleklere sahip soydaşlarımızın İzmir, Aydın ve Nazilli gibi yerlere nakilleri ve orada iş imkânı bulunması gerektiği Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanlığı tarafından Başbakanlık makamına bildirilmiş ve bu doğrultuda bazı soydaşlarımız bu illere nakledilmişlerdir¹⁹³.

2. Dünya Savaşı yıllarında açlık ve can güvenliklerini sağlamak için Türkiye'ye gelen 1930 Rodos doğumlu kaynak kişi o yılları şöyle aktarmıştır:

*“İkinci Dünya savaşı yıllarında adada açlık vardı ama biz pek aç kalmadık. Babam toprağı ekip biçerdi ve hayvanlarımız vardı. Biz şehir içinde yaşamıyorduk o nedenle aç kalmadık ama şehir içinde yaşayanlar aç kaldı. Çok fazla Rum ve Türk açlıktan öldü. Açlıktan ölenleri gördük, hepsi şişip kalmışlardı. Türklerin şehir içinde değil de bizim gibi kırsalda yaşayanları çok aç kalmadı. Hem rençberdik kendi ürünlerimiz vardı hem de çok ot toplayıp kaynatıp yerdik”*¹⁹⁴.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya, Yunanistan'ı istila etmiş ve gözünü Ege Adalarına dikmiştir. İtalyan birlikleri, 25 Nisan 1941'de Taşoz, Semadirek ve Limni'yi, 1941 Mayıs'ında da Girit'i işgal etmiştir. 1941-43 yılları arasında

¹⁹³ Bkz, Belge 6

¹⁹⁴ Hüseyin Şarap ile yapılan sözlü görüşme, (13.03.2019, saat: 15.00)

adalardan Türkiye'ye 22.909 kişi göç etmiştir¹⁹⁵. İsmi vermek istemeyen bir Rodoslu kaynak konuşmacımız şunları anlattı;

*“Savaş yılları içinde adayı İtalyanlardan sonra Almanlar işgal ettiler (1943-1945). Almanlar Bu süre zarfında denizde özellikle İngilizler yüzünden erzak yardımı alamadılar. Bu nedenle Alman askerleri aç kaldı. Ada halkının tarlasındaki ürünleri ve hayvanları topladılar. Almanlar çok katıydı. Herkesin ürettiği ürünlerin ve hayvanların çoğunu toplarlardı. En ufak bir şey olsa insanları kurşuna dizerlerdi. O yıllar adada kedi köpek kalmadı. Alman askerleri hepsini kesip pişirdi ve yedi”*¹⁹⁶.

Hüseyin Şarap isimli kaynak kişi o yılları şöyle aktardı: *“1945’de büyük bir Arap gemisiyle Marmaris’e annem, babam ve abimle geldik. Bizi Marmaris’te birkaç gün camide tuttular, sonra Milas’a gönderdiler orada hanlarda kaldık. Burada 8 ay kaldık. Marmaris’e geldiğimizde bize bisküvi dağıttılar. Türk Hükümeti bize yemek dağıttı. Adada uzun zaman aç kalan bazı kişiler mideleri alışık olmadığı için yemekleri yiyince öldüler”*¹⁹⁷.

Türk Hükümeti o yıllarda Türkiye'ye sığınan bu kişilere yiyecek ve barınma imkânı sağlamıştır. Bu gelen göçmenden bir kısmı savaş bittikten sonra Rodos ve İstanköy'e geri dönmüşlerdir. Çünkü bu kişiler adada evlerini, tarlalarını, tüm mal varlıklarını bırakıp gelmek durumunda kalmışlardır. Savaş bitince tekrar eski yaşamlarına dönmek istemişlerdir. Dönmelerindeki diğer bir neden de; Türk Hükümetinin bu kişileri dönmeye teşvik eder bir politika izlemesidir. Rodoslu bir kaynak kişi şu anısını anlatmıştır:

*“1945’de Türkiye’ye geldiğimizde 8 ay kadar kaldık. Sonra Türkler Rodos’u almaya gidecekler haydi herkes Rodos’a gitsin, sizi orada Türk askeri karşılayacak dediler. Hatta, hâlâ gözüümün önünde, askerler Muğla’da geçit töreni bile yapmışlardı. Hepimiz bu ümitle döndük. Ama adaya gidince hayal kırıklığına uğradık. Türk askeri gelmedi. O zamanlar İsmet Paşa’ya çok kırılmıştık gelmedi diye. Sonradan duyduk ki; aslında Türk askeri gelmek için denize açılmış ama İngilizler önünü kesmiş izin vermemişler.”*¹⁹⁸

Rodos’tan gemilerle Türkiye’ye gelen kişiler arasında farklı etnik gruptan kişiler de vardır. 1943-45 arasında Alman işgalinde olan adalarda yaşayan Yahudileri Almanlar kamplara taşımışlardır. 1943 Eylül’ünde adaların hâkimiyeti Almanlara geçmiştir. Almanlar adalara hâkim olunca buralarda yaşayan 1700 kadar Yahudi’yi

¹⁹⁵ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, **A.g.e**, s.113

¹⁹⁶ İsmi vermeyen biriyle yapılan görüşme.

¹⁹⁷ Hüseyin Şarap ile yapılan sözlü görüşme, (13.03.2019, saat: 15.00)

¹⁹⁸ Hüseyin Şarap ile yapılan sözlü görüşme, (13.03.2019, saat: 15.00)

toplama kamplarına götürmeye çalışmışlardır. Yahudi komşuları olan bazı Türkler Yahudileri kurtarmak için çabalamışlardır. Rodoslu bir kaynak kişi şunu anlatmıştır:

*“Annem anlatırdı; İkinci Dünya Savaşı zamanında annem ailesiyle birlikte Türkiye’ye gelirken, annemi saklamışlar. Annemin adıyla bir Yahudi’yi gemiye bindirip kaçırmışlar, onun da canını kurtarmışlar”*¹⁹⁹.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Rodos Adasında Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosu olan Selahattin Ülkümen Türk vatandaşı olan 42 Rodos Yahudi’sini kurtarmıştır. Ülkümen, bu hareketi sonrasında Ağustos 1944’de Nazi Yönetimi tarafından Rodos’tan sürülmüş ve Yunanistan’ın Pire şehrinde tutuklu tutulmuştur²⁰⁰.

Bu konu, daha sonra gazete haberlerine şöyle yansımıştır:

Milliyet,23.06.1990, sayfa 3

43 Musevi’yi, Nazi toplama kampından kurtarmıştı

Türk’e İnsanlık Ödülü

*İkinci Dünya Savaşı Sırasında Rodos Konsolosu olan Selahattin Ülkümen’e “Yad-Yaşem” adlı uluslararası örgüt tarafından 1944 Yılında 43 Musevi’yi Almanlara teslim etmeyerek toplama kampına gönderilmekten kurtardığı için Uluslararası Dürüstlük ve İnsanlık Ödülü” verilecek*²⁰¹.

Milliyet,10.06.2003,sayfa 21

2. Dünya Savaşı sırasında başkonsolos olarak görevli bulunduğu Rodos’ta Nazilerin ölüm kamplarına göndereceği bir grup Musevi’yi kurtardığı için “Türk Schindler” olarak tanınan emekli diplomat Mehmet Selahattin Ülkûmen toprağa verildi.

*Türk Musevi Cemaati Başkanı Bension Pinto, Selahattin Ülkûmen gibi insanların bu dünyada çok az kaldığını belirterek, “Onun yaptıklarını hiçbir zaman ödeyemeyiz. Yaptıkları insanlık adına yapılmış büyük bir imza” diye konuştu. Türkiye Hahambaşı Vekili, Ülkümen’in, 2. Dünya Savaşı’nın en karanlık günlerinde kendi canını hiçe sayarak birçok dindaşlarını ölümden kurtardığını söyledi*²⁰².

¹⁹⁹ Ahmet Kulak ile yapılan sözlü görüşme. (19.03.2019,saat:15.15)

²⁰⁰ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, **A.g.e.**, İzmir, 2015, s.57-58

²⁰¹ Milliyet,23.06.1990, sayfa 3,Ek 2

²⁰² Milliyet,10.06.2003,sayfa 21,Ek 3

Savaş sırasında savaş koşulları insanları maddi manevi ağır bir şekilde etkilemiştir. Açlık, can korkusu savaşın psikolojik etki boyutunu büyütüştür. Savaş sırasında bombalanan adalarda yaşayan halk can güvenlikleri için sığınaklara sığınmışlardır²⁰³. 1937 Rodos doğumlu bir kaynak kişi bu olayı şöyle anlatmakta: “Sirenler çalardı, herkes sığınaklara koşardı. Biz çocuktuk tabii. Kafamızı bazen sığınağın ucunda kaldırırdık. Gökyüzü yıldız yıldız olurdu. Bize oyun gibi gelirdi tabii”²⁰⁴.

1943-1945 yılları arasında Almanlarla İtalyanların ve daha sonra İngilizlerin çatışmaları ada halkını tedirgin etmiş, savaş sırasında kıtlık da baş gösterince Ege adalarından Türkiye’ye toplam 31.076 mülteci gelmiştir. Bunların 16.159’u İtalyan, 1.080’ i İngiliz, 11.669’ u Rum, 2.169’ u Türk’tür.

Gelen bu mülteciler için Türk Hükümeti bazı yerlerde mülteci kampları kurmuştur. Bunlar; İzmir-Çeşme-İlica, Aydın-Nazilli, Manisa, Denizli, Burdur-Tefenni, Isparta, Afyonkarahisar mülteci kamplarıdır. Bu mültecilerin iskân ve iâşe ihtiyaçları Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından karşılanmış ve bulaşıcı hastalıklara karşı da önlemler almıştır²⁰⁵.

İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkilerinden zarar gören Rodos ve İstanköy’ lü Türklerin Türkiye’ye göçleri dönemin gazetelerinde de haber olmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi, 17.12.1948, Sayfa 3

Rodos Türkleri

Rodos adasından İzmir’e Türk muhacereti fazlaşmıştır. Gelenler normal ve güvenli bir hayata kavuşamadıkları için mal ve mülklerini bırakarak muhacereti tercih ettiklerini söylemektedirler²⁰⁶.

Daha sonraki yıllarda da Rodos’ tan göç dalgası devam etmiştir. Adalarda baş gösteren geçim sıkıntısı nedeniyle Rodos Adasından sadece Türkler değil Rumlardan da göç edenler olmuştur. Bu kişiler iş bulmak amacıyla Avustralya ve daha başka ülkelere göç etmişlerdir. Bunu konu alan bir gazete haberi şöyledir:

Cumhuriyet, 03.06.1955, Sayfa: 3

Oniki Ada Boşalıyor!

²⁰³ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, İzmir 2015, **A.g.e.**, s.111

²⁰⁴ Halil Doğan, (18.12.2018, saat: 16.10)

²⁰⁵ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün **A.g.e.**, s.114

²⁰⁶ Cumhuriyet, 17.12.1948 Ek-4

Yunan Muhaceret Komisyonu, 1500 çiftçinin Avustralya'ya hicret edeceklerini açıkladı. Oniki Adada tetkiklerde bulunan Yunan Muhaceret Komisyonu, Avustralya'ya gidecek çiftçileri tespit ederek Atina'ya dönmüş bulunmaktadır²⁰⁷.

Buna göre Kos, Nisiru, Kalimnu, Leru, Patmu yerlilerinden 1500 çiftçi Avustralya'ya gidecektir.

Kıbrıs nedeniyle Türkiye ile Yunanistan'ın arası gerildiği zaman Rodos ve İstanköy'de de gerginlik başlamaktadır. Yıllardır komşu olarak birlikte yaşayan Rumlarla Türkler bir anda gerilmişler ve düşmanca tavırlar sergilenmiştir.1950'li yıllarda başlayan gerginlikleri konu alan bir gazete haberi şöyledir:

Milliyet, 22.10.1954, sayfa 1

Oniki Adadaki Türklere yapılan zulüm arttı

Rum bakkallar Türklere gıda maddesi satmıyor. Kadın ve çocuklar dövülüyor.

Yunan Hükümet makamlarının 12 adalarda girişmiş oldukları tedhiş hareketleri her geçen gün biraz daha artmaktadır. Birkaç gün evvel Girit adasında 4 Türkün sebepsiz olarak hükümet meydanında asılmasından sonra bu defa da Yunanlılar 12 adalardaki Türk halkına türlü eziyet ve işkencelere başlamışlardır. Adalarda meskûn Türkler her hususta Yunanlılardan ayırt edilmekte ve kendilerine âdeta bir esir muamelesi yapılmaktadır. Birçok gıda maddesi satan yerlerde Türklere mal dahi verilmediği gibi, gruplar halinde Elen tedhişçileri gece yaruları Türklerin buldukları mahallelere gelerek olaylar çıkarmaktalar, yolda rast geldikleri kadın ve çocukları döverek çirkin hareketlerde bulunmaktadır. Ada Türkleri bu olaylar karşısında göç etmeyi düşünseler de müracaat ettikleri Yunan makamları bunu kabul etmemekte bir de kendilerine hakaret etmektedirler.

Bu arada adadaki Türklerin bu olayları Türkiye'ye duyurmamaları için mektuplarına da sansür konmaktadır. Adalarda tam bir tedhiş havası vardır. Yunan resmi makamları bu olaylara seyirci kalmaktadır.

Bu olaylar adalardaki Türklerin maneviyatını bozmuştur. Burdaki Türkler en kısa zamanda Türkiye'nin bu duruma müdahalesini beklemektedirler²⁰⁸.

Türklerin Adalardan Anadolu'ya göçlerinin en yoğun olarak yaşandığı dönemler; İkinci dünya savaşı süreci ve Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasıdır. 20 Temmuz

²⁰⁷ Cumhuriyet, 03.06.1955, Sayfa:3, Ek 5

²⁰⁸ Milliyet, 22.10.1954, sayfa 1, Ek 6.

1974’de Türkiye’nin Kıbrıs’a yaptığı çıkartma sonrası Rodos ve İstanköy’de de Türkler için sıkıntılı günler başlamış ve olağanüstü olaylar yaşanmıştır. Bu günlerde haber yapan bir gazetenin haberi şöyledir:

Milliyet, 22.07.1974,sayfa 1

Rodos’ta Türk Köyü Kordon Altına Alındı

Rodos Adasında polis, bir Türk köyünü kordon altına almıştır. Yapılan resmî açıklamada. Bunun “Bir güvenlik tedbiri” olduğu belirtilmiş. Polis, “Adada herhangi bir olay çıkmadığını belirtmiştir. Yunan adalarının hemen hepsinde Türkler oturmaktadır. Askeri makamlar Rodos dâhil 12 adada karartma ve gece sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Gece ancak doktorlarla cankurtaran arabalarının sokağa çıkmasına izin verilmiştir”²⁰⁹.

Çıkartma sonrası Rodos ve İstanköy’de camilere, Türklerin dükkânlarına ve evlerine ses bombaları atılma hadiseleri olmuştur. Bazı Türklerin evlerine baskınlar yapılmış, Türkler gözaltına alınmıştır²¹⁰. O günleri anlatan ama ismini vermek istemeyen bir Rodoslu şunları anlatmıştır:

“Bizim Rodos’ta Rum bir kiracımız vardı. Normalde bir sorunumuz yoktu. Kıbrıs olayından sonra bir gün babam eve gelirken evin önünde kiracımızın büyük bir bıçak biletiğini görmüş. Ne yapacaksın o kadar büyük bıçağı demiş. Kiracımız da; “sizi keseceğim” demiş.”²¹¹.

Başka bir Rodos doğumlu olan Erdinç Esen de şunları aktarmıştır: *“Kıbrıs hadisesinden sonra biz Türkler çok fazla sokakta görünmedik. Evlerimizi aradılar; silah balta ne varsa getir teslim et dediler. Biz iyi ki geldik Türkiye’ye, kendimizi kurtardık”²¹².*

O yılları yaşayan adalı Türklerin çoğunluğunun aktardıklarına göre; O yıllarda adalarda yaşanan gerginlik sırasında Türklerin dükkânlarının önünde sivil Yunan Polisi beklemiş, bazı Rum esnaf Türklere mal satmamış, Türkler ile Rumların arası bozulmuştur. Kıbrıs meselesi yüzünden adalarda yaşanan olaylar dönemin gazetelerine şöyle yansımıştır:

²⁰⁹ Milliyet, 22.07.1974,sayfa 1, Ek 7

²¹⁰ Bahadır Selim Dilek, “Egenin Unutulan Türkleri”, Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir, 2017, s.106

²¹¹ İsmi vermek istemeyen bir Rodoslu ile yapılan görüşme.

²¹² Erdinç Esen ile yapılan görüşme, (11.03.2019, saat: 18.00)

Milliyet, 24.07.1974,sayfa 8

Yunan uçakları Rodos'a ölü ve yaralı taşıyor

Kıbrıs harekâtından sonra Yunan nakliye uçakları Rodos Havaalanına çok sayıda ölü ve yaralı getirmeye başlamış, Rodos ve Girit'te açlık tehlikesi ortaya çıkmıştır. Harekâttan sonra Rodos Havaalanı sivil trafiğe kapatıldığından turistlerin de hava yoluyla Ada'dan ayrılmalarına izin verilmemiştir. Harekâttın 3. gününde 9 nakliye uçağı çok sayıda yaralı ve ölüyü Kıbrıs'tan getirmiştir. 14 kişilik Türk kafilesi 4 gün Rodos'ta mahsur kaldıktan sonra sığındıkları İtalyan bir gemiyle Türkiye' ye hareket etmişlerdir.

Öte yandan Rum polisi nakliye uçaklarının getirdiği ölülerin ve yaralıların resimlerini çekmek isteyen yabancı gazetecilerin üzerine saldırmış ve makinelerini kırmışlardır.

TÜRK MAHALLESİ BOŞALTILDI

Rodos'ta bulunan büyük bir Türk Mahallesi tamamen boşaltılmış Kıbrıs'ta olduğu gibi Türkler burada da saldırıya uğramıştır²¹³.24.1

3.1.2.b. Askerlik sorunu

Rodos ve İstanköy' de Yunan vatandaşı olmuş tüm Türkler, Yunanistan'da asker olurlarsa, askerliklerini er olarak yapıyordu. Genellikle Yunan ordusunda depocu, marangozcu, şoför, kazmacı, katırcı gibi pasif görevlerde çalıştırılıyorlardı. Türk erlerine genellikle içi dolu silah da teslim edilmemekteydi. Hiçbir eğitimli Türk kökenli Yunan vatandaşı orduda subay olarak görev alamamaktaydı²¹⁴.

Rodos ve İstanköy'den göç eden erkeklerin çoğunun göç kararı almasındaki en önemli neden; Yunan Ordu'sunda asker olmak istememesidir. Yaptığımız röportajlardan anlaşıldığı kadarıyla adalardaki Türklerde milliyetçi duygular çok kuvvetli görülüyor. Erkeklerin çoğu Türk askeri olmak istemiş, hatta hayalini bile kurmuş, o nedenle de Türkiye'ye göç etmiştir. Rodoslu bir konuşmacı çok duyulanarak şu ifadeleri kullanmıştır.

“Benim en büyük hayalim Türk askeri üniforması giyip Rodos'a gitmekti, ama biz Türkiye'de Türk Vatandaşlığına çok zor ve uzun zaman sonra alındık. Bu süre zarfında askerlik çağımız geçti ve beni askere almadılar. Ben Türk Hükümetine dilekçe bile yazdım. Gönüllü asker olmak istiyorum diye ama almadılar. Biz burada

²¹³ Milliyet, 24.07.1974,sayfa 8, Ek 8

²¹⁴ Mustafa Kaymakçı – Cihan Özgün, A.g.e, İzmir, 2015,s.136

Yunan pasaportuyla ve ikamet teskeresiyle oturuyorduk. Türk tebaasına çok sonraları alındık"²¹⁵. Bir başka Rodoslu konuşmacı da bu durumu şöyle ifade etmiştir:

*"Yunan ordusunda Türkler sadece er olabiliyorlardı. Subay yapılmazlar eline de silah vermezlerdi. Ben de Yunanistan'da onların ordusunda asker olmak istemediğim için Türkiye'ye geldim"*²¹⁶.

3.1.2.c. Adalardaki Baskı ve Nefret Ortamı

Dünya literatüründe bir kişiye ya da gruba karşı ırk, dil, din cinsiyet ve cinsel yönelim gibi önyargı doğurabilecek nedenlerden ötürü işlenen ve şiddet içeren suçlara nefret suçları denilmektedir. Bu suç bir bölgede bir süreç içinde devamlı işleniyorsa suç işleyenlere nefret grubu denir. Bu suçlar için düzenlenmiş yasalar da nefret yasası denilmektedir.

Nefret suçları arasında tehdit edici söz ve davranışlar, sözlü taciz, nefret uyandırıcı ve dışlayıcı konuşmalar, küçük düşürücü ve aşağılayıcı lakaplar, mesajlar, toplumda ayrımcılık, fiziksel şiddet, gasp, tecavüz, gözdağı verme, kundakçılık sayılabilir.

Ayrımcılık ve nefret söylemleri sürekli olduğunda toplumlarda kargaşaya, insanlarda düşmanlığa, tahrik duygularının uyanmasına sebep olur. Bir toplumda farklı etnik ve dinsel gruplar yaşıyorsa bunları birbirinden ötekileştirerek bir grubu aşağılamak ya da fazla yüceltmek öteki grubu rahatsız edecektir. Toplumda kutuplaşmaların meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır²¹⁷.

Adalarda da Yunanlılarla Türkler komşu olmuş bir şekilde yaşamakta iseler de fakat bazen ortam gerilmektedir. Özellikle iki devlet arasında siyasi sorunlar yaşandığı dönemlerde adalarda da toplumsal gerilmeler yaşanmaktadır. Rodoslu bir konuşmacı şöyle ifade etmektedir:

*"Ne zaman ki Türkiye ile Yunanistan arasında sorunlar yaşanıyor, biz de adada geriliyoruz. Kıbrıs ve 6- 7 Eylül olaylarında adalarda da gerginlikler yaşadık"*²¹⁸.

İsmi vermek istemeyen bir Rodoslu da:

²¹⁵ Hüseyin Şarap ile yapılan sözlü görüşme, (13.03.2019, saat: 15.00)

²¹⁶ Ahmet Kulak ile yapılan sözlü görüşme. (19.03.2019, saat:15.15)

²¹⁷ Mustafa Kaymakçı - Cihan Özgün, **A.g.e.**, s.91.

²¹⁸ Macit Külür ile yapılan görüşme, (05.03.2019, saat: 14.00).

“Adada Rumlarla aramız iyiydi ama bir yere kadar. Bir yerden sonra durum gerilebilirdi”. Aynı konuşmacı başka bir olay anlatmıştır: “Yunanlılar 60’lı ve 70’li yıllarda psikolojik baskı olarak bazı uygulamalar yapıyorlardı. Mesela; Türkiye’ye gelmişim ama hâlâ iletişimimi kesmedim, gidip geliyordum. Her Rodos’a gelişimizde gemiden inince ayaklarımızın altına deterjanlı su dökerlerdi. Türklerde hastalık var derlerdi. Adaya gelen diğer turistlerin önünde bize pis, hastalıklı muamelesi yaparlardı. Bir de dükkânımın önünde sık sık sivil Yunan polisi nöbet tutar beni gözetlerdi”²¹⁹.

Oniki Ada’daki huzursuzluklar zaman zaman tırmanmıştır. Adalarda insanlar gündelik yaşamlarını sürdürmekte sorunlar yaşamışlar ve sokaklarda bazı taşkınlıklar yaşanmıştır. Kıbrıs meselesi yüzünden iki ülkenin arasının gerildiği 1950, 1960 ve 1970’li yıllarda yaşanan olaylardan dönemin basınına yansıyan bazı haberler şunlardır:

Milliyet, 10.09.1955, sayfa 1

Yunan hükümeti halkı sükûna davet ediyor

Atina Radyosu, hâdiseler hakkında geniş neşriyat yaparak Türk ve Yunan hükümetleri tarafından alınan tedbir ve kararları yayınlıyor

Son hâdiseler münasebetiyle Yunan başkentinde ve Batı Trakya’da alınmakta olan tedbirler arttırılmakta ve halk sükûnete davet edilmektedir. Bu arada Oniki Ada’da da gerekli bütün tedbirlerin alındığı hükümet çevrelerinden tebliğ edilmiştir.

Millî Savunma Vekili yaptığı açıklamalarla ve hükümetin sayısız tebliğlerinde duyulan üzüntü ve acı belirtilmekte soğukkanlılık, itidal, tavsiye edilmektedir.

Atina Radyosunun neşriyatı: Atina Radyosu, bugünkü müteaddit yayınlarında İstanbul ve İzmir’deki hâdiseler hakkında geniş neşriyat yapmakta ve gerek Türk, gerekse Yunan hükümetleri tarafından alınan tedbirleri ve kararları yayınlamaktadır. Bu arada Türkiye Devlet Reisi Celâl Bayar ve Başvekil Adnan Menderes’in beyanatını müteaddit defa yayınlayan Atina Radyosu, Ankara hükümetinin zararları önlemek için gerekli tedbiri aldığını kaydetmiştir.

²¹⁹ İsmi vermek istemeyen Rodoslu bir Türk.

Atina Radyosu, ayrıca, müessif hâdis e gününden trajik salı gecesi olarak bahsetmekte, hâdiselerin cereyan tarzı hakkında yabancı ajanların mütemmim malûmatını beklemektedir²²⁰.

Adalarda yaşanan gerginlikler nedeniyle buralarda yaşayan halk huzursuz günler geçirmişlerdir. Yunan resmi makamları bile Türklere adalardan göç etmelerini bildirmişler bu yönde uygulamalara girişmişlerdir. 1960'lı yıllarda yaşanan gerginlikler sırasında yapılan bazı haberler şunlardır:

Milliyet, 04.08.1966 sayfa 7

Rodos ve Oniki Adadaki Türklere Karşı Hareket Başladı

Ajanslar Yunan makamları. Rodos ve Oniki Adalarda bulunan Türk uyruklulara süratle adaları terk etmelerini bildirmişlerdir. Rodos'ta çıkan Prodos gazetesi, Yunan aleyhtarlığı yaptıklarını iddia ettiği Yunan uyruklu birçok Türkün de sınır dışına çıkarılacaklarını yazmaktadır. Oniki adalar valisi Papakostas, Gazetenin bu haberi hakkında yorum yapmayı reddetmiştir. Rodos'ta 3.000, İstanköy adasında 1.200 ve diğer adalarda da 400 kadar Yunan uyruklu Türk yaşamaktadır²²¹.

Milliyet gazetesinde bu konuyla ilgili çıkan başka bir haber şöyledir:

Milliyet, 19.04.1964, sayfa 7

Rodoslu Türklere Baskı Yapılıyor

Rodoslular dün bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride Yunan Hükümetinin 12 Adada yaşayan Türkleri baskı altında bulundurduğunu belirtmişlerdir.

Bildiride belirtildiğine göre; Türkler 91 gün içinde buraları terk etmek zorunda bırakılmaktadır.

Bu şiddet politikası karşısında 12 Adada yaşayan Türklerin yüzde 35'nin kaldığı belirtilmekte. Rodos'ta 1916'da 6000 Türk varken, şimdi 2200 Türk yaşamaktadır diye belirtilmektedir²²².

Konuyla ilgili başka bir haber de şudur:

Milliyet, 7.08.1966,sayfa 1

Oniki Adadan 400 Türk sınır dışı ediliyor

²²⁰ Milliyet, 10.09.1955, sayfa 1, Ek 9.

²²¹ Milliyet, 04.08.1966 sayfa 7,Ek 10

²²² Milliyet, 19.04.1964, sayfa 7,Ek 11

Türklerin beraberlerinde hiç bir şey götürmelerine izin verilmiyor. Makarios, dışarıdaki Rumları askere alıyor.

Oniki Adada yaşayan 400 kadar Türkün sınır dışı edilecekleri Yunan makamları tarafından açıklanmıştır. Resmi kaynaklar, 12 Adada yasayan Türk vatandaşlarına, sona eren ikamet tezkereleri ile çalışma izinlerinin yenilenmeyeceğini bildirmiştir. Bir sözcü, «Harekete hazırlanmalı ve malları için Koruyucu tedbirleri almaları lazım» demiştir.

Türklerin beraberlerinde hiç bir şey götürmelerine izin verilmemektedir Oniki Ada Valisi Papakostas, «Türklerin, Türkiye'den çıkarılan Rumlarla aynı şartlar içinde gideceklerini» söylemiştir. Sınır dışı edilme keyfiyetinin kendilerine de teşmil edileceği endişesine kapılan Yunan uyruklu Türkler için vali teminat vermiş, «Endişeye gerek yok, onlar Yunan tabiiyetindedir» demiştir²²³.

Bu konuyla ilgili başka bir haber de şudur:

Milliyet,06.08.1966, sayfa 1

Atina'nın Son Kararını Ankara Olumlu Bulmuyor

Yunan hükümetinin Türk uyruklu Türkleri Yunanistan'dan çıkartmasıyla ilgili Dış İşleri bakanlığı sözcümüz ikili müzakerelerin sürdüğünü ve bu kararı olumlu bulmadıklarını açıkladı. Sözcü şu açıklamayı yaptı:

Aldığımız bilgilere göre 12 Adada mukim ve ikamet tezkerelerinin geçerlilik süreleri geçen hazıranda sona ermiş bulunan Türk Vatandaşlarından 40 kadar aile reisine Yunanistan'ı terk için tebligatta bulunmuş, 3 vatandaşımıza da Rodos terk için süre tayin edilmiştir.

Söz konusu kararların kapsamı ve uygulama şartları hakkında şu anda sarih bilgilere sahip değiliz. Konuyla ilgili Atina Büyükelçimiz görevlendirilmiştir²²⁴.

Milliyet Gazetesinin konuyla ilgili farklı tarihli bir başka haberi de şöyledir:

Milliyet, 08.08.1966,sayfa1

Türklerin Çıkarılması Yunan Kamuoyunu Sevindirmişti:

Atina Türkleri Sınır Dışı Etmekten Caydı

Karar Karşılıklı Görüşmelerden Sonra Alındı

²²³ Milliyet, 7.08.1966,sayfa 1, Ek 12

²²⁴ Milliyet,06.08.1966, sayfa 1,Ek 13

Yunanistan hükümeti, Türk hariciyesinin İmroz ve Bozcaada'da aldığı özel tedbirleri kaldırmayı kabul etmesi üzerine, Rodos'ta yaşayan Türklerin çıkarılması işlemini durdurmuştur.

Yunan kamuoyu. İstanbul'da yaşayan Rumların çıkarılmaları ve İmroz ve Bozcaada'daki Rumlara yapılan baskılar karşısında büyük bir heyecana kapılmış, «İkili görüşmelerin» başlamasına rağmen Türk Hükümetinin İmroz ve Bozcaada'da uyguladığı «özel tedbirleri» kaldırması Yunan hükümetini bir misillime yapmaya» itmiştir²²⁵.

Nefret, yıldırma ve sindirme politikaları ve adalardaki huzursuz ortam buralardaki Türklerin göç kararı almasını sağlamıştır. Bir başka Rodoslu şöyle anlatmakta:

“1970’li yıllarda TRT’yi seyretmeyelim diye dağın tepesine sinyal kesiciler koydular. Biz elimizde tencere kapakları antenleri bir oraya bir buraya çevirirdik TRT çeksin diye. Bir gün kapıma Yunan polisi geldi çatınıza radar mı koydunuz diye sordu. Mahalleden ihbar edenler oluyordu”²²⁶.

Baskı ve yıldırma politikası gereği yapılanları anlatan başka bir Rodoslu şahit olduğu bir olayı şöyle anlatmaktadır:

“Adada Pembe Hasan lakaplı bir Türk yoğurtçu vardı. Yunan Hükümeti pastörize yoğurt satılacak deyince Atina’dan makine getirtti. Ama vilayetin 20 km. çevresinde yoğurt yapmak yasak diye kararname çıkartmışlar adamı mahkemeye vermişler. Mahkeme günü ben de ordaydım şahit oldum. Adama bir daha yoğurt sattırmadılar”²²⁷.

Adalardan gelenlerle yaptığımız görüşmelerde hemen hepsinin ifade ettiği gibi Rum komşularıyla araları iyiymiş ama bir yere kadar. İşin içine milli duygular girince araları gerilirmiş. Yunanlı arkadaşları alay etmek için bazı küçük düşürücü ifadeler kullanırlarmış ve bu da Türkleri kızdırmış. Hüseyin Şarap’la yaptığımız konuşmada:

“Bize Commena (sünnetli anlamında) dediler mi kafamız atardı. Ayrıca bizi hor görürlerdi. Aramızda kız alıp verme pek olmazdı. Aileler hoş karşılamazdı. Ama şimdi adada Türkler çok azınlıktalar ve Yunanlılarla kız alıp vermeler oluyor”²²⁸.

²²⁵ Milliyet, 08.08.1966,sayfa1,Ek 14

²²⁶ Metin Topaloğlu ile yapılan görüşme.(11.03.2019, saat: 15.10)

²²⁷ İsmi vermek istemeyen bir Rodoslu ile yapılan görüşme.

²²⁸ Hüseyin şarap ile yapılan görüşme, (13.03.2019,saat: 15.00)

Rodos ve İstanköy’de Yunan makamları insanına göre değişik uygulamalar yapmışlar.1970’li yıllardaki durumu Rodoslu bir konuşmacı şöyle ifade etmektedir:

*“Rodos’ta Türklerin evlerine baktığınızda hepsi eski bakımsız. Çünkü evi tadilat yaptırmak istediğinde gidiyorsun belediyeye, ev tarihi eser deyip izin vermiyorlar. Evi satmak durumunda kalıyorsun, hemen bir Yunanlı gelip evi satın alıyor, bir bakıyorsun; 6 ay geçmeden O istediği gibi inşaat ya da tadilat yapıyor.”*²²⁹.

Yunan Hükümeti Türklere fiili şiddet çok yapmasa da psikolojik şiddet uygulamış, Türklerin gündelik yaşamlarında sorun ve sıkıntılar çıkartarak, Onları yıldırıp, adayı terk etmelerini sağlama amacı gütmüştür.

Bu baskı ve nefret ortamı sırasında Türkler o kadar sindirilmişler ve bu duruma o kadar alışmışlar ki yapılanları artık olağan karşıyorlar. Yaptığımız röportajların birinde bir Türk’ün sözleri çok dikkat çekiciydi:

*“Biz adada Rumlarla çok çok sorun yaşamadık. Çünkü biz onları rahatsız edici bir şey yapmıyoruz. Kanun ne diyorsa uyuyoruz. Çünkü biz Rodos’ta az kişiyiz Gümülcüne’ dekiler bazen seslerini çıkarıyorlar ama onlar orada çok kişiler, biz az kaldık, ne yapabiliriz ki? Beğenmiyorsan çeker gidersin yani”*²³⁰.

Bir başka Rodoslu konuşmacımız da şunları ifade etti:

*“Ben Ecevit’in; kardeşim Yunanlı demesine kızardım. Çünkü Yunanlı kardeşin olamaz. Çok iyi arkadaşın olur; ama dostun olamaz. Çünkü milliyetçilik var. İlkokulda bize Yunanca tarih dersi okuttular, bize anlattıkları anlatsam ne kadar koyu milliyetçi olduklarını anlarsınız. Hep Türklerin nasıl barbar olduklarını anlattılar. O ders kitaplarını size gösterebilseydim Türklerin milliyetçilik kavramını bilmediğini düşünürsünüz”*²³¹.

Yunanistan hâkimiyeti geldikten sonra artan huzursuz ortam nedeniyle adalardaki Türkler sinmiş durumdalar. Adını vermek istemeyen bir konuşmacı şunu aktardı:

“Rodos’a hala gidip geliyorum. Oradaki Türkler hiçbir şeye burnunu sokmuyorlar çünkü o zaman işleri yürümüyor. Her yerde bir pürüz çıkartıyorlar. İşine taş koyuyorlar. Ben babam ölünce maliyeye gittim, babamın vergi borcunu ödeyecektim. Amcam vardı, O daha önce ölmüştü ve çocuğu yoktu. Bana amcamın

²²⁹ Ahmet Kulak ile yapılan görüşme, (19.03.2019,saat:15.15)

²³⁰ Düriye Topaloğlu ile yapılan görüşme, (11.03.2019, saat: 15.10)

²³¹ Mehmet Pamuk ile yapılan görüşme, , (25.12.2018,saat: 14.00)

borcunu da ödettiler. Bu nedenle orada temelli yaşayanlara kızamıyorum, mecburlar boyun eğmeye”. Aynı kişi kendisinin adaya giriş ve çıkışlarında Yunanlıların O’na zorluk çıkaracağını bildiği için ismini vermek istemediğini ifade etti. Yine aynı kişi başka bir olayı anlattı:

“Bir kız var tanıdığım. Rodos’ta okumuş bir Türk kıızı. Ben dedim ki; hukuk oku, bizim haklarımızı savun. Ama kızın önünü kesmişler, bu işlere girme demişler. O kız hukuk okusaydı bile O’na orada dava kazandırtmazlardı”²³².

1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Rodos ve İstanköy’de de huzursuzluk tırmanmaya başlamıştır. Bu harekâttan sonra adalarda komşu olarak yaşayan kişiler birbirleriyle sürtüşmeye başlamışlardır. O günleri yaşayanlardan biri olan Rodos doğumlu Erdinç Esen şunları ifade etti;

“Rodos’ta bir uçak geçsin hemen düşmanlık çıkardı. 1974’den sonra bir gün Türk mezarlığının tepesine biri Türk Bayrağı dikmiş; hemen bizim mahalleden 20 genci gözaltına aldılar; Ben de içlerimdeydim; Bir sürü sorular sordular; Belki de o bayrağı kendileri diktiler bizi göz atına almak için bahane olsun diye; Amaçları bize rahatsızlık vermektir”²³³.

Yunanistan ile Türkiye arasında zaman zaman gerilen ilişkilerin çeşitli sebepleri vardır. Kıbrıs meselesi, kıta sahanlığı ve Fır sorunu, adalarda yaşayan azınlık hakları bunlardan bazılarıdır. Bunlardan biri de Yunanistan’ın Lozan Anlaşmasına aykırı olarak adalara askeri kuvvet göndermesidir. Bu konuyla ilgili bazı gazete haberleri ek de verilmiştir²³⁴.

Milliyet, 02.04.1975,sayfa 12

Rodos'a 25 Bin Kişilik Yunan Kuvveti Çıkarıldı

Ajansa göre, bir Türk yetkilisi “Rodos yeni bir Kıbrıs olabilir” dedi

Ankara'daki güvenilir kaynaklara dayanarak verdiği bir haberde. Yunanistan'ın Rodos Adasına geniş ölçüde asker ve silah yığmakta olduğunu bildirmiştir.

Haberde, şöyle denilmektedir:

Türk haber alma servislerinin raporlarına göre, Rodos'ta halen 25 bin kişilik bir Yunan kuvveti bulunmakta. Adadaki sivil hava alanları askeri amaçlar için

²³² İsmi vermek istemeyen konuşmacı

²³³ Erdinç Esen ile yapılan sözlü görüşme, (11.03.2019, saat: 18.00)

²³⁴ Milliyet ,23.02.1956, s.1 Ek 15

kullanılmaktadır. Bir Türk kaynağı bu tehlikeli bir gelişmedir. Rodos, yeni bir Kıbrıs olabilir demıştır. Türkler, anlaşmalara göre, Yunanistan'ın Rodos ve Oniki Adanın askerden arınmış olması gerektiğini belirtmektedirler. Ankara'daki diplomatik kaynaklar, Ege Adalarına asker yığmanın. Kıbrıs sorunu ve Ege denizinde petrol arama konusu yüzünden bozulan Türk Yunan ilişkilerinin daha da gerginleşeceğine inanmaktadırlar²³⁵.

Konuyla ilgili başka bir gazete haberi şöyledir:

Milliyet 03.04.1975,sayfa 1

Türk İstihbaratı, Rodos'ta 25-35 Bin Yunan Askeri Olduğunu Saptadı

Yunan hükümetinin uluslararası anlaşmalara aykırı olarak hem Ege'deki adalara hem de 12 adaya asker ve silâh yığıldığı bu arada Rodos adasına 25 bin kişilik askeri kuvvet gönderdiğine dair yabancı kaynaklı haberler Ankara'da resmî çevrelerce doğrulanmıştır. Türk istihbaratının hükümete bu konuda verdiği bilgilere göre sadece Rodos'la 25 ila 35 bin kişilik Yunan askeri varlığı tespit edilmiştir.

Ayrıca Adada askeri jetlerin üslenmesine uygun hava alanları İtalyanlardan kalma yeraltı depolarında büyük miktarda silâh ve cephane ile belirli sayıda zırhlı araç, tank ve top bulunduğu da kesinlikle bilinmektedir. Rodos adasında tank ve ağır silâhların fark edilmesi çok kolay olduğundan Yunanlılar bunları dağ köylerinde İtalyanlardan kalma gizli depolarda ya da İkinci Dünya Savaşında Almanların yaptığı bunkerlerde saklanmakta bu köylere kimse sokulmamaktadır.

Bundan başka Yunanistan, Türkiye'ye birkaç mil uzaklıktaki Midilli ve Sakız gibi adaları da 1964 Kıbrıs bunalımından bu yana çeşitli yollardan silâhlandırmış jandarma adı altında askerî birlikler ve silâh göndermiş, adalara turizm bahanesiyle askerî uçakların inişini sağlayabilecek hava meydanları ve radarlar yapmıştır. Yunan hükümetlerinin bu politikası Türkiye'nin sürekli uyarılarına uluslar nezdindeki girişimlerine rağmen sürdürülmektedir. Ege adalarının tamamen askerlikten arınmış şekilde bulundurulması Lozan antlaşması ile kabul edilmiştir. Bu nedenle Ege Adalarının silâhlanması doğru dun doğruya Lozan Antlaşmasının ihlâli demektir.

²³⁵ Milliyet, 02.04.1975,sayfa 12,Ek 16

Yunan hükümetlerinin bu politikası Türkiye'nin sürekli uyarılarına, uluslar nezdindeki girişimlerine rağmen sürdürülmektedir. Ege Adalarının tamamen askerlikten arınmış şekilde bulundurulması Lozan Antlaşması ile kabul edilmiştir. Bu nedenle Ege Adalarının silahlandırılması doğrudan doğruya Lozan Antlaşma sının ihlâli demektir.

ATINA ENGELLEYEMEZ

Yunan Hükümeti bir yandan Ege Denizini kontrol altında tutmak ve gerekli gördüğünde adaları Türkiye'ye ani bir baskın için basamak yapmak politikasını sürdürürken öte yandan Ege'de sivil havacılık teşkilâtından aldığı normal uçuş kontrol sorumluluğunu kötüye kullanmaktadır.

Bu konuda danıştığımız resmi kaynaklar “Türk uçaktan diğer tüm ülkelerin uçakları gibi Ege'de uluslararası suların semalarında uçuşa devam edeceklerdir. Buna kimse engel olamaz. Olduğu takdirde bir askeri uçağın düşürülmesi harp halinin doğması demektir. Atina bunu gayet iyi bilir” demişlerdir.

YUNANİSTAN YALANLADI

Yunanistan hükümeti Rodos'a askeri yığınak yaptığı ve Rodos Havaalanını bir askeri üs haline getirdiği yolundaki haberleri yalanlamıştır. Açıklamada Olympic Hava Yollarının grevi dolayısıyla Rodos Adasına turistlerin askeri uçakla taşınması zorunluluğu doğduğu ileri sürülmüştür²³⁶.

Yunanistan Lozan anlaşmasına aykırı olarak adaları silahlandırmaya dünyanın gözü önünde yakın tarihlerde bile devam etmiştir. Avrupa Birliği ya da herhangi bir başka devlet de buna ses çıkartmamaktadır. Aynı konuyla ilgili başka bir haber de şöyledir:

Milliyet, 20.11.2004, sayfa 22

Ege Adalarına 25 Bin Asker

Yunanistan'ın Ege adalarını bir yıl içinde hızla silahlandırıp asker sayısını arttıracığı iddia edildi. Atina'nın silahlanma ve imar yasağı olan bazı kayalık ve adalara gözetleme kuleleri inşa etmeye başladığı ve buralara asker yerleştirmek için hazırlık yaptığı belirtiliyor.

Rodos ve Oniki Adalarda yayımlanan “Dimokratiki” gazetesinin 13 Kasım tarihli sayısındaki bir haberde, “2005'in başından itibaren Ege ve Akdeniz'deki

²³⁶ Milliyet 03.04.1975, sayfa 1, Ek 17

adalarda yüksek düzeyde hazırlıklı ihtiyat kuvvetlerinin eğitime başlayacakları öğrenildi”” bilgisine yer verildi.

Gazetenin Yunan Savunma Bakanlığı'na dayanarak verdiği bilgiye göre, 2005'in başından itibaren 900 euro maaşla, 3-4 aylık dönemler için sözleşmeli 700 yedek asker alınacak. Bu askerler 3 tabur halinde Trakya, Limni Adası ve Güney Ege'de görevlendirilecek. Üstün teknoloji ürünü teçhizatla donatılacak sözleşmeli askerlerin sayısı 2005'in sonuna kadar 25 bine çıkacak²³⁷.

Aynı konuyla ilgili başka tarihte yayınlanmış bir haber de şöyledir:

Milliyet,18.12.2007, sayfa 24

Rodos ve 12 Ada silahlandırılıyor

Genelkurmay, 'Megali İdea'dan vazgeçmeyen Yunanistan'ın antlaşmalara aykırı olarak Rodos ve 12 Ada'yı silahlandırıldığını, kamuoyunu, 'Adalara karşı hayali Türk tehlikesi' olduğuna inandırmaya çalıştığını belirtti.

Genelkurmay Başkanlığı, yaptığı bir açıklamayla, Yunanistan'ın 1923 Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşmasının şartlarına aykırı olarak Türkiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası ve On İki Ada'yı dünyanın gözü önünde silahlandırmakta olduğunu belirtti.

Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinde 20 Aralık 1522'de fethedilen Rodos'a ilişkin bilgiler "Tarihten Kesitler" başlıklı bölüm altında yayımlandı.

Rodos'un 306 yıl Osmanlı idaresinde en huzurlu dönemini yaşadığı, Rusya'nın himayesine alındığı, 1912'de İtalya tarafından işgal edildiği anlatıldı. 1945'de adanın fiiilen Yunanlılara verildiği. 1947'de de resmen Yunanistan'a teslim edildiği anımsatıldı.

2500 Türk vardı

Adada bulunan 2000-2500 civarındaki Türk nüfusun, bölgenin "İtalya topraklarından sayılmasından" dolayı 1923'teki Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinin dışında tutulduğu kaydedildi.

Rodos Adasına ilişkin fotoğraflara da yer verilen açıklamanın sonuç bölümünde şunlar kaydedildi:

Türkiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası ve On iki Ada dünyanın gözü önünde silahlandırılmaktadır.

²³⁷ Milliyet, 20.11.2004, sayfa 22, Ek 18.

Kurnaz davranış

Aslında, Yunanistan bu davranışıyla, 1850'den bugüne kadar türlü oyunlarla başarı ile yürüttüğüne inandığı 'Megali İdea' politikasının gereğine uygun hareket etmekte ve bunu yaparken de gayet kurnazca, dünya kamuoyunu, bu 'Adalara karşı yayılmacı emeller besleyen hayali Türk tehlikesine' inandırmaya çalışmaktadır. Tabiatıyla bu tarz bir politikanın başarı sağlayabilmesi için de buradaki Türk varlığı eritmeye çalışılmaktadır. Bu da hızlandırıcı bir etken olmaktadır”²³⁸.

İki ülke arasında yaşanan bu anlaşmazlıklar Rodos ve İstanköy'de yaşayan Türklerinde yaşamlarını olumsuz etkilemiş. İki ülke arası yaşanan siyasi ve askeri olaylar adalardaki halkların arasının da gerilmesine neden olmuş. Adalara Yunan Hâkimiyeti geldiğinden beri Yunan makamları ve Türk aileleri çeşitli sorunlar yaşamışlar.

1958'de Rodos'tan Türkiye ye göç eden Ural Kazımlar, babasının yaşadığı bir olayı şöyle aktardı:

“Babam adada ayakkabıcıydı. Türklerin haklarını çok savunan biriymiş. Bu nedenle de Yunan yönetiminin gözüne batarmış. Türkleri askere almasınlar diye Ankara'ya da çok mektup falan yazmış. Babam çok göze batınca dükkânın önünde 2 Yunan Polisi beklemeye başlamış. Polisi gören dükkâna girmemeye başlamış. Babam da bir gün valiye çıkmış, ben ve çocuklarım açım, sizi hem krala hem Ankara'ya şikâyet edeceğim demiş. Vali kalkmış omzunu sıvazlamış. Meraklanma biz Müslümanları severiz demiş. Babam da siz Müslümanları seversiniz ama Türkleri sevmezsiniz demiş”²³⁹. Bu konuşma sırasında orada bulunan ama ismini vermek istemeyen başka bir Rodoslu da bu konuyu şöyle ifade etti:

“Yunanlılar Arapları severler²⁴⁰. Türk kelimesini sevmezler. Hele bir Türk bayrağı as bir yere; hemen haberlere konu olursun. İtalyan geldi gitti siz hala buradasınız, hadi siz de gidin artık demek istiyorlar”²⁴¹.

1963 Kıbrıs olayları ile ortaya çıkan gerginlik, adalardan Türkiye'ye göçü hızlandırmıştır. 1974'den sonra göç dalgası daha da hızlandı. Bir Rodoslu konuşmacı bu durumu şöyle ifade etmektedir:

²³⁸ Milliyet, 18.12.2007, sayfa 24, Ek 19.

²³⁹ Ural Kazımlar ile yapılan görüşme, (31.01.2019,Saat:19.00)

²⁴⁰ Yunanlılar, Filistinlileri kendi ataları saydıkları Mikenlerin bir kolu oldukları için severler ve onlara her türlü yardımı yaparlar.

²⁴¹ Dürüye Topaloğlu ile yapılan görüşme, (11.03.2019, saat: 15.10)

“Bizim 1964’den önce çok sorunumuz olmuyordu. Bu tarihten sonra adaya Kıbrıs’tan bazı Yunanlılar göç etti; onlar yerli Rumlarla aramıza fitne soktular, aramızı açtılar”.²⁴²

Derya Kazımlar isimli Rodos doğumlu konuşmacımız da Kıbrıs olaylarının temellerinin atılmaya başladığı 1955’den sonraki yıllarda Rum komşularını anlatırken şunları aktardı:

“Evimizin yakınında Rum komşumuzun küçük yaşlarda bir oğlu vardı; hep bizim bahçeye atlar, Kıbrıs adasına benzeyen bir şekil çizer ve altına EOKA yazardı”²⁴³.

İsmi vermek istemeyen 1940 doğumlu bir Rodos doğumlu konuşmacı da şunları aktardı:

“Yunanlılar bizi üvey evladı gibi görürdü. Her belayı bizden bilirlerdi. Kıbrıs meselesi çıkınca kardeşimi içeri almışlar, kardeşimi aramaya gittim. Arabamla aramıştım. Arabamın plakasından beni bulmuşlar polis geldi beni aldı. 4 gün gözaltında tuttular. Aç susuz oturttular beni. Bir sürü soru sordular. Biz orada bir çocuk gibi korkak yaşardık zaten. Bu gözaltından sonra her şeyimi sattım, Kıbrıs meselesinde sonra hep bizi takip ederlerdi zaten çarşıya bile insek takip ederlerdi. Ben de traktörümü kepçemi sattım; aldım çocuklarımı Türkiye’ye geldim”²⁴⁴.

Adaların Yunanistan idaresine geçmesinden sonra artan sorunlar ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi alanda baş göstermiş. Adalarda yaşayan Türkler de doğal olarak adalarda söz sahibi olmak ve eşit haklardan faydalanmak istemişlerdir. Bunu konu alan dönemin bir gazete haberi şöyledir:

Milliyet,26.07.1962,sayfa 7

Rodos Türkleri, Seçim Hakkı İstiyor

Rodos'tan gelen haberlere göre Türk Evkaf idaresinin başkanı idare heyeti üyeleri istifa etmişler ve Evkaf teşkilatı idaresiz kalmıştır. Rodos mahalli Yunan makamlarının görevlendirdiği kişilerde bu vazifeyi kabul etmemişlerdir. Türkler gerek cemaat gerek Evkaf İdarecinde seçim hakkı işlemekte, buralarda vazife alacak mümessillerini bizzat seçerek kontrol etmek ve değiştirmek imkânının

²⁴² Ahmet Kulak ile yapılan görüşme, (19.03.2019,saat:15.15)

²⁴³ Derya Kazımlar(31.01.2019)

²⁴⁴ İsmi vermek istemeyen konuşmacı

kendilerine verilmesini istemektedirler. Yunan makamlarına müracaat eden Türkler böylece kendi işlerinin daha iyi görüleceğini bildirmişlerdir²⁴⁵.

Adalarda yaşayan Türkler kendilerine ayrımcılık yapıldığını düşünmüşler; Kendilerini üvey evlat gibi gören Türkler, Türkiye'ye göç kararı almışlardır. Görüştüğümüz birçok adalı Türk, kendilerinin milliyetçi yönlerinin çok kuvvetli olduğunu, Yunanlıların da çok milliyetçi olduklarını ve bu nedenle zaman zaman aralarında gerilmelerin yaşandığını aktarmışlardır.

1968'de Türkiye'ye göç etmiş olan bir Rodoslu şunları anlatmıştır:

“Benim Rodos'tan gelmemin en önemli nedeni milliyetçiliktir. Biz adalıların milliyetçilik duyguları çok güçlüdür. Çünkü biz vatana hasrettik. Benim orada sanat okulunu terk etmemim nedeni; milliyetçiliktir. O okulda Yunanlı bir öğretmen beni horlardı, hakaret ederdi. Ben de okuldan soğudum; aslında çok çalışkan bir öğrenciydim”,²⁴⁶.

Oniki Ada da tarihsel süreç içinde huzursuzlular ve sorunlar görülmüş. İki ülke arasındaki askeri ve siyasi çatışma ve gerginlikler sonucu adalarda yaşayan halk zor günler geçirmiş. Uluslar arası yaşanan siyasi olayların adalara yansımalarını konu alan bir gazete haberi şöyledir:

Milliyet, 04.03.1964, sayfa 1

Rodos'taki Konsoloslüğümüz Taşlandı.

Rodos'ta yapılan nümayişler sırasında Türk Konsoloslusunun bulunduğu bina taşlanmış ve camları kırılmıştır. Polisler nümayişçileri dağıtmış ve Konsolostan özür dilemişlerdir. Olay, Dışişleri Bakımlığımız tarafından doğrulanmıştır²⁴⁷.

Tezimizi hazırlarken yaptığımız araştırma ve röportajlara bakacak olursak; adalarda geçmişte bazı olumsuz olaylar yaşanmış, iki ülke arasındaki bazı siyasi olaylar adalardaki insanların gündelik yaşamlarına da olumsuz yansımış. Bu olaylar maalesef çok gerilerde kalmamış yakın zamanlara kadar bazı anlaşmazlık ve gerilmeler yaşanmaya devam etmiş. Tezimizi hazırlarken konuştuğumuz konuşmacılarımız arasındaki Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı olan Mustafa Kaymakçı'nın yaşadığı bir olay da

²⁴⁵ Milliyet,26.07.1962,sayfa 7,Ek 20

²⁴⁶ Mehmet Pamuk'la yapılan görüşme, (25.12.2018,saat: 14.00)

²⁴⁷ Milliyet, 04.03.1964, sayfa 1,Ek 21

Türklerin adalardaki olumsuz olaylara bir örnektir. Mustafa Bey bu olayı şöyle anlatmıştır:

“27 Ağustos 2016’da Rodos’a pasaportumla sorunsuz bir şekilde giriş yaptım. Daha sonra İstanköy’e geçtim. Burada bir restoranda yemek yerken Yunan polisi geldi ve Yunanistan’a giriş yasağımın olduğunu ileri sürerek beni gözaltına aldı. Giriş yasağı belgesini görmek istedim. Belgenin şu an ellerinde olmadığını, Atina’dan söz konusu kararın kendilerine ulaştığını söylediler. Bir gece nezarete kaldım. 31 Ağustos 2016’da otelden eşyalarımı almama bile izin verilmeden, polis eşliğinde bir feribotla sınır dışı edildim”²⁴⁸.

Tarihte iki ülke arasında istenmeyen olaylar yaşanmış fakat iki ülke de zaman zaman sorunları gidermeye çalışmışlar, bunun için karşılıklı görüşmeler yapmışlardır. Bunlarda 1950’lerde yapılan görüşme dönemin gezelerinden milliyete haber olmuştur. Bu haber ekte verilmiştir²⁴⁹.

İki ülke arasında yaşanan olumsuzluklar yüzünden olağanüstü günler yaşanmış fakat ilişkiler bazen normale dönmeye başlamıştır. Bununla beraber hala bazı sorunlar devam etmektedir. İki ülke arasında geçmişte yaşanan olumsuzluklara rağmen Gemlik adlı bir gemi 1980’de turizm amaçlı seferlere başlamış. Bununla ilgili gazete haberleri şöyledir:

Milliyet 22.07.1980,sayfa 3

Gemlik Gemisinin Mürettebatına Rodos'a İlk Kez Çıkış İzni Verildi

Geçtiğimiz hafta içinde başlayan seferleri silahlı saldırı ve kanlı protesto girişimleriyle karşılanan Gemlik gemisi, dün gece hiçbir olay meydana gelmeksizin tam saat 20.00 de Rodos rıhtımına yanaşmış ve gemi mürettebatına ilk kez kente çıkma izni verilmiştir.

Gemlik’in bu seferinde, Dışişleri Bakanlığı Temsilcisi Ataman Yalgın, 21 turist, 10 Türk gazeteci ve TRT ekibi Rodos’a gelmiş ve adaya rahatlıkla inmişlerdir.

Böylece. Gemlik gemisinin seferlerini kabul ettirme yolunda önemli bir adım daha atılmış olmaktadır. Bu arada. Marmaris- Rodos arasında yıllardır

²⁴⁸ Mustafa Kaymakçı ile yapılan görüşme(29.01.2019)

²⁴⁹ Milliyet,02.03.1959,s.1,Ek 22

seferlerini sürdüren takacıların da Gemlik'in seferlerini başlatması üzerine, seferlerini iptal etmeye karar verdikleri öğrenilmiştir²⁵⁰.

Konuyla ilgili başka bir haber de şudur:

Milliyet 26.07.1980,sayfa 3

Rodos'taki olaylara karşın 9 kişi hapis cezasına çarptırıldı

Geçtiğimiz hafta Gemlik gemisinin Rodos limanına yanaşmasını engelleyen, aleyhimize yapılan gösterilere katılanlardan 9 kişi 10 aya kadar değişen hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

Bu 9 kişi Türkiye ve Rodos arasındaki deniz seferlerinin yeniden başlamasını protesto amacıyla Rodos esnafını dükkânlarını kapatmaya zorlamak suçundan yargılanmışlardır.

Üç gün süren Türk aleyhtarı gösteriler sırasında, polisle göstericiler arasında çıkan çatışmalarda çoğunluğunun polis olduğu 100 kadar kişi yaralanmıştı. Yetkililer tutuklanan diğer 8 kişinin de bu hafta içinde yargılanacağını haber vermişlerdir²⁵¹.

Konuyla ilgili diğer bir haber ise;

Milliyet, 17.11.1980,sayfa 1

Rodos'a Sefer Yapan Gemlik Barış Gemisi İlan Edildi

15 Haziran - 1 Ekim 1980' günleri arasında Marmaris- Rodos limanları arasında, tüm engellemelere ve Yunan seferlerine karşın 70 turistik sefer yapan Denizcilik Bankası'nın Gemlik gemisine ve kaptanı Sabit Oğuz'a Türkiye Seyahat Acenteleri Birliğince başarı plaketleri verilmiştir. Gemide yapılan törende konuşan TÜRSAB Genel Başkanı Özcan Yuvalı, "Yıllardır Özlemi duyulan Türk kurvaziyer turizminin, Gemlik seferleri ile ilk hamlesinin yapıldığını" belirtmiş,"Tatsız olaylara karşın seferlerini sürdüren" gemiyi(Barış gemisi), kaptanını da (Barış elçisi) İlin etmiştir²⁵².

²⁵⁰ Milliyet 22.07.1980,sayfa 3,Ek 23

²⁵¹ Milliyet 26.07.1980,sayfa 3,Ek 24

²⁵² Milliyet, 17.11.1980,sayfa 1,Ek 25

3.1.2.d. Ana Dilde Eğitim Alma İsteği

Eğitim dediğimiz şey aile de başlar ama sosyal çevrenin etkisiyle de ortaklaşa şekillenir. Eğitim sistemi çocuğun değer yargılarını, dilini, kültürünü ve alışkanlıklarını belirlemektedir. Okul bir ülkedeki egemen gücün aktarmak istedikleri doğrultuda şekillenir.

İkinci Dünya Savaşının yıkıcı etkilerini fazlasıyla yaşayan Ege Adalarındaki Türk kökenli kişiler İtalyan idaresi ve Yunan İdaresi zamanında olumsuz koşullar altında yaşamak durumunda kalmışlar ve kültürel seviyeleri çöküşe geçmiştir. O dönemin koşullarını ve Rodos'taki Türklerin 1947'deki genel durumunu Dışişleri Bakanlığımıza rapor eden Rodos Başkonsolosluğunun bildirdiğine göre;

İtalyan İdaresi döneminde tüm cemaat okulları kapatılmış, İngiliz idaresi gelince tekrar açılmıştır. Açılan Türk okullarının masraflarını İngiliz idaresi karşılamaktadır. Ayrıca Türk okullarında mesleğinde yetkin öğretmenler bulunmamaktadır. Zaten tüm adada yaşayan Türkler arasında ortaokulu bitiren kişi sayısı çok azdır. Eğitim hayatlarını devam ettiremeyen birçok Türkün milli duyguları da zayıflamaya başlamıştır.

Ekonomik olarak zayıflamış ve eğitimsiz kalmış birçok Türk erkek de içkiye başlamış; Bazı Türkler İtalya'ya gitmeye çalışırken, bazıları nereye olursa olsun gitme çabasına girişmiş; Çoğu da Anadolu'ya gelmek istemektedirler. Kendilerini bundan vazgeçirmek için konsoloslumuz çaba sarf etmektedir.

Eğer Türk Hükümetinin siyaseti gereği bu kişiler adalarda kalmak durumdaysalar bu soydaşlarımızın korunması ve kalkındırılması için gerekenleri yapmalı, yardımları esirgememeliyiz. Bunun için;

- Yurttan mesleğinde eğitimli öğretmenler gönderilmeli
- Okul için gerekli kitap ve araç gerecin temini
- Eğitimli ve milli duyguları sağlam bazı kişiler yurttan adaya getirilmeli ve cemaat işlerinin başına geçmelidir
- Anadolu'ya gelen bu soydaşlarımızın Türk tebaasına geçmelerine izin verilmemeli fakat iş, tedavi ve ziyaret amaçlı Yurda girip çıkmalarına izin verilmelidir.
- Adalarda açlık başlarsa gerekli yardımın yapılması

- İhtiyarlık ya da hastalık vb. nedenler yüzünden Yurda göç etmek durumunda kalacak Türklerinde Yurda kabul edilmeleri raporda bildirilmiştir²⁵³.

1947 de Rodos Başkonsolosluğumuzun bildirdiği duruma göre Dışişleri Bakanlığımız Başbakanlığımıza şu resmi yazıyı göndermiştir;

Yeni gelen Yunan İdaresi Türklerin eğitimi için gereken tahsisatı ayırmamaktadır. Oniki Ada'daki Türk cemaatinin bu iş için aldığı tedbirler ancak birkaç ay sonra fayda verebilecektir. Bu durumun mahsurlu olacağından gereken yardımın yapılmasını arz ederim. Raporun devamında iletildiğine göre;

Türk Cemaati öğretmenlerin ancak mayıs ayı maaşlarını ödeyebilecek sonrasını ödeyemeyecek. Çünkü cemaat emlakinin çoğu değerinin aşağısında kirada bulunmaktadır. Bunlar acilen değerine çekilmelidir. Ayrıca cemaat adadaki Türklerden eğitim masrafları için para toplamaya hazırlanmaktadır. Fakat bu hazırlıkların sonuç vermesi zaman alacaktır, bu zaman içinde öğretmenlerin maaşları ödenmelidir. Yoksa geçim derdi vazifelerini terk etmelerine yol açacaktır. Bu durumda okulların kapatılmaması için Türkiye'den gereken yardımın gönderilmesi istenmektedir²⁵⁴.

Rodos ve İstanköy' deki Türkler Türk kültürünün özelliklerini taşıyıcılar da aynı zamanda Yunanistan vatandaşlarıdır. Yunan Hükümetinin uyguladığı eğitim politikalarına uymak durumundadırlar. Lozan Antlaşması gereği azınlık statüsü kazanamayan Rodos ve İstanköylü Türklere bu nedenle Türkiye'den Türk öğretmen gönderilememektedir.

İtalyan zamanında adalarda ilkokula giden Türk çocukları hem İtalyanca hem Türkçe dersler görmekteydiler. Din derslerinde İslam dinini öğrenebiliyorlardı. 1930 doğumlu bir Rodoslu Türk:

*“İlkokul 1. sınıfta tamamen Türkçe dersler gördük ama 2.sınıfta İtalyanca görmeye başladık. Ama İtalyanlar daha medeni bir millettir. Biz okulda tüm duaları öğrendik. Her cuma öğretmenimiz bizi camiye götürür namaz kıldırırdı”*²⁵⁵. Dedi.

İtalyan İdaresi zamanında da bazı Türk ailelerinin çocuklarını eğitim için Türkiye'ye göndermek istemeleri üzerine dönemin Rodos Valisi Türk İslam Cemaat lideriyle görüşüp, İtalyan İdaresinin bunu hoş karşılamadığını ve bu göçlere engel

²⁵³ Bkz, Belge 7.

²⁵⁴ Bkz. Belge 8.

²⁵⁵ Hüseyin şarap ile yapılan görüşme (13.03.2019, saat: 15.00).

olmasını istemiş, eğer gitmek isteyen olursa pasaport ve vize işlemlerinde kendilerine zorluk çıkartılacağı belirtilmiştir. Bu konuyu dönemin Rodos Başkonsolosluğumuz Hariciye vekâletine bildirmiştir. Bu konuyla ilgili Hariciye Vekâletinin Başbakanlığına gönderdiği arşiv belgesi ektedir²⁵⁶.

Röportaj yaptığımız ve 1930 ve 1940'larda doğan tüm adalılar Rodos'ta Süleymaniye Medresesine gitmişler. Orada hem Yunanca hem Türkçe ders görmüşler. Dini eğitimlerini de o okulda almışlar. Bu okulun adı 1972'de Rodos 13. Şehir İlkokulu olarak değiştirilmiş ve Türkçe yasaklanmıştır. Türkçe eğitim aynı tarihlerde İstanköy'de de yasaklanmıştır. O tarihten sonra Türkler gittikleri devlet okullarında Türkçe görmüyorlar sadece din derslerinden muaf tutuluyorlar²⁵⁷.

Bu konuyla ilgili bir gazete haberi şöyledir:

Milliyet, 02.11.2003, sayfa 23

Rodos'ta Türkçe eğitime izin yok

Yunanistan'ın Rodos adasında, Türkçe eğitim hakları 30 yıl önce ellerinden alman Müslüman Türklerin mücadelesi sonuç vermedi. Adadaki Avrupalılara kendi dillerinde eğitim olanağı sağlayan Yunan yönetimi, teker teker kapatılan Türk eğitim kurumlarının yeniden açılması yönündeki girişimleri ise yanıtız bıraktı. Türkiye'nin Rodos Başkonsolosu Nilüfer Feyizoğlu, AB sürecinde Türkiye'den sürekli demokrasi, özgürlükler konusunda isteklerde bulunan Yunanistan'ın, adadaki Türklere yönelik tavrının düşündürücü olduğunu belirterek şöyle konuştu: "Yunanistan'ın kendi vatandaşları arasında ayırım yapmadan din ve eğitimde tarafsız olması, diğer farklı kökenli vatandaşına tanıdığı hakları adalardaki Müslümanlara da tanıması gerekir"²⁵⁸.

Yunanistan Rodos'taki Süleymaniye medresesini 1973'de kapatmıştır. Bugün hala Rodos'taki Türk Okulu kapalıdır. Adalardaki Türkler ana dilde eğitim alamamaktadırlar.

Aynı konuyla ilgili başka tarihli bir haber de şöyledir:

Milliyet, 26.10.2006, sayfa 16

Rodos'taki Türk Okulu niye kapalı?

²⁵⁶ Bkz, Belge 9.

²⁵⁷ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, A .g.e.,s.31

²⁵⁸ Milliyet, 02.11.2003, sayfa 23, Ek 26

Camileri, kütüphanesi ile Osmanlı izleri Rodos'ta canlılığını koruyor. Osmanlı, Rodos'a bir Türk okulu da açmış ancak kapalı. Türklere göre, okul 1970'lerin başında Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapanmasına misilleme olarak kapanmış.

Rodos 12 Ada itinde Osmanlının izlerini en fazla taşıyanlardan biri. Egeyle Akdeniz'in keşifliği noktada iki denizin "anahtarı" konumundaki Rodos, bu stratejik önemi nedeniyle yüzyıllarca hâkimiyet mücadelesine sahne olmuş.

Fatih Sultan Mehmet'in uğraşp da elinden alamadığı, Cem Sultanın kardeşi II. Bayezid'den kaçp sığındığı ama taht için kardeş mücadelesinin kaçınılmaz sonundan kurtulamadığı Rodos'ta, şövalyelerin barındığı şato, Sosyalist enternasyonalin göç komitesi toplantısı için Deniz Baykal ve Papandreo'ya ev sahipliği yaptı.

Rodos'un Cem Sultan'a mezar olmasından sonra tahtını sağlamlaştıran 2. Bayezid'in torunu Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1522 yılında alınan Rodos'ta, camisi, kütüphanesi ve okuluyla Osmanlı izleri canlılığını koruyor.

Elyazması Kuran-ı Kerim

CHP lideri Deniz Baykal'ı ve beraberindekileri en çok etkileyen "Türk Kütüphanesi" oldu. El yazması Kuran-ı Kerimler, elyazması tarihi tefsirler, matematik, tıp, astronomi kitaplarını barındıran ve 2.500 kitaptan oluşan bu kütüphane tarihçiler ve araştırmacılar için eşi bulunmayan bir hazine. Fethi Paşa Vakfına ait kütüphanede Vakıf Başkanı Cengiz Argeşo en değerli parçalardan birini oluşturan 1401 tarihinde yazılmış Kuran-ı Kerim tefsirini Baykal'a gösterirken heyecanlıydı. Kütüphaneden çalınan, sonraki yıllarda İngiltere'de bir müzayedede satılırken saptanan ve geri alınan bu 6415 yıllık elyazması tefsir paha biçilmez değerde. Hem tarihi değeri hem de içerik değerinin çok yüksek olduğunu belirten Argeşo gerçek tefsir hazinesi Rodos'ta diye bilim adamları, din âlimlerine adres gösteriyor.

Kapalı Türk Okulu

Osmanlı kütüphanesinin yanı sıra Rodos'a bir Türk Okulu da açmış. Süleymaniye Camii ile Türk kütüphanesini tamamlayan tarihi "Türk okulu" kapalı. Rodos'taki Türkler okulun kapatılmasını siyasi bir karar olarak görüyorlar. Rodos'un önde gelen Türklerine göre okul 1970'lerin başında Heybeliada ruhban okulunun kapatılmasına misilleme olarak kapatılmış. Sadece okul değil 7 camiden 6'sı da kapalı.

Vakıfların durumu

Türkiye AB talepleri doğrultusunda azınlık vâkıflarıyla ilgili olarak sürekli baskı altında. Vakıflara tanınacak ayrıcalıklara ilişkin yasa düzenlemesi de Meclisin gündeminde. Türkiye, vakıf gelirlerinden stopaj dışında vergi almıyor. Ancak Yunanistan'daki Türk vakıflarının durumu öyle değil. Örneğin Türk Kütüphanesi'nin de ait olduğu Fethi Paşa Vakfı Başkanı Argeşo şöyle diyor:

“AB Türkiye’ye baskı yapıyor ama biz Yunanistan’da en ağır vergileri ödüyoruz.. Burada vakfın gelirlerinden Yunanistan yüzde 41 vergi alıyor. Biz bir tarihi, bir kültürü, dünya için hazine değerindeki eserleri koruyup yaşatmaya çalışıyoruz ama en ağır vergilere tabi tutuluyoruz. Türkiye bu konuda ağırlığını koymalı, karşılıklı esasını çalıştırmalı”²⁵⁹.

Yeri gelmişken belirtmemiz gereken bir konu da bugün adalarda Türk tarihi eserleri zamanın yıkımına yenik düşmüş durumda olduğudur. Görüştüğümüz konuşmacılarımızın da belirttiği üzere Osmanlı’dan kalma eserler maalesef zaman yenik düşüyor. Yunan Hükümetleri restorasyon yapıyormuş gibi göstermelik bazı çalışmalar yapsa da yeterli olmamaktadır. Bu konuyla ilgili bir gazete haberi de şu şekildedir:

Milliyet,18.12.2007, sayfa 24

Türk varlıkları yok ediliyor

Genelkurmay açıklamasında Rodos’la ilgili olarak şu bilgilere yer verildi: “Rodos’ta Yunanlılar tarafından yapılan baskı ve tehditler sonucu Türklerin sahibi buldukları geniş arazilerini ve sair mülklerini yok pahasına satarak veya bırakarak doğdukları yerleri terk etmek zorunda bırakılması, adalardaki Türk varlığının hızla erimesine sebep olmuştur.

Ayrıca, Osmanlı dönemine ait birçok kıymetli eser, 'Fethi Paşa Saat Kulesi, Türk Kütüphanesi, Türk Şehitliği vs. Rodos'ta Vakıflar İdaresi'nde bakıma muhtaç bir durumdadır. Bu eserler, bilinçli olarak ya harap edilmekte ya da çeşitli bahanelerle ortadan kaldırılmaktadır”²⁶⁰.

Konumuza dönecek olursak; Rodos ve İstanköylü Türklerin çoğu Türk Okulu kapatıldığı için çok rahatsız. Kendi dil ve din eğitimlerini alamadıkları için gençlerin

²⁵⁹ Milliyet,26.10.2006, sayfa 16,Ek 27

²⁶⁰ Milliyet,18.12.2007, sayfa 24,Ek 28

çoğunun Türkçeyi bilmediğini ve zaman içinde Yunanlılardan hiçbir farklarının kalmayacaklarını aktardılar.

Görüştiğimiz bir Rodoslu da konuyla ilgili şunları aktardı:

*“Yunanlıların hâkimiyeti sırasında Türk Okulu vardı; Türkçe ve Yunanca dersler vardı; Yunan tarihi ve coğrafyası gördük; kitaplarımız İskeçe’de basılırdı; Türkiye’den kitap getirilmezdi; kitaplar Yunan Hükümetinin onayından geçerdi”*²⁶¹.

Türk kimliklerini unutturmak adına Türk dilinin öğrenilmemesi için uygulanan bu eğitim politikası sonucu birçok aile çocuklarını okuması için Türkiye’ye göndermiştir. Bunlardan biri de Rodoslu bir Türk olan Hüseyin Goçeri şunları anlatmıştır:

*“Yunan okulunda okumak istemediğim için Türkiye’ye 12 yaşında geldim. Burada teyzemlerde kaldım. Üniversiteyi de burada ODTÜ’de bitirdim”*²⁶² dedi.

Adalarda Türk Okulu kapatılmadan önce de sadece ilkokul düzeyinde bir Türk Okulu varmış, eğitimini devam ettirmek isteyen Türkler Yunan okullarına gitmek zorundaydılar. Bu nedenle çocuklarını Yunan okuluna devam ettirmek istemeyen Türk aileleri onları Türkiye’ye okumaya göndermişlerdir. Bunlardan 1947 doğumlu ve Rodoslu biri olan Nuray Karayusuf şöyle aktarmaktadır:

*“1959’da adada Türk konsolosluğu bir sınav açtı. Türkiye Hükümeti kazananlara burs verdi. 12 yaşında Çamlıca Kız Lisesine geldim, okudum. Sonra da İstanbul’da eczacılık okudum. Tabi çok zorluk çektim, küçüktüm ve yalnızdım. Lise yatılıydı. Hafta sonları herkes evine çıkar ben okulda yalnız kalırdım. Çok ağladığım günler oldu”*²⁶³.

1949 Rodos doğumlu Ahmet Kirevliyası da aynı şekilde Ankara’ya okumaya gelmiş. Tek başına Rodos’tan gemiyle Marmaris’e, oradan da Ankara’ya gelmiş. Ahmet Bey o yılları şöyle anlattı:

*“Ankara o zaman çok kapalıydı, kadınlar şalvar giyerdi, giyim kuşamlarını biraz yadırgamıştım”*²⁶⁴ dedi. Ahmet Bey Türkiye’ye gelme nedenini anlatırken şöyle devam etti: *“Babam, oğlum git oku, önce kendini kurtar sonra bizi bu gâvurların elinden kurtar dedi. Bu nedenle geldim”* .

1946 doğumlu İstanköy doğumlu bir Türk de şunları anlattı:

²⁶¹ Mehmet Pamuk ile yapılan sözlü görüşme. (25.12.2018, saat: 14.00)

²⁶² Hüseyin Goçeri ile yapılan görüşme, (13.03.2019, saat:16.20)

²⁶³ Nuray Karayusuf ile yapılan görüşme, (19.03.2019, saat:14.20)

²⁶⁴ Ahmet Kirevliyası ile yapılan sözlü görüşme, (09.12.2018, saat:16.00)

“1959’da Bodrum’a geldim oradan İstanbul’da Vefa Lisesi’nde parasız yatılı olarak okutuldu. Türkiye’de üniversite de okudum. Ziraat Mühendisi oldum”²⁶⁵.

1965 Rodos doğumlu bir konuşmacı olan Raşit Tavşanlı da eğitim amaçlı gelmiş: *“3 yıl ilkokulu Rodos’ta okudum ama Türkçe ders yoktu. Ailem de kimliğimizi kaybetmeyelim diye kardeşimle birlikte bizi burada okuttu”²⁶⁶.*

Konsoloslüğün açtığı sınavla Türkiye’ye okumaya gelenler, geri dönecekleri düşünülen Türk çocuklarıydı ve okudukları yıllardan sonra Rodos’a döndüler orada tutunamadılar, çünkü Yunan Hükümeti okudukları okul için denklik diploması vermedi. Tekrardan Türkiye’ye dönen gençler burada da Türk vatandaşı olmadıkları için çalışma izni alamadılar ve kaçak çalışmak durumunda kaldılar; bayan olanlar Türk vatandaşı biriyle evlenerek Türk vatandaşlığına geçebildi; diğerleri ise ancak 1982’den sonra Türk vatandaşı olabildi. Bu çocuklardan 1948 İstanköy doğumlu olan Yıldız Sabuncu Ertamer şöyle ifade etti:

“Babam hep Türkiye’ye gelmek istiyordu ve ben de okumak istiyordum. Yunanlıların liselerinde okutmak istemedi. Babam da beni Türkiye’ye gönderdi. Menderes bizi okuttu burada. Kandilli Kız Lisesi’nde parasız yatılı okudum; sonra da eczacılık okudum. Yunan tebaasından olduğum için burada çalışma izni alamadım. Evlenince eşim İzmirli olduğu için Türk vatandaşlığına geçtim. O zaman çalışabildim”.

1951 doğumlu bir başka Rodoslu konuşmacımız şunları anlattı:

“1967 yılında öğrenci olarak geldim, ortaokul ve liseyi Türkiye’de okudum. 1973’de burada evlenene kadar Yunan tebaalıydım. 80’li yıllara gelindiğinde Yunanistan beni vatandaşlıktan attı, uzun zaman da Rodos’a gidemedim. O yıllar Yunanistan, Rodos doğumlulara vize vermiyordu”. Neden Yunanistan’da öğreniminize devam etmediniz diye sorduğumuzda:

“O zamanlar büyüklerimiz kız çocuğu olarak bir Yunan okuluna gidersek, orda bir Yunanlı bulup, evleniriz diye korkarlardı”²⁶⁷.

Özetle söylemek gerekirse; 19. yy da Yunanistan’ın Osmanlı’dan ayrılması sonrasında Yunan hâkimiyeti altında kalan Türklerin Anadolu’ya göç hareketleri başlamıştır. 20.yy başlarında Trablusgarp Savaşı sırasında Oniki Adayı İtalyanların işgal etmesi, Balkan Savaşlarında Akdeniz siyasi haritasının değişmesi, 1930’lu

²⁶⁵ Ali Hüsemoğlu ile yapılan sözlü görüşme,(09.12.2018, saat:14.00)

²⁶⁶ Raşit Tavşanlı ile yapılan görüşme, (09.12.2018, saat 15.30)

²⁶⁷ Şanser Karakaya ile yapılan sözlü görüşme, (25.12.2018, saat: 15.30)

yıllarda İtalyanların adalarda asimilasyon faaliyetlerine başlaması, sonrasında İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği sorunlar, 1947'de adaların Yunanistan'a devri sonrasında Yunanistan yönetiminin Türklere uyguladığı baskı ve nefret hareketleri ve en nihayetinde 1974'de olan Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası adalardan Türkiye'ye yoğun göçler yaşanmıştır.

Kültürel, sosyal ve ekonomik baskılar ve asimilasyon faaliyetleri Türkleri aidiyet ve kimliklerini korumaya itmiştir. Gördükleri psikolojik ve fiziksel baskılar sonucu hem can güvenliklerini korumak hem de kendi öz benliklerini yitirmemek için Türkiye'ye göç etmişlerdir²⁶⁸.

Bu göç hadiseleri bireylerin kendi iradeleriyle yaptıkları göç hareketleri gibi görünse de aslında siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik baskılar nedeniyle zorunlu göç kavramı içinde ele alınması gerekmektedir.

Yunan Hükümetinin kanunen zorunlu göçe tabi tutması söz konusu değildir. Ama sistemlice yapılan yıldırma politikayla, zaman içinde Türkler göçü seçme durumunda bırakılmışlardır. Yunan tabasına geçmeyen Türklerin mal mülk edinmeleri söz konusu değildir, Yunan tabasına geçen Türkler mal edinseler bile mallarını bir Yunanlıya satmaları için Yunan makamları ellerinden geleni yapmaktadır. Çoğu zaman da satılan bu mallar az bir bedelle satın alınmaktadır. Rodos ve İstanköy'de Türk kökenlilere resmi işlerde her türlü zorluk çıkartılmaktadır. İsmi vermek istemeyen Rodos doğumlu bir Türk şunları aktardı:

*“Adada bir arazi vardı bir Türk almak istedi. Yunan idaresi, orası sit alanı, oraya müze olacak dedi, izin vermedi. 6 ay sonra o arsayı Mineto adında bir Rum aldı, ev yaptı”*²⁶⁹.

Türkiye'ye gelen ve Yunan vatandaşı olan Türkler zaman içinde Yunan vatandaşlığından silinmişlerdir. 1950'den sonra Türkiye'ye gelenlere bir daha dönmeyeceklerine dair belge imzalatılmıştır. Silinmek istemeyen Türkler adadan ayrılacaklarsa önce yabancılar şubesine giderek Yunanistan'a tekrar giriş vizesi almak durumunda kalmışlardır. Bunların sadece 30 gün adadan ayrılmalarına izin verilmiştir. Ege vatandaşı statüsünde olan Türklerin ise 5 yıl süreyle ayrılmasına izin verilmiş bu süre içinde dönmezlerse vatandaşlıktan silinmişlerdir. Bu kişiler Türkiye'de de uzun yıllar Türk vatandaşlığına alınmamışlar ve haymatlos (vatansız)

²⁶⁸ Mustafa Kaymakçı – Cihan Özgün, **A.g.e**, İzmir, 2015, s.107

²⁶⁹ İsmi vermek istemeyen bir Rodoslu ile yapılan görüşme.

bulmaya çalışan bireylerin uyum sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntılar, bunalımlar ve gösterdikleri tepkiler ‘kültür şoku’ olarak ifade edilmektedir. Benlik saygısı, yaşam doyumu ve sosyal destek gibi psiko-sosyal değişkenler kültür şokunu atlattırma oldukça önemli rol oynamaktadır. Bunların yanı sıra gittikleri yerde sosyal ve siyasal kabul görmeleri de uyum sürecini olumlu etkilemektedir.

Göç süreci sonunda uyum problemlerinin sıklıkla yaşandığı görülmekte ve ayrıca ruh sağlığı açısından da benlik saygısı, yaşam doyumu ve kültürlenme (acculturation) gibi kavramlar insan ilişkilerinde özellikle davranışsal değişimlere neden olmaktadır²⁷¹.

Göç hadisesi nerde yapılmış olursa olsun insanları psikolojik, kültürel ve ekonomik olarak etkilemektedir. Rodos ve İstanköy’ den gelen Türkler de doğup büyüdüğü yerleri bırakıp, Türkiye’ye gelmek durumunda kalmışlardır. Her ne kadar anavatanları olarak Türkiye’yi görseler de kendi alıştıkları yeri ve alışkanlıklarını bırakıp gelmek kolay bir olay değildir. Göç olgusu gelenler için de gelinen yerin halkı ve hükümeti içinde bazı sorunlar ve sorumlulukları beraberinde getirmektedir.

İkinci dünya savaşı sırasında Rodos ve İstanköy’den gelen Türklerin çoğu geri dönmüştür. Geri dönenlerden bir kısmı orada yaşamlarını sürdürmeye devam ederken, bazıları da tarihsel süreç içinde yaşanan olaylar nedeniyle Türkiye’ye temelli gelmeye başlamışlardır. 1945 ve 1950’den sonra gelenler genellikle kitlesel olarak değil de peyderpey gelmişlerdir.

Göçmenler geldikleri yeri de etkilemişler kendileri de buradaki yaşam tarzından etkilenmişlerdir. Rodos ve İstanköy’den gelenler Batı kültüründe yetişmişmiş olmalarının etkisiyle Türkiye’de geldikleri yerleri ev düzenleri, giyim kuşamları, mutfak kültürleri, kültürel birikimleri, dünya görüşleriyle başta Marmaris, Bodrum, Fethiye ve İzmir olmak üzere etkilemişlerdir.

1945’de gelenler Sağlık ve İçişleri Bakanlığı tarafından Muğla İli dışına çıkartılmayıp, burada her türlü ihtiyaçları karşılanmıştır. Burada kalan Türkler arasında elektrikçi, kaynak ustası, demirci, oto tamircisi gibi teknik zanaatkarlar mevcuttu. Türk Hükümeti bir süre sonra bu kişilerin çalışma imkânı bulabilecekleri İzmir, Aydın ve Nazilli’ye gönderilmelerini sağladı. O dönem Nazillide açılmış olan

---

²⁷¹ Buket Akıncı, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi/The Journal of Migration Studies**, Cilt: 1, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2015, ss. 58-83

fabrikalarda işçi gücü ihtiyacı vardı. O yıllarda Türkiye’de iç göç pek yoktu ve zanaatkâra ihtiyaç vardı. Bu açık adalardan gelen bu göçmenlerle doldurdu²⁷².

1930 Rodos doğumlu Hüseyin Şarap adlı konuşmacımız şunları dile getirdi:

*“1950’de İzmir’e geldim. Burada amcamlarda bir sene kaldım. Rodos’ta demirciydim. İzmir’de o yıllar bize iş çoktu ama burada Rodos’ta aldığımdan çok düşük ücretle çalıştım. Birkaç yerde çalıştıktan sonra Kula fabrikasına girdim”*²⁷³.

Rodos ve İstanköy’den gelen bu kişiler genel olarak buraya çabuk adapte olmuşlar. Görüşmelerden edindiğimiz izlenimlere göre hemen hepsi *“biz de Türk’üz örf adetlerimiz, dinimiz aynıydı, o nedenle fazla zorlanmadık”* dediler. Özellikle İzmir’e gelenlerin sosyal yaşam olarak fazla yadırgadıkları bir şey olamamış çünkü İzmir’in yaşantısı da Rodos ve İstanköy’deki yaşantıya benziyormuş ama yine de bazı farklılıklar varmış. İster istemez bazı sosyal ve psikolojik yadırgamalar ve sorunlar yaşamışlar. 1937 Rodos doğumlu bir hanım 1953’de Marmaris’e gelin gelmiş. Marmarisli biriyle evlenmiş. O yıllar Marmaris’in sosyolojik durumu hakkında şunları aktarmıştır:

*“Marmaris’de o yıllarda kadınların çoğu “fita” dedikleri çarşaf benzeri bir şey giyerlerdi. Ben başımı hiç kapatmadım. O yıllarda burada turizm yoktu. Kadınlar sadece bağda bahçede çalışırdı. Eşim bakkal açmıştı. Ben de O’na yardıma gidiyordum. Mahallede bu, biraz dedikoduya neden oldu. Kadının dükkânda çalışmasına alışık değillerdi”*²⁷⁴.

Marmaris’de görüştüğümüz Rodoslu Makbule Hanım da şunları ifade etti:

“Biz İkinci Dünya Savaşında gelmişiz ve bir daha dönmemişiz. Biz 1950’nin sonlarına doğru burada ilkokula gittik. O yıllar Marmaris yerlileri biraz kapalıydı. Biz kısa kollu giyerdik, komşular laf söz ederdi. Ama babam bizi hiç kapatmadı” dedi ve şunları ekledi: *“Annem Rodos’u hep özlerdi. Rodos’ta ipekli kumaşlar giyermiş, burada çuvalları boyayıp da giymiş”*²⁷⁵. Ekonomik olarak Türkiye’de aynı refahı bulamamışlar.

1937 Rodos doğumlu Halim Bey de 1950’lerin İzmir’i hakkında şunları aktardı: *“Ben vişne rengi bir ceket giyordum, boynumda madalyon takılı İzmir’in Basmane semtinde bir tanıdığın yanında kalıyordum. Sokakta herkes bana*

²⁷² Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, A.g.k, s.116.

²⁷³ Hüseyin Şarap ile yapılan görüşme. (13.03.2019, saat: 15.00).

²⁷⁴ Güler Göncü ile yapılan görüşme. (12.03.2019, saat: 12.20).

²⁷⁵ Makbule ve Güler kardeşler ile yaptığımız görüşme. (11.03.2019, saat: 12.00).

bakıyordu. Yanında kaldığım teyzeye sordum: “Niye bakıyorlar ki” dedim. Teyze de bana “Çıkart o kolyeyi ve ceketi” dedi²⁷⁶.

Görüştüğümüz Rodoslu erkeklerin çoğu Rodos'ta daha renkli bir yaşamlarının olduğunu 1950 ve 1960'larda Türkiye'de aynı yaşamı sürdüremediklerini anlattılar. Ama genel olarak hepsi geldikleri için memnunlar: “Çünkü burası bizim anavatanımız” diyorlar. Tabi ki psikolojik olarak bazı zorluklar çekilmiş, özellikle okumak amacıyla Türkiye'ye çocuk yaşta tek başına gelen adalı Türkler burada yalnızlık ve gurbetlik duygusunu yaşamışlar. Şanser Karakaya ve Nuray Kara Yusuf bu duyguları hissettiklerini ifade ettiler.

Örf adet gelenekler konusunda fazla bir şey yadırgamadıklarını her şeyin adada yaptıklarıyla benzediğini ifade ettiler. Düğünler, sünnetler, mevlitler buradaki gibi yapılmış. Nuray Kara Yusuf şöyle ifade etti:

“Biz Rodos'ta geleneklerimize ve dinimize daha bağlıydık. Biz okulda her duayı öğrendik. Ramazanda iftarda top patlamazdı ama camide kandiller yanardı gidip bakar evdekilere haber getirirdim, yandı diye. Akşamları ramazan eğlenceleri olurdu”²⁷⁷.

Genel olarak Türkiye'deki insanlar da onları hemen benimsemişler, çok fazla sorun çıkmamış. Asıl sorun Türk Hükümeti bu göçmenleri Türk Vatandaşlığına almadığı için yaşanmış.

3.2. Rodos ve İstanköylü Göçmenlerin Türkiye'de Yaşadıkları Sorunlar

3.2.1. Vatandaşlık Sorunu

Oniki Ada'yı İtalyanlar işgal ettikten sonra hemen bir asimile faaliyetine girişmemişlerdir. Zaman içinde, dünyada ve İtalya'da faşist hareketler yaşanmaya başlamasıyla, İtalya'nın adalardaki politikası da değişme göstermiştir. 1925 yılından itibaren İtalyanlar adalarda yaşayan Türklere İtalyan vatandaşlığına geçme konusunda bazı baskılar yapmışlardır. 1925'de çıkarttıkları bir kanunla adada üç tip vatandaş oluşturulmuştur. Bunlar; Ciddadini Turchia (Türk Vatandaşı), Ciddadini Ege (Ege Vatandaşı) ve Ciddadini İtaliani (İtalyan Vatandaşı)'dir.

Osmanlı Devleti adaları fethettikleri zaman buralara yerleştirilmiş olan Türkler Osmanlı tebaasındaydı. İtalyanların adaları ele geçirmesinden sonra bu Türklere

²⁷⁶ Halil Doğanla yapılan görüşme. (18.12.2018, saat: 16.10)

²⁷⁷ Nuray Karayusuf ile yapılan görüşme. (19.03.2019, saat:14.20)

vatandaşlık konusunda yukarıda değindiğimiz gibi 3 hak tanınmıştır. Türklerden bir kısmı İtalyan tabasına geçerken bir kısmı Türk tebaası olmaktan vazgeçmemiştir.

Türk vatandaşı olarak kalanlara adalarda emlak edinme ve iş yeri açma hakkı tanınmamıştır. Bu kişiler maddi anlamda zorluk çekmişlerdir. Bu kişiler geçimlerini balıkçılık, tamircilik, işçilik ya da rençberlik yaparak sağlamışlardır.

Ege Vatandaşı olanlar devlet memuru olabiliyor, mal mülk edinebiliyor ve işyeri açabiliyordu. Ayrıca doğrudan İtalyan vatandaşlığına geçenler de olmuştur²⁷⁸.

1947'de Oniki Ada'nın Yunanistan hâkimiyetine girmesinden sonra çoğu Türk Yunan tebaasına geçmiştir. İçlerinde Türk tebaasında kalanlar da olmuştur. Bunların adalarda hiçbir mal mülk edinme ve resmi işlerde çalışma hakları olmadığı için çoğu Türkiye'ye göç etmişlerdir.

Türkler, 1950'den sonra adalardan çıkmak istedikleri zaman, Yunanistan hükümeti onlara bir daha dönmeyeceklerine dair bir belge imzalatılmıştır. Vatandaşlıktan atılmak istemeyenler yabancılar şubesine giderek 30 gün içinde döneceklerini beyan etmiş ve dönüş vizesi alıp öyle adadan çıkabilmişlerdir. (Bunlar Yunan vatandaşı olan Türkler) Ege adaları vatandaşı statüsünde olan Türkler ise; beş yıl süreyle pasaportlarıyla adadan ayrılabilmişler, fakat beş yıl sonunda pasaportlarının uzatılması için müracaat ettiklerinde, Yunan makamları tarafından, pasaportlarına el konulmuş ve Yunan vatandaşlığından çıkartılmışlardır.

Türk Hükümetinin adalarda yaşayan Türk halkına karşı izlediği politikaya gelince; Türkiye Kurtuluş Savaşı yılları dâhil Oniki Ada Türklerine destek olmaya çalışmıştır. Oniki Ada, Osmanlı idaresinden İtalyan idaresine geçince tüm tapu ve kadastro kayıtları Bodrum'a nakledilmiştir. 1921'de bir kararname çıkartılmış ve Bodrum'daki bu kayıtların bir kopyası Türklere verilmiştir²⁷⁹. İtalyanlar bu belgelere erişemeyince adadaki Türk mallarına el koymaya başlamışlardır. Bu kararnameye dönemin Bayındırlık Bakanı Ömer Lütfü Bey imza atmıştır.

İtalyan İdaresinin Türk mallarını iadesi için Mustafa Kemal Atatürk de bu konun Lahey adalet divanına götürülmesi için bir kararnameye imza atmıştır. Bu belge ektedir²⁸⁰.

Daha sonraları İkinci Dünya Savaşı'nın verdiği sıkıntılar nedeniyle Oniki Ada'da yaşayan Türklerin bazıları Türkiye'ye göç etmişlerdir. Türkiye'ye göç etmek

²⁷⁸ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, **A.g.e**,s.55

²⁷⁹ Dilek, **A.g.e**, İzmir, 2017, s.55.

²⁸⁰ Bkz, Belge 10

durumunda kalan Rodos ve İstanköy'lü Türkler geldikleri yerlerde bazı mal ve mülklerini de bırakmak zorunda kalmışlardır. Yunanistan idaresi zamanında adalarda mülkleri kalan Türklerin bazıları, müruruzaman denilen bir bahane ile mallarından olmuşlar, bazıları da değerinin çok altında satmak durumunda kalmışlardır. Türk Hükümeti bu konu hakkında girişimde bulunmuştur. Yunan İdaresi öncesi malları müsadere edilmiş ya da değerinin altında alınmış olan Türkler için Dış İşleri Bakanlığı bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğ Cumhuriyet Gazetesinde haber olarak yayınlanmıştır;

21.03.1950 Cumhuriyet Gazetesi, Sayfa.1

12 Adada Emlaki Olan Türkler

Dış İşleri Bakanlığı'nın neşrettiği tebliğ

Dış işleri Bakanlığında tebliğ edilmiştir:

İtalya hükümeti tarafından Oniki Ada'da bu adaların sulh ve muahedesi gereğince Yunanistan'a intikalinden evvel müsadere edilmiş olup bedelleri sahiplerince hiç alınmamış veya kısmen alınmış bulunan emlak için yeniden takdir edilecek kıymetin, tespit olunacak tazminatla birlikte tediyesinin temini imkânı hâsıl olmuş bulunmaktadır.

Keyfiyetle alakalı vatandaşlarımızdan, evvela Rodos'ta bulunanların işleriyle Rodos Başkonsolosluğumuz meşgul olmaktadır.

Halen Türkiye'de bulunan ve vaktiyle İtalya Hükümeti tarafından Oniki Ada'daki gayrimenkulleri müsadere edilmiş olup bedellerini hiç almamış veya ancak kısmen almış bulunan Oniki Adalı vatandaşlarımızın en kısa zamanda dilekçe ile Dış İşleri Bakanlığına aşağıdaki hususlarda en etraflı şekilde bilgi vermeleri rica olunur.

- 1) Adı, soyadı, medeni hali ve sarih adresi,*
- 2) Türk tabiiyetini ne zaman ve ne şekilde iktisap ettiği,*
- 3) Müsadere edilmiş gayrimenkullerinin cinsi, ölçüsü ve mevkilerini.*
- 4) Müsadere tarihini ve mümkünse müsadereye aid emirnamenin tarih ve numarası (veya örneği)*
- 5) Müsadere için vaktiyle takdir edilen kıymet,*
- 6) Paranın hiç mi alınmadığı yoksa kısmen mi alındığı, Kısmen almamışsa hangi tarihte, hangi bankaya yatırılmış olduğu,*

7) *Bu hususta Bakanlığımız nezdinde bir müracaatları olmuş ise bu müracaatın tarihi ve Bakanlığımızdan almış oldukları son yazının tarih ve sayısı*²⁸¹.

Lozan Antlaşmasında azınlık statüsü kazanamayan adalı Türkler, uluslar arası azınlık haklarından faydalanamamışlardır. Ayrıca, Lozan Anlaşmasındaki mübadele maddesinin kapsamına da giremeyen adalı Türkler zor durumda kalmışlardır. Mübadil kapsamına alınmadıkları için Türkiye’de kendilerine Türk Hükümeti tarafından mal ve mülk verilememiştir. Görüştüğümüz bazı adalı Türkler İzmir’e geldiklerinde kendilerine Hatay semtinde bir yer verileceğini ama kendilerinin orayı beğenmediklerini beyan etmiştir. Fakat genel olarak gelenlere, mübadiller gibi, Türk hükümeti tarafından resmi ve sistemli olarak bir mal verilmediği belirtilmiştir. Bunu konu alan milliyet gazetesinde bir makale şöyledir:

Milliyet, 12.10.1951, sayfa 2

Rodos’un feryadı

İsmail Hamdi Danişment makalesi

Yazar İzmir’de yaşayan yaşı yetmiş olan Muzaffer Sayhan isimli bir Rodosludan mektup almış. Bu mektupta yazılanları gazetede köşesinde yayınlamış.

Bu kişi bu mektupta biraz sitemli bir şekilde kendilerine üvey evlat gibi davranıldığını ve mübadillere tanınan haklardan faydalanamadıklarını dile getirmiş. Aynı sitemleri tezimiz kapsamında sözlü mülakat yaptığımız birçok Rodos ve İstanköy’lü Türk de dile getirmiştir. Birçoğu, Türk hükümetlerinin kendilerine vatandaşlık vermediklerini, dönmeleri için her şeyin yapıldığını bildirmişlerdir. Türkiye’de de çok zorluk çektiklerini ve diğer mübadillere verilen mal, mülklerin ve iş imkânlarının kendilerine verilmediğinden yakınmışlardır.²⁸²;

Adalarda İtalyan idaresi olduğu dönemlerde adalarda bir işsizlik ve geçim sıkıntısı başlamıştır. Rodos Başkonsolosluğu da bu durumu bir raporla Ankara’ya bildirmiştir. Bu yıllarda Türkiye, ileriki yıllarda uygulayacağı politikanın aksine, adalı Türklerle yakından ilgilenmektedir. O dönemde adalardaki Türklere para yardımı da yapmıştır²⁸³.

²⁸¹ Cumhuriyet, 21.03.1950, Ek 29

²⁸² Milliyet, 12.10.1951, sayfa 2 Ek 30

²⁸³ Dilek A.g.e., s.45.

İkinci Dünya Savaşı sırasında adalarda yaşanan açlık nedeniyle birçok insan zor durumda kalmıştır. Türk Hükümeti de o süreçte adalara yardım göndermiştir. Bu yardımı konu alan Cumhuriyet Gazetesi'nin haberi şöyledir:

Cumhuriyet,08.10.1946, Sayfa: 3

Rodos Türklerine yardım edilecek

Rodos'ta büyük sıkıntı içinde bulunan ırkdaşlarımıza gıda yardımı yapılması hükümetimizce kararlaştırılmıştır. İlk parti olarak 10 bin liralık gıda maddesi gönderilecektir²⁸⁴.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında tarafsız kalan Türkiye siyasi arenada denge politikası gütmüş ve fiilen savaşa girmemiştir. Bunun sonucu olarak da Ege Adalarına herhangi bir harekette bulunmamıştır. Adalardaki Türkler savaş sırasında açlıktan kurtulsun ve can güvenlikleri sağlansın diye Türkiye'ye kabul edilmişlerdir. Kamplarda her türlü ihtiyaçları Türk Hükümeti tarafından karşılanmıştır. Fakat savaş bitiminde bu göçmenler geri dönmeleri için Türk Hükümeti tarafından telkin edilmiştir. Türkiye her ne kadar savaş sırasında tarafsız kaldığı için adalarda bir hak iddia etmese de, adalardaki Türk varlığının erimesini de istememiştir. Türkiye'nin uyguladığı politika adalardaki Türklerin oralardaki varlıklarını devam ettirmesi, Adalarda Türk nüfusunun azalmaması yönündedir. Bu nedenle adalardan Türkiye'ye göç etmemeleri konusunda bildirimler yapılmıştır²⁸⁵.

Savaş yılları sırasında Türkiye'ye gelen mülteciler önceleri Muğla ili sınırları içinde barındırılmışlardır. Gelenlerin birçoğu adalara geri dönmüştür ama bazıları da dönmek istememişlerdir. Dönmeyenlerin süreç içinde Türk ekonomisine yük getireceği düşünüldüğünden bu göçmenler Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanlığı, 2 Mayıs 1945 tarihinde Başbakanlığa yazdığı 102738 numaralı yazıyla sanatkâr olan mültecilerin İzmir ve Nazilli gibi yerlerde çalışmaları için nakledilmelerini istemiştir²⁸⁶.

Geri dönenlerin de birçoğu tarihsel süreç içinde, adalarda huzurlu bir yaşam ortamı bulamadıkları için tekrardan Türkiye'ye göç etme durumunda kalmışlardır.

Her şeye rağmen Türkiye'ye göç eden Türkler, Yunan Vatandaşlığından atıldıktan sonra *haymatlos* (vatansız) olarak uzun yıllar Türkiye'de ikamet teskeresi

²⁸⁴ Cumhuriyet, 08.10.1946, Ek- 31

²⁸⁵ Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, **A.g.e.**, s.115-116.

²⁸⁶ Dilek, **A.g.e.**, s.75.

denilen bir belgeyle yaşamak durumunda kalmışlardır. Türk vatandaşlığına 1982'ye kadar geçememişlerdir. Bu nedenle özellikle de resmi işlerde bir sürü zorlukla karşılaşmışlardır.

1950'ler ve sonrasında Türkiye'ye burslu olarak okumaya gelen adalı Türk çocukları, eğitim süreleri bitince adalara geri döneceklerine dair bir sözleşme imzalayarak Türkiye'ye gelmişlerdir. Bu nedenle eğitim süreleri bitince adalara geri gönderilmişlerdir. Yani Türk Hükümeti bu gençleri Türk Vatandaşlığına almamıştır. Adalara gelen bu gençlere adalarda, Yunanistan tarafından, diploma denkliği verilmediği için orada da mezun oldukları işlerini yapamamışlardır. Çoğu orada bir boşluk duygusuna kapılıp tekrardan Türkiye'ye göç etmişlerdir. O yıllarda bu durumu yaşamış 1946 İstanköy doğumlu bir konuşmacı şunları anlatmıştır:

“1959'da okumak için Türkiye'ye geldim. Parasız yatılı olarak üniversite sonuna kadar burada okudum. 1975'de Yunan Vatandaşlığından atıldım. 1984'e kadar Türk vatandaşlığına da alınamadım. 1975-84 yılları arasında haymatlos olarak yaşadım. Ziraat mühendisi olduğum halde çalışma iznim olmadığı için Türkiye'de kaçak olarak çalıştım. Arkadaşlarımın aldığı maaşların yarısına çalıştım”²⁸⁷.

Türkiye'de vatandaşlık alamayan adalı göçmenler haymatlos oldukları zaman ikamet teskeresi denilen ve Türk makamlarının verdiği bir belgeyle burada oturabilmişlerdir. Beş yıl sürelerle bu tezkere yenileniyordu. Resmi işlerde bu belge kullanılmaktaydı.

O yıllarda Türk vatandaşı bir erkek ile adalı bir bayan evlenince bayan otomatik olarak Türk vatandaşı olabilirken, adalı erkekler bir Türk bayanla evlenince Türk vatandaşı olamıyorlardı. Bu karışık durumu bir Rodoslu şöyle anlatmıştır:

“1974'de Türkiye'ye geldim. Burada Türk vatandaşı bir bayanla evlendim. Çocuklarımız benim soyadımı alamadı. Hanımımın üzerine kayıtladılar. 1986'da Türk vatandaşlığına kabul edildikten sonra çocuklarıma soyadımı verebildim”²⁸⁸.

Aynı kişi burada daha birçok sorunla karşılaştıklarını anlattı ve şöyle devam etti: *“Adada Türksünüz diyorlardı ondan eziyet çektik, burada Yunanistanlısınız dediler, burada da eziyet çektik”.*

Aynı kişi çok ilginç ve akıl almaz bir olay daha anlattı:

²⁸⁷ Ali Hüsemoğlu ile yapılan sözlü görüşme. (09.12.2018, saat:14.00)

²⁸⁸ Ahmet Kulak ile yapılan görüşme. (19.03.2019, saat:15.15)

“1975’de Türk Vatandaşlığı olabilmek için uğraşıyordum. Güzelyalı karakoluna gittim. Bana Türk olduğumu ispatlaman lazım dediler. Bunu ispatlamak için de İzmir Diyanet Başkanlığına gönderdiler. Oradan belge getir dediler”.

Türk Hükümeti adalardaki Türk nüfusu azalmasın diye uyguladığı bazen de bu saçma uygulamalarla kendi soydaşlarına fiili olmasa da psikolojik, sosyal ve ekonomik zorluklar yaşatmıştır.

Adalardan gelen bu göçmenler Yunan Vatandaşlığından silindiklerinden 2000’li yıllara kadar, Yunan Hükümeti Rodos ve İstanköy doğumlulara vize vermediği için, adalara gidememişler. Birçoğunun ada kalan akrabaları ve malları var. Yunan Hükümeti bazılarının mallarına mürur-ü zaman diyerek el koymuş durumdadır.

3.2.2. Göçmenlerin Resmi İşlerde karşılaştıkları Zorluklar (Mal Mülk Edinme ve Ekonomik Sorunlar)

Adalardan özellikle 1960 ve 1970’lerde gelen göçmenler, burada Türk vatandaşlığına alınıncaya kadar mal mülk edinemediler. Burada bir emlak aldıkları zaman daha önceden Türkiye’de yaşayan, Türk vatandaş olmuş akrabalarının üzerine mal almışlar. Bu durum maalesef bazı olumsuzluklara neden olmuş, bazı göçmenlerin akrabaları bu göçmenler Türk vatandaşlığını aldıktan sonra mallarını onlara iade etmedikleri için mağduriyetler de yaşanmış.

Adalardan gelen göçmenler burada tutunabilmek adına maalesef gayrimişru yollara da başvurmuşlar. İsmi vermek istemeyen Rodos doğumlu bir konuşmacı şunları ifade etti:

“Rodos’tan gelenlerin bazıları sahte belgeyle kendilerini Fethiye nüfus kütüğüne kayıt ettirdi ve öyle mal edindi. Bu durum Turgut Özal döneminde düzeltildi. Bu kişilerin gerçek nüfusları üzerine malları kayıt ettirildi”²⁸⁹.

Bir diğer sorun ise adalardan Türkiye’ye nakit para aktarımının yapılamamasıdır. Yunanistan ülkesinden para çıkışına izin vermediği ve para çıkışında çok fazla miktarda kesinti yaptığı için, ayrıca 1950 ve 60’lı yıllarda bankacılık faaliyetleri günümüzdeki kadar gelişmediği için adalılar yine gayrimişru yollara başvurmak durumunda kalmışlardır. O yıllarda Türkiye’ye okumaya gelen çocuklara doğal olarak ailelerinden para transferi yapılması gerekmektedir. Kanunen yapamadıkları için bu işleri kanunsuz yollardan halleden ve bunu meslek edinmiş

²⁸⁹ İsmi vermek istemeyen bir Rodoslu.

Rum kişiler bulunup, bu transfer hallediliyormuş. Bunu yaşayan bir Rodoslu şöyle anlatmaktadır:

*“Adada bu işi yapan kişileri herkes bilirdi. Babam Rodos’tan parayı bu kişiye verir, O da İstanbul’da bir başka Rum’a verir, O Rum kişi de bizi bulup parayı verirdi. Mecburen bu kişilere güvenmek zorundaydık”*²⁹⁰.

3.2.3. Yaşanan Psikolojik Durumlar

Göç hareketleri insanları ve toplumları demografik, sosyo-kültürel ve aynı zamanda psikolojik yönden yakından etkilemektedir. Yer değiştirme sürecinde bireyler karmaşık ve hassas bir dönem geçirmektedir. Kendi dillinin işlevini kaybetmesi ve yabancılaşma, yalnızlık, boşluk, özlem, aşağılık (kendi değer yargılarının aşağılanması), suçluluk, kırgınlık ve önyargı gibi duyguları bir karmaşa halinde yaşanabilir. Göç edilen yerdeki yerleşik insanlarla sağlıklı bir ilişki kurabilme ve gelinilen ülkedeki yönetimin uyguladığı göç politikası kişinin yaşayabileceği kriz ihtimalini etkileyen etkenlerdir. Göç etmeye zorlanmış kişiler ya da kendi iradesiyle göç etmiş kişilerin birçok travmatik yaşantı ve ruhsal sorun yaşadıkları görülmektedir. Göçmenlik; ailenin parçalanmasına, sosyal ağ bağlantılarının azalmasına ve psiko-sosyal strese yol açmaktadır. İlk geldikleri dönem itibarıyla sosyo-ekonomik bağlamda dezavantajlı konumda hayatlarına başlayan, çoğu zaman oldukça zor şartlarda çalışmak ve yaşamak zorunda olan göçmenler zor süreçler geçireceklerdir.

Savaş, politik veya bölgesel işkence ya da baskı, ekonomik problem, açlık ve diğer felaketler nedeniyle zorunlu göçe mecbur kalan toplumlar; şiddet, stres, besin azlığı, sağlık hizmetlerinden yararlanmama gibi olumsuz deneyimler yaşayabilmektedirler.

Diğer bir açıdan bireyin kültürel, politik, sosyal, ekonomik, eğitimsel geçmişi ve deneyimleri göç ettiği ülkelere uyum sağlamalarını güçleştirmekte ya da tam tersine kolaylaştırmaktadır. Öyle ki bir göçmenin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, kültürel geçmişi ya da göç etme nedeni ne olursa olsun göçmenlik duygusundan dolayı iç dünyasında değişiklikler meydana gelmektedir²⁹¹.

²⁹⁰ Şanser Karakaya ile yapılan görüşme. (25.12.2018, saat: 15.30)

²⁹¹ Buket Akıncı, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi/The Journal of Migration Studies**, Cilt: 1 • Sayı: 2 • Temmuz-Aralık 2015 • ss. 58-83

Göçün neden olduğu olumsuz durumlar arasında; bireylerin doğduğu ve büyüdüğü kültürden kopması, yakın akrabalarının ve arkadaşlarının kaybolması, göç sırasında yaşanan maddi ve manevi kayıplar, ekonomik sıkıntılar kaynaklanan olumsuz çevresel ve fiziksel koşullar, gelinilen gruba aidiyet duygusunun olmaması, dışlanma, etiketlenme, dil sorunları, etnik kökenli çatışmalar ve kültürel şok yer almaktadır. Göçmenler, geride bıraktıkları kültürlerdeki insanları, inanışları, alışkanlıkları genellikle tanımaktadır ve sosyal destek mekanizmaları daha iyidir. Göçlerle farklı şehir ya da ülkelere gelen aileler geldikleri kültürdeki bu kavramlara yabancıdır ve yakın ilişkiler kurmakta güçlük çekerek, yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusu yaşayabilmektedirler.

Göç edilen toplumdaki kültüre ait olamama nedeniyle göçmenler kendi kültürel özelliklerine aşırı biçimde tutunma ve buna bağlı olarak kendi kültürel grubu içine kapanma ve dışı açılmama durumu sergileyebilirler. Göçle gelenlerin yaşadıkları bu sorunlardan dolayı ruhsal bozukluk yaşama riskleri artmakta ve genellikle depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, yalnızlık, umutsuzluk ve çaresizlik duyguları ortaya çıkmaktadır²⁹².

Adalardan çeşitli nedenlerle gelen bu Türkler de kendi anavatanlarına gelmiş olsalar da sonuçta doğup büyüdüğü ve alıştıkları toprakları, akrabalarını ve ailelerini bırakıp gelmişlerdir. Bunun insan psikolojisinde bir boşluk duygusu yaratmaması mümkün değildir.

Özellikle çocuk yaşta okumak için tek başlarına Türkiye'ye gelen çocuklar burada yatılı olarak okumuşlar, sadece yaz tatillerinde ailelerini görebilmişlerdir. Bu durumu anlatan Nuray Hanım şunları ifade etmiştir:

*“Lisede hafta sonları herkes giderdi ben yalnız kalırdım. Çok ağlardım. Sonraları eski bir vali olan Ethem Yetiner’in bir akrabası Rodosluymuş, benim velim oldu. Bayramlarda onların evine giderdim”*²⁹³.

Gelenlerin bazıları adalardaki yaşam şekillerini burada bulamamışlar. Özellikle adalı erkekler adalarda 1960’larda başlayan turizm sonucu oluşan renkli hayatlarını Türkiye’de sürdürememişler.

Buraya gelenler Türkiye’ de iş bulana kadar bir akrabasının yanına sığınmışlar, kendi evlerinden uzakta olmanın verdiği bir yabancılık duygusunu yaşamışlardır.

²⁹² Yunus Kaya- Duygu Hiçdurmaz, “Göç Olgusunun Ergen Ruh Sağlığına Etkisi”, **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi** 15 (2): 2018; 136-141.

²⁹³ Nuray Karayusuf ile yapılan görüşme. (19.03.2019,saat:14.20)

Rodos ve İstanköy'den Türkiye'ye göç eden konuşmacılarımızdan edindiğimiz bilgilere göre; insanın doğasında bir coğrafyaya bir millete ve bir kültüre ait olma ihtiyacı vardır. İnsanlar yaşadıkları coğrafya ve kültürle birlikte bir aidiyet duygusu geliştirir. Adalardan göç edenlerin tarihi süreç içinde aidiyet duyguları zedelenmiştir. Doğup büyüdükları coğrafyadan ayrılmak zorunda bırakılmışlar, kendi etnik gruplarının yaşadıkları ülkeye geldiklerinde de hemen kabul görmemişlerdir.

Yunan vatandaşlığından atıldıktan sonra haymatlos olarak yaşamışlardır. Vatansız demek olan bu kelime insan psikolojisi üzerinde olumsuzluklar yaratmıştır. Bir yere ait olamama duygusunun insanları boşluk duygusuna itmesi kaçınılmazdır.

Yaptığımız sözlü görüşmelerimizde, kendileri de Türk oldukları için, geldiklerinden asla pişman olamadıklarını belirten konuşmacılarımız “*iyi ki gelmişiz her şeye rağmen burası anavatanımız*” demişlerdir.

3.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Adalı Göçmenlere Bakış Açısı

İkinci Dünya Savaşı bitimine doğru, özellikle Almanya'nın adaların bazılarının Türkiye'ye verilebileceği konusunu gündeme getirmesine rağmen, savaşta tarafsız davranarak bir denge politikası yürüten Türkiye adalarda hak iddia etmemiştir. 1947'de yapılan Paris Görüşmelerine bir gözlemci dahi göndermemiştir.

Her defasında “*ne bir karış toprak veririz ne bir karış toprak alırız*” ifadesini yineleyen İsmet İnönü, bu konuda çok eleştirilse de, o dönem ki koşullar adaların alımına uygun değildir. Şunu kabul etmeliyiz ki zaten büyük savaşlardan yeni çıkmış ve yeni kurulup toparlanmaya çalışan bir devletin yeni bir savaşı göze alması da pek mantıklı olmayacaktır. Buna rağmen Türkiye adalarda tamamen Türk varlığının silinmesini de istememiş, o nedenle adalardan Türkiye'ye yapılacak göçleri desteklememiştir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri her zaman adalarda Türk varlığının devam etmesi taraftarıdır. Bu nedenle de adalarda yaşayan Türk kökenli kişilerin Türkiye'ye kalıcı olarak yerleşmelerini istememiştir. Bunu düşünceyi kanıtlar nitelikteki 1934 tarihinde Dâhiliye Vekâletimizin Başbakanlığımıza yazdığı arşiv belgesi ektedir²⁹⁴.

Adalarda Türk varlığının silinmemesi adına gelen Türkleri hemen Türk Vatandaşlığına geçirmemiştir. Fakat bu politika amacına ulaşmamıştır. Çünkü

---

²⁹⁴ Bkz, Belge 11

Yunanistan'da Türklerle karşı yürütülen yıldırma politikaları başarılı olmuş ve Türkler areyi Türkiye'de kalmakta bulmuşlardır.

Türk makamları adalardan gelenleri Yunanistan vatandaşlıktan sildikten sonra bile yıllarca Türk Vatandaşlığına almamıştır. Bu da göçmenlerin bir sürü maddi manevi sorunlar yaşamasına neden olmuştur.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin 1522 yılında Rodos'u fethiyle başlayan Türk egemenliği 1912 yılına kadar sürmüştür. 1912 yılında Uşi Antlaşmasıyla İtalyanlar Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etmişlerdir. Adalardaki bu İtalyan hâkimiyeti 1943 yılına kadar devam etmiş, adaların idaresi 1943 – 45 yılları arasında Almanların eline geçmiş, 1945' de de İngiliz askeri idaresine geçmiştir, İngilizler Müttefikler adına adaları 1947 yılına kadar yönetmişlerdir. 10 Şubat 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesine göre Oniki Ada'nın idaresi Yunanistan'a bırakılmıştır.

İtalyan faşist döneminde adalardaki etnik gruplara karşı kimliklerini unutturma faaliyetleri başlamıştır. Türk okullarında İtalyanca öğrenimi zorunlu hale getirilmiştir. Türk okullarında sadece Türkçe din derslerine izin verilmiştir. İtalyanlar sadece Türklere değil adalarda yaşayan Rum halkına da İtalyancayı zorunlu kılmıştır.

İtalyan İdaresi zamanında bazı Türkler işsiz bırakılmış ve emlaklerini satmak zorunda kalmışlardır. Sözlü tarih projemiz çerçevesinde görüştüğümüz Rodos ve İstanköy'lü Türklerin çoğu İtalyanların daha medeni insanlar olduğunu söyleseler de, adalardaki huzursuzluklar İtalyan İdaresinin devam ettiği özellikle 1930'lu yıllarda başlamıştır.

1947'de adaların hâkimiyetinin Yunanistan'a bırakılmasından sonra adalarda daha hızlı ve keskin bir kimlik unutturma faaliyeti başlatılmıştır. Adalarda sadece ilköğretim düzeyindeki Türk okullarında Türkçe eğitime izin verilmiştir. Tarih coğrafya dersleri de Yunanca olarak okutulmuştur. 1972'de Rodos'ta kalan son Türk Okulu da tamamen kapatılmıştır. Türk çocukları anadillerinde eğitim alamamaktadır. Bugün Türkçeyi unutmaya başlamışlardır. Bu arada Rumlarla Türk gençleri evlenmeye de başlamışlardır. Yani iki ırk karışmaya başlamıştır.

Yunanistan 1950'li yıllardan itibaren sistemli bir kimlik silme faaliyeti yürütmüştür. Önce Türk okullarını kapatmıştır, ayrıca Türk çocukları din dersi eğitimi de alamamaktadır. Yunan okullarında okuyan Türkler din dersinden muaftırlar. Ayrıca İslam dinin anlatıldığı bir din dersi görmemektedirler. Tezimizde de aktardığımız gibi, adalı Türkleri Türkiye'ye göçe iten nedenlerden biri de Türk okullarının kapatılmış olmasıdır.

Adalardan Türkiye'ye göç eden soydaşlarımız Türkiye'de de çok fazla sıkıntı yaşamışlar. Türk Hükümetleri adalarda Türk nüfusunun azalmaması adına gelenlerin adalara geri dönmeleri ya da yeni göçlerin gelmesini engellemek için caydırıcı politikalar geliştirmiştir. Gelenleri uzun yıllar Türk Vatandaşlığına kabul etmemiştir. Bu da tüm resmi işlerde bu soydaşlarımızın sorun yaşamasına neden olmuştur. Adalarda Türk oldukları için sıkıntı çeken bu kişiler, Türkiye' de de Yunanistan Vatandaşı oldukları için sıkıntı yaşamak durumunda kalmışlardır.

Göç olgusu kendisi başlı başına bir tarvmadır. İnsanların psikolojilerini alt üst eden bu olgu kendisi başlı başına bir problemken, bir de Türk hükümetlerinin bu politikaları doğrultusunda sorunlar yaşanmıştır. Geldikleri yerlere uyum süreci yaşarken psikolojik olarak yıpranan bu kişiler, ekonomik ve sosyal sorunlarla da karşılaşmışlardır. Haymatlos olup vatansızlık psikoloji içinde bir boşluk duygusuna kapılan bu kişiler, uzun yıllar sosyal olarak da güvence altına alınamamışlardır. Sağlık ve sosyal güvence hakları ile siyasal hakları olmadan uzun yıllar Türkiye'de yaşamışlardır. Her şeye rağmen milliyetçi duyguları dipdiri kalmış olan bu kişilerin Türkiye'ye son derece bağlı ve vatansever olduklarını gözlemlemekteyiz.

Yunan Hükümetlerinin süreç içinde uyguladıkları sistemli yıldırma ve bıkıtırma politikaları sonucu birçok Türk Rodos ve İstanköy'den Türkiye'ye göç etmiştir. Adalarda yaşayan kişiler Türk kimliklerini kaybetmemek için Türkiye'ye göç etmişlerdir.

Tezimizi hazırlarken görüştüğümüz birçok Rodos ve İstanköy'lü Türk eski yıllarda adalarda yaşadıkları çifte standardı ifade etmişlerdir. Adalarda Türkler üvey evlat muamelesi görmüşler, her türlü işleri zora koşularak yaşam alanları daraltılmak istenmiştir. Adalardaki Türk varlığını silmeye yönelik yapılan bu yıldırma politikaları başarılı olmuştur. Yaptığımız sözlü tarih projesi içinde görüştüğümüz kişilerin bazıları, hala adalara gidip geldikleri için, Yunanistan temsi makamlarının onlara zorluk çıkaracağını düşündüklerinden, tezimizde isimlerinin yer almamasını istemişlerdir. Yunan hükümetlerinin uyguladığı baskı ve nefret ortamı insanlarda bir korku ve sinme psikolojisi geliştirmiştir.

Birçok konuşmacımızın adalarda hala yaşamakta olan akrabaları ya da malları vardır. Rodos ve İstanköy ile iletişimi devam eden bazı konuşmacılarımızın aktardıklarından anlaşıldığı üzere; Yunanistan'ın uyguladığı politikalar sonucu Türkler sinmiş ve kendi kabuklarına çekilmiş yaşamaktadırlar.

Tezimizi hazırlarken kullandığımız sözlü tarih metodu çerçevesinde görüştüğümüz Rodos ve İstanköy'lü Türklerin çoğu Türkiye'ye göç etmelerinin üzerinden çok fazla yıl geçmiş olmasına rağmen, hala Yunanistan Hükümetinden çekinmektedirler. Bu nedenle bazı konuşmacılarımız tezimiz içinde isimlerinin geçmemesi konusunda bizden özellikle istekte bulunmuşlardır. Çünkü bu konuşmacılarımızın çoğunun adalarla ilişkileri devam etmektedir. Çoğu hala adalara gidip gelmektedirler ve Yunanistan'a giriş çıkışlarda kendilerine Yunan Makamlarınca bir sıkıntı çıkartılmasından korkmaktadırlar. Konuşmacılarımızın bazıları Rodos ve İstanköy'deki akrabaları için de endişelenmektedirler.

Tezimizi hazırlarken yaptığımız araştırmalardan edindiğimiz bilgilere göre; bugün Rodos ve İstanköy'de sorunlar hala devam etmektedir. Yunanistan Hükümeti hala Rodos ve İstanköy'deki Türkleri etnik kimlikleriyle kabul etmemektedir. Azınlık statüsü vermediği Türkleri "Müslüman Yunanlı" olarak tanımlamaktadır. Etnik varlıklarını tanımazdan geldiği Türkleri dinsel olarak tanımlama yoluna giden Yunanistan, çok gariptir ki; Türk çocuklarına kendi dinlerini öğrenmeleri için okullarına din dersi müfredatı koymamaktadır.

Yine araştırmalarımızdan edindiğimiz bilgilere göre; 1967'den itibaren vakıf mallarını denetlemek amacıyla Yunan hükümeti tarafından delege atanmaktadır. Vakıf mallarının satılması ya da devri hukuki olarak yasak olmasına rağmen, Yunan Hükümetinin atadığı idareciler tarafından bazı vakıf malları bağışlanmış ya da değerinin çok altında satılmıştır.

Yunanistan'da yüksek öğrenim görmüş Türklere Yunan Ordusunda yedek subay olma hakkı verilmemekte, belediyeler dışında kamu görevlisi de olamamaktadırlar.

Tezimizi hazırlarken röportaj yaptığımız Rodos ve İstanköy' lü konuşmacılardan edindiğimiz diğer bilgilere göre de; Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen ve 1 yıl içinde dönmeyenler Yunan Vatandaşlığından silinmişler ve birçoğunun mallarına da el konulmuştur. Yunanistan'ın Türlerin adalardaki nitelik ve niceliğini azaltma politikaları maalesef başarılı olmuştur. Adalarda çok az sayıda kalan Türkler etkin bir azınlık özellikleri gösterememektedirler. Azınlık statüsü kazanamamışlardır.

Her şeye rağmen bu durumun düzeltilmesi için Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve Yunanistan ile Türkiye çaba sarf etmelidirler. Yunan Hükümeti ile Türkiye arasında dostluk bağları geliştirilerek, bu sorunlar insan hakları çerçevesinde, çözüme kavuşturulmalıdır. Bunun için iki ülkede adım atmak

durumundadır. Bu doğrultuda iki Őlkenin de kamuoyunda var olan yanlış ve tutarsız bilgiler silinmelidir. İki Őlke arasındaki bağları gũçlendirmek için iki hũkũmet yetkilileri ve sivil toplum Őrgũtleri gereken hassasiyeti gŕsterip, işbirliği içinde birçok adım atmaladırlar.

KAYNAKLAR

a. ARŞİV BELGELERİ

- B.C.A,Fon: 30-10-0-0,Kutu: 238, Gömlek No:605 Sıra No:12
B.C.A, Fon: 30-10-0-0, Kutu: 237, .gömlek No:604, Sıra No:20
B.C.A, FON: 30-10-0-0,Kutu:116, Gömlek No: 811, Sıra No:12
B.C.A, Fon:30-10-0-0, Kutu:55, Gömlek No 367, Sıra No:23
B.C.A, FON: 30-10-0-0, Kutu: 124,Gömlek No: 882,Sıra No:16
B.C.A., Fon:30-10-0-0, Kutu:124, Gömlek No:882,Sıra No:12
B.C.A,Fon: 30-10-0-0, Kutu No:239,Gömlek No:613, Sıra No:25
B.C.A, Fon:30-10-0-0, Kutu No:256,Gömlek No:725, Sıra No:22
B.C.A,Fon: 30-10-0-0, Kutu No:237, Gömlek No:604,Sıra No:23
B.C.A, Fon: 30-18-1-2, Kutu No: 25, Gömlek No:5, Sıra No:10
B.C.A, Fon No:30-10-0-0, Kutu No:237, Gömlek No:602, Sıra No:2

b. GAZETELER

Cumhuriyet
Milliyet

c.KİTAPLAR

ABADAN-UNAT, Nermin

Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi
Üniversitesi Yay., 2002, İstanbul

AKYILMAZ, Gül **Siyasi Tarih**, Ankara Seçkin Yayınevi 2015

BALDUCCI, Hermes **Rodos'ta Türk Mimarisi**, (Türkçeye çeviren. Celaleddin
Rodoslu), Ankara, 1987, Türk Tarih Kurumu seri IV-3

BASTIYALI, Mehmet **Rodos ve Oniki Adalar Tarihi**, İzmir Arkadaş Matbaacılık,
1999

- DİLEK, Bahadır Selim **Ege'nin Unutulan Türkleri**, Rodos ve İstanköy Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir,2017
- HAYTA, Necdet **1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu**, Ankara 2015. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- KAYMAKÇI, Mustafa- ÖZGÜN Cihan
Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri, Eğitim Yayınevi, Konya, 2019
- KAYMAKÇI, Mustafa- ÖZGÜN Cihan
Rodos ve İstanköy Türklüğü, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir, 2016
- KAYMAKÇI, Mustafa- ÖZGÜN Cihan
Ege Denizinde Yükselen Sessiz Çığlık: Rodos ve İstanköy Türkleri'nin Yakın Tarihi, Rodos ve İstanköy Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir, 2015
- KURUMAHMUT, Ali - Sertaç Hami BAŞARAN,
Ege'de Gri Bölgeler: Unutulmayan Türk Adaları, Türk Tarih Kurumu Dizi VII, sayı 220, Ankara 2004.
- KURUMAHMUT, Ali (Haz.),
Ege'de Temel Sorun – Egemenliği tartışmalı Adalar, Ankara Türk Tarih Kurumu, 1998.
- MANSEL, Arif Müfid **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları Dizi XIII, sayı 8, Ankara 1984.
- Rodos Fethi Ahmed **Ağa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu**, (Haz.: Bekir Şahin ve Faruk Ağartan), TİKA, Konya 2010.
- TOURNEFORT, Joseph de,
Tournofort Seyahatnamesi, (Ed. S. Yerasimos), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005
- TUĞLACI, Pars **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985.
- ÜÇÖK, Coşkun **Siyasi Tarih Dersleri**, Ankara 1951
- YALÇIN, Cemal **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayınları, Ankara, 2004, s.57
- MACDONALD, Anna Verfasser
Migration and Development Opportunities and Challenges for Policymakers, Geneva, 2006,

d. MAKALELER

- AK, Gökhan “Tarih, Deni ve Egemenlik: Ege’nin Sporadları “Menteşe Adaları’ nın Dünü ve Bugünü”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV-29, 2014, s.283-313.
- AKINCI, Buket – NERGİZ, Ahmet ve GEDİK, Ercan,
“Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi/The Journal of Migration Studies**, Cilt: 1, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2015, ss. 58-83
- DESİO vd. Ardito Desio - Arnaldo Momigliano - Ettore Rossi - Giulio Iacopi - Perikül Ducati - Giuseppe Gerola,
“Rodî”, **Enciclopedia Italiana**, vol. 29, Roma 1936.
- DİLEK, Bahadır Selim “Gazeteci gözüyle; Ege’nin Unutulan Türkleri”, **Rodos ve İstanköy Türklüğü**, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir, 2016
- DOĞAN, Cabir “Fethinden Kaybına Rodos (1522-1912)”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** sayı 30, 2013, s.67-88.
- EKİCİ, Süleyman –TUNCEL, Gökhan
“Göç ve İnsan”, **Birey ve Toplum**, Bahar 2015, cilt 5, sayı 9, s.9-22
- EMECEN, Feridun “Süleyman I”, **TDV İslam Ansiklopedisi** cilt 38, yıl: 2010: s. 62-74
- HACISALİHOĞLU, Mehmet
“Yunanistan: Tarih ve Ülkede İslâmiyet ve Türk-Müslüman Azınlık ve Kültür Varlıkları”, **TDV İslam Ansiklopedisi** cilt: 43, yıl: 2013, sayfa: 586-595.
- HAYTA, Necdet “Ege Adalarının Sorununu Tarihsel Gelişimi”, **Rodos ve İstanköy Türklüğü** (Ed.; M. Kaymakçı – C. Özgün), İzmir, 2014, s.23-54
- İNALCIK, Halil, “Mehmed II”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, cilt 28, 2003, s.395-407.

- KARAKAŞ, Nuri “Lozan Konferansı Görüşmelerinde Ege Adaları”, **Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri**, Ed.: Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı-Doç. Dr. Cihan Özgün, Eğitim Yayınevi, Konya, 2019
- KAYA, Yunus – HİÇDURMAZ, Duygu “Göç Olgusunun Ergen Ruh Sağlığına Etkisi”, **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi** 15 (2): 2018; ss. 136-141
- KESER, Ulvi “Açlık, İşgal, Ölüm ve Yunanistan’da Hayat Kurtaran Gemiler 1939-1945”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, vol. 5, issue 8, 2012, s.813-826
- KİEL, Machiel “Rodos”, **TDV İslam Ansiklopedisi** cilt 35, 2008, s.155-158
- LEE, Everett S. “A Theory of Migration” , **Demography**, Vol.3, No.1, 1966, s.47.
- MACAR, Elçin “Lozan’dan Günümüze Oniki Ada Türklerinin Sorunları”, **İ.Ü. Siyasal bilgiler Fakültesi Dergisi**, no. 34, 2006, s.35-52
- MACAR, Elçin “The Turks of the Dodecanese: From Lausanne to the Present”, Mehmet Hacısalihoğlu - Fuat Aksu (eds.), **Minority Issues in the Balkans and the EU**, May 16th, 2007, İstanbul 2007, s.109-117
- MOMİGLIANO, A. “Rodi, sezione Storia-antichità”, **Enciclopedia Italiana**, cilt 29, Roma 1936, s. 547-563.
- ÖZGÜN, Cihan “Avrupa ve Osmanlıların Akdeniz siyaseti: Ege Adaları ve İşgaller (1912)”, **Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri**, Ed. Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı - Doç. Dr. Cihan Özgün”, Eğitim Yayınevi, Konya, 2019
- ÖZGÜN, Cihan “Oryantalist bir Hayal Kırıklığı” Rodos ve İstanköy’de Türk Egemenliği”, **Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri**, Ed.: Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı-Doç. Dr. Cihan Özgün, Eğitim Yayınevi, Konya
- TURAN, Şerafettin “Rodos ve 12 Ada’nın Türk Hâkimiyeti’nden Çıkışı”, **Atatürk Konferansları II 1964-1968**, Ankara 1970, s.45-87.
- TURAN, Şerafettin “Bayezid II”, TDV İA c. 5, 1992, s.234-238.

YILMAZ, Gülcan “Rodos ve Oniki Ada'daki İtalya ile Yunan Yönetiminin Baskı Politikaları”, ICANAS 38; Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara 2007, s.3361-3379.

e.TEZLER

AYDAŞ, Murat **Yazılı belgelerin Işığında Rhodos- Karia İlişkileri**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2008

BAYRAKLI, Cemile **Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği**, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2007

BİÇİM, Hasan, **Zorunlu Göç, Göçebelik ve Kentte Tutunma Tarzları: Batman Pazaryeri Mahallesi Örneği**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2012

KIOUTSOUK, Chagial **Türkiye ve Yunanistan'da Uygulanan Göç Politikaları (1990 ve sonrası)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013

LANTZA. Evangelia **The Muslims of the Dodecanese Islands: A Non-Officially Recognized Minority**, İstanbul Bilgi Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011

MENGEŞ, Yeter **İkinci Dünya Savaşı Dönemi Türk-İtalyan İlişkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, AİİT Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans, İzmir 2016.

ORAKÇI, Meryem **Selam Gazetesine Göre Rodos Türkleri (1926-1936)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011

ÖRENÇ, Ali Fuat **Yakın Dönem Tarihimize Rodos Adası**, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001.

- SARAÇLI, Murat **Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara-2010
- SARIOĞLU, Tarık **Oniki Adanın Siyasi Tarihi**, Trakya Üniversitesi SBE yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Edirne 2007.
- YILMAZ, Gülcan **Oniki Ada Sorunu**, İstanbul Üniversitesi AİİT Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2003.

f. SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİ

- Ali Hüsemoğlu (09.12.2018, saat:14.00)
- İsmi vermek istemeyen 1940 Rodos doğumlu konuşmacı (09.12.2018, saat 14.40)
- Raşit Tavşancı (09.12.2018, saat 15.30)
- Ahmet Kırevliyası (09.12.2018, saat:16.00)
- Yıldız sabuncu Ertamay (18.12.2018, saat14.40)
- İsmi vermek istemeyen 1945 Rodos doğumlu konuşmacı (18.12.2018, saat15:30)
- Halil Doğan (18.12.2018, saat: 16.10)
- Mehmet Pamuk (25.12.2018,saat: 14.00)
- Şansel Karakaya (25.12.2018, saat: 15.30)
- Mustafa Kaymakçı (29.01.2019, saat: 14.00)
- Ural Kazımlar (31.01.2019,Saat:19.00)
- Derya Kazımlar (31.01.2019,saat:20.00)
- Halim Kazım (31.01.2019,saat:21.00)
- Şermin Şerif İnegöl (06.02.2019,saat: 14.10)
- Zehra Mercimek (06.02.2019,saat: 14.50)
- İsmi vermek itemeyen 1942 Rodos doğumlu konuşmacı (06.02.2019,saat:15.30)
- Emine Perran Yücel (06.02.2019,saat: 16.10)
- Macit Külür (05.03.2019, saat: 14.00)
- Sadi Nasuhoğlu (05.03.2019,saat 15.00)
- İsminin vermek istemeyen 1963 Rodos doğumlu konuşmacı (05.03.2019, saat.16.10)
- Güler Ayhan (11.03.2019,saat: 12.00)
- Makbule Ayhan (11.03.2019,saat:12.30)
- Metin Topaloğlu (11.03.2019, saat: 15.10)
- Dürüye Topaloğlu (11.03.2019, saat: 15.10)

Cengiz Salagoz (11.03.2019, saat:16.10)

Hülya Güner (11.03.2019,saat: 17.20)

Ersin Esen (11.03.2019, saat: 18.00)

Güler Göncü (12.03.2019,saat: 12.20)

Nuray Karayusuf (19.03.2019,saat:14.20)

Ahmet Kulak (19.03.2019,saat:15.15)

Hüseyin Şarap (13.03.2019,saat: 15.00)

Güliz Şarap (13.03.2019,saat:15.00)

Hüseyin Goçeri (13.03.2019,saat.16.20)

ŞEKİLLER

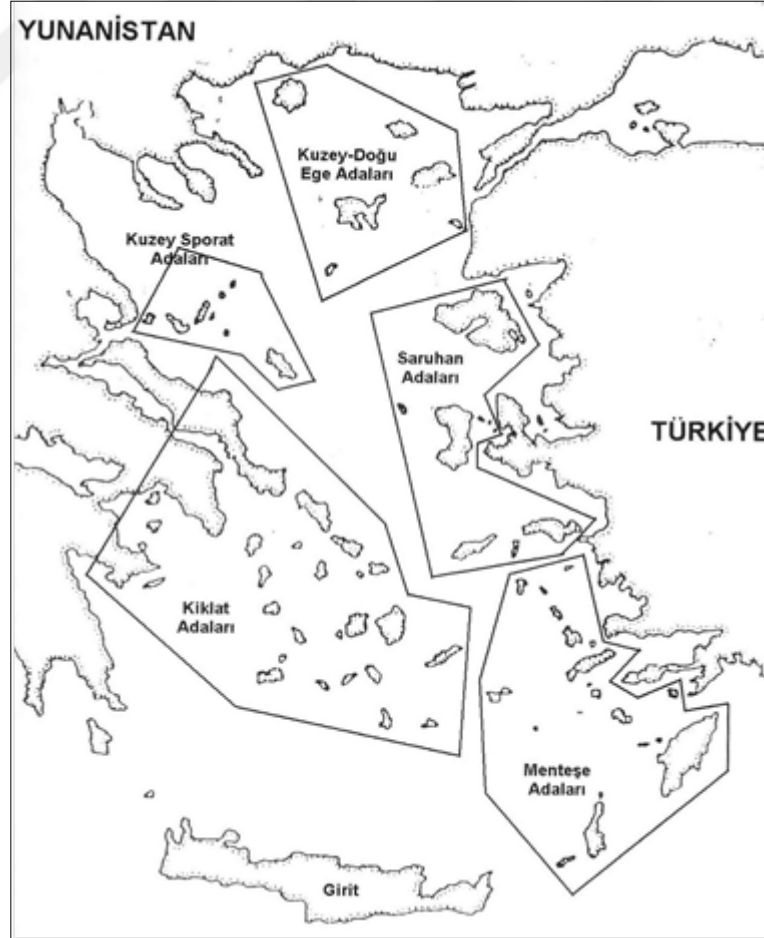
Şekil 1: Rodos adasının fiziki haritası.

Şekil 2: Gümüş Rodos (PODION) şehri sikkeleri. Önde tanrı Helios başı, arkada gül.

Şekil 3: Oniki Adaların bugünkü durumu (Lantza, A.g.t., Map 3).

Şekil 4: Ege Denizi'ndeki ada grupları. (Kurumahmut, Ege'de Temel Sorun, Ek-6).

Şekil 5: Rodos şehri, Eugene N. Flandin'in çizdiği gravür (19.yy. ortası).

Şekil 6: Ortaçağ'da Rodos şehri.

EKLER

T. C.
RADOS KONSOLUĞU
4002/112

28.II.1934

01 010

Rodosta muhaceret h.

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Hariciye Vekâletine

Rodosta, gerek Türk ve gerekse İtalyan tebasası ırkığın
aramız arasında Türkiyeye muhaceret umumî bir cereyan vardır.
Evvvelki emri devletleri vechile bunların yerlerinde
kalmaları için nasihat edilmekte ve İtalyan tebasası olanlara
vize vermek hususunda müşkilât gösterilerek cereyanın önüne
geçilmeye çalışılmaktadır.

Agustosta beri hicret Türk tebasası 150 nüfusu geç
miştir. Bunlar Türk oldukları işlerinden çıkarılan veya kendi
lerine iş verilmeyen kimselerdir.

Bir taraftan işlerin bozuk gitmesi, İsmirden gelen
bazı İtalyanların alçıkımızdaki propagandaları zâaten fena muamele
gören Türklerin yaşayışını tahammül edilmez hale getirmek
tedir. Türk evlerinde müstecir bulunan İtalyanlar hemen umumiyetle
bedeli icar vermemekte ve zabıta tarafından bu hususta teşvik ve yardım
görmektedirler. Bundan başka Türklere bir çok vesilelerle ceza
tarnedilmekte bu da vaziyetlerini bîşühütün fertleştirir.

Tebasamızdan Baylan Mustafa isiminde bir şahıs, kahvesini
İtalyan tebasasından Mehmet isiminde birine devretmek istemiş
ve zabıtaca müvazaaat edilmiştir. Vukubulan teşebbüsün üzerine
kahvesini devretmekte serbest olduğu bildirildiği halde bilahare
alıcı olan Mehmet karabinyer dairesine celbedilerek kahveyi devir
vir aldığı takdirde yeni sene başında kahveyi işletmek için ken
disine iş ruhsatı verilmeyeceği teblig edilmiş ve bittabi devir
keyfiyeti de akım kalmıştır. Bu suretle el altından tapıl
makta olan hareketlerin önüne geçmek imkansızdır. Bunu zabıta
maksadı mahsuula ve yüksek makamlarının hâlumet ve emriyle yapma
tadır. Bu şartta dairesinde muhaceretin önüne geçmek çok güç
olacaktır.

Konsolosluğumuzdan vize almışlar, sahilde bulabil
dikleri kayıklarla Anadoluya kaçmaktadır.

Vaziyet nazardikkata arz olunur efendim.

Konsolos

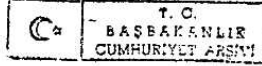
030 10 238 605 12

Belge 1

T. C.
Dahiliye Vekâleti
Hesab Kalemi Müdürlüğü
15
2107

Yazıldığı yer	Muğla	Telgraf Merkezinin No.	502
Tarihi	13/8/934	Tarihi	13/8/934
Numarası	734/12479	Açıldığı	M.A. 14/8/934

Dahiliye Vekâletine

1- Rodos adasında askeri vaziyetlerde bir tebeddülât olmadığı ve yalnız umumî seferberlikte Avusturya'dan alınan ve kıymeti harbiyesi bulunmayan bir torpitonun ada muhafızı olarak bulunmakta olduğu.

2- Rodos'ta Türk ve İtalyan tebaalı Türk'lere karşı tatbik olunan muamelelerden dolayı hemen umumiyetle bunların Türkiyeye hicret istedikleri ve bir kısmının pek ucuz fiyatla mallarını satmakta oldukları Rodos'taki habercimiz Mustafa Efendinin iş'arına atfen Fethiye Kaymaklığından bildirilmiştir.

Dahiliye Vekâletine, Büyük Erkanı Harbiye Riyasetine arz, Dağ Livası Kumandanlığına, İzmir, Aydın; Antalya vilayetlerine yazılmıştır.

Muğla Valisi
Ömer Cevat

Hefz
18.7.35

-1-

030 10 237604 20

T. C.
DÄHİLİYE VEKÄLETİ

Emniyet Umum Müdürlüğü

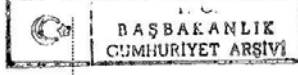
Şube: : 4.

Hususî: .....

Umumî: 41987

20. VIII. 1938

Ön: Rodos ve İstanköy
adalarından gelecek ırkdaş-
larımız H.

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Başvekâlet Yüksek Makamına

I - Rodos ve İstanköy adalarındaki İtalyan tabiiyetinde bulunan Türk ırkdaşlarımızın orada bir taraftan muhitin ve geçim yollarının darlığı diğer taraftan İtalyanların tazyiki karşısında hayat darlığına dayanamıyarak İzmir civarına geldikleri vilâyetten bildirmiş ve ötedenberi bütün adalar seknesinin yaptıkları gibi senenin altı ayında yurtda çalışmak ve kazandıkları para ile diğer altı ayını memleketlerinde geçirmek inkânlarına müsaade verilmesi ilaveten istenilmiştir.

Maişetlerini tedarik için anılan adalardan yurda gelecek ırkdaşlarımızın muvakkaten çalışmaları vekâletimizce de muvafık görülmüş ve keyfiyet anılan vilâyete tebliğ edilmiştir.

Bilgi olarak saygılarımla arz ederim.

2 -Başvekâlete ve Hariciye Vekâletine yazılmıştır.

Dahiliye Vekili

Hifz

22.8.938

030	10			116	841	12
-----	----	--	--	-----	-----	----

T. C.
Gümrük ve İnhisarlar
Vekâleti

Gümrük Muhafaza Genel Komutanlığı

1. Şube 3. Kısım

Yüksek Başvekâlete

Ankara

17 Eylül 1943

U. :
Sayı H. : 3110

Eki: 28220

ÖZÜ
Rodos Adasının bombardı-
manı H:

13/Eylül/943 gün ve 3110 sayılı maruzata ektir:
Marmaris Gümrük Muhafaza Bölük K.lığından alınan 14/Eylül/
943 günlü raporda:

1 - Rodosun Denizden bombardıman yapılmayıp Havadan ve
Alman tayyareleri tarafından bombalandığı.

2 - 11/Eylülde Kadırgaya gelen 13 Hücumbotundan 12 sinin
Leryos istikametine gittiği, yalnız birisinin kaldığı.

3 - Rodostan Kadırgaya iltica eden İtalyanlara ait bir
Hücumbotu, 2 Askerî Motör, 5 sivil Motör, 2 Yelkenli olmak
üzere 10 vasıtanın Marmarise getirildiği ve bunların içerisinde
de 1 Binbaşı, 13 Üsteğmen, 15 Teğmen, 64 Erbaş, 252 er olmak
üzere 345 kişinin 11 Tüfek, 18 Tabanca ile Garnizon Komutanlığına
teslim edildiği ve bunların içerisinde 3 kişinin yaralı
olduğu.

4 - 12/Eylül/943 günü saat 13 de 12 tonluk İtalyan Banda-
ralı bir motorla 1 Yüzbaşı, 3 Teğmen, 22 Er ve İtalyan tabalı
20 Rumun Kadırgaya iltica ettikleri ve askerlerin Garnizon
Komutanlığına, Sivillerin de Mülkî Makama teslim edildikleri.

5 - 13/Eylül/943 günü saat 18 de Kadırgaya yarımşar ton-
luk 2 Sandal ve 1 tonluk 1 Balıkçı gemisiyle 1 Yüzbaşı, 6 Er,
ve Balıkçı gemisinin sahibi olan İtalyan tabalı 1 Türkle 4
nüfus ailesinin Kadırgaya iltica ettiği ve oradan da Marmari-
se getirildikleri, bildirilmiştir.

Derin saygılarımla arz ederim.

6 - Yüksek Başvekâlete, Dahiliye Vekilliğine ve Genelkur-
may Başkanlığına arzedilmiştir.

Ph

*arzedilmiştir
hizmeti
17.9.1943*

Gümrük ve İnhisarlar
Vekili *ca*

[Signature]

Karşılıklarda şube adının, sayısının yazılması ve her yazıya ayrı cevap verilmesi.

Örnek Güm. Mh. (V) 128 - 1938

030	10		55	367	23
-----	----	--	----	-----	----

-2-

T. C.
Gümrükler ve İhisarlar
Vekâleti

ANKARA

13 Eylül 1943

Gümrük Muhafaza Genel Komutanlığı

1. Şube 3. Kısım

Yüksek Başvekâlete

Sayı

U. :
H. : 3770
Eki :

Özü

ACELE

İzmir Gümrük Muhafaza Alay ve Marmaris Gümrük
Muhafaza bölük K.lıklarından alınan 13/Eylül/943
tarihli raporlarda:

1 - 11/Eylül/943 günü saat 15 de 10 kadar Harp
gemisinin Rodosu bombardıman etmesi üzerine 13 İtal-
yan hucumbotunun Kadırğa Gümrük Muhafaza karakolumuza
iltica ettiği (Kadırğa Marmarisin 15 kilometre cenubun-
dadır).

2 - 10/Eylül/943 günü Kaş bölüğünün Zeytintepe
Gümrük Muhafaza karakoluna 510 İtalyan askerinin iltica
ettiği ve bunların 12. Kor Komutanlığınca Antalya
toplama kampına sevklerine emir verildiği.

3 - 10/Eylül/943 günü saat 10 da 2517 numaralı
bir İngiliz hucumbotunun Meyis Adasına girdiği ve
Adaya İngiliz Bayrağı çekildiği Keper karakolumuzdan
görülerek haber verildiği, bildirilmektedir.

Derin saygılarımla arz ederim.

Yüksek Başvekâlete, Dahiliye Vekilliğine ve Genel
Kurmay Başkanlığına arz edilmiştir.

Arz edildi.
hişzi
17.9.1943

Gümrük ve İhisarlar
Vekili v.

Karşılıklarda şube adının ve sayısının yazılması
G. Muhafaza K. örnek 8 - 1935

030	10		55	367	23
-----	----	--	----	-----	----

BAŞBAKANLIK	
Tarih	Numara
13.9.	9/6/83

7
T. C.
SAĞLIK ve İÇTİMAI
MUAVENET VEKÂLETİ
İskân Umum Müdürlüğü
~~Teşebbüs İhtisası~~

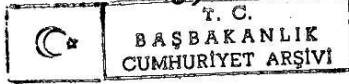
Genel No. B:I.....

Özel No. 109067

Başbakanlık yüksek Katına

Ankara 16-10-1945

Geriye dönmek istemeyen
Rodos ve İstanköy adalarının
dan gelen mülteciler H:

Rodos ve İstanköy adalarından Muğla sahillerine gelen Türk mültecilerinden heman yüzde doksan beşi kendi istekleriyle Marmaris , Bodrum ve Fethiyeden İskân Umum Müdürlüğüne tedarik edilen motorlarla geldikleri adalara ide edilmişlerdir .

Geri ile maddî ve manevî hiç bir alâkası bulunmayan pek cüzi bir kısmı da geriye dönmek istememişler ve Türkiyedeki yakınları yanında kalmayı veya serbest olarak çalışmayı tercih etmişlerdir .

Bu durumda bulunan ve adedleri pek az bir miktarda baliğ olan bu türk ırkına mensub mültecilerin ana vatanda kalmak hususundaki arzularına rağmen geriye iadelerinin muvafık olmayacağına Bakanlığımız mütalea etmekte olduğundan bu husustaki yüksek düşüncelerinin emrû işaretini saygılarımla arz ve rica ederim .

D. S. Atasajın

Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanı

D. S. Atasajın

p. Atasajın

030 10 126 882 16

V.E

BAŞBAKANLIK VEKÂLETİ
17-10-45/4637

T. C.
SAĞLIK ve İÇTİMAİ
MUAVENET BAKANLIĞI

Ankara 2 - 5 - 1945

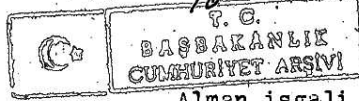
İskân Umum Müdürlüğü

Sanatkâr Mültecilerin
Aydın, İzmir ve Nazilliye
nakilleri işine dair

Genel No. .... B:İ

Özel No. **102738**

İlişigi: **10** Başbakanlık yüksek Katına

Alman işgali altında bulunan İstanköy ve Rodos adala-
rından maruz kaldıkları açlık ve sefalet sebebiyle anayur-
da sığınan ve yüksek katlarından telakki olunan emir ge-
reğince Muğla İli haricine çıkarılmayıp bu ile bağlı İlce-
lerde yarleştirilen ve işe , ibate ve diğer hususlarına
ait masrafları iskan bütçesinden temin edilen İtalyan
uyruklu mülteci ırkdaşlarımız arasında Elektrikçi , Şö-
för , Motorcu gibi teknik sanatlara mensub bir çok san-
atkar bulunmaktadır .

Bu sanatkâr olanlar ; buldukları İlcelerin kendi
sanatlarını icraya müsaid bir zemin olmaması dolayısıyla
atıl kalmakta ve binnetice sureti daimede kendilerini
hükümet yardımına maruz bırakmaktadırlar .

İçlerinde iyi teknik sanat mensubları bulunan bu mül-
tecilerin bu vaziyette kalmaları kendileri için faidesiz
ve ona mukabil de devlet için masraflı bir durum ihdas
ettiğinden bu gibi sanatkâr olanlarının Aydın , İzmir ve
Nazilli gibi sanatlarının geçebileceği yerlere gönderil-
melerinin muvafık olacağını bakanlığımız mütalea etmekte
ve bu düşüncemiz yüksek katlarınca tasvib buyurulduğu tak-
dirde gereğince muamele ifasına müsaadelerini saygılarım-
la arz ve rica ederim .

Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanı

3-5-255
BAŞBAKANLIK EVRAKI
Tarih: 20.3.45
Nu. Çarş. Lef:

D. e. Alargan

030	10			126	882	12
-----	----	--	--	-----	-----	----

D. e. Alargan

V. E

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Birinci Daire U. Müdürlüğü

Şube 3.

U. No. 89498

H. No. 262

Lef: .....

426
698

Ankara 24 Haziran 1947 194
Hulâsa Onikiadadaki Türklerin
durumları hakkında.

Yüksek Başbakanlığa

10 Haziran 1947 tarihli 87491/236 ve 87492/237 sayılı yazılara ektir:

Rodos'daki soydaşlarımızın umumi durumu hakkında Rodos Başkonsolosluğumuzdan alınan bir raporun dikkate değer kısımları aşağıya aynen nakledilmiştir:

" Rumlar İtalyanların bütün tazyiklerine ve Faşizmin şiddetine rağmen nüfus, milliyet, kültür ve servet bakımından geri gitmemiş bilakis inkişaf göstermişlerdir. Bu halin amilleri de din gayretinin ve kilise nüfuzunun rumlarla birliği ve milli duyguları takviye etmesi, başlarında çok münevver kimseler bulunan papasların da yine aynı gaye uğrunda fedakârane çalışmaları, adalardan Mısır, Amerika ve Kuzey Afrika'ya giderek zenginleşen rumların çok esaslı ve devamlı yardımları, Yunan âleminin ve Yunan Hükümetinin kilise ve papaslar vasıtasıyla Onikiada rumlarıyla temas ve münasebetlerini idame etmeleri ve nihayet rumların iktisadî sahadaki gayret, teşebbüs ve karşılıklı yardımları olmuştur.

" Buna mukabil İtalyan işgalini müteakip kısa bir müddet milli birliğini muhafaza edebilen Onikiada Türklüğü inhitat yoluna girmekte gecikmemiş ve bu yolda süratle kaymıştır.

" Onikiada Türklerinin kültür seviyesi Rodos idadî mektebinin ilkokul derecesine düşmesi nisbetinden daha fazla

-5-

030 10 239/613 29

.... 1

Belge 7.a

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Birinci Daire U. Müdürlüğü

Ankara, ... 194

- 2 -

Hulâsa .....

Şube

U. No. ....

H. No. ....

Lef : .....

" gerilemiştir. Faşizm idaresinin son devrinde Onikiada'daki
" cemaat okulları tamamen kapatılmıştır.İngiliz işgaliyle cemaat-
" lere serbestî verilince Rodos ve İstanköy'deki on Türk ilk oku-
" lu yeniden açıldı. Bu okullar her ne kadar nazari olarak ce-
" maatin idaresi altında iseler de öğretmenleri İngiliz idaresi
" tarafından tayin ve aylıkları da onun tarafından tasfiye edil-
" miştir. Yeni gelen Yunan idaresinin ne dereceye kadar bu hali
" idame ettireceği malûm değildir.

" Okullarımızın öğretmenleri içerisinde muntazam bir
" lise tahsilini ikmal etmiş veya doğru dürüst bir muallim mek-
" tebini bitirmiş bir kişi dahi yoktur. Zaten bütün Onikiada
" Türkleri arasında İtalyan mekteplerinde orta tahsilini bitiren
" kadın erkek beş altı kişiden ibarettir.

" Büyük ekseriyeti ilk okula bile devam etmemiş olan On-
" ikiada Türk kadınlarından bir takımının milli duyguları hayli
" zaiflemiştir. Türkiye'nin düşmanı olarak memleketi işgal eden
" İtalyanlarla muvaneset o derece ilerlemiş ki bir çok Türk
" kadınları ve kızları İtalyanlarla ülfetten çekinmemişler ve bu
" haller Türkler arasında umumî bir takbih ve nefret tezahüratını
" bile mucip olamamıştır. Rum metropolidi İtalyanlarla evlenecek
" Rum kızlarının aforoz edileceğini ilân etmesine mukabil Türk
" kızlarının İtalyanlarla evlenmeleri pek nadir hâdiselerden olma-
" mıştır.Umumi bilgiden mahrum, sanatlara bigâne ve cemiyet ha-
" yatından uzak olan, fikir meşgalesi, medenî eğlencesi bulunmayan
" kadınların çoğunluğunun başlıca ve esaslı meşgale ve eğlencesi

030 10 239 613 25

2

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Birinci Daire U. Müdürlüğü

Ankara, ... 194

Hulâsa .....

Şube

- 3 -

U. No. ....

H. No. ....

Lef : .....

" dedikodudan ibarettir.

" Chalet içinde kalmış, iktisaden gerilemiş, Türklük ve
" efendilik hüviyetleri pek zayıflamış, başsız ve idealsiz kalmış
" olan erkeklerin çoğunluğunun da başlıca eğlencesi, hatta bir
" çokları için meşgalesi içkidir.

" Bazı Türkler İtalya'ya gitmeğe kalkıştılar, bazıları
" her nereye olursa olsun buradan başka bir yere gitmek sevdasına
" koyuldular, büyük çoğunluğun ise gözü ve aklı Anadolu'da. Hep-
" sinde hâkim kanaat bundan sonra Onikiada Türkleri için yaşamak
" imkânlarının kalmıyacağı ve tek kurtuluş çaresinin Türkiye'ye
" göçetmekten ibaret olduğudur. Bu panik havasını tadil etmek ve
" kendilerini teskin için tabii azamî gayret sarfediliyor.

" Eğer Onikiada Türklerinin yerlerinde kalması devleti-
" mizin siyaseti icabı, millî bir zaruret ise bu milletdaşlarımıza
" korunmaları ve kalkınmaları için gerekli yardımları esirgememe-
" liyiz.

" a) İstikbal ümidi olan çocukların tahsilini sağlayarak
" için önümüzdeki ders yılından itibaren yurttan ehliyetli 3-4
" öğretmen gönderilmesi,

" b) Okullar için gerekli kitapların ve tedris levazımının
" temini,

" c) Tahsil ve tecrübe görmüş, millî karakteri sağlam bir
" kaç yurttaşımızın buraya gelerek münasip surette Türklerin ara-
" sına karışmaları ve yavaş yavaş cemaat işlerinin başına geçmeleri

030 10 239 613 25

.... 3

Şube

U. No. ....
H. No. ....
Def: .....

T. C.
BASBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

" d) Bundan böyle yurdumuzda tahsilini yapacak Onikiada'lı
" Türk çocuklarının hiç olmazsa muayyen bir müddet memleketlerine
" dönüp kendi meslek ve sahalarında çalışmalarının mecburî kalın-
" ması,

" e) Onikiada'lı Türklerin yurdumuza göçetmelerine ve
" tabiiyet değiştirmelerine katiyen mümanaat edilmekle beraber
" ziyaret, tedavi, iş maksatlariyle mümkün olduğu kadar sık ve
" kolay yurduza gelip gitmelerinin sağlanması,

" f) Yurdumuzla Onikiada arasındaki ticarî münasebet ve
" muamelelerde nazarı dikkati celbetmeyecek ve mahremane bir su-
" rette Onikiada'lı Türk tacirlerinin ve müteşebbüslerinin bir
" himayeye mazhar edilmesi,

" g) Adalarda işe durumu daha ziyade güçleşip açlık teh-
" likesi başgösterecek olursa Türkleri açlıktan kurtarmak için ge-
" rekli yardımların yapılması,

" h) İhtiyarlık, hastalık gibi sebeblerle buralarda kalma-
" ları hiç bir faideyi mucip olmadıktan başka cemaatler için fazla
" yük teşkil eden bazı kimselerin yurda gelmelerine müsaade edil-
" mesi, tedbirlerinin şimdilik tarafımızdan yapılması lâzım olan
" bağlıca yardımlar olduğu kanaatindeyim.

" Eğer Devletimizin siyaseti icabı Onikiada'daki Türk-
" lerin yerlerinde kalmaları matlup ve mültezem değilse bu Türk-
" lerin maddî ve manevî sefalet içinde tamamen kaybolmamalarının

./.

4

030 10 239613 25

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Birinci Daire U. Müdürlüğü

424
698

Ankara,
Hulda

01 194

Şube

U. No: .....
H. No: .....
Lef: .....
T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

"tek çaresi bunların imkânların müsaade ettiği en uygun şartlarla
"tedricen yurdumuza göçmeleridir."

Keyfiyeti bilgilerine derin saygılarımla arz ederim.

8.

Dışişleri Bakanı

Hafasay Sakay

BAŞBAKANLIK EVRAKI
T.C. Lef 5
4
6-957 3684

009 3318 030 10 239 613 25

Belge 7.e

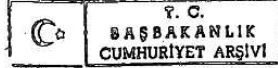
T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Birinci Daire U. Müdürlüğü

Şube 3.

U. No. 87491
H. No. 226
Lef: 1

Ankara, 9 Ocak 1947

Hulasa Onikiada'daki Türk
okulları öğretmenleri h.

Yüksek Başbakanlığa

Onikiada'daki Türk okullarının durumu hakkında Rodos
Başkonsolosluğumuzdan alınan 20/5/1947 tarih ve 172/104 sa-
yıılı yazının bir örneği ilişik olarak yüksek makamlarına
sunulmuştur.

Mütalâasından da anlaşılacağı üzere, yeni Yunan idare-
si, Türk okulları öğretmenleri için tahsisat ayırmamakta
olduğu, Onikiada'daki Türk cemâatinin bu masrafları karşıla-
mak için başvurduğu tedbirlerin ise ancak bir kaç ay sonra
müsmir olabileceği bildirilmektedir.

Bu durumun doğurabileceği mahzurları önlemek üzere
bahse konu okullara gereken tahsisatın verilmesini yüksek
tensiplerine derin saygılarımla arz ederim.

Dışişleri Bakanı

M. F. Sakay

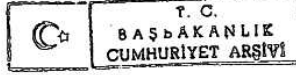
030 10 256725 22

10-6-257133/811

-3-

1

Rodos Başkonsolosluğundan alınan
20 Mayıs 1947 tarih ve 172/104 sayılı yazı
örneğidir

2/4/1947 tarih ve 99/68 numaralı yazımızın 1 inci maddesinin H fıkrasında arzettiğim veçhile yeni Yunan idaresi Türk okulları öğretmenleri için tahsisat vermedi. Bu hususta cemaat tarafından kendilerine müracaat olunan umumî kâtip ve maarif müdürü Yunan hükümetinin malî müzayakalar içinde bulunduğunu ve Türk okullarına, bütün iyi arzularına rağmen, fazla yardım edemeyeceklerini bununla beraber Atina'dan mümkün olan istih-sale çalışacaklarını beyandan sonra, cemaat temsilcilerine Konsolosluğumuza müracaatı da tavsiye etmişler.

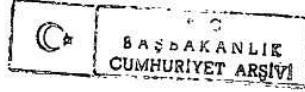
Öğretmenlerin mayıs aylığını cemaat tarafından, bütün mevcut paraları verilmek suretiyle, sağlanabildi. Haziran ve ondan son raki aylar için hiç bir karşılık yoktur. Cemaatin bu derece parasız olmasının başlıca sebepleri cemaat ve evkafa ait emlâ-kin pek fena idare edilmiş olması ve mevzuat icabı kiraların bugünkü hayat seviyesine göre son derece düñ bulunmasıdır. Şimdi yeniden tensik edilen cemaat ve evkaf meclisleri emlâk ve arazinin idaresinin ıslah ve tanzimine ve, hükümetin de yardımıyla, kiralarını makul hadlere iblâğına çalışmaktadır. Diğer taraftan da cemaat az çok varlığı olan bütün Türklerden okullar için muntazam bir gelir tahsili için haz rlıklar yapmaktadır.

Lâkin bütün bu tedbirlerin matlup neticeleri vermeleri zarfına, en az bir kaç aya bağlıdır. Halbuki öğretmenler her ay muntazam aylıklarını alamıyacak olurlarsa, geçim kaygu-siyle, vazifeleri terke mecbur olacaklardır. Rodos'daki sekiz

./.

030 10 25672522

2

Türk okulunun kapanması tehlikesi başgösterecektir. Mahiyeti ve neticeleri her bakımdan pek elim olabilecek olan böyle bir hadiseyi ancak hükümetimizin acil bir yardımını önleyebilir. Ayda iki yüz elli dolarla vaziyet kurtarılabilir.

Yukarıda arzettiğim veçhile emlâkin idaresine ve kiralara ait işler tanzim ve ıslah ve cemaatin muntazam okullar geliri temin edildikten ve Yörnen idaresinden verilecek tahsisat miktarı öğrenildikten sonra yardımımızın çok azaltılması ve hatta tamamen kesilmesi mümkün olacaktır.

Keyfiyeti ehemmiyetle yüksek huzurlarına arzile emirlerini istirham ederim.

Başkonsolos

Arslan g. t. d. n.
D. M. K.

030	10			256	725	22
-----	----	--	--	-----	-----	----

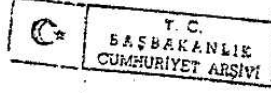
3

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
V. nci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara : 27 Ağustos 1934

Hulâsa :

Şube

Lef: 1

Yüksek Başvekâlete

Rodostaki Türk çocuklarının Türkiye mekteplerinde tahsillerine dair Rodos Konsolosluğumuzdan alınan tahriratın bir sureti, iligik olarak takdim edilmiştir, Efendim.

H.-R.

Hariciye Vekili m.

Kâhri 26. v.

[Handwritten signature]

Takdim
27-8-934

Hifz
14.7.35

BAŞVEKÂLET EVRAKI		
Tarih	Münare	Lef
27-8-35	4811	1

-4-

030 10 23760423

Cetabi muharrerata hangi daire ve şube şifadesile yazıldığı ve kısmi ve husuki numaralarının derci mevcuttur

Belge 9.a

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
İkinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara : 1934

Hulâsa :

Şube

Rodos Konsolosluğundan alınan

II.8.1934 tarihli ve 2372/40 numaralı
tahrirat sureti

Rodos Valisi Mr. Marie Lage geçen hafta, Rodos Cemmatı İslamiye Heyetini makamına davet etmiş, ve Türk çocuklarının İtalyan mekteplerine devam etmeyip tahsil için Türkiye ye gitmekte olduklarından uzun uzadıya bahsile bu hali çirkin bulduğunu ve çocuk velilerini bu bapta ikaz etmelerini istemiştir.

Lumailayhin Cemmat Heyetine hitaben söylediği sözler mealen berveciatidir.

"Sizi davetten maksadım, bu günlerde tehaddüs eden bazı ufak tefek hadiseler hakkında samimî surette müdavelet efkâr eylemek tir.

Görüyorum ki bir çok İslamlar, evlatlarını tahsil için Türkiye ye göndermektedirler. Bu sene de bir çoklarının Türkiye ye gitmeye hazırlanmakta olduklarını haber alıyorum.

Rodosta mükemmel mekteplerimiz vardır. Daha yüksek tahsil görmek isteyenleri de İtalya ya göndermek hususunda hiç, bir fedakarlıktan çekinmiyorum. Bu bapta azami kolaylık yapmaya hazırım. Çocuklarınızın mekteplerimize ragbet etmeyip Türkiye yi tercih etmelerini hoş görmüyorum. Bu bapta halka ehemmiyetle nasihatla bulunmalısınız ve bu cereyanın önüne geçmelisiniz. Bunu sizden istiyorum.

Türkiyede tahsil eden İtalyan tebeası Türk gençlerinin de bazı taşkın hislerle meşbu bulduklarını ve hatta bazan çirkin hadiselere bile meydan vermekte olduklarını kemali teessüfle görmekteyim. Bu bapta dahi icap eden nesayıhten geri kalmamanızı isterim. ./.
2

Cetabî muharrerata hangi daire ve şube ifadenile yazıldı, ...

030 10 2372/40 23

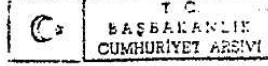
Belge 9.b

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
İkinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara : 193

Hulâsa :

Şube

Türkiyeden ihrac edilecek bir çok İtalyanlar vardır. Bunlar Rodos'a gelerek yerleşmek istedikleri halde Rodos ahalisini sıkıntıya düşürmemek için bunların Rodos'a gelmelerine müsaade etmiyorum. Bunları Türkiyede tatbik edilen herhangi bir usul ve muameleyi burada tenkit etmek maksadıyla söylemiyorum. Bu hususta bizi alakadar etmez. Bunlar Rodos ve Ankara arasında hal edilecek mesailirdir. Bizi alakadar eden hususları yukarıda anlattım.

Mekteplerinizde istediğiniz teceddüdatı yapabilirsiniz. Mesela Türkiyede olduğu gibi Latin harflerini kullanmanıza hiç bir mani yoktur. Mekteplerinizde tedrisatın tekemmülü için ne yapmak istiyorsanız söyleyiniz, ne gibi noksanlarınız varsa bildiriniz icabını yapalım.

Size her türlü yardım ve kolaylığı yapmaya hazırım elverişli siz de Hükümetin hoş görmediği ve görmeyeceği bir takım cereyanların önüne geçmeğe gayret edersiniz.

Bu günlerde bir takım İtalyan gençleri taşkın hareketler de bulunmuşlardır. Bunların tedibi için şiddetle emir verdim. İslam gençlerinin de bir takım hadiselerle sebebiyet vermemelerini tavsiye ederim.

Hükümetin Rodos İslamlarına karşı teveccühü yüksektir. Bunun idamesi elinizdedir.

Rodos Havayı nesimisinin bu kabil çirkin hadiselerle ihlal edilmesini istemem. Sizde gençlerinize nasihatla bulununuz." demiştir.

Cemmatı İslamiye Reisi Süleyman aga,cevaben,Türk gençlerinin iyi ahlakından bahsile bunların hiç bir hadiseye sebebiyet verecek tınnet ve terbiyede kimseler olmadığını söylemiştir.

Vali nin bu hitabesinden,bu sene Türkiyeye tahsile gidecek İtalyan tebeası türk çocukların müşkilata maruz bırakılacak

Cevabı muharrerata haşğı daire ve şube ifadesile yazıldıysın ve umumî ve hususî numaralarının dereci marudur 2/1.

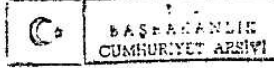
Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
İkinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara : 193

Hulâsa :

3

Şube

ları ve mesela pasaportlarının viza edilmeyerek hareketlerine muma-
naat olunacağı istidlal olunabilir.

Cemmat ve Evkaf idaresinde Selam Sahibi Mehmet Kadri ve
Binbağaki Galip efendiler gibi kimselere Valinin bu ihtarına karşı
muktezayı ubudiyet bir çok gençlerin tahsiline mani olacakları çok
muhtemeldir. Mamefi Lehmet Kadri kendi oğlunu türk mekteplerine mec-
canen yerleştirebilmek maksadiyle şimdiden Ankaraya göndermiştir.

Bu gocukların tahsillerine devamlarını temin için Türki-
yeye mektepler açılmadan evvel ve peyderpey gitmeleri hususunda
münasip surette kolaylık göstermeyi düşünüyorum.

Geçen sene Maarif vekâleti hesabına meccanen Türk mek-
teplerinde okutulmak üzere iki talebe gönderilmiş. Bu sene için de
bir kaç meccani talebe alınması vadedilmişti. Bu alınacak gocuklar
hakkında bir an evvel talimat ve emir verilmesi şayanı temennidir.

Arzeylerim Efendim.

Konsolos

Aslının aynıdır.

030 10 237 604 23

Cevabı muharrerata hangi daire ve şube ifadesiyle yazıldıysa ne umumî ve hususî numaralarının derci mecruttur

4

On iki Ada ahaliî asliyesinden olup elyevm İtalya tabiiyetinde bulunan Rumların Anadolu'da kâin emlâkinin mubadillere ait emlâk meyanında tabii tutuldukları vaziyet muamelesinin ref'i ve Türk tebaasına ait emlâkin de İtalya hükûmeti tarafından sahiplerine verilmesi hakkında mezkûr hükûmetle cereyan eden müzakeratın bir itilâfa x müneer olamadığından bu işlerin Lahay Beynelmilel adalet Divanına x havalesi ve bu bapta İtalya murahhası ile bir tahkimname tanzim ve imza ederek mezkûr divanda Ajan sıfatile hükümetimizi temsil maksadı ile İzmir Meb'usu Mahmut Esaf Beyefendiye salâhiyet itası; Hariciye Vekâletinin 20/I/932 tarih ve 1451/50 numaralı tezkeresile vukubulan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 20/I/932 tarihinde tasvip ve kabul olunmuştur .

20/I/932

REİSİCÜMHUR

Caferi M. Kemali

Bş.V.

[Signature]

Ad.V.

[Signature]

M.M.V.

[Signature]

Da.V.

[Signature]

Ha.V.V.

[Signature]

Ma.V.

[Signature]

ME.V.

Na.V.

[Signature]

İK.V.

[Signature]

S.M.V.V.

[Signature]

G.V.

[Signature]

Zr.V.

[Signature]

080 18 01 02 25 5 10

8 / 1 / 1934

T. C.
Dahiliye Vekâleti

Nüfus M.
S I M.

599
311

Huâsa :

Yüksek Başvekâlete

Lozan Muahedemesinin meriyete vaz'ı tarihinde Rodos ve İstanköy'de bulunarak ahden İtalyan tabiiyetini iktisap eden bu Adalar Türkleri mallarını terk etmek suretiyle sahillerimize kaçmakta oldukları haber alınmış ve dağılmalarına meydan bırakılmıyacak ve gelenleri geri gönderecek tedbirler alınması ve oralarda bu suretle propoğanda yapılarak gelmelerine meydan verilmemesi Hariciye Vekâletine , Muğla, İzmir Vilâyetlerine yazılmıştır .

Malûmaten Arzeylerim Efendim .

Dahiliye Vekili

N.

S. Kaya

H. H. H.
9-1-34

-1-

Cevaben yazılacak Evrak : Cevap olduğu muharrerata tarih numarasına hangi daire ve şube iladeyle yazıldığına dikkat olunur.

030	10			237602	2
-----	----	--	--	--------	---

S.

Oniki Adadan ilticalar

**Mülteciler Yunan idaresinin
İtalyanlardan çok daha ağır
olduğunu söylüyorlar**

Ankara 9 (T.H.A.) — Sa-
lâhiyetli makamların verdik-
leri bir habere göre, Batı
Trakya Türklerinden sonra
şimdi de On iki adada bulu-
nan ırkdaşlarımız Anavata-
na ilticaya başlamışlardır.

On iki adada bulunan mah-
dud sayıda Türke karşı Yu-
nan Genel Valisinin tatbik
edegelmekte olduğu baskı si-
yaseti bunların kaçmalarına
(Devamı Sa: 7 Sü: 8 de)

Oniki adadan ilticalar

(Baştarafı birinci de)

sebepl olmuştur. Bu aksarı ve
rilen malûmata göre, 6 kişi-
den mürekkep bir Türk aile-
si, varını yığını bırakmış
ve bir sandalla Fethiye cıva-
rında vatan topraklarına ka-
vusmuştur.

Bunlar verdikleri ifadede,
Yunan idaresinin On iki ada-
da İtalyan idaresini bile za-
man zaman arattığını söyle-
mişlerdir. Bu adalardaki
Türlere gayet kötü muame-
le edilmekte olduğu ve bun-
ların kaçmaları ve yerlerini
Yunanistandan getirilmeye
çalışılan Rumlara bırakmalarını
için sistemli şekilde kan-
panya yapıldığı açıklanmış-
tır.

43 Musevi'yi, Nazi toplama kampından kurtarmıştı Türk'e insanlık ödülü

Rodos'tan mektup
Selahattin Ülkümen'a Rodos'tan gönderilen mektupta, "Ne biz ne de ailemiz sorumludur diye söz almamızı demektir."

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında Rodos Konsolosu olan Selahattin Ülkümen'e "Yad-Yaşem" adlı uluslararası örgüt tarafından 1944 yılında 43 Musevi'yi Almanlara teslim etmeyerek toplama kampına gönderilmekten kurtardığı için "Uluslararası Dürüstlük ve İnsanlık Ödülü" verilecek

• Çetin YETKİN

NAZİLERİN toplama kamplarından en ünlüsü olan Auschwitz, Gestapo Şefi Himmler'in emriyle 27 Ocak 1945'te Sovyet ordusunun eline geçinceye değin faaliyet gösterdi. Bu süre içinde burada 2.5 ile 4 milyon arasında Yahudi, paz odalarında, deneylerde öldürüldü ya da içinde buldukları insanlık dışı koşullar yüzünden yaşamlarını yitirdi. Bir Yahudi'nin Auschwitz'e kapatılması, onun ölümüne demektir.

büyük kitle kitimi sürerken, Rodos'u denetimi altında tutan Alman Komutanlığı, 18 Temmuz 1944'te yayınladığı bir emirle, oadaki bütün Yahudi erkeklerin teslim olmalarını istedi. Bunun hemen arkasından yayımlanan ikinci bir emirle, bütün Yahudi kadın ve çocukların da teslim olmaları yoksa erkeklerin öldürüleceği bildirildi. Rodos Yahudileri ister istemez bu emre uydu. Rodos'ta önce bir yere kapatılan bu Yahudiler çoğunlukla Auschwitz'e gönderildiler. Bunların birçoğundan bir daha haber alamadı. Fakat

"GÖREVİMİ YAPTIM" "Uluslararası Dürüstlük ve İnsanlık Ödülü"nün sahibi Selahattin Ülkümen, arkadaşımız Çetin Yetkin'e, "Ben yalnızca insanlık görevimi yaptım" diyor. Yad-Yaşem

Ek 2

Türk Schindler'e Musevi vefası

2. Dünya Savaşı sırasında başkonsolöş olarak görevli bulunduğu Rodos'ta Nazilerin ölüm kamplarına göndereceği bir grup Museviyi kurtardığı için "Türk Schindler" olarak tanınan emekli diplomat Mehmet Selahattin Ülkümen (89) toprağa verildi. Türk Musevi Cemaati Başkanı Bension Pinto, Selahattin Ülkümen gibi insanların bu dünyada çok az

kaldığını belirterek, "Onun yaptıklarını hiçbir zaman ödeyemeyiz. Yaptıkları insanlık adına yapılmış büyük bir imza" diye konuştu. Türkiye Hahambaşısı Vekili Rav Aduni de, Ülkümen'in, 2. Dünya Savaşı'nın en karanlık günlerinde kendi canını hiçe sayarak birçok dindaşlarını ölümden kurtardığını söyledi.

■ **AYTEN GÖRGÜN ÖZEL** İstanbul

Ek 3

Cumhuriyet

Yayın Tarihi : 17.12.1948

Sayfa : 3

Rodos Türkleri

İzmir 18 (Telefonla) — Rodos a-
lasından İzmir'e Türk muhacereti
sıklaşmıştır. Gelenler, normal ve
rüvenli bir hayata kavuşmadıkları
çin mal ve mülklerini bırakarak
muhacereti tercih ettiklerini söyle-
mektedirler.

Orjinal Boyut : 5 * 2 cm

Ek- 4

Cumhuriyet

Yayın Tarihi : 03.06.1955

Sayfa : 3

Oniki Ada boşalıyor!

Yunan Muhaceret Komisyonu,
1500 çiftçinin Avustralyaya
hicret edeceklerini açıkladı

Rodos, 2 (T.H.A.) — On iki ada
da tetkiklerde bulunan Yunan Mu-
haceret komisyonu, Avustralyaya
gidecek çiftçileri tesbit ederek Ati-
naya dönmüş bulunmaktadır.

Buna göre, Kos, Nisiru, Kalimnu
Leru, Patmu yerlilerinden 1500
çiftçi Avustralyaya gidecektir.

Orjinal Boyut : 5 * 6 cm

Ek- 5

On iki Adada Türklere yapılan zulüm arttı

Rum bakkallar Türklere gıda maddesi satmıyor. Kadın ve çocuklar dövülüyor

[TÜRK HABERLER AJANSI]

Rodos, 21 — Yunan Hükümet makamlarının 12 adalarda girişmiş oldukları tedhiş hareketleri her geçen gün biraz daha artmaktadır. Birkaç gün evvel Girit adasında 4 Türkün bilâsebep hükümet meydanında asılmasından sonra bu defa da Yunanlılar 12 adalardaki Türk halkına türlü eziyet ve iş-

kencelere başlamışlardır.

Adalarda meskûn Türkler her hususta Yunanlılardan ayırt edilmekte ve kendilerine âdeta bir esir muamelesi yapılmaktadır. Birçok gıda maddesi satan yerlerde Türklere mal dahi verilmediği gibi, gruplar halinde Elen tedhişçileri gece yarıları Türklerin bulunduğu

Devamı Sa. 7, Sü. 3 de

Ek 6.a

On iki Adada Türklere yapılan zulüm arttı

► Baştarafı birincide

ları mahallelere gelerek hâdiseler çıkarmakta ve yolda rastladıkları Türk kadın ve çocuklarını dövecek çirkin hareketlerde bulunmaktadır.

Ada Türkleri bu vaziyet karşısında hicret etmeğe teşebbüs etmekte iseler de, müracaat ettikleri Yunan resmî makamları bu talepleri kabul etmemekte ve müracaat sahipleri hakarete maruz bırakılarak dairelerden kovulmaktadır. Bu arada Adadaki Türklerin bu vaziyetlerini Türkiye'ye duyurmamala-

sahipleri hakarete maruz bırakılarak dairelerden kovulmaktadır. Bu arada Adadaki Türklerin bu vaziyetlerini Türkiye'ye duyurmamaları için de bazı yerlerde mektuplara sansür konulmuş bulunmaktadır.

Şimdi bu adalarda tam bir tedhiş havası hüküm sürmektedir.

Yunan resmî makamları Türklerin maruz kaldıkları bu hâdiselere ve hakaretlere gülerek seyirci kalmaktadırlar. Şikâyet edildiği zaman da resmî makamlar da aynı şekilde mukabelede bulunmaktadır.

Bu durum adalardaki Türklerin maneviyatını bozmuştur. Buradaki Türkler, en kısa bir zamanda Türk Hükümetinin müdahalesini beklemektedirler.

Ek 6.b

Ek 6.c

RODOS'TA TÜRK KÖYÜ KORDON ALTINA ALINDI

ATINA: AP Rodos Adasında polis, bir Türk köyünü kordon altına almıştır. Yapılan resmî açıklamada, bunun "Bir güvenlik tedbiri" olduğu belirtilmiştir. Polis, "Adada herhangi bir olay çıkmadığını ve durumun sakin olduğunu" bildirmiştir.

Yunan Adalarının hemen hemen hepsinde Türklere oturmaktadır. Askeri makamlar Rodos, dahil, 12 Ada'da karartma ve gece sokağa çıkma yasağı ilân etmişlerdir. Gece ancak doktorlarla cankurtaran arabalarının sokağa çıkmasına izin verilecektir.

Ek 7

24.07.1974, Milliyet, Sayfa 8

Yunan uçakları Rodos'a ölü ve yaralı taşıyor

RODOS, THA Kıbrıs harekâtından sonra Yunan nakliye uçakları Rodos Havaalanına çok sayıda ölü ve yaralı getirmeye başlamış, Rodos ve Girit'te açlık tehlikesi ortaya çıkmıştır.

Harekâtın sonrasından sonra Rodos Havaalanı sivil trafiğe kapatıldığından turistlerin de hava yoluyla Ada'dan ayrılmalarına izin verilmemiştir. Harekâtın 3. gününde 9 nakliye uçağı çok sayıda yaralı ve ölüyü Kıbrıs'tan getirmiştir. 14 kişilik Türk kafilesi 4 gün Rodos'ta

Ek 8.a

24.07.1974, Milliyet, Sayfa 8

dos ve Girit'te açlık tehlikesi ortaya çıkmıştır.

Harekâtın sonrasından sonra Rodos Havaalanı sivil trafiğe kapatıldığından turistlerin de hava yoluyla Ada'dan ayrılmalarına izin verilmemiştir. Harekâtın 3. gününde 9 nakliye uçağı çok sayıda yaralı ve ölüyü Kıbrıs'tan getirmiştir. 14 kişilik Türk kafilesi 4 gün Rodos'ta mahsur kaldıktan sonra sığındıkları İtalyan bandıralı bir gemiyle Türkiye'ye hareket edebilmişlerdir.

Öte yandan Rum polisi nakliye uçaklarının getirdiği ölülerin ve yaralıların resimlerini çekmek isteyen yabancı gazetecilerin üzerine saldırmış ve makinelerini kırmışlardır **TÜRK MAHALLESİ BOŞALTILDI**

Rodos'ta bulunan büyük bir Türk mahallesi tamamen boşaltılmış Kıbrıs'ta olduğu gibi Türklere saldırı-

Ek 8.b

24.07.1974, Milliyet, Sayfa 8

diğından turistlerin de hava yoluyla Ada'dan ayrılmalarına izin verilmemiştir. Harekâtın 3. gününde 9 nakliye uçağı çok sayıda yaralı ve ölüyü Kıbrıs'tan getirmiştir. 14 kişilik Türk kafilesi 4 gün Rodos'ta mahsur kaldıktan sonra sığındıkları İtalyan bandıralı bir gemiyle Türkiye'ye hareket edebilmişlerdir.

Öte yandan Rum polisi nakliye uçaklarının getirdiği ölülerin ve yaralıların resimlerini çekmek isteyen yabancı gazetecilerin üzerine saldırmış ve makinalarını kırmışlardır
TÜRK MAHALLESİ BOŞALTILDI

Rodos'ta bulunan büyük bir Türk mahallesi tamamen boşaltılmış Kıbrıs'ta olduğu gibi Türkler burada da saldırıya uğramıştır.

Ek 8.c

10.09.1955, Milliyet, Sayfa 1

Yunan hükûmeti halkı sükûna dâvet ediyor

Atina Radyosu, hâdiseler hakkında geniş neşriyat yaparak Türk ve Yunan hükûmetleri tarafından alınan tedbir ve kararları yayınlıyor

[TÜRK HABERLER AJANSI]

ATINA, 9 — Son hâdiseler münasebetiyle Yunan başkentinde ve Batı Trakya'da alınmakta olan tedbirler artırılmakta ve halk sükûnete dâvet edilmektedir. Bu arada Oniki Ada'da da gerekli bütün tedbirlerin alındığı hükûmet çevrelerinden tebliğ edilmiştir.

Millî Savunma Vekili yaptığı açıklamalarla ve hükûmetin sayısız tebliğlerinde duyulan üzüntü ve

Devamı Sa. 3, Sü. 7 de

Ek 9.a

10.09.1955, Milliyet, Sayfa 3

Yunan hükûmeti halkı sükûna dâvet ediyor

◆ Baştarafı birincide

acı belirtilmekte «soğukkanlılık, itidal» tavsiye edilmektedir.

Atina Radyosunun neşriyatı

Atina Radyosu, bugünkü müteaddit yayınlarında İstanbul ve İzmir'deki hâdiseler hakkında geniş neşriyat yapmakta ve gerek Türk, gerekse Yunan hükûmetleri tarafından alınan tedbirleri ve kararları yayınlamaktadır. Bu arada Türkiye Devlet Reisi Celâl Bayar ile Başvekil Adnan Menderes'in beyanatını müteaddit defa yayınlayan Atina Radyosu, Ankara hükûmetinin, zararları önlemek için gerekli tedbiri aldığını kaydetmiştir.

Atina Radyosu, ayrıca, müessif hâdiselerden «trajik salı gecesi» olarak bahsetmekte, hâdiselerin cereyan tarzı hakkında yabancı ajansların mütemmim malumatını beklemektedir.

Ek 9.b

04.08.1966, Milliyet, Sayfa 7

Rodos ve Oniki adadaki Türlere karşı hareket başladı

RODOS, Ajanslar Yunan makamları, Rodos ve Onikiadalarda bulunan Türk uyruklulara sür'atle adaları terkemelerini bildirmişlerdir.

Rodos'ta çıkan Prodos gazetesi, Yunan aleyhtarlığı yaptıklarını iddia ettiği Yunan uyruklu bir çok Türkün de sınır dışına çıkarılacaklarını yazmaktadır. Oniki adalar valisi Papakostas, gazetenin bu haberi hakkında yorum yapmayı reddetmiştir.

Rodos'ta 3.000, İstanköy adasında 1.200 ve diğer adalarda da 400 kadar Yunan uyruklu Türk yaşamaktadır.

Ek 10

19.04.1964, Milliyet, Sayfa 7

Rodoslu Türklere baskı yapılıyor

Şehrimizdeki Rodoslular dün bir bildiri yayınlayarak, Yunan hükümetinin, 12 Ada'da yaşayan Türkleri baskı altında bulundurduğunu açıklamışlardır.

Bildiride belirtildiğine göre, Türkler «Buzası hudut bölgesidir» diye 91 gün içinde adaları terk etmek zorunda bırakılmaktadır.

Bu şiddet politikası karşısında 12 Ada'da yaşayan Türklerin yüzde 35'inin kaldığı belirtilmekte, «Rodos adasında 1946 da 6000 Türk varken, şimdi 2200 Türk yaşamaktadır» denilmektedir.

Ek 11

Oniki Adadan 400 Türk sınır dışı ediliyor

■ Türklerin beraberlerinde hiç bir şey götürmelerine izin verilmiyor. Makarios, dışarıdaki Rumları askere alıyor. Tuluy, Atina'da Tumbas ile görüştü.

RODOS, A.P.

12 ADADA yaşayan 400 kadar Türkün sınır dışı edilecekleri Yunan makamları tarafından açıklanmıştır. Resmî kaynaklar, 12 Adada yaşayan Türk vatandaşlarına, sona eren ikamet tezkereleri ile çalışma izinlerinin yenilenmeyeceğini bildirmiştir. Bir sözcü, «Harekete hazırlanmalı ve malları için gereken tedbirleri almaları lâzım» demiştir.

Türklerin beraberlerinde hiç bir şey götürmelerine izin verilmemektedir. Oniki Ada Vaisi Papakostas, «Türklerin, Türkiye'den çıkarılan Rumlarla aynı şartlar içinde gideceklerini» söylemiştir. Sınır dışı edilme keyfiyetinin kendilerine de teşmil edileceği endişesine kapılan Yunan uyruklu Türkler için vali teminat vermiş, «Eadişeye mahal yok, onlar Yunan tabiyetindedirler» demiştir.

◆ Devamı Sa. 9, Sü. 3 de

Ek 12.a

ONIKİ ADADAN
◆ **Bastarakı Birinci**
TULUY, DIŞIŞLERİ
BAKANI İLE GÖRÜŞTÜ
ATINA, A.A.
Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Turhan Tuluy, önceki gün Yunanistan Dışişleri Bakanı Tumbas ile Yunanistan'dan çıkarılan Türk uyruklular konusunda görüşmüştür.

ASKERE ÇAĞRI
LEFKOŞA, AA.
Kıbrıs Rum hükümeti İçişleri ve Savunma Bakanlığı, yurt dışındaki 18-26 yaş arasındaki Rum gençlerinin askere alınacağını açıklamıştır. Kıbrıs'ta yayınlanan gazetelerde dün askerlik çağındaki Rum gençlerinin, buldukları ülkedeki büyükelçilik ve konsolosluklara başvurmaları gerektiğini bildiren bir ilân yer almıştır.

Ek- 12.b

ATINANIN SON KARARINI, ANKARA OLUMLU BULMUYOR

ANKARA, ÖZEL

Yunan hükümetinin, Türk uyruklu Türkleri Yunanistan'dan çıkarması kararıyla ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı sözcüsü dün «İkili müzakerelerin devam etmekte olduğu ve neticeleri hakkında her iki tarafca henüz birkaç gün evvel iyi temenniler izhar edilmiş bulunduğunu gözönüne alarak, Yunan hükümetinin bu sırada böyle bir yol seçmiş olmasının saiklerini anlamakta güçlük çekiyor ve bunu olumlu bulmuyoruz.» demiştir.

Sözcü bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: «Aldığımız bilgilere göre, 12 Adalarda mükim ve ikamet tezkerelerinin geçerlik süreleri geçen Haziran'da sona ermiş bulundu.»

Devamı Sa. 7, Sü. 6'da

Ek: 13.a

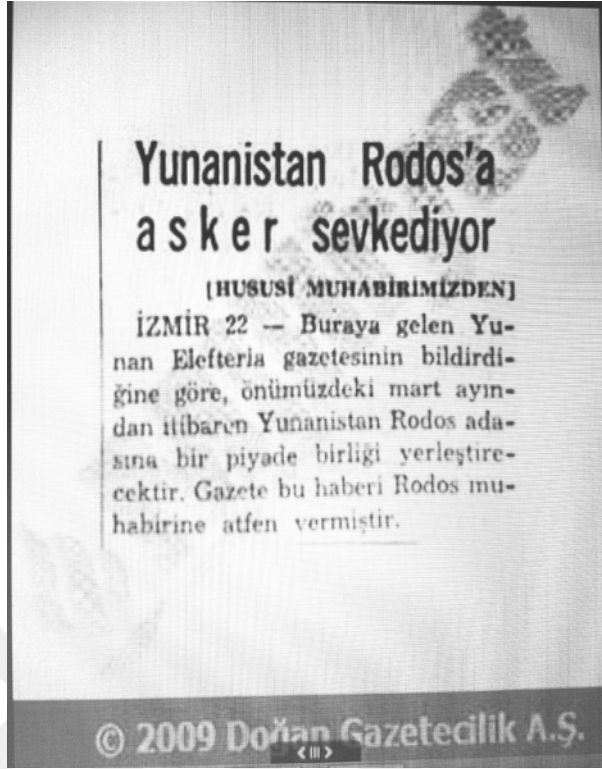
06.08.1966, Milliyet, Sayfa 7

ATINA'NIN SON KARARI

♣ *Bastırafi Birincide* nan Türk vatandaşlarından 40 kadar aile reisine Yunanistan'a terke hazırlanmaları için tebliğatta bulunmuş, buna ilâveten 3 vatandaşımızı da Rodos'u terketmeleri için süre tâyin etmiştir.

Söz konusu kararların şumulü ve uygulama şartları hakkında şu anda sarîh bilgilere sahip değiliz. Konuyla ilgili teşebbüs yapması için Atına Büyükelçimiz görevlendirilmiştir.»

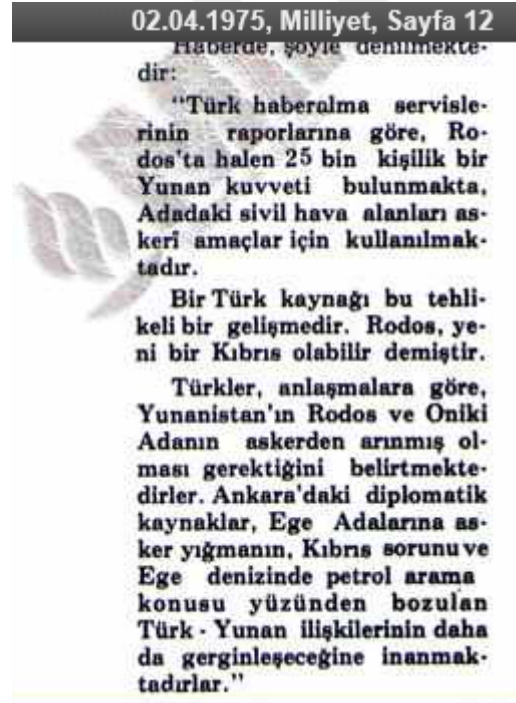
Ek- 13.b

Ek 14

Ek 15.a

Ek 15.b

Türk istihbaratı, Rodos'ta 25-35 bin Yunan askeri olduğunu saptadı

ANKARA, NILÜFER
YALÇIN, yazıyor

Yunan hükümetinin uluslararası anlaşmalara aykırı olarak hem Ege'deki adalara hem de 12 adaya asker ve silâh yığıldığı bu arada Rodos adasına 25 bin kişilik askeri kuvvet gönderdiğine dair yabancı kaynaklı haberler Ankara'da resmi çevrelerce doğrulanmıştır. Türk istihbaratının hükümete

Devamı Sa. 12, Sü. 6 da

Ek 16.a

TÜRK

Baştarafı 1. Sayfada

bu konuda verdiği bilgilere göre sadece Rodos'ta 25 ilâ 35 bin kişilik Yunan askeri varlığı tesbit edilmiştir.

Ayrıca Adada askeri jetlerin üslenmesine uygun hava alanları İtalyanlardan kalma yeraltı depolarında büyük miktarda silâh ve cephane ile belirli sayıda zırhlı araç, tank ve top bulunduğu da kesinlikle bilinmektedir. Rodos adasında tank ve ağır silâhların farkedilmesi çok kolay olduğundan Yunanlılar bunları dağ, köylerinde İtalyanlardan kalma gizli depolarda, ya da İkinci Dünya Savaşında Almanların yaptığı bunkerlerde saklanmakta bu köylere kimse sokulmamaktadır.

Ek 16.b

dır. Bundan başka Yunanistan, Türkiye'ye birkaç mil uzaklıktaki Midilli ve Sakız gibi adaları da 1964 Kıbrıs bunalımından bu yana çeşitli yollardan silâhlandırmış (jandarma), adı altında askeri birlikler ve silâh göndermiş adalara turizm bahanesiyle askeri uçakların inişini sağlayabilecek hava meydanları ve radarlar yapmıştır. Yunan hükümetlerinin bu politikası Türkiye'nin sürekli uyarılarına uluslar nezdindeki girişimlerine rağmen sürdürülmektedir. Ege adalarının tamamen askerlikten arınmış şekilde bulundurulması Lozan andlaşması ile kabul edilmiştir. Bu nedenle Ege Adalarının silâhlandırılması doğrudan doğruya Lozan Andlaşma sınır ihlali demektir.

Ek 16.c

03.04.1975, Milliyet, Sayfa 12

Yunan hükümetlerinin bu politikası Türkiye'nin sürekli uyarılarına uluslar nezdindeki girişimlerine rağmen sürdürülmektedir. Ege adalarının tamamen askerlikten arınmış şekilde bulundurulması Lozan andlaşması ile kabul edilmiştir. Bu nedenle Ege Adalarının silâhlandırılması doğru dan doğruya Lozan Andlaşma sının ihlali demektir.

ATINA ENGELLEYEMEZ

Yunan Hükümeti bir yandan Ege Denizini kontrol altında tutmak ve gerekli gördüğünde adaları Türkiye'ye ani bir bas-kin için basamak yapmak politikasını sürdürürken öte yan- dan Ege'de sivil havacılık teş- kilâtından aldığı normal uçuş kontrol sorumluluğunu kötüye kullanmakta, bunun sadece normal bir uçuş haberleşme iş- lemi değil, müsaadeye tabi bir

Ek 16.d

03.04.1975, Milliyet, Sayfa 12

Yunanistan'ın Ege Adalarını silâhlan- dırma çalışmaktadır.

Bu konuda danıştığımız res- mi kaynaklar "Türk uçakları diğer tüm ülkelerin uçakları gi- bi Ege'de uluslararası suların semalarında uçuşa devam e- deceklerdir. Buna kimse engel olamaz. Olduğu takdirde bir askerî uçağın düşürülmesi (harp hali) nin doğması demek- tir. Atina bunu gayet iyi bilir" demişlerdir.

YUNANİSTAN YALANLADI

Yunanistan hükümeti Ro- dos'a askerî yığınak yaptığı ve Rodos Havaalanını bir askerî üs haline getirdiği yolundaki haberleri yalanlamıştır. Açık- lamada Olympic Hava Yolları- nın grevi dolayısıyla Rodos Adasına turistlerin askerî uçakla taşınması zorunluğu doğduğu ileri sürülmüştür.

Ek 16.e

20.11.2004, Milliyet, Sayfa 22

Ege adalarına 25 bin asker

Yunanistan'ın, Ege adalarını bir yıl içinde hızla silâhlandırıp asker sayısını artıracığı iddia edildi. Atina'nın silâhlanma ve i- mar yasağı olan bazı kayalık ve adalara gözetleme kuleleri inşa etmeye başladığı ve buralara asker yerleştirmek için hazırlık yaptığı belirtiliyor.

Rodos ve Oniki Adalar'da yayımlanan "Di- mokratiki" gazetesinin 13 Kasım tarihli sayısın- da ki bir haberde, "2005'in başından itibaren Ege ve Akdeniz'deki adalarda yüksek düzeyde hazırlıklı ihtiyat kuvvetlerinin eğitime başlayacakları öğre- nildi" bilgisine yer verildi.

Gazetenin Yunan Savunma Bakanlığı'na da- yanarak verdiği bilgiye göre, 2005'in başından iti- baren 900 euro maaşla, 3 - 4 aylık dönemler için

< III >

Ek 17.a

20.11.2004, Milliyet, Sayfa 22

Yunanistan'ın, Ege Adalarını bir yıl içinde hızla silâhlandırıp asker sayısını artıracığı iddia edildi. Atina'nın silâhlanma ve i- mar yasağı olan bazı kayalık ve adalara gözetleme kuleleri inşa etmeye başladığı ve buralara asker yerleştirmek için hazırlık yaptığı belirtiliyor.

Rodos ve Oniki Adalar'da yayımlanan "Di- mokratiki" gazetesinin 13 Kasım tarihli sayısın- da ki bir haberde, "2005'in başından itibaren Ege ve Akdeniz'deki adalarda yüksek düzeyde hazırlıklı ihtiyat kuvvetlerinin eğitime başlayacakları öğre- nildi" bilgisine yer verildi.

Gazetenin Yunan Savunma Bakanlığı'na da- yanarak verdiği bilgiye göre, 2005'in başından iti- baren 900 euro maaşla, 3 - 4 aylık dönemler için sözleşmeli 700 yedek asker alınacak. Bu askerler 3 tabur halinde Trakya, Limni Adası ve Güney Ege'de görevlendirilecek. Üstün teknoloji ürünü teçhizatla donatılacak sözleşmeli askerlerin sayısı 2005'in sonuna kadar 25 bine çıkacak.

■ YAŞAR ANTER Muğla DHA

Ek 17.b

'Rodos ve 12 Ada silahlandırılıyor'

Genelkurmay, 'Megali İdea'dan vazgeçmeyen Yunanistan'ın antlaşmalara aykırı olarak Rodos ve 12 Ada'yı silahlandığını, kamuoyunu, 'Adalara karşı hayali Türk tehlikesi' olduğuna inandırmaya çalıştığını belirtti

ANKARA Milliyet

Genelkurmay Başkanlığı, yaptığı bir açıklamayla, Yunanistan'ın 1923 Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşması'nın şartlarına aykırı olarak Türkiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası ve On İki

Rusya'nın himayesine alındığı, 1912'de İtalya tarafından işgal edildiği anlatıldı. 1945'te adanın fiilen Yunanlılara verildiği, 1947'de de resmen Yunanistan'a teslim edildiği anımsatıldı.

2500 Türk vardı

Adada bulunan 2000-2500 civa-

kiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası'nı ve On İki Ada'yı dünyanın gözü önünde silahlandırmaktadır.

Kurnaz davranış

Aslında, Yunanistan bu davranışıyla, 1850'den bugüne kadar türlü oyunlarla başarı ile yürüttüğüne

Ek 18.a

Genelkurmay, 'Megali İdea'dan vazgeçmeyen Yunanistan'ın antlaşmalara aykırı olarak Rodos ve 12 Ada'yı silahlandığını, kamuoyunu, 'Adalara karşı hayali Türk tehlikesi' olduğuna inandırmaya çalıştığını belirtti

ANKARA Milliyet

Genelkurmay Başkanlığı, yaptığı bir açıklamayla, Yunanistan'ın 1923 Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşması'nın şartlarına aykırı olarak Türkiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası ve On İki Ada'yı dünyanın gözü önünde silahlandırmakta olduğunu belirtti.

Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinde, 20 Aralık 1522'de fethedilen Rodos'a ilişkin bilgiler "Tarihten Kesitler" başlıklı bölüm altında yayımlandı.

Rodos'un 306 yıl Osmanlı idaresinde en huzurlu dönemini yaşadığı

Rusya'nın himayesine alındığı, 1912'de İtalya tarafından işgal edildiği anlatıldı. 1945'te adanın fiilen Yunanlılara verildiği, 1947'de de resmen Yunanistan'a teslim edildiği anımsatıldı.

2500 Türk vardı

Adada bulunan 2000-2500 civarındaki Türk nüfusun, bölgenin "İtalya topraklarından sayılmasından" dolayı 1923'teki Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi'nin dışında tutulduğu kaydedildi.

Rodos Adası'na ilişkin fotoğraflara da yer verilen açıklamanın sonuç bölümünde şunlar kaydedildi:

kiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası'nı ve On İki Ada'yı dünyanın gözü önünde silahlandırmaktadır.

Kurnaz davranış

Aslında, Yunanistan bu davranışıyla, 1850'den bugüne kadar türlü oyunlarla başarı ile yürüttüğüne inandığı 'Megali İdea' politikasının gereğine uygun hareket etmekte ve bunu yaparken de gayet kurnazca, dünya kamuoyunu, bu 'Adalara karşı yayımlı emeller besleyen hayali Türk tehlikesine' inandırmaya çalışmaktadır.

Tabiatıyla bu tarz bir politikanın başarı sağlayabilmesi için de bura-

Ek 18.b

karşı hayali Türk tehlikesi' inandırılmaya çalışıldığını belirtti

ANKARA Milliyet

Genelkurmay Başkanlığı, yaptığı bir açıklamayla, Yunanistan'ın 1923 Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşması'nın şartlarına aykırı olarak Türkiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası ve On İki Ada'yı dünyanın gözü önünde silahlandırmakta olduğunu belirtti.

Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinde, 20 Aralık 1522'de fethedilen Rodos'a ilişkin bilgiler "Tarihî Kesitler" başlıklı bölüm altında yayımlandı.

Rodos'un 306 yıl Osmanlı idaresinde en huzurlu dönemini yaşadığı vurgulanan açıklamada, 1828 Londra Protokolü ile Rodos Adası ve On İki Ada'nın, İngiltere-Fransa ve

Rusya'nın himayesine alındığı, 1912'de İtalya tarafından işgal edildiği anlatıldı. 1945'te adanın fiilen Yunanlılara verildiği, 1947'de de resmen Yunanistan'a teslim edildiği anımsatıldı.

2500 Türk vardı

Adada bulunan 2000-2500 civarındaki Türk nüfusun, bölgenin "İtalya topraklarından sayılmasından" dolayı 1923'teki Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi'nin dışında tutulduğu kaydedildi.

Rodos Adası'na ilişkin fotoğraflara da yer verilen açıklamanın sonuç bölümünde şunlar kaydedildi:

"Yunanistan, 1923 Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşması'nın şartlarına aykırı olarak Tür-

kiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahip olan Rodos Adası'nı ve On İki Ada'yı dünyanın gözü önünde silahlandırmaktadır.

Kurnaz davranış

Aslında, Yunanistan bu davranışıyla, 1850'den bugüne kadar türlü oyunlarla başarı ile yürüttüğüne inandığı 'Megali İdea' politikasının gereğine uygun hareket etmekte ve bunu yaparken de gayet kurnazca, dünya kamuoyunu, bu 'Adalara karşı yayılmacı emeller besleyen hayali Türk tehlikesine' inandırmaya çalışmaktadır.

Tabiatıyla bu tarz bir politikanın başarı sağlayabilmesi için de buradaki Türk varlığı eritilmeye çalışılmaktadır. Bu da hızlandırıcı bir etken olmaktadır."

Ek 18.c

Rodos Türkleri, seçim hakkı istiyor

MARMARIS, OZEL

Rodos'tan gelen haberlere göre Türk Evkaf İdaresinin başkanı ile idare heyeti üyeleri istifa etmişler ve Evkaf Teşkilatı idareatı kabınıştı. Rodos mahalli Yunan makamlarının tayin suretiyle görevlendirildiği şahıslar da bu vazifeyi kabul etmemektedirler. Türkler, gerek cemaat gerek Evkaf İdaresinde, seçim hakkı istemekte, buralarda vazife alarak mümessillerini bizzat seçerek kontrol etmek ve değiştirmek imkânının kendilerine verilmesini dilemektedirler. Yunan makamlarına müracaat eden Türkler, böylece kendi işlerinin daha iyi görüleceğini bildirmişlerdir.

Ek 19

Rodos'taki Konsoloslüğümüz Taşlandı

ANKARA, ÖZEL
Rodosta yapılan nümayişler sırasında Türk Konsoloslüğünün bulunduğu bina taşlanmış ve camları kırılmıştır. Polisler nümayişçileri dağıtmış ve Konsolostan özür dilemişlerdir. Olay Dışişleri Bakanlığımız tarafından doğrulanmıştır.
Rumlar Amerikan Haberler Bürosunu da taşlamışlar ve Amerikan okuluna hücum etmişlerdir.

Ek 20.a

JOHNSON'UN KUKLASI YAKILDI

ATINA, A.P.
Çılgınca haykıran, bağırıp, çağırarak binlerce nümayişçi Atina sokaklarına dökmüş ve Amerikan elçiliğinin önünde Başkan Johnson'un bir kuklasını yakmışlardır.

Başbakan Papandreu, polise, Kıbrıs konusu ile ilgili gösterilere müdahale etmemeleri hususunda emirler vermiştir.

Nümayişçiler «Johnson-Al Capone», «Bravo Rusya» ve «Donanma defol» diye haykırmışlardır.

Ek 20.b

Menderes Atina'ya ziyaret edecek

Başvekil Atina'ya, Tito ile Karamanlis arasında bugün başlayacak Rodos konferansından sonra gidecek

Menderes'in ziyaretinden sonra Ankara'ya gelecek olan Karamanlis'in Başvekil'le birlikte bir Orta-Doğu seyahatine çıkması muhtemel

Ek 21.a

Doğu seyahatine çıkması muhtemel

**UMİT DENİZ
ATINA'DAN
BİLDİRİYOR**

TİTO ve Yunan Başvekilî Karamanlis, bugün Rodos adasında buluşacaklar ve **BALKAN PAKTININ** istikbalini görüşeceklerdir. Bu mülâkattan sonra Başvekil Adnan Menderes de Atina'ya dâvet edilecektir.

Yugoslav ve Yunan Hükümet başkanları arasında, Hariciye Vekillerinin de iştirâkiyle yapılacak müzakerelerde Balkan Paktının ihyası ve Türkiye'ye Yugoslavya arasındaki pürüzü meselelerin izalesine çalışılacaktır.

Yugoslavya, Balkan Paktının ihyasını istememekte ve bu bölgenin müdafası için Yunan Yugoslav ittifakını kâfi bulmaktadır. Rodos müzakerelerinde, Yunanistan Titoyu Balkan Paktının ihyasına ikna etmeye çalışacağı gibi

◆ Devamı Sa. 5, Sü. 4 de

MENDERES ATINA'YI ZİYARET EDECEK

◆ **Baştarafı Birincide**

Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ihtilâflı meselelerin hallinde arabuluculuk yapacaktır. Yugoslavya Balkan Paktının askeri olmaktan ziyade kültürel ve sosyal bir bağ olmasına istemektedir.

Yugoslav Hariciye Vekillî Popović, evvelki gün Yunan Başvekilî Karamanlis ile uzun bir telefon konuşması yapmıştır. Bu konuşmada Yugoslavyanın Rodos mülâkâtı hakkında görüşünün bildirildiği sanılmaktadır.

Yunan Başvekilî ve Hariciye Vekillî dün sabah uçakla Rodosa hareket etmiştir. Tito da Surliyeden Rodosa uçakla gelecektir.

KARAMANLIS TÜRKİYE'YE GELECEK

Başvekil Menderesin Atinayı ziyaretinden sonra Yunan Başvekilî Karamanlis Ankaraya iadeyi ziyarette bulunacaktır. Bu seyahat sonunda iki Başvekilin Orta Doğu memleketlerinde bir geziye çıkmaları da muhtemeldir.

Ek 21.b

Ek 21.c

GEMLİK GEMİSİNİN MÜRETTEBATINA RODOS'A İLK KEZ ÇIKIŞ İZNI VERİLDİ

**ATINA, MUSTAFA
GÜRSEL bildiriyor**

Geçtiğimiz hafta içinde başlayan seferleri silahlı saldırı ve kanlı protesto girişimleriyle karşılanan Gemlik gemisi, dün gece hiçbir olay meydana gelmeksizin tam saat 20.00'de Rodos rıhtımına yanaşmış ve gemi mürettebatına ilk kez kente çıkma izni verilmiştir.

Gemlik'in bu seferinde, Dışişleri Bakanlığı Temsilcisi Ataman Yalçın, 21 turist, 10 Türk gazeteci ve

Gemlik'in bu seferinde, Dışişleri Bakanlığı Temsilcisi Ataman Yalçın, 21 turist, 10 Türk gazeteci ve TRT ekibi Rodos'a gelmiş ve rahatlıkla adaya inmişlerdir.

Böylece, Gemlik gemisinin seferlerini kabul ettirme yolunda önemli bir adım daha atılmış olmaktadır. Bu arada, Marmaris-Rodos arasında yıllardır seferlerini sürdüren takacıların da Gemlik'in seferlerini başlatması üzerine, seferlerini iptal etmeye karar verdikleri öğrenilmiştir.

Ek 23.a

Ek 22.b

26.07.1980, Milliyet, Sayfa 3

Rodos'taki olaylara karışan 9 kişi hapis cezasına çarptırıldı

RODOS, AFP (AA)

Geçtiğimiz hafta Gemlik gemisinin Rodos limanına yanaşmasını engelleyen, aleyhimize yapılan gösterilere katılanlardan 9 kişi, 10 aya kadar değişen hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

Bu 9 kişi, Türkiye ve Rodos arasındaki deniz seferlerinin yeniden başlamasını protesto amacıyla Rodos esnafını dükkânlarını kapatmaya zorlamak suçundan yargılanmışlardır.

Üç gün süren Türk aleyhtarı gösteriler sırasında, polisle göstericiler arasında çıkan çatışmalarda, çoğunluğunun polis olduğu 100 kadar kişi yaralanmıştı. Yetkililer, tutuklanan diğer 8 kişinin de bu hafta içinde yargılanacağını haber vermişlerdir.

Ek 23

17.11.1980, Milliyet, Sayfa 1

RODOS'A SEFER YAPAN GEMLİK , «BARIŞ GEMİSİ» İLAN EDİLDİ

15 Haziran - 1 Ekim 1980 günleri arasında Marmaris-Rodos limanları arasında, tüm engellemelere ve Yunan seferlerine karşın 70 turistik sefer yapan Denizcilik Bankası'nın Gemlik gemisine ve kaptanı Sabit Oğuz'a, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği'nce başarı plaketleri verilmiştir. Gemide yapılan törende konuşan TURSAB Genel Başkanı Özcan Yuvalı, "Yıllardır özlemi duyulan Türk kruvaziyer turizminin, Gemlik seferleri ile ilk hamlesinin yapıldığını" belirtmiş, "Tatsız olaylara karşın seferlerini sürdüren" gemiyi (Barış gemisi), kaptanını da (Barış elçisi) ilan etmiştir.

Ek 24

Rodos'ta Türkçe eğitime izin yok

YAŞAR ANTER Muğla DHA

Yunanistan'ın Rodos adasında, Türkçe eğitim hakları 30 yıl önce ellerinden alınan Müslüman Türklerin mücadelesi sonuç vermedi. Adadaki Avrupalılara kendi dillerinde eğitim olanağı sağlayan Yunan yönetimi, teker teker kapatılan Türk eğitim kurumlarının yeniden açılması yönündeki girişimleri ise yanıtız bıraktı. Türkiye'nin Rodos Başkonsolosu Nilüfer Feyizoglu, AB sürecinde Türkiye'den sürekli demokrasi, özgürlükler konusunda isteklerde bulunan Yunanistan'ın, adadaki Türklere yönelik tavrının düşündürücü olduğunu belirterek şöyle konuştu: "Yunanistan'ın kendi vatandaşları arasında ayırım yapmadan din ve eğitimde tarafsız olması, diğer farklı kökenli vatandaşına tanıdığı hakları adalardaki Müslümanlara da tanıması gerekir."

Ek 25

Rodos'taki Türk okulu niye kapalı?

Camileri, kütüphanesi ile Osmanlı izleri Rodos'ta canlılığını koruyor. Osmanlı, Rodos'a bir Türk okulu da açmış ancak kapalı. Türklere göre, okul 1970'lerin başında Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapanmasına misilleme olarak kapanmış

Rodos, 12 Ada içinde Osmanlı izlerini en fazla taşıyanlardan biri.

Egeyle Akdeniz'in kesiştiği noktada iki denizin "anıtı" konumundaki Rodos, bu stratejik önemi nedeniyle yüzyıllarca hükümete mücadelesine sahne olmuş.

Fatih Sultan Mehmet'in ağırsap da elinden alamadığı, Cem Sultan'ın, kızı II. Beyazıt'ın kaçıp sığındığı ama tahit için kardeş mücahedelesinin kaçınılmaz sonundan kurtulamadığı Rodos'ta, soralıların barındığı sato, Sosyalist Enternasyonal Göç Komitesi toplantısı için Baykal ve Papandreu'ya ev sahipliği yaptı.

Rodos'un Cem Sultan'ın mezar olmasından sonra tahiti sağlandıran II. Beyazıt'ın torunu Kani Sultan Süleyman tarafından 1522 yılında alınan Rodos'ta, camileri, kütüphanesi ve okuluyla Osmanlı izleri canlılığını koruyor.

FIKRET BILA
rodos@milliyet.com.tr

lardan birini oluşturan, 1401 tarihinde yazılmış Kur'an-ı Kerim tefsirini Baykal'a gösterirken beye canlandı. Kütüphaneden alınan, sonraki yıllarda İngiltere'de bir müzayede satılırken saptanan ve geri alınan bu 605 yıllık elyazması tefsir paha biçilmez değerdedir. Hem tarihi değeri hem de içerik değerinin çok yüksek olduğunu belirten Argeso, gerçek tefsir hatinesini Rodos'ta diye bilim adamlarına, din âlimlerine adres yisteriyor.

Kapalı Türk okulu

Osmanlı, kütüphanesini yanı sıra Rodos'ta bir Türk okulu da açmış. Süleymaniye Camii ile Türk kütüphanesini tamamlayan tarihi "Türk okulu" kapalı. Rodos'taki Türk okulu kapatılmasının sayısı bir kez olsun görüyordat Rodos'un daha gelen Türklerine göre, okul 1970'lerin başında Heybeliada

ki gören Hoca, Rodos'ta gelen Müslümanların lideri olmuş, bilge bir kişi. Baykal ve Onur Öymen ile sohbetinde tarih, din ve Atatürk bilgisiyle büyük ilgi ve takdir topluyor.

Vakıfların durumu

Türkiye, AB talepleri doğrultusunda azımlı vakıflarıyla ilgili olarak sürekli baskı altında. Vakıflara yapılacak ayarlamalara ilişkin yasa düzenlemesi de Meclis'te gündemde. Bu vakıfların mali ayrıcalıkları bir başka baskı konusu.

Türkiye, vakıf gelirlerinden stopaj danda vergi alıyor. Ancak, Yunanistan'daki Türk vakıflarının durumu öyle değil. Örneğin Türk Kütüphanesi'nin de ait olduğu Fetih Paşa Vakfı Başkanı Argeso şöyle diyor:

"AB Türkiye'ye baskı yapıyor ama Yunanistan'da bir en ağır vergileri ediyoruz. Burada vakıf gelirlerinden Yunanistan yüzde 41 vergi alıyor. Biz bir tarih, bir kültür, dünya için hazine değeri."

Ek 26.a

Rodos, 12 Ada içinde Osmanlı idaresini en fazla taşıyanlardan biri. 1967'de Akdeniz'in keşif ettiği noktada iki denizin "anıtı" konumundaki Rodos, bu stratejik önemi nedeniyle yüzyıllarca hükimiyet mücadelesine sahne olmuş.

Fatih Sultan Mehmet'in uğrasp da etinden almadığı, Cem Sultan'ın, kardesi II. Beyazıt'tan kaçıp sığındığı ama tahli için kardeş mi-

cadelesinin kaçınılmaz sonundan kurtulamadığı Rodos'ta, soyahâklerin barındığı sato, Sosyalist Enternasyonalin Göç Komitesi toplantısı için Baykal ve Papandreu'ya ev sahipliği yaptı.

Rodos'un Cem Sultan'a mezar olmasından sonra tabutını sağlamastra II. Beyazıt'ın torunu Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1522 yılında alınan Rodos'ta, camileri, kütüphaneleri ve okulları Osmanlı izleri canlılığını koruyor.

Elyazması Kuran-ı Kerim

CHP lideri Deniz Baykal'ı ve beraberindekileri en çok etkileyen "Türk Kütüphanesi" oldu. Elyazması Kuran-ı Kerim'ler, elyazması tarihi tefsirler, matematik, tıp, astronomi kitaplarını barındıran 2.500 kiptan oluşan bu kütüphane tarihçileri ve araştırmacılar için csi bulunmayan bir hazine...

Fethi Paşa Vakfı'na ait kütüphanede, Vakıf Başkanı Cengiz Argeço, en değerli parça-

FIKRET BILA
fikret@milliyet.com.tr

lardan birini oluşturur. 1401 tarihinde yazılmış Kuran-ı Kerim tefsirini Baykal'a gösterirken heyecanlıydı. Kütüphaneden alınan, sonraki yıllarda İngiltere'de bir müzayede satılırken saptanan ve geri alınan bu 605 yıllık elyazması tefsir paha biçilmez değerde. İstem tarihi değeri hem de içerik değerinin çok yüksek olduğunu belirten Argeço, gerçek tefsir hatinesini Rodos'ta diye bilim adamlarına, din ilimlerine adres gösteriyor.

Kapalı Türk okulu

Osmanlı kütüphanenin yanı sıra Rodos'ta bir Türk okulu da açmış. Süleymaniye Camii ile Türk kütüphanesini tamamlayan tarihi "Türk okulu" kapalı. Rodos'taki Türkler, okulun kapatılmasını siyasi bir karar olarak görüyorlar. Rodos'un önde gelen Türklerine göre, okul 1970'lerin başında Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapanmasına misilleme olarak kapanmış. Yunanistan kabul etmiş de gerçek nedeninin bu olduğunu inandırıyor.

Sadece Türk okulu değil, 7 camiden 6'sı da kapalı.

Rodos imamı olarak tanınan İsmail Hoça, adadaki Müslümanların lideri. Cnû Türkiye'yi de sarmış olan İsmail Hoça, sıkı Atatürkçülüğüyle tanınıyor. Yüzyıla Batı Trakya'da ilkokul öğretmeniği yaptıktan sonra, 1974 Kıbrıs Harekati'nden sonra yoğun bas-

kı gören Hoça, Rodos'a gelip Müslümanların lideri olmuş, bilge bir İsmail Hoça ve Onur Öymen ile sohbetinde tarih, din ve Atatürk bilginisiyle büyük ilgi ve takdir topluyor.

Vakıfların durumu

Türkiye, AB talepleri doğrultusunda azınlık vakıflarıyla ilgili olarak sürekli baskı altında. Vakıflara tanınacak ayrıcalıklara ilişkin yasa düzenlenmesi de Meclis'in gündeminde. Bu vakıfların mali ayrıcalıkları bir başka baskı konusu.

Türkiye, vakıf politikelerinden stopaj dışında vergi almıyor, ancak Yunanistan'daki Türk vakıflarının durumu böyle değil. Örneğin Türk Kütüphanesi'nin de ait olduğu Fethi Paşa Vakfı Başkanı Argeço şöyle diyor:

"AB Türkiye'ye baskı yapıyor ama Yunanistan'da biz en ağır vergileri ödüyoruz. Burada vakıf gelirlerinden Yunanistan yüzde 41 vergi alıyor. Biz bir tarihî, bir kültürel, dünya için hazine değerindeki eserleri koruyup yastatmaya çalışıyoruz ama en ağır vergilere tabi tutuluyor. Türkiye bu konuda ağırlığını koymalı. Karşılıklı esasını çözümlenmeli."

Rodos'taki bu eserlerin korunmasında Baskosklos Ahmet Arda'nın yoğun çabaları da vakıf yöneticileri ve Müslüman toplum tarafından büyük takdirle anılıyor.

Kısa Rodos gezisi yurtdışındaki Türk eserleri ve kültürünün korunması için daha büyük ilgi ve bütçeyle ihtiyaç duyulduğunu gözler önüne seriyor.

Fethi Paşa Vakfı'na ait Türk Kütüphanesi'nde, Vakıf Başkanı Cengiz Argeço, 1401 tarihinde yazılmış Kuran-ı Kerim tefsirini Baykal'a gösterirken heyecanlıydı.

Ek 26.b

Ağa Camii'nin 1977'deki minareli hali ve 1984'teki minaresiz hali.

Türk varlıkları yok ediliyor

Genelkurmay açıklamasında Rodos'ta ilgili olarak şu bilgilere yer verildi: "Rodos'ta Yunanlılar tarafından yapılan baskı ve tehditler sonucu Türklerin sahibi buldukları geniş arazilerini ve sair mülklerini yok pahasına satarak veya bırakarak doğdukları yerleri terk etmek zorunda bırakılması, adalardaki Türk varlığının hızla erimesine sebep olmuştur.

Ek 27.a

Ağa Camii'nin 1977'deki minareli hali ve 1984'teki minaresiz hali.

varlığının hızla erimesine sebep olmuştur.

Ayrıca, Osmanlı dönemine ait birçok kıymetli eser, 'Fethi Paşa Saat Kulesi, Türk Kütüphanesi, Türk Şehitliği vs.' Rodos'ta Vakıflar İdaresi'nde bakıma muhtaç bir durumdadır. Bu eserler, bilinçli olarak ya harap edilmekte ya da çeşitli bahanelerle ortadan kaldırılmaktadır."

Açıklamanın en sonunda, Ağa Camii'nin 1977'deki minareli halinin ve 1984'te çekilen minaresiz halinin fotoğraflarına yorumsuz olarak yan yana yer verildi.

Ek 27.b

Ek 28.a
Orjinal Boyut : 4 * 15 cm

Ek 28.b

MAKALE

Rodos'un feryâdı

İsmail Hami DANİŞMEND

Zarfın üstündeki posta damgasından anlaşıldığına göre İzmir'de oturan ve «Yaşam yetmişe yak, layık» diyen (Ebu-), Muzafer Sayhan) iminde bağıri yanık bir Rodoslu'dan çok haklı ve acı bir mektup aldım. Bir Rodos, İndan ziyade Rodos'un ve hattâ tekmi Anadolu Adalarının feryadına benzi, ya bu hazin mektupta iki faciaya temas edilmektedir: Bunların biri siyasi, biri iktisadidir. (Milliyet) in 4 Teşrinlevvel nüshasında çıkan (En büyük

karşı çok haklı bir hitaba tesadüf edilir:

«Bugün gençliğim avdet etse de Kore'ye sevkedilecek olsam, cihan âsâyisine bütün varlığıyla çalışan Amerika Baştanına söyler, yecğim söz şudur:

— İşte harbe gidiyorum: fakat geldiğimde doğruca Rodos'daki ana baba ocağına giremezsem, bütün emeklerimi beşeriyete haram ederim!».

İşin iktisadi cephesi de siyasi tarafı kadar acıdır. Rodoslu bunu da şöyle anlatır:

— İşte harbe gidiyorum: fakat geldiğimde doğruca Rodos'daki ana baba ocağına giremezsem, bütün emeklerimi beşeriyete haram ederim!».

İşin iktisadi cephesi de siyasi tarafı kadar acıdır. Rodoslu bunu da şöyle anlatır:

«İrsi ve kesbi bütün serveti Rodos'da mahya mahkûm bir talihsizim: Hattâ diyebilirim ki şu dünyada birleik babahatim Rodos'da doğmuş olmandır! bütün irsi ve kesbi mallarım, Roma başkasındaki servetim ve bilhassa elektrik şirketindeki sermayem mahya mahkûm durmaktadır: Vaktiyle Anadolu'dan çıkarılmış ve binnetice Rodos'ta sığınmış bir fakim

«Adalardan hele Rodos ve İstanköyü Anadolu'dan ayırmak, açıktan açığa insanlığa bir darbe mahiyetinde telâkki edilebilir: Çünkü bu adalardaki insanlar bile Anadolu ile mes-terek vuvalarda yaşama-

Ek 29.a

Ek 29.b

yandan samimiyet kazanmağa muvaffak olamadığı gibi, aynı ahali bugün gene Türk unsuruna âilevi ve hattâ, diyebilirim ki, ezeli bir alâka ile bağılı yaşamaktadır.

Mektup sahibi bu alâkanın sebebini de şöyle anlatmaktadır:

«Hristiyanlar hiç bir zaman Anadolu'ya olan ihtiyaçlarından kurtulamaz. yacakları kanaatiyle yaşamakta olduğu gibi, Müslümanlar da büyük ve hattâ Korelilerden daha feci bir perişanlık içinde çırpınmaktadır».

Bu bağıri yanık Rodoslu'nun siyasi facia hakkında, ki son fıkrasında da dünyanın nâzımı saydığı Amerika Reiscumhuruna

lerde alâkaları bulunanlar öz Türkler değil, üvey Türklerdir! Makedonyada, Arnavutlukta, Sırbistanda, Bosna'da vesairede birçoğunun hiç bir serveti olmadığı ve hattâ pek çokları Türkçe bile bilmediği halde «Türk» ismi altında Türkiyeye getirilen Balkan muhacirlerinin «Mübadil» diye servetlere gark edilmesi işte bundandır: Buna mukabil Adalarda, Suriyede vesairede hakiki servetleri bulunan üvey Türklerin otuz yıldır çekmedikleri sefalet kalmamıştır. İşlenen haksızlıklarla nisbetsizliklerin derecesi, ancak mübadiller meselesinin üstündeki kabin perde kaldırıldığı zaman anlaşılacaktır.

Ek 29.c

Cumhuriyet

Yayın Tarihi : 08.10.1946

Sayfa : 3

Rodos Türklerine yardım edilecek

Ankara 7 (Telefonis) — Rodosta büyük miktarı içinde bulunan müktesellatımıza gıda yardımı yapılması hükümetimizce kararlaştırılmıştır. İlk parti olarak 10 bin liralık gıda maddesi gönderilecektir.

Original Boyut : 6 " 3 cm

Ek 30